

**ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ Δ. Ε.**

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Κοινωνικές Επιστήμες και Ανθρωπιστικές Σπουδές στην Εκπαίδευση»

**ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: « Κοινωνιολογία και Σύγχρονη Κοινωνία: Ειδικά
Θέματα Παιδικής Ηλικίας, Κοινωνικών Μειονοτήτων, Εργασίας και
Εκπαίδευσης»**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**“ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΣΤΕΓΙΑ:
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ”**

από τη

Ζαπάντη Αθανασία

(Α.Μ. 7981160221210)

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Δασκαλάκης Δημοσθένης

Συνεπιβλέποντες: κα Βουδούρη Αγγελική, Καθηγήτρια

κ. Μπαμπούνης Χαράλαμπος, Ομότιμος Καθηγητής

Αθήνα 2023

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρακολούθησης και φοίτησής μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών: *Κοινωνικές Επιστήμες και Ανθρωπιστικές Σπουδές στην Εκπαίδευση*, με ειδίκευση: «*Κοινωνιολογία και Σύγχρονη Κοινωνία: Ειδικά θέματα παιδικής ηλικίας, κοινωνικών μειονοτήτων, εργασίας και εκπαίδευσης*» του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης.

Με την ολοκλήρωση της συγγραφής της Διπλωματικής μου εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους τους καθηγητές του συγκεκριμένου Μεταπτυχιακού Προγράμματος, οι οποίοι με τις γνώσεις και την εμπειρία τους υπήρξαν οδηγοί σε αυτό το όμορφο ταξίδι γνώσης και συνέβαλαν σημαντικά στην επιστημονική μου κατάρτιση.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες οφείλω να εκφράσω στον επιβλέποντα καθηγητή και υπεύθυνο του εν λόγω μεταπτυχιακού προγράμματος κ. Δημοσθένη Δασκαλάκη, τόσο για την υποστήριξή του καθ' όλη τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών μου όσο και για τις επισημάνσεις και τις συμβουλές που παρείχε κατά την συγγραφή και την ολοκλήρωση της εργασίας. Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους συνεπιβλέποντες καθηγητές μου, τον κ. Μπαμπούνη Χαράλαμπο, ομότιμο Καθηγητή του ΕΚΠΑ και την κα Βουδούρη Αγγελική, καθηγήτρια ΕΚΠΑ για τη συμβολή τους στην ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Φυσικά θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τους 16 ανθρώπους που με μεγάλη προθυμία δέχτηκαν να με βοηθήσουν στην ερευνητική διαδικασία παραχωρώντας μου τις απαιτούμενες συνεντεύξεις. Τους ευχαριστώ τόσο για τον πολύτιμο χρόνο τους όσο και για την διάθεση τους να μοιραστούν μαζί μου τα βιώματα και τις εμπειρίες τους. Χωρίς αυτούς η διπλωματική δεν θα υπήρχε ή περιοριζόταν στην βιβλιογραφική επισκόπηση.

Ολοκληρώνοντας, ευχαριστώ την οικογένεια, τους φίλους και τους συναδέλφους μου για την αμέριστη συμπαράσταση και υπομονή τους καθ' όλη τη διάρκεια της ακαδημαϊκής μου πορείας.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία διερευνά το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού σε συνάρτηση με την έλλειψη στέγης, εξετάζοντας διάφορες πτυχές που σχετίζονται με τη φτώχεια, τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, το στίγμα, τις πολιτικές αντιμετώπισης και τις παρεμβάσεις. Η συγκεκριμένη εργασία παρέχει μια επισκόπηση του κάθε κεφαλαίου και τονίζει τα βασικά σημεία που καλύπτονται στο θέμα προς μελέτη.

Το θεωρητικό μέρος αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο κεφάλαιο εξετάζει αρχικά τη σχέση ανάμεσα στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό και έπειτα τη μέτρηση και τους δείκτες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Επιπλέον, διερευνά τις συνέπειες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τονίζοντας το ρόλο των διαρθρωτικών παραγόντων. Τέλος, το κεφάλαιο εξετάζει πώς οι περιθωριοποιημένες κοινότητες, το φύλο, οι εθνικές και φυλετικές μειονότητες και τα άτομα με αναπηρίες βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό και το σχετικό στίγμα.

Το δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώνεται στην έλλειψη στέγης, παρέχοντας έναν ορισμό του φαινομένου και διερευνώντας τις διάφορες κατηγορίες του. Εξετάζει τους παράγοντες που συμβάλλουν στην έλλειψη στέγης και παρουσιάζει μια ιστορική επισκόπηση της, ιδίως στην Ελλάδα. Το κεφάλαιο επίσης παρέχει μια συγκριτική ανάλυση της έλλειψης στέγης στις ευρωπαϊκές χώρες, επισημαίνοντας τις πολιτικές, τις προσεγγίσεις και τις βέλτιστες πρακτικές για την αντιμετώπιση του φαινομένου στην Ευρώπη.

Το τρίτο κεφάλαιο ενσωματώνει τις πολιτικές και τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας που αποσκοπούν στην αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Εξετάζει το ρόλο της κυβέρνησης και των ΜΚΟ στην κοινωνική πολιτική και αξιολογεί την αποτελεσματικότητα αυτών των πολιτικών. Το κεφάλαιο διερευνά επίσης προγράμματα και υπηρεσίες στέγασης, συμπεριλαμβανομένης της προσέγγισης "Πρώτα η Στέγαση", μεταβατικά και υποστηρικτικά προγράμματα στέγασης, και πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή στέγαση και επιδοτήσεις ενοικίου. Εξετάζει τις προκλήσεις και τα εμπόδια που αντιμετωπίζει η εφαρμογή των προγραμμάτων στέγασης και τονίζει τη σημασία της συνεργασίας και του συντονισμού μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών.

Το τέταρτο κεφάλαιο εστιάζεται στους εργαζόμενους των κοινωνικών υπηρεσιών και στον αντίκτυπο των συνθηκών εργασίας τους στη διαίωνιση του κοινωνικού αποκλεισμού. Καθορίζει τις ευθύνες των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες και αναδεικνύει τις δυνατότητές τους ως παράγοντες αλλαγής. Το κεφάλαιο πραγματεύεται την υπεράσπιση, την εξουσιοδότηση και τις πρωτοβουλίες ανάπτυξης της κοινότητας. Εξετάζει επίσης τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κοιτώνες και τον αντίκτυπο των απομακρυσμένων ή μη προσβάσιμων εγκαταστάσεων ύπνου στην

επίτευξη περιθωριοποιημένων κοινοτήτων. Τονίζεται η σημασία της αντιμετώπισης των ψυχολογικών και συναισθηματικών αναγκών των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες.

Το πέμπτο κεφάλαιο διερευνά ηθικούς προβληματισμούς κατά τη διεξαγωγή έρευνας και παρεμβάσεων που σχετίζονται με την έλλειψη στέγης και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Δίνει έμφαση στην προστασία των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των αστέγων, εξασφαλίζοντας τη συναίνεση μετά από ενημέρωση και την εμπιστευτικότητα, προάγοντας την ισότητα και τη δικαιοσύνη και εξισορροπώντας την αυτονομία και το όφελος στις διαδικασίες έρευνας και παρέμβασης.

Το ερευνητικό μέρος της παρούσας μελέτης αποτελείται αρχικά από το έκτο κεφάλαιο που εστιάζει στην ερευνητική μεθοδολογία, και συγκεκριμένα στις ποιοτικές μεθόδους κοινωνικής έρευνας. Πραγματεύεται την εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία και την κριτική φεμινιστική εμπειρικά τεκμηριωμένη θεωρία, παρέχοντας ιδέες για τη διεξαγωγή έρευνας στον τομέα του κοινωνικού αποκλεισμού και της έλλειψης στέγης. Ακόμη, περιγράφει την μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην συγκεκριμένη έρευνα, τα ερευνητικά ερωτήματα, τον σκοπό, την αξιοπιστία, την εγκυρότητα και τους περιορισμούς της.

Η εργασία ολοκληρώνεται με το έβδομο κεφάλαιο στο οποίο παρουσιάζεται η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας που πραγματοποιήθηκε από την ερευνήτρια. Από την ανάλυση αναδεικνύεται ως μείζον θέμα, ότι οι άστεγοι του Πειραιά, αντιμετωπίζουν πολλές μορφές αποκλεισμού στην καθημερινή τους ζωή εκτός από την έλλειψη στέγης· όπως η πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, στις κοινωνικές υπηρεσίες, στην εκπαίδευση και στις ευκαιρίες απασχόλησης. Υπογραμμίζεται η σημασία της αντιμετώπισης του κοινωνικού αποκλεισμού και της έλλειψης στέγης μέσω ολοκληρωμένων πολιτικών, παρεμβάσεων και ηθικών προβληματισμών. Κατανοώντας τους υποκείμενους παράγοντες και τις πολυπλοκότητες του κοινωνικού αποκλεισμού και της έλλειψης στέγης, η κοινωνία μπορεί να εργαστεί για τη δημιουργία πιο ολοκληρωμένων και δίκαιων περιβαλλόντων που θα προστατεύουν τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια όλων των ατόμων.

Λέξεις-κλειδιά: κοινωνικός αποκλεισμός, αστεγία, ευάλωτες ομάδες, κοινωνική πολιτική, ποιοτική έρευνα

ABSTRACT

This paper explores the issue of social exclusion and homelessness, examining various aspects related to poverty, vulnerable groups, stigma, policies and interventions. This paper provides an overview of each chapter and highlights the key points covered in the topic to be studied.

The theoretical part consists of five chapters. More specifically, the first chapter examines the relationship between poverty and social exclusion and discusses the measurement and indicators of poverty and social exclusion. It explores the consequences of poverty and social exclusion, highlighting the role of structural factors. In addition, the chapter examines how marginalized communities, gender, ethnic and racial minorities and people with disabilities experience social exclusion and associated stigma.

The second chapter focuses on homelessness, providing a definition of the phenomenon and exploring its various categories. It examines the factors contributing to homelessness and presents a historical overview of it, particularly in Greece. The chapter also provides a comparative analysis of homelessness in European countries, highlighting policies, approaches and best practices to address with this phenomenon in Europe.

The third chapter integrates social protection policies and programs aimed at addressing homelessness. It examines the role of government and NGOs in social policy and evaluates the effectiveness of these policies. The chapter also explores housing programs and services, including the Housing First approach, transitional and supportive housing programs, and access to affordable housing and rent subsidies. It examines the challenges and barriers to implementing housing programs and emphasizes the importance of collaboration and coordination among stakeholders.

The fourth chapter focuses on social service workers and the impact of their working conditions on the perpetuation of social exclusion. It identifies the responsibilities of social service workers and highlights their potential as agents of change. The chapter discusses advocacy, empowerment and community development initiatives. It also examines the challenges faced by dormitories and the impact of remote or inaccessible sleeping facilities in reaching marginalized communities. It highlights the importance of addressing the psychological and emotional needs of social service workers.

Chapter five explores ethical considerations when conducting research and interventions related to homelessness and social exclusion. It emphasizes protecting the rights and dignity of homeless people, ensuring informed consent and confidentiality, promoting equality and fairness, and balancing autonomy and benefit in research and intervention processes.

The research part of this study consists of chapter six and focuses on research methodology, specifically qualitative social research methods. It discusses empirically grounded theory and critical feminist empirically grounded theory, providing insights for conducting research in the area of social exclusion and homelessness. Also the chapter describes the methodology who get used on the specific research, the research questions, the purpose, the reliability, the validity and its limitations.

The paper concludes with chapter seven in which is presented the analysis of the results of the research conducted by the researcher. From the analysis, it emerges as a major theme that homeless people of Piraeus, face many kinds of conclusion in their daily lives, among the lack of shelter· such as access to healthcare, social services, education and employment opportunities. The importance of addressing social exclusion and homelessness through integrated policies, interventions and ethical considerations is highlighted. By understanding the underlying factors and complexities of social exclusion and homelessness, society can work towards creating more inclusive and equitable environments that protect the rights and dignity of all individuals.

Keywords: social exclusion, homelessness, vulnerable groups, social policy, qualitative research method

Copyright © Ζαπάντη Αθανασία, 2023.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν την συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευτεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες

Περίληψη

Εισαγωγή1

A. Θεωρητικό Μέρος

Κεφάλαιο 1ο: Κοινωνικός Αποκλεισμός

1.1 Η σχέση μεταξύ φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.....	5
1.1.1 Μέτρηση και δείκτες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.....	6
1.1.2 Συνέπειες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.....	8
1.1.3 Ο ρόλος των διαρθρωτικών παραγόντων στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.....	10
1.2 Ευάλωτες κοινωνικές ομάδες.....	12
1.2.1 Περιθωριοποιημένες κοινότητες και κοινωνικός αποκλεισμός.....	14
1.2.2 Φύλο και κοινωνικός αποκλεισμός.....	15
1.2.3 Εθνοτικές και φυλετικές μειονότητες και κοινωνικός αποκλεισμός.....	17
1.2.4 Άτομα με αναπηρίες και κοινωνικός αποκλεισμός.....	19
1.3 Κοινωνικός αποκλεισμός και στίγμα.....	20
1.3.1 Διατομεακότητα του στίγματος και του κοινωνικού αποκλεισμού.....	22
1.3.2 Στρατηγικές για την αντιμετώπιση του στίγματος και την προώθηση της ένταξης.....	24

Κεφάλαιο 2ο: Αστεγοι

2.1 Ορισμός του φαινομένου και κατηγορίες.....	26
2.1.2 Παράγοντες που συμβάλλουν στην αστεγία.....	28
2.2 Ιστορική επισκόπηση της αστεγίας στην Ελλάδα.....	30
2.2.1 Σημερινή κατάσταση των αστέγων στην Ελλάδα.....	33
2.2.2 Ειδικοί παράγοντες της ελληνικής κοινωνίας που συμβάλλουν στην αστεγία.....	35
2.3 Το φαινόμενο της αστεγίας στην Ευρώπη.....	37
2.3.1 Συγκριτική ανάλυση του φαινομένου των αστέγων σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες.....	40
2.3.2 Πολιτικές και προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση των αστέγων στην Ευρώπη.....	44
2.3.3 Διδάγματα και βέλτιστες πρακτικές από το ευρωπαϊκό πλαίσιο.....	47

Κεφάλαιο 3ο: Πολιτική εξάλειψης του φαινομένου

3.1. Πολιτικές και προγράμματα κοινωνικής προστασίας.....	52
3.1.1 Ο ρόλος της κυβέρνησης και των ΜΚΟ στην κοινωνική πολιτική.....	53
3.1.2 Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της κοινωνικής πολιτικής στην αντιμετώπιση της αστεγίας.....	56
3.2 Προγράμματα και υπηρεσίες στέγασης.....	58
3.2.1 Προσέγγιση "Πρώτα η στέγαση" και ο αντίκτυπός της στην αστεγία.....	60
3.2.2 Προγράμματα μεταβατικής και υποστηρικτικής στέγασης.....	62
3.2.3 Πρόσβαση σε προσιτή στέγαση και επιδότηση ενοικίου.....	64
3.2.4 Συνεργασία και συντονισμός μεταξύ των ενδιαφερόμενων φορέων.....	67
3.2.5 Προκλήσεις και εμπόδια στην εφαρμογή προγραμμάτων στέγασης.....	69

Κεφάλαιο 4ο: Εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες και στα υπνωτήρια - Διαιώνιση του κοινωνικού αποκλεισμού

4.1. Ορισμός και αρμοδιότητες των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες.....	73
4.2 Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες ως φορείς αλλαγής.....	74
4.3 Ενίσχυση της ατομικής και κοινοτικής ευημερίας.....	75
4.4 Πρωτοβουλίες συνηγορίας, ενδυνάμωσης και κοινοτικής ανάπτυξης.....	77
4.5 Προκλήσεις στα υπνωτήρια των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες.....	79
4.6 Επίδραση των απομακρυσμένων ή δυσπρόσιτων υπνωτηρίων στην ικανότητα των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες να προσεγγίζουν περιθωριοποιημένες κοινότητες.....	81
4.7 Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης για τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες.....	85
4.8 Η σημασία της αντιμετώπισης των ψυχολογικών και συναισθηματικών αναγκών των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες.....	87

Κεφάλαιο 5ο: Δεοντολογικοί προβληματισμοί στην έρευνα και τις παρεμβάσεις

5.1 Προστασία των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των αστεγών.....	89
5.2 Διασφάλιση της συγκατάθεσης μετά από ενημέρωση και της εμπιστευτικότητας.....	90
5.3 Προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης στην έρευνα και τις παρεμβάσεις.....	92

5.4 Εξισορρόπηση της αυτονομίας και της ευεργεσίας.....	94
---	----

B. Ερευνητικό Μέρος

Κεφάλαιο 6ο: Ερευνητική Μεθοδολογία

6.1. Οι ποιοτικές μέθοδοι στις κοινωνικές έρευνες.....	98
6.2 Η Εμπειρικά Θεμελιωμένη Θεωρία.....	100
6.3 Η κριτική φεμινιστική εμπειρικά τεκμηριωμένη θεωρία.....	102
6.4 Περιγραφή και Σκοπός Έρευνας.....	104
6.5 Ερευνητικά Ερωτήματα.....	104
6.6 Μεθοδολογία Έρευνας και Συλλογή Ερευνητικών Δεδομένων.....	105
6.7 Δειγματοληψία.....	106
6.8 Εγκυρότητα και Αξιοπιστία της Έρευνας.....	107
6.9 Ανάλυση των Δεδομένων.....	108
6.10 Περιορισμοί της Έρευνας.....	109

Κεφάλαιο 7ο : Αποτελέσματα Έρευνας

7.1 Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας.....	110
7.2 Αποτελέσματα Δημογραφικών Χαρακτηριστικών.....	110
7.3.Ανάλυση 1 ^{ης} Θεματικής: Βιογραφική Διαδρομή.....	116
7.4.Ανάλυση 2 ^{ης} Θεματικής: Διερεύνηση Υποστηρικτικού Πλαισίου.....	117
7.5.Ανάλυση 3 ^{ης} Θεματικής: Η Ζωή στο Σήμερα.....	119
7.6.Ανάλυση 4 ^{ης} Θεματικής: Πρόσβαση σε Κοινωνικές Υπηρεσίες και Δομές/Υπνωτήρια.....	123
7.7.Ανάλυση 5 ^{ης} Θεματικής: Οπτική/Σχέδια για το Μέλλον.....	126
7.8.Συζήτηση – Προτάσεις για Περαιτέρω Έρευνα.....	128
Συμπεράσματα.....	131
Βιβλιογραφία.....	133

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο κοινωνικός αποκλεισμός και η αστεγία αποτελούν δύο σοβαρά κοινωνικά προβλήματα που απειλούν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και ευημερία. Αν και αυτά τα φαινόμενα παρατηρούνται παγκοσμίως, θα επικεντρωθούμε σε ένα συγκεκριμένο περιβάλλον, τον Πειραιά, έναν από τους μεγαλύτερους λιμένες στην Ευρώπη. Η περίπτωση των αστέγων του Πειραιά αποτελεί ένα παράδειγμα που επισημαίνει τη σύνθετη φύση και τις ανάγκες που απαιτούνται για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων.

Ο αποκλεισμός και η αστεγία πηγάζουν από πολλούς παράγοντες, όπως η οικονομική ανισότητα, η ανεργία, η κοινωνική αποξένωση, η ψυχική ασθένεια και η κατάχρηση ουσιών. Οι άστεγοι αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης σε βασικές ανθρώπινες ανάγκες, όπως στέγαση, φαγητό, υγιεινή, ιατρική περίθαλψη και κοινωνική στήριξη. Ταυτόχρονα, αντιμετωπίζουν τον κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς διώκονται από την κοινωνία, παραβλέπονται και αγνοούνται από τους υπόλοιπους πολίτες.

Ο Πειραιάς, με τη βαθιά ιστορία του ως λιμάνι και επιχειρηματικό κέντρο, έχει υποστεί δραματικές κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές τις τελευταίες δεκαετίες. Οικονομική ύφεση, ανεργία και ανασφάλεια έχουν οδηγήσει πολλούς ανθρώπους στη φτώχεια και, ως αποτέλεσμα, στην αστεγία. Οι δυσμενείς συνθήκες διαβίωσης στις γειτονιές του Πειραιά έχουν αυξήσει τον αριθμό των αστέγων, που ζουν σε δρόμους, πάρκα, εγκαταλελειμμένα κτίρια και υποκαταστήματα του λιμανιού.

Η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και της αστεγίας απαιτεί μια πολυδιάστατη προσέγγιση που αφορά πολλούς φορείς και πολιτικές πτυχές. Κυβερνητικές οντότητες, μη κυβερνητικές οργανώσεις, φιλανθρωπικοί οργανισμοί, εθελοντικές ομάδες και η κοινωνία γενικότερα πρέπει να συνεργαστούν για να παράσχουν βασικές υπηρεσίες και υποστήριξη στους αστέγους.

Πιο συγκεκριμένα, απαιτείται μια αποτελεσματική πολιτική που θα επικεντρώνεται στην πρόληψη της αστεγίας και στην παροχή βιώσιμων λύσεων στους ανθρώπους που έχουν ήδη γίνει άστεγοι. Αυτό περιλαμβάνει πρώτον την προσφορά οικονομικής ενίσχυσης, την προώθηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και εύρεσης εργασίας, καθώς και τη δημιουργία προσιτής στέγασης και εγκαταστάσεων υγιεινής. Δεύτερον, η παροχή κοινωνικής στήριξης και ψυχοκοινωνικής περίθαλψης είναι κρίσιμης σημασίας για την αντιμετώπιση των αστέγων. Πρέπει να υπάρχουν προγράμματα και υπηρεσίες που παρέχουν ψυχολογική υποστήριξη, είδη πρώτης ανάγκης, συμβουλευτική και καθοδήγηση για την επανένταξη στην κοινωνία. Η ευαισθητοποίηση

του κοινού και η καταπολέμηση των κοινωνικών προκαταλήψεων είναι απαραίτητες. Οι πολίτες πρέπει να συνειδητοποιήσουν την ανάγκη για αλληλεγγύη και αλληλοβοήθεια, καθώς και να στηρίζουν τις συλλογικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση της αστεγίας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Από τα παραπάνω αδιαμφισβήτητα ο κοινωνικός αποκλεισμός και η αστεγία αποτελούν σοβαρά προβλήματα στον Πειραιά και απαιτούν ολοκληρωμένες λύσεις. Με τη συνεργασία φορέων και πολιτικών πτυχών, μπορούμε να καταπολεμήσουμε αυτά τα προβλήματα και να παράσχουμε την αναγκαία υποστήριξη στους αστέγους, προωθώντας έτσι μια πιο ανθρώπινη και συνεκτική κοινωνία για όλους. Είναι σημαντικό επίσης να δοθεί έμφαση στην ψυχοκοινωνική υποστήριξη και ανθρώπινη επαφή. Οι άστεγοι συχνά αντιμετωπίζουν αίσθημα μοναξιάς, καταπίεσης και απόρριψης. Η παροχή ψυχολογικής υποστήριξης και η δημιουργία κοινοτήτων αλληλοβοήθειας μπορεί να συμβάλει στην αναζωογόνηση τους και στην ενίσχυση της αυτοεκτίμησης τους. Η εκπαίδευση και η ενημέρωση του κοινού είναι ζωτικής σημασίας για την αλλαγή των κοινωνικών στερεοτύπων και την ανάδειξη των ανθρωπιστικών αξιών. Είναι σημαντικό να αντιληφθούμε ότι η αστεγία μπορεί να επηρεάσει οποιονδήποτε, και ότι η αλληλεγγύη και η στήριξη προς τους αστέγους αποτελούν ζωτικά μέσα για τη δημιουργία μιας πιο συνεκτικής και ανθρώπινης κοινωνίας.

Παράλληλα με την αντιμετώπιση της αστεγίας, είναι επίσης σημαντικό να επιδιώξουμε την πρόληψη της αστεγίας και τη δημιουργία βιώσιμων κοινοτήτων. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί μέσω της προαγωγής της οικονομικής ευημερίας, της διασφάλισης προσιτής στέγασης, της προώθησης της εκπαίδευσης και της ενίσχυσης των κοινωνικών δικτύων. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που συνδέονται με την αστεγία είναι η οικονομική ανισότητα και η φτώχεια. Επομένως, η δημιουργία περισσότερων οικονομικών ευκαιριών και η προώθηση ενεργού συμμετοχής στην αγορά εργασίας είναι ζωτικές.

Επιπλέον, πρέπει να αναπτυχθούν προγράμματα για την ανέγερση προσιτών κατοικιών, την προώθηση της κοινωνικής συνεταιριστικής κατοικίας και την παροχή υποστήριξης για την είσοδο σε κανονικές κατοικίες. Επίσης, είναι σημαντικό να εξεταστούν εναλλακτικές μορφές στέγασης, όπως οι κοινότητες κατοικίας και οι μονάδες στέγασης με υποστήριξη. Επιπλέον, η εκπαίδευση και η ενημέρωση του κοινού σχετικά με τα αίτια και τις συνέπειες της αστεγίας μπορεί να συμβάλει στην αλλαγή των στερεοτύπων και την ενίσχυση της κοινωνικής συνείδησης και αλληλεγγύης.

Επιπλέον, η δημιουργία ενός τοπικού φόρουμ για την αστεγία και τον κοινωνικό αποκλεισμό μπορεί να συμβάλει στον συντονισμό και την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των ενδιαφερομένων φορέων. Ακόμη, μπορούν να δημιουργηθούν προγράμματα πρόληψης και παρέμβασης για τους νέους που κινδυνεύουν να γίνουν άστεγοι, προσφέροντάς τους τις απαραίτητες δεξιότητες και πόρους για την ανεξάρτητη ζωή. Επιπλέον, η δημιουργία ενός ανοικτού

διαλόγου και της συμμετοχής των αστεγών είναι κρίσιμης σημασίας. Είναι σημαντικό να ακούμε τις φωνές των ανθρώπων που βιώνουν την αστεγία και να τους δίνουμε την ευκαιρία να εκφράζουν τις ανάγκες και τις απόψεις τους. Αυτό μπορεί να γίνει μέσω της σύστασης συμβουλίων αστεγών, όπου οι άστεγοι μπορούν να συμμετέχουν στην λήψη αποφάσεων που τους αφορούν, καθώς και μέσω της συμπερίληψής τους σε διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με πολιτικές και προγράμματα που επηρεάζουν την αστεγία.

Η διεθνής συνεργασία και η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση της αστεγίας. Μπορούμε να μάθουμε από τις εμπειρίες και τις προσεγγίσεις άλλων πόλεων και χωρών που έχουν αντιμετωπίσει με επιτυχία το θέμα της αστεγίας και να εφαρμόσουμε αυτές τις βέλτιστες πρακτικές. Η αντιμετώπιση της αστεγίας απαιτεί πολυεπίπεδη προσέγγιση και συνεργασία όλων των ενδιαφερομένων φορέων. Με την παροχή προσαρμοσμένων υπηρεσιών, την ενίσχυση της κοινότητας και τη συμμετοχή των αστεγών, μπορούμε να προάγουμε την επανένταξη και την κοινωνική συνοχή για όλους τους ανθρώπους.

Η κοινωνία πρέπει να αναγνωρίσει την αξία της πολυποίκιλης πλευράς των αστεγών. Οι άστεγοι προέρχονται από διάφορα κοινωνικά και πολιτισμικά υπόβαθρα και έχουν διαφορετικές ανάγκες και προκλήσεις. Η πολυπολιτισμική προσέγγιση και η ευαισθητοποίηση σχετικά με την πολυποίκιλη φύση της αστεγίας μπορεί να οδηγήσει σε πιο αποτελεσματικές προσεγγίσεις και προγράμματα που θα προσφέρουν την κατάλληλη υποστήριξη και προσαρμοσμένες λύσεις για κάθε ατομική περίπτωση.

Η δημιουργία μιας συνεκτικής και ολοκληρωμένης πολιτικής για την αστεγία και τον κοινωνικό αποκλεισμό είναι ζωτικής σημασίας. Η πολιτική αυτή πρέπει να βασίζεται σε έρευνες και στοιχεία, να περιλαμβάνει την ευθύνη όλων των εμπλεκόμενων φορέων και να διασφαλίζει την ίση πρόσβαση σε υπηρεσίες και πόρους για όλους τους ανθρώπους. Η πολιτική αυτή πρέπει να είναι ευέλικτη και προσαρμοσμένη στις ανάγκες της τοπικής κοινότητας και να προωθεί την αειφορία και την ανθρώπινη ανάπτυξη.

Για να επιτευχθεί η αντιμετώπιση της αστεγίας και του κοινωνικού αποκλεισμού, απαιτείται αποφασιστικότητα, δέσμευση και συνεργασία από όλους τους φορείς και την κοινότητα συνολικά. Με τη σωστή προσέγγιση και την αφοσίωση πόρων και προγραμμάτων, μπορούμε να δημιουργήσουμε έναν κόσμο που θα προσφέρει ισότητα, αξιοπρέπεια και ευημερία για όλους. Η αντιμετώπιση της αστεγίας και του κοινωνικού αποκλεισμού απαιτεί επίσης μια προοδευτική προσέγγιση που θα προωθεί την κοινωνική αλληλεγγύη και την ανεκτικότητα. Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι οι άστεγοι είναι άνθρωποι με δικαιώματα και αξιοπρέπεια και ότι η κοινωνία έχει την ευθύνη να προστατεύει και να υποστηρίζει όλα τα μέλη της.

Πέραν των προγραμμάτων που απευθύνονται στην άμεση αντιμετώπιση της αστεγίας, είναι απαραίτητο να ενισχυθούν οι κοινότητες και οι κοινωνικοί θεσμοί για να προληφθεί η εμφάνιση

νέων περιπτώσεων αστεγίας. Επιπλέον, πρέπει να ενθαρρυνθεί η συμμετοχή των πολιτών και να προωθηθεί η ενεργή συνεργασία μεταξύ των φορέων της τοπικής κοινότητας, όπως οι μη κυβερνητικές οργανώσεις, οι εθελοντικές ομάδες και οι εκκλησίες.

Τέλος, πρέπει να αποδοθεί η δέουσα προσοχή στη μετάβαση από την αστεγία στη μόνιμη στέγαση. Η διαδικασία αυτή πρέπει να περιλαμβάνει την παροχή υποστήριξης, προσαρμοσμένων υπηρεσιών και την επανένταξη στην κοινωνία. Οι άστεγοι χρειάζονται ένα ασφαλές και σταθερό περιβάλλον για να μπορέσουν να οικοδομήσουν μια νέα ζωή. Συνολικά, η αντιμετώπιση της αστεγίας και του κοινωνικού αποκλεισμού στον Πειραιά απαιτεί συντονισμένες προσπάθειες, πολυεπίπεδες προσεγγίσεις και την ευαισθητοποίηση και στήριξη της κοινότητας. Με συνεχή προσπάθεια και αφοσίωση, μπορούμε να καταπολεμήσουμε την αστεγία, να προωθήσουμε την κοινωνική ενσωμάτωση και να δημιουργήσουμε ένα περιβάλλον που θα προάγει την αξιοπρέπεια και την ευημερία για όλους.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 1ο

«Κοινωνικός αποκλεισμός»

1.1 Η σχέση μεταξύ φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι αλληλένδετα φαινόμενα που έχουν σημαντικό αντίκτυπο στα άτομα, την κοινότητα και τις κοινωνίες. Ο όρος φτώχεια αναφέρεται στην έλλειψη υλικών πόρων που είναι απαραίτητοι για ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο, ενώ ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται στη διαδικασία περιθωριοποίησης ατόμων ή ομάδων από την πλήρη συμμετοχή στις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δραστηριότητες (Desmond & Shollenberger, 2015).

Πιο συγκεκριμένα, η φτώχεια είναι μια πολυδιάστατη έννοια που εκτείνεται πέρα από τα επίπεδα του εισοδήματος. Περιλαμβάνει την ανεπαρκή πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, τη στέγαση, τις ευκαιρίες απασχόλησης και τις κοινωνικές υπηρεσίες. Τα άτομα που ζουν σε συνθήκες φτώχειας αντιμετωπίζουν συχνά μια σειρά από προβλήματα, γεγονός που καθιστά δύσκολο να ξεφύγουν από τις συνθήκες τους και να συμμετάσχουν πλήρως στην κοινωνία. Η φτώχεια δημιουργεί έναν κύκλο περιορισμένων ευκαιριών και κοινωνικού αποκλεισμού, ενισχύοντας τις υφιστάμενες ανισότητες και διαιωνίζοντας την περιθωριοποίηση των ευάλωτων πληθυσμών (Baumohl, 2012).

Από την άλλη, ο κοινωνικός αποκλεισμός εκδηλώνεται με διάφορες μορφές, όπως οι διακρίσεις, ο στιγματισμός και η περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους, δικαιώματα και ευκαιρίες. Επηρεάζει τα άτομα σε διάφορους τομείς, όπως η εκπαίδευση, η απασχόληση, η υγειονομική περίθαλψη, η στέγαση και η πολιτική συμμετοχή. Ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να οδηγήσει σε αισθήματα αποξένωσης, απομόνωσης και αδυναμίας, επιδεινώνοντας περαιτέρω τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα που ζουν σε συνθήκες φτώχειας. Η έλλειψη κοινωνικής ένταξης και συμμετοχής μπορεί να εμποδίσει τα άτομα να αξιοποιήσουν πλήρως τις δυνατότητές τους, να διατηρήσουν τις κοινωνικές τους σχέσεις και να αποκτήσουν πρόσβαση σε ζωτικά δίκτυα υποστήριξης.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η φτώχεια διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαίωιση του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι περιορίζουν την πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη και ευκαιρίες απασχόλησης, οδηγώντας σε μειωμένη κοινωνική κινητικότητα και αποκλεισμό από την κυρίαρχη κοινωνία. Η φτώχεια οδηγεί συχνά σε ανεπαρκείς συνθήκες στέγασης και περιορισμένη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, απομονώνοντας περαιτέρω τα άτομα και τις κοινότητες. Επιπλέον, η φτώχεια μπορεί να

συμβάλει στον κοινωνικό αποκλεισμό μέσω της δημιουργίας κοινωνικών διαιρέσεων με βάση τον πλούτο, επιδεινώνοντας την ανισότητα και την περιθωριοποίηση (Rossi, 2014).

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι συνέπειες του κοινωνικού αποκλεισμού στα άτομα και τις ομάδες είναι εκτεταμένες. Τα κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα μπορεί να βιώνουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, προβλήματα ψυχικής υγείας και μειωμένη αίσθηση του ανήκειν και της ταυτότητας. Μπορεί να αντιμετωπίζουν εμπόδια στην πρόσβαση στην εκπαίδευση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων, διαιωνίζοντας έτσι τη φτώχεια τους και τις δυνατότητές τους για οικονομική ενδυνάμωση. Οι κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες είναι πιο επιρρεπείς στην εγκληματικότητα, τη βία και την κατάχρηση ουσιών, βαθαίνοντας περαιτέρω τον κύκλο της φτώχειας και της περιθωριοποίησης. Η ενδυνάμωση των περιθωριοποιημένων ατόμων και ομάδων μέσω της ενεργού συμμετοχής τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων μπορεί να βοηθήσει να σπάσει ο κύκλος του κοινωνικού αποκλεισμού και να μειωθούν τα ποσοστά φτώχειας (Link & Phelan, 2014).

Με την αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών της φτώχειας και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, οι κοινωνίες μπορούν να δημιουργήσουν ένα μέλλον που θα χαρακτηρίζεται από δικαιοσύνη και κάθε άτομο θα έχει ίσες ευκαιρίες για μια αξιοπρεπή ζωή με ενεργό ρόλο στην κοινωνία.

1.1.1 Μέτρηση και δείκτες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού

Οι μετρήσεις και οι δείκτες αποτελούν βασικά εργαλεία για την κατανόηση και την αντιμετώπιση σύνθετων κοινωνικών ζητημάτων όπως η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός. Η αποτελεσματική μέτρηση αυτών των φαινομένων επιτρέπει στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, στους ερευνητές και στους επαγγελματίες να εκτιμούν την έκτασή τους, να εντοπίζουν ευάλωτους πληθυσμούς και να αναπτύσσουν στοχευμένες παρεμβάσεις.

Όπως προαναφέρθηκε, η φτώχεια αναφέρεται σε μια κατάσταση στέρησης που χαρακτηρίζεται από την έλλειψη βασικών αναγκών, όπως το εισόδημα, η τροφή, η στέγαση, η εκπαίδευση και η υγειονομική περίθαλψη, που απαιτούνται για ένα επαρκές βιοτικό επίπεδο. Από την άλλη πλευρά, ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται στη διαδικασία κατά την οποία άτομα ή ομάδες περιθωριοποιούνται ή αποκλείονται από την πλήρη συμμετοχή στην κοινωνία, με αποτέλεσμα συχνά την περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους, υπηρεσίες και ευκαιρίες (Fazel & Geddes, 2019).

Η μέτρηση της φτώχειας περιλαμβάνει την καταγραφή της έκτασης και του βάθους της στέρησης σε έναν πληθυσμό. Έχουν αναπτυχθεί διάφορες προσεγγίσεις, συμπεριλαμβανομένων των απόλυτων και των σχετικών μετρήσεων. Τα απόλυτα μέτρα ορίζουν ένα συγκεκριμένο όριο

εισοδήματος ή κατανάλωσης κάτω από το οποίο τα άτομα θεωρούνται φτωχά. Παραδείγματα αποτελούν το διεθνές όριο φτώχειας και τα εθνικά όρια της φτώχειας. Τα σχετικά μέτρα, όπως το ποσοστό φτώχειας ή ο συντελεστής Gini, συγκρίνουν το εισόδημα ή την κατανάλωση ενός ατόμου με το μέσο ή το διάμεσο εισόδημα ενός πληθυσμού.

Εκτός από τα μέτρα που βασίζονται στο εισόδημα, έχουν κερδίσει έδαφος πολυδιάστατες προσεγγίσεις. Τα μέτρα αυτά λαμβάνουν υπόψη πολλαπλές διαστάσεις της φτώχειας, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης, της υγείας, της στέγασης, της απασχόλησης και της κοινωνικής συμμετοχής. Ο πολυδιάστατος δείκτης φτώχειας (MPI) που αναπτύχθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη και άλλοι σύνθετοι δείκτες παρέχουν μια σφαιρική οπτική της διάστασης της φτώχειας καταγράφοντας ταυτόχρονα διάφορες στερήσεις (Καλφάκης, 2012).

Η μέτρηση του κοινωνικού αποκλεισμού είναι ένα πολύπλοκο έργο λόγω της πολύπλευρης φύσης του. Οι δείκτες κοινωνικού αποκλεισμού επικεντρώνονται στην αξιολόγηση της συμμετοχής και της πρόσβασης ενός ατόμου σε βασικούς τομείς της κοινωνίας, όπως η εκπαίδευση, η απασχόληση, η υγειονομική περίθαλψη, η στέγαση και τα κοινωνικά δίκτυα. Για παράδειγμα, οι δείκτες μπορεί να περιλαμβάνουν το μορφωτικό επίπεδο, τα ποσοστά ανεργίας, τα ποσοστά αστέγων και τα επίπεδα κοινωνικής δέσμευσης ή συμμετοχής στα κοινά.

Οι ποιοτικές ερευνητικές μέθοδοι, όπως οι συνεντεύξεις και οι ομάδες εστίασης, μπορούν να παράσχουν πληροφορίες σχετικά με τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις των κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων (Leontitsis et al., 2020). Οι συμμετοχικές προσεγγίσεις, που περιλαμβάνουν τη συμμετοχή περιθωριοποιημένων κοινοτήτων στην ερευνητική διαδικασία, μπορούν επίσης να αποδώσουν πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τη φύση και τις εκδηλώσεις του κοινωνικού αποκλεισμού.

Έχουν αναπτυχθεί σύνθετοι δείκτες, παρόμοιοι με αυτούς που χρησιμοποιούνται για τη μέτρηση της φτώχειας, για να αποτυπώσουν την πολυδιάστατη φύση του κοινωνικού αποκλεισμού. Για παράδειγμα, η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε τον Ευρωπαϊκό Δείκτη Κοινωνικής Ένταξης, ο οποίος συνδυάζει δείκτες που σχετίζονται με την απασχόληση, την εκπαίδευση και την κοινωνική συμμετοχή για την αξιολόγηση των επιπέδων κοινωνικού αποκλεισμού στα κράτη μέλη (Μάνθου, 2017).

Η μέτρηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού αντιμετωπίζει αρκετές προκλήσεις. Μια κριτική είναι ότι οι μετρήσεις αυτές συχνά βασίζονται σε αυτοαναφερόμενα δεδομένα ή σε περιορισμένα υποκατάστατα, τα οποία μπορεί να υπόκεινται σε μεροληψίες και ανακρίβειες. Επιπλέον, οι δείκτες μπορεί να διαφέρουν από το ένα πλαίσιο στο άλλο, γεγονός που καθιστά δύσκολη τη σύγκριση των αποτελεσμάτων μεταξύ διαφορετικών περιοχών ή χωρών. Υπάρχει επίσης ανάγκη να ληφθεί υπόψη ο δυναμικός χαρακτήρας της φτώχειας και του

κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς τα άτομα μπορεί να εισέρχονται και να εξέρχονται από αυτές τις συνθήκες με την πάροδο του χρόνου (Pleace et al., 2018).

Επιπλέον, ορισμένες ομάδες, όπως οι άστεγοι, οι μετανάστες χωρίς νομιμοποιητικά έγγραφα, οι ψυχικά ασθενείς που δεν διαβιούν σε οικοτροφεία, ενδέχεται να υποεκπροσωπούνται στις παραδοσιακές προσεγγίσεις μέτρησης. Είναι ζωτικής σημασίας να διασφαλιστεί ότι τα πλαίσια μέτρησης είναι χωρίς αποκλεισμούς και αποτυπώνουν τις εμπειρίες όλων των ευάλωτων πληθυσμών.

Αξίζει λοιπόν να αναφέρουμε ότι η μέτρηση και η παρακολούθηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση της έκτασής τους, τον εντοπισμό ευάλωτων πληθυσμών και την ανάπτυξη αποτελεσματικών παρεμβάσεων. Οι προσεγγίσεις μέτρησης περιλαμβάνουν τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές μεθόδους, που κυμαίνονται από δείκτες που βασίζονται στο εισόδημα έως πολυδιάστατους δείκτες και συμμετοχικές ερευνητικές προσεγγίσεις. Παρά τις προκλήσεις και τις επικρίσεις, οι συνεχείς προσπάθειες για την τελειοποίηση των πλαισίων μέτρησης και τη συλλογή αξιόπιστων δεδομένων είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση αυτών των πειστικών κοινωνικών ζητημάτων. Με την κατανόηση της πολυπλοκότητας της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού μέσω αυστηρών μετρήσεων, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και οι επαγγελματίες μπορούν να επιδιώξουν στοχευμένες παρεμβάσεις οι οποίες προωθούν την κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική δικαιοσύνη (Beijer et al., 2015).

1.1.2 Συνέπειες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός έχουν εκτεταμένες συνέπειες που επηρεάζουν τα άτομα, τις οικογένειες, τις κοινότητες και την κοινωνία στο σύνολό της. Οι επιπτώσεις αυτών των συνθηκών είναι πολυδιάστατες και περιλαμβάνουν διάφορες πτυχές της ανθρώπινης ευημερίας, συμπεριλαμβανομένων σωματικών, ψυχικών και κοινωνικών διαστάσεων (Μητροπούλου, 2018). Τα άτομα που ζουν σε συνθήκες φτώχειας μπορεί να αντιμετωπίζουν υψηλότερους κινδύνους μολυσματικών ασθενειών, κακής προγεννητικής φροντίδας και μειωμένου προσδόκιμου ζωής. Επιπλέον, το άγχος και οι ψυχοκοινωνικές επιβαρύνσεις που συνδέονται με τη φτώχεια μπορούν να συμβάλουν σε προβλήματα ψυχικής υγείας, όπως κατάθλιψη, άγχος και χαμηλή αυτοεκτίμηση (Leontitsis et al., 2020).

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορούν να δημιουργήσουν εμπόδια στην εκπαίδευση και να περιορίσουν τις ευκαιρίες για ανοδική κοινωνική κινητικότητα. Τα παιδιά που προέρχονται από νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα αντιμετωπίζουν

συχνά εκπαιδευτικές δυσκολίες, συμπεριλαμβανομένης της ανεπαρκούς πρόσβασης σε ποιοτικά σχολεία, πόρους και συστήματα υποστήριξης. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε χαμηλότερο εκπαιδευτικό επίπεδο, μειωμένη ανάπτυξη δεξιοτήτων και περιορισμένες προοπτικές σταδιοδρομίας αργότερα στη ζωή. Επιπλέον, τα άτομα που βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό μπορεί να αντιμετωπίζουν διακρίσεις και προκαταλήψεις, γεγονός που δυσχεραίνει την εξασφάλιση εργασίας και την επίτευξη οικονομικής σταθερότητας (Παναγιωτοπούλου, 2016).

Επιπρόσθετα, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός έχουν βαθιές κοινωνικές και ψυχολογικές επιπτώσεις. Ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να οδηγήσει σε αισθήματα απομόνωσης, αποξένωσης και έλλειψης κοινωνικής ένταξης. Αυτό μπορεί να διαιωνίσει περαιτέρω τους κύκλους της φτώχειας, καθώς τα άτομα μπορεί να δυσκολεύονται να έχουν πρόσβαση σε κοινωνικά δίκτυα, συστήματα υποστήριξης και ευκαιρίες για κοινωνική κινητικότητα. Επιπλέον, το στίγμα που συνδέεται με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό μπορεί να οδηγήσει σε αρνητική αυτοαντίληψη, μειωμένη αυτοπεποίθηση και αίσθημα απελπισίας.

Ακόμη, η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να έχουν διαγενεακές επιπτώσεις, διαιωνίζοντας κύκλους μειονεξίας. Τα παιδιά που μεγαλώνουν σε φτωχά ή κοινωνικά αποκλεισμένα περιβάλλοντα μπορεί να βιώνουν περιορισμένη πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη και συστήματα κοινωνικής υποστήριξης. Αυτό μετέπειτα μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο την ανάπτυξή τους και να διαιωνίσει τον κύκλο της φτώχειας και του αποκλεισμού στις επόμενες γενιές (Μαράντης, 2015). Επιπλέον, ο αντίκτυπος της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού στην ψυχική υγεία των γονέων αλλά και στις μεθόδους ανατροφής των τέκνων τους μπορεί να επηρεάσει άμεσα την ανάπτυξη και την πορεία ζωής των παιδιών.

Υπάρχουν επίσης ευρύτερες οικονομικές συνέπειες για τις κοινωνίες. Η απώλεια ανθρώπινου δυναμικού και ταλέντου λόγω των περιορισμένων ευκαιριών για εκπαίδευση και απασχόληση μπορεί να εμποδίσει την οικονομική ανάπτυξη και να διαιωνίσει την εισοδηματική ανισότητα. Το κόστος που συνδέεται με την αντιμετώπιση των συνεπειών της φτώχειας, -όπως οι δαπάνες για την υγειονομική περίθαλψη, τα προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας και οι παρεμβάσεις της ποινικής δικαιοσύνης-, είναι πολύ μεγάλο και επιβαρύνει αρκετά τους δημόσιους προϋπολογισμούς. Οι πολιτικές για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού μπορεί να οδηγήσουν σε πιο περιεκτική και βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη (Κούτρας, 2016).

Οι συνέπειες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού επεκτείνονται πέρα από τα άτομα και τις οικογένειες και επηρεάζουν ολόκληρες κοινότητες και κοινωνίες. Τα υψηλά επίπεδα φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού μπορούν να διαβρώσουν την κοινωνική συνοχή, να αυξήσουν τα ποσοστά εγκληματικότητας και να συμβάλουν στην κοινωνική αναταραχή. Επιπλέον,

η άνιση κατανομή των πόρων και των ευκαιριών μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνικές διαιρέσεις και να εμποδίσει την κοινωνική πρόοδο (Leontitsis et al., 2020).

Έτσι λοιπόν, οι συνέπειες της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού είναι εκτεταμένες, επηρεάζοντας την υγεία των ατόμων, την εκπαίδευση, την απασχόληση, την κοινωνική ευημερία και τον συνολικό ιστό της κοινωνίας. Η κατανόηση και η αντιμετώπιση αυτών των συνεπειών είναι ουσιώδους σημασίας για την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, της ισότητας και της κοινωνικής αλλαγής. Οι προσπάθειες για την ανακούφιση της φτώχειας και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού πρέπει να είναι πολυδιάστατες, αντιμετωπίζοντας τόσο τους διαρθρωτικούς παράγοντες που διαωνίζουν αυτές τις συνθήκες όσο και τις συνέπειες σε ατομικό επίπεδο. Επενδύοντας στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, τα συστήματα κοινωνικής στήριξης και τις πολιτικές που προωθούν την ένταξη, οι κοινωνίες μπορούν να προσπαθήσουν για ένα πιο δίκαιο και ευημερούν μέλλον για όλους (Πετροπούλου & Πανταζή, 2016).

1.1.3 Ο ρόλος των διαρθρωτικών παραγόντων στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό

Η φτώχεια και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι σύνθετα και πολύπλευρα ζητήματα που επηρεάζονται από μια σειρά διαρθρωτικών παραγόντων. Αυτοί οι διαρθρωτικοί παράγοντες περιλαμβάνουν διάφορες οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές διαστάσεις που διαμορφώνουν την κατανομή των πόρων, των ευκαιριών και της δύναμης μέσα στις κοινωνίες (Χατζηθεοδοσίου, 2017).

- **Οικονομικοί παράγοντες:**

Οι οικονομικοί παράγοντες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στον καθορισμό της έκτασης και της διάρκειας της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η εισοδηματική ανισότητα, η έλλειψη ευκαιριών απασχόλησης και η άνιση πρόσβαση στους οικονομικούς πόρους συμβάλλουν στη διαίωνιση αυτών των συνθηκών. Διαρθρωτικοί παράγοντες, όπως η μισθολογική στασιμότητα, οι διακρίσεις στην αγορά εργασίας και η άνιση κατανομή του πλούτου, δημιουργούν φραγμούς για τα άτομα και τις κοινότητες, καθιστώντας αδύνατο το να ξεφύγουν από τη φτώχεια. Οι οικονομικές πολιτικές, τα φορολογικά συστήματα και οι κανονισμοί της αγοράς εργασίας επηρεάζουν σημαντικά την κατανομή των πόρων και των ευκαιριών, διαμορφώνοντας τη διαρθρωτική δυναμική της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (Toro & McDonell, 2015).

- **Πολιτικοί Παράγοντες:**

Οι πολιτικοί παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των δομών διακυβέρνησης και των αποφάσεων πολιτικής, έχουν βαθιά επίδραση στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Τα ανεπαρκή συστήματα κοινωνικής πρόνοιας, οι οπισθοδρομικές φορολογικές πολιτικές και οι περιορισμένες επενδύσεις σε κοινωνικές υποδομές μπορούν να επιδεινώσουν τις ανισότητες και να διαιωνίσουν τη φτώχεια. Η απουσία περιεκτικών και συμμετοχικών διαδικασιών λήψης αποφάσεων μπορεί να οδηγήσει στην περιθωριοποίηση ορισμένων ομάδων, εμποδίζοντας την πρόσβασή τους σε πόρους και ευκαιρίες. Επιπλέον, οι πολιτικοί παράγοντες διαμορφώνουν ένα περιβάλλον πολιτικής, το οποίο επηρεάζει την παροχή εκπαίδευσης, υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικής προστασίας, οι οποίες είναι κρίσιμες για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού (Αναστασιάδης, 2013).

- Κοινωνικοί παράγοντες:

Κοινωνικοί παράγοντες, όπως οι διακρίσεις, οι προκαταλήψεις και οι κοινωνικοί κανόνες, συμβάλλουν στη διαιώνιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Οι περιθωριοποιημένες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των φυλετικών και εθνοτικών μειονοτήτων, των γυναικών, των ατόμων με αναπηρίες και των αυτοχθόνων πληθυσμών, συχνά αντιμετωπίζουν διαρθρωτικά εμπόδια και συστηματικές διακρίσεις που περιορίζουν την πρόσβασή τους στην εκπαίδευση, την απασχόληση και τους κοινωνικούς πόρους. Ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να ενισχυθεί μέσω του οικογενειακού περιβάλλοντος καθώς τα παιδιά που μεγαλώνουν σε αποκλεισμένες κοινότητες τείνουν να χαρακτηρίζονται από μειωμένη κοινωνική κινητικότητα και περιορισμένες ευκαιρίες. Η αντιμετώπιση των κοινωνικών παραγόντων απαιτεί την πρόκληση στερεοτύπων, την προώθηση της πολυμορφίας και της ένταξης και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής και της ίσης συμμετοχής (O'Flaherty, 2017).

- Γεωγραφικοί/Πολιτιστικοί Παράγοντες:

Οι πολιτιστικοί παράγοντες, συμπεριλαμβανομένης της γεωγραφικής θέσης και των αστικών-αγροτικών διαιρέσεων, έχουν σημαντικό αντίκτυπο στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η συγκεντρωμένη φτώχεια σε συγκεκριμένες περιοχές κάθε χώρας, όπως οι φτωχές/εργατικές συνοικίες ή οι αγροτικές περιοχές με περιορισμένες υποδομές και υπηρεσίες, επιτείνει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα και οι κοινότητες. Οι ανισότητες στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, τις μεταφορές και τις ευκαιρίες απασχόλησης που βιώνουν οι άνθρωποι που διαβιούν σε κλειστές, δύσβατες και απομακρυσμένες κοινότητες δημιουργούν φραγμούς στην κοινωνική κινητικότητα και διαιωνίζουν τον κύκλο της φτώχειας. Οι πολιτικές που αποσκοπούν στη μείωση των χωροταξικών ανισοτήτων, στην προώθηση της περιφερειακής ανάπτυξης και στη βελτίωση των υποδομών μπορούν να συμβάλουν στην

αντιμετώπιση των διαρθρωτικών παραγόντων που συμβάλλουν στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (Piliavin & Wright, 2019).

- **Διατομεακότητα:**

Μια διατομεακή προοπτική είναι απαραίτητη για την κατανόηση του ρόλου των διαρθρωτικών παραγόντων στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Πολλαπλές διαστάσεις της ταυτότητας, όπως το φύλο, η φυλή, η εθνικότητα, η ηλικία και η αναπηρία, τεμνόμενα και σύνθετα μειονεκτήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα και οι κοινότητες. Οι διαρθρωτικοί παράγοντες μπορούν να αλληλεπιδράσουν και να δημιουργήσουν μοναδικές μορφές αποκλεισμού και περιθωριοποίησης. Γι' αυτό απαιτούνται στοχευμένες παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση ειδικών αναγκών και την προώθηση πολιτικών χωρίς αποκλεισμούς. Οι διατομεακές προσεγγίσεις υπογραμμίζουν τη σημασία της αναγνώρισης και αντιμετώπισης των επικαλυπτόμενων συστημάτων προνομίων και καταπίεσης που συμβάλλουν στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό (Pleace & Bretherton, 2017).

Εν τέλει, οι διαρθρωτικοί παράγοντες έχουν θεμελιώδη σημασία για τη διαμόρφωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, καθορίζοντας την κατανομή των πόρων, των ευκαιριών και της δύναμης εντός των κοινωνιών. Οικονομικοί, πολιτικοί, κοινωνικοί, πολιτιστικοί και διατομεακοί παράγοντες διαδραματίζουν όλοι σημαντικό ρόλο στη διαιώνιση αυτών των προκλήσεων. Η κατανόηση της επίδρασης αυτών των διαρθρωτικών παραγόντων είναι ζωτικής σημασίας για τον σχεδιασμό αποτελεσματικών πολιτικών και παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Με την αντιμετώπιση των ανισοτήτων, την προώθηση της διακυβέρνησης χωρίς αποκλεισμούς, την αμφισβήτηση των κοινωνικών κανόνων και την επένδυση σε περιθωριοποιημένες κοινότητες, οι κοινωνίες μπορούν να εργαστούν προς τη δημιουργία πιο δίκαιων και αποτελεσματικών συστημάτων που ανακουφίζουν τη φτώχεια και προάγουν την κοινωνική ένταξη (Quilgars & Pleace, 2020).

1.2 Ευάλωτες κοινωνικές ομάδες

Στο εσωτερικό των κοινωνιών, ορισμένες κοινωνικές ομάδες αντιμετωπίζουν αυξημένη ευπάθεια και είναι πιο επιρρεπείς στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αυτές οι ευάλωτες ομάδες περιλαμβάνουν τα παιδιά, τους ηλικιωμένους, τα άτομα με αναπηρίες, τις εθνοτικές και φυλετικές μειονότητες, τους πρόσφυγες και τους μετανάστες και την ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητα, μεταξύ άλλων (Πανούσης, 2019).

Αρχικά αξίζει να αναφέρουμε ότι τα παιδιά αποτελούν μια από τις πλέον ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Οι πολιτικές για την αντιμετώπιση της παιδικής φτώχειας, τη διασφάλιση ποιοτικής εκπαίδευσης, την προώθηση της προστασίας των παιδιών και την παροχή υπηρεσιών κοινωνικής στήριξης είναι ουσιώδεις για τον μετριασμό των τρωτών σημείων και την προσπάθεια ανατροφής των παιδιών με υγιή πρότυπα, εντασσόμενα όσο το δυνατόν περισσότερο στο κοινωνικό σύνολο (Κατσαρού, 2016). Επίσης, ο γηραιός πληθυσμός βιώνει πολλαπλές δυσκολίες, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται η κοινωνική απομόνωση, η περιορισμένη πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, οι μειωμένοι οικονομικοί πόροι και οι διακρίσεις λόγω ηλικίας. Τα ηλικιωμένα άτομα είναι πιο ευάλωτα στη φτώχεια, την ανεπαρκή υγειονομική περίθαλψη και τη μοναξιά. Πολιτικές φιλικές προς την ηλικία που ανταποκρίνονται στις ανάγκες υγειονομικής περίθαλψης, κοινωνικής ένταξης και οικονομικής ασφάλειας για τους ηλικιωμένους είναι ζωτικής σημασίας για τη στήριξη της ευημερίας τους και τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής τους (Leontitsis et al., 2020).

Ακόμη, τα άτομα με αναπηρίες αντιμετωπίζουν πολλά εμπόδια που περιορίζουν τη συμμετοχή τους στην κοινωνία. Οι προκλήσεις προσβασιμότητας, οι διακρίσεις και οι περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης και εκπαίδευσης συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό τους. Η ολοκληρωμένη νομοθεσία και οι πολιτικές που προστατεύουν τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες, προάγοντας την προσβασιμότητα και εξασφαλίζοντας ίσες ευκαιρίες μπορούν να συμβάλουν στη μείωση της ευπάθειάς τους και στην ενίσχυση της ένταξής τους (Σαράφης, 2015).

Αξίζει επίσης να σημειώσουμε ότι οι εθνοτικές και φυλετικές μειονότητες αντιμετωπίζουν συχνά διακρίσεις, άνιση πρόσβαση σε πόρους και ευκαιρίες και κοινωνικό αποκλεισμό. Αυτό μπορεί να εκδηλωθεί με περιορισμένα εκπαιδευτικά επιτεύγματα, υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και δυσανάλογη έκθεση στη φτώχεια και την εγκληματικότητα. Οι πολιτικές που προωθούν την ισότητα, την καταπολέμηση των διακρίσεων και την προώθηση της πολιτισμικής πολυμορφίας είναι ζωτικής σημασίας για την διαχείριση των διακρίσεων που αντιμετωπίζουν οι κοινότητες αυτές και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής. Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες είναι ιδιαίτερα ευάλωτοι λόγω της αναγκαστικής εκτόπισης, της απώλειας κοινωνικών δικτύων και των νομικών και οικονομικών φραγμών. Συχνά αντιμετωπίζουν προκλήσεις όσον αφορά την πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση και την απασχόληση, καθιστώντας τους πιο ευάλωτες στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Απαιτούνται κατάλληλα συστήματα υποστήριξης, πολιτικές ενσωμάτωσης χωρίς αποκλεισμούς και μηχανισμοί προστασίας για την αντιμετώπιση των δυσκολιών που συναντούν οι πρόσφυγες και οι μετανάστες και τη διασφάλιση της επιτυχούς ένταξής τους στις χώρες υποδοχής (Busch et al, 2018).

Ακόμη, τα μέλη της ΛΟΑΤΚΙ+ κοινότητας έρχονται αντιμέτωπα με συμπεριφορές και καταστάσεις που απορρέουν από την κοινωνική προκατάληψη, τις διακρίσεις και τον στιγματισμό. Διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο να παρουσιάσουν προβλήματα ψυχικής υγείας, έλλειψη στέγης,

ανεργία και βίαιες συμπεριφορές. Οι πολιτικές που προστατεύουν τα ΛΟΑΤΚΙ+ δικαιώματα, ενισχύουν την συμμετοχικότητα και προωθούν την ευαισθητοποίηση και την αποδοχή είναι απαραίτητες για τη μείωση των τρωτών σημείων και τη διασφάλιση ίσων δικαιωμάτων και ευκαιριών για όλα τα άτομα ανεξάρτητα από τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή την ταυτότητα φύλου.

Η κατανόηση της δυναμικής και των επιπτώσεων της τρωτότητας είναι υψίστης σημασίας για την ανάπτυξη στοχοθετημένων πολιτικών και παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών τους. Με την προώθηση της συμμετοχικότητας, την καταπολέμηση των διακρίσεων και την παροχή κοινωνικής στήριξης και ίσων ευκαιριών, οι κοινωνίες μπορούν να εργαστούν για τη μείωση των ευάλωτων σημείων και τη δημιουργία πιο δίκαιου και χωρίς αποκλεισμούς περιβάλλοντος για όλα τα άτομα. Μέσα από συλλογικές προσπάθειες μπορούμε να αγωνιστούμε για μια κοινωνία που θα υπερασπίζεται τα δικαιώματα και την ευημερία όλων των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (O'Flaherty, 2015).

1.2.1 Περιθωριοποιημένες κοινότητες και κοινωνικός αποκλεισμός

Οι περιθωριοποιημένες κοινότητες είναι κοινωνικές ομάδες που υφίστανται συστηματικές διακρίσεις, αποκλεισμό και περιορισμένη πρόσβαση σε πόρους και ευκαιρίες στην κοινωνία. Ο κοινωνικός αποκλεισμός συμβάλλει στην αύξηση των ποσοστών φτώχειας, των ανισοτήτων στον τομέα της υγείας και της πολιτιστικής διάβρωσης. Η αναγνώριση των δικαιωμάτων των ιθαγενών, η προώθηση της αποκατάστασης της γης και η συμμετοχή σε ουσιαστικές διαβουλεύσεις και συνεργασία είναι κρίσιμα βήματα για την αντιμετώπιση της περιθωριοποίησης των αυτοχθόνων κοινοτήτων και την προώθηση της κοινωνικής τους ένταξης (Παπαγιαννίδης, 2013).

Επίσης, οι άνθρωποι που βιώνουν έλλειψη στέγης αντιμετωπίζουν σημαντικό κοινωνικό αποκλεισμό λόγω έλλειψης σταθερής στέγασης και περιορισμένης πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες. Ολοκληρωμένες στρατηγικές, που περιλαμβάνουν οικονομικά προσιτά προγράμματα στέγασης, υπηρεσίες υποστήριξης και ευκαιρίες απασχόλησης, είναι απαραίτητες για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης αυτής της περιθωριοποιημένης κοινότητας (Σακελλαρίου, 2015).

Ακόμη, οι αγροτικές περιοχές συχνά παραβλέπονται όσον αφορά τους πόρους και τις ευκαιρίες ανάπτυξης, οδηγώντας σε κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες. Η περιορισμένη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση, τις μεταφορές και τις επιλογές απασχόλησης συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό των αγροτικών κοινοτήτων. Οι επενδύσεις σε αγροτικές υποδομές, η προώθηση της επιχειρηματικότητας και η διασφάλιση της πρόσβασης σε

βασικές υπηρεσίες μπορούν να συμβάλουν στη μείωση του χάσματος μεταξύ των αγροτικών και των αστικών περιοχών και να ενισχύσουν την κοινωνική ένταξη αυτών των κοινοτήτων. Η ανάπτυξη ολοκληρωμένων πολιτικών ψυχικής υγείας, η μείωση του στιγματισμού, η αύξηση της πρόσβασης σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας και η προώθηση της κοινοτικής στήριξης είναι κρίσιμης σημασίας για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού και την ενίσχυση της ευημερίας των ατόμων με προβλήματα ψυχικής υγείας (Pleace & Fitzpatrick, 2019).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός έχει ευρείες επιπτώσεις στις περιθωριοποιημένες κοινότητες. Διαιωνίζει κύκλους φτώχειας, περιορίζει τις ευκαιρίες εκπαίδευσης και απασχόλησης, διαβρώνει την κοινωνική συνοχή και παρεμποδίζει την ανάπτυξη της κοινότητας. Οι συνέπειες περιλαμβάνουν μειωμένη σωματική και ψυχική υγεία, μειωμένο κοινωνικό κεφάλαιο και μειωμένες προοπτικές για κοινωνική κινητικότητα.

Για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού, είναι ουσιώδες να εφαρμοστούν στοχοθετημένες παρεμβάσεις και πολιτικές που προάγουν την ένταξη και ενδυναμώνουν τις περιθωριοποιημένες κοινότητες. Αυτό συνεπάγεται την αντιμετώπιση συστημικών φραγμών, την εξασφάλιση ισότιμης πρόσβασης σε πόρους και υπηρεσίες, την προώθηση της πολυμορφίας και της πολιτιστικής αποδοχής και τη συμμετοχή περιθωριοποιημένων κοινοτήτων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Απαιτούνται συνεργατικές προσπάθειες μεταξύ των κυβερνήσεων, των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και των ίδιων των κοινοτήτων για την πρόκληση των κοινωνικών κανόνων, την καταπολέμηση των διακρίσεων και τη δημιουργία κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς (Καλογήρου, 2014). Με την προώθηση της κοινωνικής συνοχής, τη μείωση των διακρίσεων και την εξασφάλιση ισότιμης πρόσβασης στους πόρους και τις ευκαιρίες, οι κοινωνίες μπορούν να εργαστούν προς τη δημιουργία πιο περιεκτικού και δίκαιου περιβάλλοντος για όλους τους ανθρώπους. Η αποδοχή της πολυμορφίας και η ενεργός καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού είναι απαραίτητα βήματα για την οικοδόμηση μιας πιο δίκαιης και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίας (Κούκης, 2014).

1.2.2 Φύλο και κοινωνικός αποκλεισμός

Το φύλο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην κατανόηση του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς διαπλέκεται με ένα πλήθος άλλων ταυτοτήτων και συστημάτων, όπως η φυλή, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση και το πολιτισμικό υπόβαθρο. Ο κοινωνικός αποκλεισμός που βασίζεται στο φύλο αναφέρεται στη συστηματική διάκριση, περιθωριοποίηση και περιορισμούς που αντιμετωπίζουν τα άτομα με βάση την ταυτότητα φύλου τους. Περικλείει ένα φάσμα θεμάτων, μεταξύ των οποίων η άνιση πρόσβαση στην παιδεία, την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, τις

οικονομικές ευκαιρίες, την πολιτική εκπροσώπηση και την εξουσία λήψης αποφάσεων. Αυτός ο αποκλεισμός ενισχύει τις ανισότητες μεταξύ των φύλων, διαιώνίζει τα στερεότυπα και τους ρόλους των φύλων και περιορίζει την πλήρη συμμετοχή και δράση των ατόμων εξαιτίας του φύλου τους (Κούρκουλα, 2018).

Ακόμη, ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν βιώνεται ομοιόμορφα από όλα τα άτομα των περιθωριοποιημένων φύλων, καθώς οι εμπειρίες τους διαμορφώνονται από διασταυρούμενες ταυτότητες και δομές. Η διαθεματικότητα αναγνωρίζει ότι οι διακρίσεις λόγω φύλου διασταυρώνονται με άλλες μορφές καταπίεσης, όπως ο ρατσισμός, ο ταξισμός, ο ελευθερισμός και η ομοφοβία/τρανσφοβία. Η διαθεματικότητα υπογραμμίζει τις μοναδικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα περιθωριοποιημένα άτομα λόγω φύλου, συμπεριλαμβανομένων των έγχρωμων γυναικών, των τρανς ατόμων, των γυναικών με ειδικές ανάγκες και των ατόμων που δεν συμμορφώνονται με το κοινωνικό τους φύλο, τα οποία συχνά βιώνουν σύνθετες μορφές αποκλεισμού και διακρίσεων (Toro et al., 2007).

Ο κοινωνικός αποκλεισμός έχει βαθιές επιπτώσεις στα περιθωριοποιημένα άτομα, διαιώνίζοντας τις ανισότητες μεταξύ των φύλων και παρεμποδίζοντας τη χειραφέτηση και την ευημερία τους. Έχει ως αποτέλεσμα περιορισμένες οικονομικές ευκαιρίες, υψηλότερα ποσοστά φτώχειας, μειωμένη πρόσβαση στην εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη, αυξημένη ευαλωτότητα στη βία και την παρενόχληση και περιορισμένη πολιτική εκπροσώπηση. Τα περιθωριοποιημένα λόγω φύλου άτομα αντιμετωπίζουν επίσης σημαντικές προκλήσεις στον τομέα της ψυχικής υγείας και αγωνίζονται να δραστηριοποιηθούν και να εκφραστούν στην κοινωνία (Mayock & O'Sullivan, 2016).

Οι στρατηγικές για την προώθηση της ισότητας των φύλων περιλαμβάνουν νομοθετικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις που διασφαλίζουν ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες, όπως νόμους που ανταποκρίνονται στο φύλο, θετική δράση και ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στους δημόσιους θεσμούς. Οι εκστρατείες εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης που αμφισβητούν τα στερεότυπα των φύλων και προωθούν προσεγγίσεις που σέβονται το φύλο μπορούν επίσης να συμβάλουν στην εξάλειψη των κοινωνικών φραγμών (Mendolia & Siminski, 2020).

Η ενδυνάμωση των περιθωριοποιημένων φύλων απαιτεί την αντιμετώπιση δομικών παραγόντων όπως τα πατριαρχικά πρότυπα, οι άνισες σχέσεις εξουσίας και η βία λόγω φύλου. Η δημιουργία ασφαλών χώρων και δικτύων στήριξης για τα περιθωριοποιημένα φύλα, η παροχή πρόσβασης σε ολοκληρωμένη υγειονομική περίθαλψη και αναπαραγωγικά δικαιώματα, η προώθηση της οικονομικής χειραφέτησης μέσω ίσων αμοιβών και ευκαιριών επιχειρηματικότητας, και η προώθηση της πολιτικής συμμετοχής και ηγεσίας αποτελούν κρίσιμα βήματα για την επίτευξη της ισότητας των φύλων και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού (Link & Phelan, 2014).

Επιπρόσθετα, η αναγνώριση των διασταυρούμενων ταυτοτήτων και εμπειριών των περιθωριοποιημένων φύλων είναι ουσιώδης για την αποτελεσματική ένταξη στρατηγικών. Οι διατομεακές προσεγγίσεις λαμβάνουν υπόψη τις ποικίλες ανάγκες και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα των περιθωριοποιημένων φύλων και δίνουν προτεραιότητα στις φωνές και την επιρροή τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Απαιτούνται συνεργατικές προσπάθειες με τη συμμετοχή κυβερνήσεων, οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και περιθωριοποιημένων κοινοτήτων για την αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτίων του κοινωνικού αποκλεισμού και την προώθηση της ισότητας των φύλων (Mayock et al., 2015).

Τέλος, ο κοινωνικός αποκλεισμός που βασίζεται στο φύλο διαιωνίζει την ανισότητα και περιορίζει τις ευκαιρίες και την ευημερία των περιθωριοποιημένων φύλων (Leontitsis, et al., 2020). Με την αντιμετώπιση των συστημικών φραγμών, την προώθηση της συμμετοχικότητας και την ενδυνάμωση των περιθωριοποιημένων φύλων, οι κοινωνίες μπορούν να δημιουργήσουν περιβάλλοντα που σέβονται την ποικιλομορφία των φύλων, διασφαλίζοντας ίσα δικαιώματα και ευκαιρίες για όλα τα άτομα. Η προσπάθεια για την ισότητα των φύλων είναι μια συλλογική ευθύνη που απαιτεί συνεχή δέσμευση και συνεργασία για τη δημιουργία μιας πιο δίκαιης και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίας για όλους (Baumohl, 2012).

1.2.3 Εθνοτικές και φυλετικές μειονότητες και κοινωνικός αποκλεισμός

Οι εθνοτικές και φυλετικές μειονότητες αντιμετωπίζουν συχνά τον κοινωνικό αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση, βιώνοντας διάφορες μορφές διακρίσεων και ανισότητας που βασίζονται στο εθνοτικό ή φυλετικό τους υπόβαθρο. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται στις διαδικασίες με τις οποίες ορισμένες ομάδες περιθωριοποιούνται συστηματικά και στερούνται πρόσβασης σε κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές ευκαιρίες. Για τις εθνοτικές και φυλετικές μειονότητες, ο κοινωνικός αποκλεισμός εκδηλώνεται με πρακτικές διακρίσεων, άνιση πρόσβαση στην εκπαίδευση, την απασχόληση, την υγειονομική περίθαλψη, τη στέγαση και περιορισμένη εκπροσώπηση στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αυτά τα εμπόδια διαιωνίζουν τις συστημικές ανισότητες και παρεμποδίζουν την πλήρη συμμετοχή και ενδυνάμωση των εθνικών και φυλετικών μειονοτικών κοινοτήτων (Chamberlain et al., 2017). Η κατανόηση της διαθεματικότητας είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση της σύνθετης δυναμικής του κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετωπίζουν οι εθνοτικές και φυλετικές μειονότητες. Ο κοινωνικός αποκλεισμός έχει εκτεταμένες συνέπειες για τις εθνικές και φυλετικές μειονοτικές κοινότητες. Διαιωνίζει τις οικονομικές ανισότητες, με αποτέλεσμα υψηλότερα ποσοστά φτώχειας και περιορισμένη πρόσβαση σε ποιοτική εκπαίδευση και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Οι διακρίσεις και ο φυλετικός

προσδιορισμός συμβάλουν στα υψηλότερα ποσοστά ανεργίας, στους χαμηλότερους μισθούς και στις περιορισμένες ευκαιρίες επαγγελματικής εξέλιξης. Ο κοινωνικός αποκλεισμός επηρεάζει επίσης την ψυχική υγεία και συνολική ευημερία, καθώς τα άτομα μπορεί να βιώσουν φυλετικές διακρίσεις, προκαταλήψεις και απουσία αισθήματος του ανήκειν (Desmond & Shollenberger, 2015).

Για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και την προώθηση της ισότητας των εθνοτικών και φυλετικών μειονοτήτων, μπορούν να εφαρμοστούν διάφορες στρατηγικές. Οι μεταρρυθμίσεις της πολιτικής με στόχο να αντιμετωπίζουν διακρίσεις και να προάγουν την ισότητα ευκαιριών είναι καίριας σημασίας. Σε αυτά περιλαμβάνονται η νομοθεσία κατά των διακρίσεων, οι θετικές πολιτικές δράσης και οι προσπάθειες για εξασφάλιση ίσης πρόσβασης στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη και τη στέγαση. Η προώθηση της ποικιλομορφίας και της ένταξης στα δημόσια και ιδιωτικά ιδρύματα μέσω πρακτικών πρόσληψης, εκπροσώπησης σε ηγετικές θέσεις και οργανωτικών πολιτισμικών δράσεων με έμφαση στην συμμετοχή ατόμων διαφορετικής φυλετικής προέλευσης μπορεί επίσης να συμβάλει σε μεγαλύτερη κοινωνική ενσωμάτωση (Culhane et al., 2013).

Αξίζει να σημειώσουμε επίσης ότι η συμμετοχή και η ενδυνάμωση των κοινοτήτων παίζουν ζωτικό ρόλο στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού. Η ενθάρρυνση της συμμετοχής των εθνοτικών και φυλετικών μειονοτήτων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, η προώθηση πρωτοβουλιών που ηγούνται οι κοινότητες και η υποστήριξη των οργανώσεων και σωματείων βάσης εργαζομένων αποτελούν αποτελεσματικές στρατηγικές. Οι εκστρατείες εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης που θέτουν υπό αμφισβήτηση τα στερεότυπα, προωθούν την πολιτιστική κατανόηση και γιορτάζουν την πολυμορφία είναι απαραίτητες για τη μετατόπιση της κοινωνικής συμπεριφοράς και τη μείωση των προκαταλήψεων και των διακρίσεων (Leontitsis et al., 2020). Η αντιμετώπιση των συστημικών ανισοτήτων απαιτεί συνεργασία μεταξύ των κυβερνήσεων, των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών και των εθνικών και φυλετικών μειονοτικών κοινοτήτων. Η ανάπτυξη συνεργασιών που ενδυναμώνουν αυτές τις κοινότητες μέσω προγραμμάτων δημιουργίας δεξιοτήτων, ευκαιριών επιχειρηματικότητας και υποστήριξης της πολιτιστικής διαφύλαξης μπορούν να προωθήσουν την οικονομική ενδυνάμωση και την κοινωνική ένταξη (Κουτρούμπα & Σταμούλης, 2017).

Η αναγνώριση της διατομεακότητας των εμπειριών τους και η αντιμετώπιση των συστημικών φραγμών που συναντούν είναι ουσιαστικής σημασίας για την προώθηση της ενσωμάτωσης και της ισότητας. Υλοποιώντας μεταρρυθμιστικές πολιτικές, προωθώντας τη χειραφέτηση της κοινότητας και αμφισβητώντας τις κοινωνικές συμπεριφορές, μπορούμε να ξεπεράσουμε τον κοινωνικό αποκλεισμό και να δημιουργήσουμε μια πιο ανοιχτή και δίκαιη κοινωνία για όλους. Συνεργαζόμενοι μπορούμε να χτίσουμε ένα μέλλον που σέβεται και εκτιμά την

ποικιλομορφία των εθνικών και φυλετικών μειονοτικών κοινοτήτων, διασφαλίζοντας τα δικαιώματά τους, τις ευκαιρίες και τη συμβολή τους, ώστε να αναγνωρίζονται και να εκτιμώνται (Κούτρας, 2018).

1.2.4 Άτομα με αναπηρίες και κοινωνικός αποκλεισμός

Τα άτομα με ειδικές ανάγκες αποτελούν σημαντικό τμήμα της κοινωνίας που συχνά αντιμετωπίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό και την περιθωριοποίηση. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται στη διαδικασία με την οποία τα άτομα ή οι ομάδες περιθωριοποιούνται και δεν έχουν πρόσβαση σε ευκαιρίες και πόρους. Για τα άτομα με αναπηρίες, ο κοινωνικός αποκλεισμός εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους, συμπεριλαμβανομένης της περιορισμένης πρόσβασης στην εκπαίδευση, την απασχόληση, την υγειονομική περίθαλψη, τις μεταφορές και τη συμμετοχή στην κοινότητα. Οι αρνητικές συμπεριφορές, τα στερεότυπα και οι σωματικοί και ηθικοί φραγμοί συμβάλλουν στη διαιώνιση των πρακτικών αποκλεισμού, εμποδίζοντας την πλήρη ένταξη και την ενεργό συμμετοχή των ατόμων με αναπηρίες στην κοινωνία (Fitzpatrick & Stephens, 2017).

Τα εμπόδια στις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και υποστήριξης μπορούν να οδηγήσουν σε συμβιβασμούς όσον αφορά τα αποτελέσματα σε επίπεδο σωματικής και ψυχικής υγείας. Η κοινωνική απομόνωση και η έλλειψη συμμετοχής στην κοινότητα συμβάλλουν στη μειωμένη κοινωνική διασύνδεση και στην αυξημένη ευπάθεια στις διακρίσεις και την κακοποίηση. Τα συσσωρευμένα αποτελέσματα του κοινωνικού αποκλεισμού συχνά οδηγούν σε έναν κύκλο εξάρτησης, ενισχύοντας την περιθωριοποίηση των ατόμων με αναπηρίες (Gaetz, et al., 2016).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί επίσης ότι πολυάριθμα εμπόδια συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό των ατόμων με αναπηρίες. Φυσικά εμπόδια, όπως δυσπρόσιτες υποδομές και συστήματα μεταφορών, περιορίζουν την κινητικότητα και τη συμμετοχή τους. Η έλλειψη πολιτικών και νομοθεσίας χωρίς αποκλεισμούς, η ανεπαρκής πρόσβαση στην εκπαίδευση και στις ευκαιρίες απασχόλησης και οι ανεπαρκείς υπηρεσίες υποστήριξης συμβάλλουν περαιτέρω στις πρακτικές αποκλεισμού. Είναι ουσιώδες να αντιμετωπιστούν συνολικά τα εμπόδια αυτά για την προώθηση της ένταξης και της χειραφέτησης των ατόμων με αναπηρίες. Οι προσπάθειες για την προώθηση της ένταξης και της χειραφέτησης των ατόμων με αναπηρίες απαιτούν μια πολύπλευρη προσέγγιση. Νομοθετικά μέτρα, όπως οι πράξεις για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες και τα πρότυπα προσβασιμότητας, είναι ζωτικής σημασίας για την επιβολή ίσων δικαιωμάτων και τη διασφάλιση της άρσης των φυσικών και των τεχνικών εμποδίων. Οι πολιτικές εκπαίδευσης χωρίς αποκλεισμούς που δίνουν προτεραιότητα σε προσβάσιμα περιβάλλοντα μάθησης και με

εξατομικευμένη υποστήριξη μπορούν να διευκολύνουν τις εκπαιδευτικές ευκαιρίες για τους μαθητές με αναπηρίες (Μελισσάρης & Παναγιωτοπούλου, 2018).

Η δημιουργία πρακτικών απασχόλησης χωρίς αποκλεισμούς, συμπεριλαμβανομένων κατάλληλων χώρων εργασίας προσβάσιμων για όλους· πράγμα που είναι πρωταρχικής σημασίας για την προώθηση της οικονομικής ανεξαρτησίας και τη μείωση των ποσοστών ανεργίας των ατόμων με αναπηρίες. Η ενθάρρυνση των εργοδοτών να υιοθετήσουν πρακτικές πρόσληψης χωρίς αποκλεισμούς και η παροχή προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης μπορούν να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους και να αυξήσουν τις προοπτικές απασχόλησής τους. Οι προσβάσιμες υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και τα συστήματα υποστήριξης είναι απαραίτητα για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων αναγκών των ατόμων με αναπηρίες. Αυτό περιλαμβάνει τη διασφάλιση σωματικής προσβασιμότητας, την προσφορά εξειδικευμένων επαγγελματιών υγείας και την προώθηση υπηρεσιών υποστήριξης ψυχικής υγείας χωρίς αποκλεισμούς (Καραντινού, 2016).

Η προώθηση της ευαισθητοποίησης της κοινωνίας και η αλλαγή της στάσης απέναντι στα άτομα με αναπηρίες είναι ζωτικής σημασίας για την εξάλειψη των εμποδίων που αντιμετωπίζουν σε καθημερινή βάση. Δημόσιες εκστρατείες και εκπαιδευτικά προγράμματα που αμφισβητούν τα στερεότυπα, ευαισθητοποιούν σχετικά με τις δυνατότητες και τη συμβολή των ατόμων με αναπηρίες και προωθούν μια κουλτούρα ενσωμάτωσης μπορούν να συμβάλουν στην αλλαγή της κοινωνικής αντίληψης. Η ενδυνάμωση των ατόμων με αναπηρίες μέσω της αυτοϋπεράσπισης και η προώθηση της ενεργούς συμμετοχής τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων είναι καίριας σημασίας για τη δημιουργία κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων με αναπηρίες διαιωνίζει την ανισότητα και τους στερεί την ίση πρόσβαση σε ευκαιρίες και πόρους. Κατανοώντας τις συνέπειες του κοινωνικού αποκλεισμού, εντοπίζοντας εμπόδια και εφαρμόζοντας στρατηγικές χωρίς αποκλεισμούς, μπορούμε να εργαστούμε για την εξάλειψη αυτών των εμποδίων και την προώθηση της ένταξης και της χειραφέτησης των ατόμων με αναπηρίες. Τα ανωτέρω μπορούν να επιτευχθούν μέσω θέσπισης νομοθετικών μεταρρυθμίσεων, αλλαγών στις κοινωνικές συμπεριφορές και δημιουργίας προσβάσιμων υπηρεσιών και υποστήριξης (Pleace & Quilgars, 2018).

1.3 Κοινωνικός αποκλεισμός και στίγμα

Το στίγμα είναι μια ισχυρή κοινωνική δύναμη που συμβάλλει σημαντικά στη διαδικασία του κοινωνικού αποκλεισμού. Το στίγμα μπορεί να οριστεί ως μια κοινωνική διαδικασία που χαρακτηρίζεται από την επισήμανση, στερεοτυπία και υποτίμηση των ατόμων ή των ομάδων με βάση τις αντιληπτές διαφορές ή αποκλίσεις από τους κοινωνικούς κανόνες. Τα στιγματισμένα

άτομα συχνά αντιμετωπίζουν αρνητικές κρίσεις, άσχημες συμπεριφορές και συμπεριφορές διακρίσεων από τους άλλους, με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό τους από τις συνήθεις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και ευκαιρίες (Anderson & Sim, 2019). Διάφορες πτυχές, όπως η φυλή, το φύλο, ο σεξουαλικός προσανατολισμός, η ψυχική υγεία, η αναπηρία και η κοινωνικοοικονομική κατάσταση, μπορούν να αποτελέσουν τη ρίζα του στίγματος. Επίσης το στίγμα λειτουργεί ως ένας ισχυρός μηχανισμός που ενισχύει τον κοινωνικό αποκλεισμό δημιουργώντας εμπόδια και προκαταλήψεις. Η έναρξη της διαδικασίας στιγματισμού είναι ο χαρακτηρισμός των ατόμων ως διαφορετικών ή αποκλινόντων, που στη συνέχεια οδηγεί στη διαμόρφωση στερεοτύπων και αρνητικών στάσεων απέναντί τους. Αυτά τα στερεότυπα και οι στάσεις στη συνέχεια επηρεάζουν τις συμπεριφορές και τις δράσεις των άλλων, οδηγώντας σε πρακτικές διακρίσεων και συμπεριφορές αποκλεισμού. Τα στιγματισμένα άτομα συχνά βιώνουν διακρίσεις οι οποίες περιορίζουν την πρόσβασή τους σε κοινωνικά δίκτυα, θεσμούς και κάθε είδους ευκαιρίες προσωπικής ανάπτυξης/εξέλιξης (Σιούτη & Μπαλαμώτης, 2017).

Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι το στίγμα μπορεί να εκδηλωθεί σε διάφορες διαστάσεις της ζωής, επιδεινώνοντας τον κοινωνικό αποκλεισμό σε πολλούς τομείς. Στο εκπαιδευτικό πλαίσιο, οι στιγματισμένοι φοιτητές ενδέχεται να αντιμετωπίσουν εκφοβισμό, διακρίσεις και μειωμένες εκπαιδευτικές ευκαιρίες, οδηγώντας σε ακαδημαϊκή υστέρηση και περιορισμένες μελλοντικές προοπτικές. Στον χώρο εργασίας, τα στιγματισμένα άτομα μπορεί να αντιμετωπίσουν εμπόδια στην πρόσληψη, την προώθηση και την εξασφάλιση της σταθερότητας των θέσεων εργασίας, με αποτέλεσμα την οικονομική ανασφάλεια και την περιορισμένη εργασιακή πρόοδο και σταδιοδρομία. Ο στιγματισμός μπορεί επίσης να επηρεάσει την πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας, στέγασης και στα συστήματα κοινωνικής στήριξης, διογκώνοντας περαιτέρω τον κοινωνικό αποκλεισμό και την ανισότητα. Επίσης το στίγμα έχει βαθιά ψυχολογικά και συναισθηματικά αποτελέσματα στα στιγματισμένα άτομα, συμβάλλοντας στον κοινωνικό τους αποκλεισμό. Η μειωμένη αυτοπεποίθηση, αυτοεκτίμηση και αυτοαποτελεσματικότητα μπορεί να προκύψει από την εσωτερίκευση κοινωνικών στερεοτύπων και αρνητικών στάσεων (Pleace et al., 2018). Τα στιγματισμένα άτομα μπορεί να βιώσουν αυξημένα επίπεδα στρες, άγχους, κατάθλιψης και κοινωνικής απομόνωσης, που μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά την ψυχική τους υγεία και τη συνολική τους ευημερία. Ο φόβος της απόρριψης και της κρίσης μπορεί επίσης να αποτρέψει τους ανθρώπους από το να ζητήσουν βοήθεια και υποστήριξη, διαιωνίζοντας τον κοινωνικό αποκλεισμό τους.

Η αντιμετώπιση του στίγματος είναι απαραίτητη για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και την προώθηση της συμμετοχικότητας. Οι εκστρατείες εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο στην αμφισβήτηση των στερεοτύπων, την προώθηση της ενσυναίσθησης και τη μείωση της αρνητικής στάσης που συνδέεται με τις

στιγματισμένες ομάδες (Τσαλήρη, 2015). Η θέση των ΜΜΕ μέσω της προβολής και αφήγησης ιστοριών μπορεί να βελτιώσει την καθημερινότητα των στιγματισμένων ατόμων, προωθώντας την κατανόηση και την ενσυναίσθηση από την πλευρά της κοινωνίας. Οι προσπάθειες υπεράσπισης πρέπει να επικεντρωθούν στην εξάλειψη των συστημικών διακρίσεων και στην προώθηση πολιτικών που προστατεύουν τα δικαιώματα και την ευημερία των στιγματισμένων ατόμων. Οι υπηρεσίες ψυχικής υγείας και υποστήριξης πρέπει να είναι εύκολα προσβάσιμες, ανοιχτές και κοινωνικά ευαίσθητες για την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων αναγκών που έχουν τα προαναφερθέντα άτομα. Τα δίκτυα ομότιμης υποστήριξης και οι κοινοτικές οργανώσεις μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην παροχή πόρων, ενδυνάμωσης και κοινωνικών συνδέσεων για περιθωριοποιημένα άτομα (Fitzpatrick et al., 2017).

Τέλος αξίζει να σημειώσουμε ότι το στίγμα λειτουργεί ως μια ισχυρή δύναμη που διαιωνίζει τον κοινωνικό αποκλεισμό ορίζοντας και υποτιμώντας τα άτομα με βάση τις ορατές τους διαφορές. Η επίδραση του στίγματος εκτείνεται σε πολλές διαστάσεις της ζωής, περιορίζοντας τις ευκαιρίες και ενισχύοντας την ανισότητα. Η κατανόηση της δυναμικής και των συνεπειών του στίγματος είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη στρατηγικών για την αμφισβήτηση των στερεοτύπων, την εξάλειψη των πρακτικών διακρίσεων και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης. Προωθώντας την ενσυναίσθηση, την εκπαίδευση και τα περιβάλλοντα χωρίς αποκλεισμούς, μπορούμε να δημιουργήσουμε μια κοινωνία που αγκαλιάζει την πολυμορφία, σέβεται τα δικαιώματα όλων των ατόμων και εργάζεται για την εξάλειψη του στίγματος και του κοινωνικού αποκλεισμού (Quilgars et al., 2018).

1.3.1 Διατομεακότητα του στίγματος και του κοινωνικού αποκλεισμού

Η διατομεακότητα αναφέρεται στη διασυνδεδεμένη φύση των κοινωνικών κατηγοριοποιήσεων, όπως η φυλή, το φύλο, η τάξη, η σεξουαλικότητα και η αναπηρία, και τους τρόπους με τους οποίους αλληλεπιδρούν για να διαμορφώσουν τις εμπειρίες καταπίεσης και περιθωριοποίησης των ατόμων. Κατανοώντας την πολυπλοκότητα της διαθεματικότητας, μπορούμε να κατανοήσουμε τις μοναδικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα στις διασταυρώσεις των πολλαπλών περιθωριοποιημένων ταυτοτήτων και να εργαστούμε για την προώθηση πιο περιεκτικών και δίκαιων κοινωνιών (Ανδριόπουλος, 2018).

Η διαθεματικότητα αναγνωρίζει ότι τα άτομα δεν βιώνουν την καταπίεση ή απολαμβάνουν κάποιο προνόμιο με βάση μια ενιαία ταυτότητα, αλλά μάλλον ως αποτέλεσμα της τομής των διαφόρων κοινωνικών κατηγοριών στις οποίες εντάσσονται. Για παράδειγμα, η εμπειρία ενός ατόμου από το στίγμα μπορεί να επηρεαστεί από τη φυλή, το φύλο, την κοινωνικοοικονομική

κατάσταση και άλλες διασταυρούμενες ταυτότητες. Η διαθεματικότητα αναγνωρίζει ότι αυτές οι πολλαπλές διαστάσεις της ταυτότητας αλληλεπιδρούν και διαμορφώνουν τις εμπειρίες των ατόμων με μοναδικούς τρόπους, οδηγώντας σε πολύπλοκες μορφές διακρίσεων και αποκλεισμού (Fazel & Geddes, 2019). Είναι απαραίτητο να αναγνωρίσουμε πώς διαμορφώνονται οι εμπειρίες των ατόμων από τη διαθεματικότητα του στίγματος και του κοινωνικού αποκλεισμού (Gowan, 2010). Οι εμπειρίες των ατόμων στα σημεία τομής των πολλαπλών περιθωριοποιημένων ταυτοτήτων διαμορφώνονται από διασταυρούμενα συστήματα εξουσίας, προνομίων και καταπίεσης. Για παράδειγμα, μια μαύρη γυναίκα με αναπηρία μπορεί να αντιμετωπίσει διακρίσεις και αποκλεισμό λόγω φυλής, φύλου και αναπηρίας ταυτόχρονα. Αυτές οι τεμνόμενες μορφές στιγματισμού μπορούν να οδηγήσουν σε σύνθετους φραγμούς στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, την απασχόληση, την υγειονομική περίθαλψη και άλλους ουσιώδεις πόρους, με αποτέλεσμα τον αυξημένο κοινωνικό αποκλεισμό (Forbes & Evans, 2013).

Η αναγνώριση της πολυπλοκότητας των εμπειριών των ατόμων απαιτεί την ανάπτυξη περιεκτικών και ολιστικών προσεγγίσεων που εξετάζουν τις πολλαπλές διαστάσεις της ταυτότητας. Οι διατομεακές προοπτικές μπορούν να ενημερώσουν την ανάπτυξη στοχευμένων παρεμβάσεων που αντιμετωπίζουν μοναδικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα άτομα στις διασταυρώσεις των πολλαπλών περιθωριοποιημένων ταυτοτήτων. Είναι ουσιώδες να δημιουργηθούν χώροι και πρωτοβουλίες που ενισχύουν τις φωνές και τις εμπειρίες περιθωριοποιημένων κοινοτήτων. Η ένταξη και η εκπροσώπηση είναι κρίσιμης σημασίας για την αμφισβήτηση των στερεοτύπων, την αύξηση της ευαισθητοποίησης και την προώθηση της ενσυναίσθησης. Οι διατομεακές προσεγγίσεις απαιτούν επίσης την εξάλειψη των διακρίσεων και την προώθηση πολιτικών που αντιμετωπίζουν τις τεμνόμενες μορφές στιγματισμού και αποκλεισμού που αντιμετωπίζουν τα περιθωριοποιημένα άτομα. Η εκπαίδευση και η ευαισθητοποίηση είναι ισχυρά εργαλεία για την καταπολέμηση του διατομεακού στίγματος και του κοινωνικού αποκλεισμού. Η προώθηση της διατομεακής κατανόησης εντός των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, των χώρων εργασίας και της ευρύτερης κοινωνίας μπορεί να συμβάλει στην μειωμένη διαιώνιση στερεοτύπων και προκαταλήψεων. Είναι σημαντικό να εμπλακούμε σε συνεχή διάλογο και να μαθαίνουμε για τις πολυπλοκότητες της διαθεματικότητας για την προώθηση της συμμετοχικότητας και της ενσυναίσθησης (Hochstenbach & Boterman, 2018).

Τέλος, η αναγνώριση των διασταυρούμενων μορφών στίγματος και καταπίεσης που αντιμετωπίζουν τα άτομα επιτρέπει μια πιο λεπτή κατανόηση των εμπειριών τους. Με την αντιμετώπιση του διατομεακού στίγματος, μπορούμε να εργαστούμε για την εξάλειψη των συστημικών φραγμών, την προώθηση της συμμετοχικότητας και την προώθηση δίκαιων κοινωνιών που ενστερνίζονται την ποικιλομορφία των ανθρώπινων εμπειριών. Είναι μέσω της αναγνώρισης και της αμφισβήτησης των διασταυρώσεων του στίγματος και του κοινωνικού αποκλεισμού που

μπορούμε να δημιουργήσουμε έναν πιο δίκαιο και περιεκτικό κόσμο για όλα τα άτομα, ανεξάρτητα από τις πολλαπλές περιθωριοποιημένες ταυτότητές τους (Hopper & Baumohl, 2018).

1.3.2 Στρατηγικές για την αντιμετώπιση του στίγματος και την προώθηση της ένταξης

Το στίγμα είναι μια ισχυρή κοινωνική δύναμη που περιθωριοποιεί τα άτομα με βάση τις αντιληπτές διαφορές, οδηγώντας σε κοινωνικό αποκλεισμό και διακρίσεις. Προκειμένου να δημιουργηθεί μια πιο περιεκτική και δίκαιη κοινωνία, είναι σημαντικό να αντιμετωπισθεί το στίγμα και να εφαρμοστούν στρατηγικές που προάγουν την αποδοχή και την ένταξη. Η εκπαίδευση διαδραματίζει καίριο ρόλο στην αντιμετώπιση του στίγματος και την προώθηση της ένταξης. Με την παροχή ακριβούς πληροφόρησης, την αμφισβήτηση των στερεοτύπων και την προώθηση της ενσυναίσθησης, η εκπαίδευση μπορεί να βοηθήσει στη διάλυση των παρανοήσεων και στη δημιουργία μιας πιο αποδεκτής κοινωνίας (Levy & Wobbrock, 2018). Οι στρατηγικές για την αντιμετώπιση του στίγματος είναι οι εξής:

- α) Ενσωμάτωση περιεκτικών και ποικίλων προγραμμάτων σπουδών σε σχολεία και εκπαιδευτικά ιδρύματα που καλύπτουν θέματα όπως η ποικιλομορφία, η ισότητα και η ένταξη.
- β) Προσφορά εκπαιδευτικών προγραμμάτων και εργαστηρίων για επαγγελματίες, μέλη της κοινότητας και οργανισμούς για την καλύτερη κατανόηση των διαφορετικών ταυτοτήτων και εμπειριών.
- γ) Προώθηση της παιδείας στα μέσα ενημέρωσης και των δεξιοτήτων κριτικής σκέψης για την ανάλυση και την πρόκληση στερεοτύπων που διαγιγνώσκονται από διάφορες μορφές μέσων ενημέρωσης (Μπούτση, 2017).

Επίσης, η συνηγορία και τα κοινωνικά κινήματα έχουν καθοριστική σημασία για την πρόκληση του στίγματος και την προώθηση της κοινωνικής αλλαγής. Κινητοποιώντας άτομα και κοινότητες, αυτές οι στρατηγικές μπορούν να δημιουργήσουν επίγνωση, να επηρεάσουν την κοινή γνώμη και να πιέσουν για μεταρρυθμίσεις πολιτικής. Οι βασικές στρατηγικές περιλαμβάνουν:

- α) Υποστήριξη και ενίσχυση των φωνών των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων μέσω της οργάνωσης βάσεων και των πρωτοβουλιών υπό την αιγίδα της κοινότητας.
- β) Δημιουργία συμμαχιών και συνασπισμών σε διάφορους τομείς για την αντιμετώπιση διατομεακών μορφών στιγματισμού και την προώθηση της συνεργασίας για συλλογικό αντίκτυπο.
- γ) Συμμετοχή σε δημόσιες εκστρατείες, διαμαρτυρίες και εκδηλώσεις ευαισθητοποίησης για την αμφισβήτηση των στερεοτύπων, την καταπολέμηση των διακρίσεων και την προώθηση της ένταξης (Padgett, 2016).

Είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι οι αλλαγές πολιτικής μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την καταπολέμηση του στίγματος και την προώθηση της ένταξης. Με τη θέσπιση νομοθεσίας και κανονισμών που διασφαλίζουν τα δικαιώματα των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων και αμφισβητούν τις πρακτικές διακρίσεων, οι κοινωνίες μπορούν να δημιουργήσουν ένα πιο δίκαιο και ισότιμο περιβάλλον. Είναι απαραίτητη λοιπόν η επιβολή νόμων κατά των διακρίσεων που στοχεύουν ειδικά στο στίγμα και προσφέρουν νομικές εγγυήσεις στα άτομα που αντιμετωπίζουν ποικίλες μορφές αποκλεισμού. Επίσης απαραίτητη είναι η διασφάλιση ισότιμης πρόσβασης στην εκπαίδευση, την υγειονομική περίθαλψη, την απασχόληση και τη στέγαση μέσω πολιτικών που υποστηρίζουν την ποικιλομορφία και τη συμμετοχικότητα.

Ακόμη, τα ΜΜΕ διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των αντιλήψεων και των στάσεων του κοινού. Προωθώντας ποικίλες και περιεκτικές αναπαραστάσεις στα μέσα μαζικής ενημέρωσης, μπορούμε να ανατρέψουμε τα στερεότυπα, να εντάξουμε τις περιθωριοποιημένες κοινότητες και να συμβάλουμε σε μια πολιτισμική στροφή προς την αποδοχή και την ενσωμάτωση όλων στο κοινωνικό σύνολο (Maqbool & Su, 2019). Αξίζει να σημειώσουμε ότι απαραίτητη είναι η ενθάρρυνση της διαφοροποιημένης εκπροσώπησης στα μέσα ενημέρωσης, συμπεριλαμβανομένης της τηλεόρασης, του κινηματογράφου, της λογοτεχνίας και της διαφήμισης, ώστε να αντικατοπτρίζει την ποικιλομορφία της κοινωνίας. Σημαντική είναι ακόμη η υποστήριξη και προώθηση του έργου περιθωριοποιημένων καλλιτεχνών, δημιουργών και αφηγητών που μπορούν να προσφέρουν αυθεντικές και λεπτές προοπτικές στις κοινότητές τους. Χρειάζεται επίσης να λογοδοτούν οι οργανισμοί των μέσων ενημέρωσης για την υπεύθυνη και δεοντολογική αναφορά, την αποφυγή αισθησιασμού και την αμφισβήτηση των στερεοτύπων (Leontitsis et al., 2020).

Η αντιμετώπιση λοιπόν του στίγματος και η προώθηση της ένταξης απαιτεί μια πολύπλευρη προσέγγιση που περιλαμβάνει την εκπαίδευση, την υπεράσπιση, τις αλλαγές πολιτικής, την εκπροσώπηση των μέσων ενημέρωσης και τις πολιτιστικές μετατοπίσεις. Με την εφαρμογή στρατηγικών που αμφισβητούν τα στερεότυπα, αυξάνεται η ευαισθητοποίηση και ενισχύεται η ενσυναίσθηση των πολιτών. Έτσι, οι κοινωνίες μπορούν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον που αγκαλιάζει την πολυμορφία και απορρίπτει τις διακρίσεις. Μέσω των συλλογικών προσπαθειών και της συνεχούς δέσμευσης για αλλαγή μπορούμε να οικοδομήσουμε μια πιο δεκτική, περιεκτική και δίκαιη κοινωνία για όλα τα άτομα, απαλλαγμένη από τα βάρη του στίγματος και του κοινωνικού αποκλεισμού.

Κεφάλαιο 2ο

« Αστεγοι»

2.1. Ορισμός του φαινομένου και κατηγορίες

Η έλλειψη στέγης είναι ένα σύνθετο κοινωνικό ζήτημα που αναφέρεται στην κατάσταση των ατόμων, των οικογενειών ή των κοινοτήτων που στερούνται σταθερής και επαρκούς κατοικίας. Πρόκειται για ένα πολύπλευρο πρόβλημα που επηρεάζει άτομα προερχόμενα από διαφορετικά κοινωνικά στρώματα, ανεξάρτητα από την ηλικία, το φύλο ή το πολιτισμικό τους υπόβαθρο. Φυσικά οι αναφερόμενοι παράγοντες επηρεάζουν και διαμορφώνουν τα ποσοστά αστεγίας σε μεγάλο βαθμό. Το φαινόμενο της αστεγίας χαρακτηρίζεται από την έλλειψη μιας σταθερής, κανονικής και επαρκούς νυχτερινής διαμονής, η οποία περιλαμβάνει το να ζεις σε υπνωτήρια, μεταβατικές κατοικίες, οχήματα ή και στο δρόμο.

Ενώ ο ακριβής αριθμός των αστέγων είναι δύσκολο να προσδιοριστεί λόγω της παροδικής φύσης του πληθυσμού, εκτιμάται ότι εκατομμύρια άνθρωποι σε όλο τον κόσμο βιώνουν την έλλειψη στέγης κάποια στιγμή στη ζωή τους. Η έλλειψη στέγης μπορεί να είναι προσωρινή ή χρόνια και μπορεί να είναι αποτέλεσμα διαφόρων παραγόντων, όπως η φτώχεια, η ανεργία, η έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγασης, τα ζητήματα ψυχικής υγείας, η χρήση ουσιών, το οικογενειακό περιβάλλον, η ενδοοικογενειακή βία ή οι φυσικές καταστροφές (Παναγιωτοπούλου & Πλιούτα, 2017). Για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου των αστέγων, είναι χρήσιμο να εξεταστούν οι κατηγορίες ή οι υποομάδες του, οι οποίες μπορούν να βοηθήσουν στον εντοπισμό συγκεκριμένων αναγκών και στην ανάπτυξη στοχευμένων παρεμβάσεων. Αν και η κατηγοριοποίηση της έλλειψης στέγης μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τη χώρα ή την περιοχή, ως κοινές κατηγορίες θα μπορούσαμε να συμπεριλάβουμε τις εξής:

- **Αστεγοι σε Δομές/Υπνωτήρια Αστέγων:** Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει άτομα και οικογένειες που διαμένουν σε υπνωτήρια ή μεταβατικές κατοικίες. Αυτές οι δομές μπορεί να λειτουργούν από κυβερνητικές υπηρεσίες, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς (ΜΚΟ), θρησκευτικά ιδρύματα. Οι δομές αστέγων παρέχουν μια προσωρινή λύση για όσους δεν έχουν μόνιμη στέγαση, προσφέροντας ένα ασφαλές μέρος για να κοιμηθούν, γεύματα και πρόσβαση σε βασικές ανάγκες.
- **Αστεγοι στον Δρόμο:** Αυτή η κατηγορία αναφέρεται σε άτομα που δεν έχουν σταθερή νυχτερινή κατοικία και ζουν στους δρόμους, σε πάρκα, εγκαταλελειμμένα κτίρια ή άλλους δημόσιους χώρους. Αυτοί αποτελούν την πιο ορατή μορφή αστέγων, καθώς βρίσκονται κυρίως σε αστικές περιοχές και αγωνίζονται να επιβιώσουν χωρίς πρόσβαση σε σταθερή στέγαση και αδυνατούν να ικανοποιήσουν τις βασικές τους ανάγκες.

- Προσωρινά Στεγαζόμενοι: Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει άτομα που δεν έχουν μόνιμη διεύθυνση αλλά βρίσκουν προσωρινή στέγη σε φίλους, μέλη της οικογένειας ή γνωστούς. Μπορεί να κάνουν couch-surfing ή να μετακινούνται μεταξύ διαφορετικών νοικοκυριών, βασιζόμενοι στη γενναιοδωρία των άλλων για να βρίσκουν ένα μέρος για να μείνουν. Τα άτομα που στεγάζονται προσωρινά βιώνουν κρυφή έλλειψη στέγης, αντιμετωπίζοντας ασταθείς και επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης (Leontitsis et al., 2020).
- Χρόνια Έλλειψη Στέγης: Αυτή η κατηγορία αναφέρεται σε άτομα που βιώνουν μακροχρόνια ή επαναλαμβανόμενα επεισόδια έλλειψης στέγης, τα οποία συχνά συνοδεύονται από σημαντικές προκλήσεις σωματικής ή ψυχικής υγείας. Η χρόνια έλλειψη στέγης χαρακτηρίζεται από παρατεταμένες περιόδους διαβίωσης στο δρόμο ή σε υπνωτήρια έκτακτης ανάγκης, με περιορισμένη πρόσβαση σε σταθερή στέγαση και υποστηρικτικές υπηρεσίες.
- Άστεγοι Νεαρής Ηλικίας: Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει άτομα κάτω των 25 ετών που δεν έχουν σταθερό και ασφαλές μέρος για να ζήσουν. Οι νέοι που βιώνουν την έλλειψη στέγης μπορεί να είναι ασυνόδευτοι ανήλικοι, φυγάδες ή να προέρχονται από δυσλειτουργικές οικογένειες με πολλαπλές ευαλωτότητες. Αντιμετωπίζουν μοναδικές προκλήσεις που σχετίζονται με την εκπαίδευση, την απασχόληση, την υγεία και την προσωπική ανάπτυξη παράλληλα με την προσπάθεια διαχείρισης τραυματικών εμπειριών που έχουν βιώσει.
- Άστεγες Οικογένειες: Αυτή η κατηγορία περιλαμβάνει νοικοκυριά με παιδιά ή εξαρτώμενα μέλη που δεν έχουν σταθερή στέγαση. Η έλλειψη στέγης στις οικογένειες μπορεί να οφείλεται σε συνδυασμό παραγόντων όπως η φτώχεια, η ανεργία, η ενδοοικογενειακή βία ή τα οικονομικά ζητήματα στέγας. Δημιουργεί ξεχωριστές προκλήσεις όσον αφορά την παροχή κατάλληλης στέγας και υπηρεσιών υποστήριξης για οικογένειες με παιδιά (Quilgars & Johnsen, 2020).

Θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι οι κατηγορίες αυτές δεν είναι αυστηρά διακριτές και ότι τα άτομα που βιώνουν την έλλειψη στέγης μπορεί να μετακινούνται μεταξύ διαφόρων καταστάσεων με την πάροδο του χρόνου. Επιπλέον, αυτές οι ταξινομήσεις δεν καλύπτουν πλήρως την τεράστια ποικιλομορφία και την περιπλοκότητα της έλλειψης στέγης, καθώς τα αίτια και οι παράγοντες που την επηρεάζουν μπορεί να διαφέρουν σημαντικά μεταξύ ατόμων και κοινοτήτων. Προσφέροντας εξατομικευμένη βοήθεια και διευκολύνοντας την πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή στέγαση, υγειονομική περίθαλψη, προοπτικές απασχόλησης και κοινωνικές υπηρεσίες, καθίσταται εφικτή η αντιμετώπιση της πρόκλησης της έλλειψης στέγης και η προώθηση της διαρκούς σταθερότητας για τα άτομα και τις οικογένειες που χρειάζονται υποστήριξη (Koutra & Manda, 2019).

2.1.2 Παράγοντες που συμβάλλουν στην αστεγία

Η έλλειψη στέγης επηρεάζεται από ένα πλήθος αλληλοσυνδεόμενων παραγόντων που συμβάλλουν στο να βρίσκονται τα άτομα και οι οικογένειες χωρίς σταθερή στέγαση. Αυτοί οι παράγοντες μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε δομικούς, συστημικούς, οικονομικούς και ατομικούς. Η κατανόηση αυτών των παραγόντων συμβάλλει στην ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών και παρεμβάσεων για την αντιμετώπιση και την πρόληψη της έλλειψης στέγης (Pleace & Bretherton, 2018).

1. Δομικοί παράγοντες:

α. Έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγας: Ένας από τους πρωταρχικούς διαρθρωτικούς παράγοντες που συμβάλλουν στην έλλειψη στέγης είναι η δυσκολία εύρεσης οικονομικά προσιτής στέγας. Το αυξανόμενο κόστος στέγας, σε συνδυασμό με τους στάσιμους μισθούς, καθιστούν όλο και πιο δύσκολο για τα άτομα και τις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος να εξασφαλίσουν σταθερή στέγαση. Οι ανεπαρκείς προσιτές επιλογές στέγας αναγκάζουν τους ανθρώπους να ξοδεύουν ένα σημαντικό μέρος του εισοδήματός τους για στέγαση ή να καταφεύγουν σε υποβαθμισμένες συνθήκες διαβίωσης.

β. Η αστάθεια της αγοράς κατοικιών αποτελεί έναν σημαντικό παράγοντα που μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη ανασφάλεια και έλλειψη στέγης. Κατά τις περιόδους οικονομικής ύφεσης, η απώλεια θέσεων εργασίας και οι κατασχέσεις μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά την ικανότητα ανθρώπων και οικογενειών να διατηρήσουν τα σπίτια τους, με αποτέλεσμα να βρεθούν αντιμέτωποι με τον κίνδυνο της έλλειψης στέγης. Οι διακυμάνσεις στην αγορά κατοικιών, όπως οικονομικές υφέσεις, μπορούν να προκαλέσουν έντονα κοινωνικά προβλήματα και να επηρεάσουν τη ζωή πολλών ανθρώπων (Gerodimos et al., 2020).

γ. Αναβάθμιση και Εκτόπιση: Η αναβάθμιση, η οποία περιλαμβάνει την αναζωογόνηση των γειτονιών που οδηγεί σε αυξημένες αξίες ακινήτων, μπορεί να οδηγήσει στον εκτοπισμό των κατοίκων χαμηλού εισοδήματος που δεν μπορούν πλέον να αντέξουν το αυξανόμενο κόστος. Οι μετακινήσεις λόγω αναβάθμισης μπορούν να διαταράξουν τα κοινωνικά δίκτυα υποστήριξης και να επιδεινώσουν το φαινόμενο της αστεγίας.

δ. Διακρίσεις και Διαχωρισμός: Οι διακρίσεις λόγω φυλής, εθνικότητας, φύλου ή άλλων παραγόντων μπορούν να περιορίσουν την πρόσβαση στη στέγαση, τις ευκαιρίες απασχόλησης και τις κοινωνικές υπηρεσίες, επηρεάζοντας δυσανάλογα περιθωριοποιημένες κοινότητες. Οι ιστορικές και συνεχιζόμενες μορφές διαχωρισμού και θεσμικών διακρίσεων συμβάλλουν στη συγκέντρωση

της φτώχειας σε ορισμένες γειτονιές (γκέτο), καθιστώντας τους κατοίκους πιο ευάλωτους στο φαινόμενο της έλλειψης στέγης.

2. Συστημικοί Παράγοντες:

α. Ανεπαρκή δίκτυα κοινωνικής ασφάλειας: Ανεπαρκή προγράμματα κοινωνικής ασφάλειας, όπως η οικονομικά προσιτή υγειονομική περίθαλψη, τα επιδόματα ανεργίας ή η εισοδηματική στήριξη, μπορούν να ωθήσουν τα άτομα και τις οικογένειες στην αστεγία όταν αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσχέρειες ή κρίσεις. Η περιορισμένη πρόσβαση στα δίκτυα ασφαλείας μπορεί να επιδεινώσει τα υπάρχοντα τρωτά σημεία και να αποτελέσει πρόκληση για την ανάκτηση της σταθερότητας των κατοικιών.

β. Κατακερματισμένα συστήματα υπηρεσιών: Ο κατακερματισμός και η έλλειψη συντονισμού μεταξύ των υπηρεσιών κοινωνικής πρόνοιας, των παρόχων υγειονομικής περίθαλψης και των στεγαστικών αρχών μπορεί να παρεμποδίζει την ικανότητα των ατόμων να έχουν πρόσβαση στην υποστήριξη που χρειάζονται. Ο ανεπαρκής συντονισμός οδηγεί συχνά σε κενά στην παροχή υπηρεσιών, καθιστώντας δύσκολη την πρόσβαση των ατόμων που αντιμετωπίζουν έλλειψη στέγης στην σταθερή στέγαση, στην υγειονομική περίθαλψη, στις υπηρεσίες ψυχικής υγείας και στις ευκαιρίες εργασιακής απασχόλησης.

γ. Σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης: Το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης συμβάλλει στην έλλειψη στέγης μέσω διαφόρων μηχανισμών. Τα άτομα που εξέρχονται από τη φυλακή ενδέχεται να αντιμετωπίσουν εμπόδια στην εύρεση σταθερής στέγης και στην εξασφάλιση απασχόλησης λόγω του ποινικού μητρώου τους. Επιπλέον, η ποινικοποίηση των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με τη φτώχεια, όπως η επαιτεία και ο ύπνος σε δημόσιους χώρους, μπορεί να οδηγήσει πιο εύκολα τα άτομα σε συνθήκες έλλειψης στέγης (Baum & Burnes, 2018).

3. Οικονομικοί παράγοντες:

α. Φτώχεια και χαμηλοί μισθοί: Η φτώχεια και οι χαμηλοί μισθοί είναι σημαντικοί παράγοντες που οδηγούν στην έλλειψη στέγης. Τα ανεπαρκή επίπεδα εισοδήματος καθιστούν δύσκολο για τα άτομα και τις οικογένειες να διαθέτουν σταθερή στέγαση, ιδίως σε περιοχές με υψηλό κόστος διαβίωσης. Η έλλειψη οικονομικών ευκαιριών, η εργασιακή αστάθεια και η ανεργία επιτείνουν τον κίνδυνο έλλειψης στέγης.

β. Εισοδηματική ανισότητα: Η διεύρυνση της εισοδηματικής ανισότητας συνδέεται στενά με την έλλειψη στέγης. Καθώς ο πλούτος συγκεντρώνεται στα χέρια λίγων, η πρόσβαση σε προσιτές

κατοικίες και άλλους βασικούς πόρους γίνεται όλο και πιο περιορισμένη για άτομα και οικογένειες χαμηλού εισοδήματος. Η έλλειψη οικονομικά προσιτών επιλογών στέγασης και η αύξηση του κόστους επηρεάζουν δυσανάλογα όσους έχουν χαμηλότερα εισοδήματα (Σιαφάκα & Φλώρου, 2018).

4. Ατομικοί Παράγοντες:

α. Θέματα Ψυχικής Υγείας και Χρήσης Ουσιών: Οι διαταραχές ψυχικής υγείας και τα προβλήματα κατάχρησης ουσιών συχνά συνυπάρχουν με την έλλειψη στέγης. Τα άτομα που αντιμετωπίζουν προβλήματα ψυχικής υγείας ή κάνουν χρήση ουσιών αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην εύρεση και διατήρηση σταθερής εργασίας με αποτέλεσμα την αδυναμία διατήρησης σταθερής στέγης. Αυτό οφείλεται κυρίως στην δυσκολία τήρησης συστηματικής φαρμακευτικής αγωγής ή θεραπείας απεξάρτησης ιδιαίτερα όταν απουσιάζει το υποστηρικτικό περιβάλλον.

β. Οικογενειακή αστάθεια: Οι οικογενειακές συγκρούσεις, συμπεριλαμβανομένων των τεταμένων σχέσεων και των διαζυγίων καθώς και η ενδοοικογενειακή βία, είναι παράγοντες που συμβάλλουν στην έλλειψη στέγης. Τα ασταθή οικογενειακά περιβάλλοντα, ιδίως για τα παιδιά και τους νέους, αυξάνουν τον κίνδυνο για στεγαστική αστάθεια και αστεγία.

γ. Έλλειψη κοινωνικής υποστήριξης: Τα περιορισμένα δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης, συμπεριλαμβανομένης της απουσίας φιλικού και συγγενικού περιβάλλοντος, μπορούν να αφήσουν τους ανθρώπους χωρίς δίκτυ ασφαλείας σε περιόδους κρίσης. Η έλλειψη υποστηρικτικών σχέσεων μειώνει τη διαθεσιμότητα προσωρινών επιλογών στέγασης και πόρων κατά τις περιόδους αυτές (O'Sullivan & Busch-Geertsema, 2020).

2.2 Ιστορική επισκόπηση της αστεγίας στην Ελλάδα

Η έλλειψη στέγης στην Ελλάδα αποτελεί μακροχρόνιο πρόβλημα με περίπλοκο ιστορικό υπόβαθρο. Μία επισκόπηση της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα μας παρέχει πληροφορίες για τους παράγοντες και τα γεγονότα που έχουν διαμορφώσει την τρέχουσα κατάσταση.

- Μεταπολεμική περίοδος (δεκαετίες 1940-1960):

Μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, η Ελλάδα αντιμετώπισε σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές προκλήσεις. Τα επακόλουθα του πολέμου, σε συνδυασμό με την πολιτική αστάθεια και την αδύναμη οικονομία, οδήγησαν σε εκτεταμένη φτώχεια και έλλειψη στέγης. Πολλοί άνθρωποι, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων πολέμου και των εσωτερικά εκτοπισμένων ατόμων,

βρέθηκαν χωρίς επαρκή στέγαση ή μέσα υποστήριξης. Στη δεκαετία του 1950 και του 1960, η Ελλάδα υποβλήθηκε σε ταχεία αστικοποίηση και εκβιομηχάνιση, προσελκύοντας αγροτικούς πληθυσμούς στις πόλεις σε αναζήτηση ευκαιριών απασχόλησης. Ωστόσο, η ανεπαρκής παροχή οικονομικά προσιτής στέγασης και η αδυναμία των αστικών υποδομών να συμβαδίσουν με την εισροή πληθυσμού είχε ως αποτέλεσμα την εμφάνιση άτυπων οικισμών και φτωχογειτονιών σε αστικές περιοχές. Οι περιοχές αυτές συχνά δεν είχαν βασικές ανέσεις και χαρακτηρίζονταν από υποτυπώδεις συνθήκες διαβίωσης (O'Sullivan & Busch-Geertsema, 2020).

- Περίοδος Δικτατορίας (1967-1974):

Η στρατιωτική χούντα, η οποία κατέλαβε την εξουσία στην Ελλάδα το 1967, επιδείνωσε περαιτέρω το ζήτημα των αστέγων. Οι κατασταλτικές πολιτικές του καθεστώτος, συμπεριλαμβανομένων των εξαναγκαστικών εξώσεων και κατεδαφίσεων, εκτόπισαν πολλά άτομα και οικογένειες. Επιπλέον, στοχοποιήθηκαν πολιτικοί διαφωνούντες και περιθωριοποιημένες ομάδες, κάτι που οδήγησε σε αυξανόμενη έλλειψη στέγης μεταξύ των ατόμων που επηρεάστηκαν από τις ενέργειες του καθεστώτος.

- Οικονομική ανάπτυξη και επέκταση κατοικιών (δεκαετίες 1970-1980):

Στη δεκαετία του 1970 και του 1980, η Ελλάδα βίωσε μια περίοδο οικονομικής ανάπτυξης, η οποία τροφοδοτήθηκε από την ανάπτυξη των υποδομών και τον αυξημένο τουρισμό. Η αύξηση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την οικοδομική ανάπτυξη (κατασκευή πολλών νέων κατοικιών) και τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης για πολλούς Έλληνες. Ωστόσο, η οικονομική προσιτότητα της στέγασης εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό πρόβλημα για τα άτομα με χαμηλό εισόδημα και τις οικογένειες. Άτυποι οικισμοί και παραγκουπόλεις συνεχίστηκαν σε αστικές περιοχές, ιδιαίτερα στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, καθώς η πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή στέγαση παρέμεινε περιορισμένη. Η έλλειψη στέγης εξακολουθεί να αποτελεί πιεστικό ζήτημα, καθώς σημαντικό ποσοστό του πληθυσμού ζει σε συνθήκες ανεπαρκούς στέγασης ή στους δρόμους (Παπαδοπούλου & Στεφανίδης, 2019).

- Οικονομική κρίση και μέτρα λιτότητας (δεκαετίες 2000-2010):

Η παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 και η επακόλουθη οικονομική ύφεση έπληξαν ιδιαίτερα την Ελλάδα. Η χώρα αντιμετώπισε σοβαρές οικονομικές προκλήσεις, όπως υψηλά ποσοστά ανεργίας, μειωμένες δαπάνες για την κοινωνική πρόνοια και μέτρα λιτότητας που επιβλήθηκαν από τους διεθνείς δανειστές ως μέρος των προγραμμάτων διάσωσης. Η οικονομική κρίση είχε έντονο αντίκτυπο στην αύξηση του φαινομένου της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα. Η άνοδος της ανεργίας και των ποσοστών φτώχειας οδήγησε σε αυξημένη ανασφάλεια των κατοικιών, καθώς τα άτομα και

οι οικογένειες αγωνίστηκαν για να καλύψουν τις βασικές ανάγκες τους. Πολλά νοικοκυριά αντιμετώπισαν εξώσεις λόγω χρεωκοπίας ή αδυναμίας πληρωμής ενοικίου, συμβάλλοντας στον αυξανόμενο πληθυσμό των αστέγων (Χατζηθεοδοσίου, 2017). Τα μέτρα λιτότητας που εφαρμόστηκαν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου προκάλεσαν περαιτέρω πίεση στα συστήματα κοινωνικής στήριξης, συμπεριλαμβανομένης της υγειονομικής περίθαλψης, των υπηρεσιών ψυχικής υγείας και της στεγαστικής βοήθειας. Οι περικοπές στις δημόσιες δαπάνες και η διάλυση των δικτύων κοινωνικής ασφάλειας έπληξαν δυσανάλογα ευάλωτους πληθυσμούς, επιδεινώνοντας την κρίση των αστέγων (Groenendijk & Slaets, 2018).

- Προσφυγική κρίση και έλλειψη στέγης (2010-Σήμερα):

Η Ελλάδα βρίσκεται στην πρώτη γραμμή της Ευρωπαϊκής προσφυγικής κρίσης από το 2015, καθώς χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες που προσπαθούν να ξεφύγουν από τις συγκρούσεις και τις διώξεις έφτασαν στη χώρα. Η έλλειψη επαρκούς υποδομής και πόρων για τη φιλοξενία των εισερχόμενων προσφύγων είχε ως αποτέλεσμα πολλοί άνθρωποι και οικογένειες να εγκλωβιστούν στην Ελλάδα, συχνά χωρίς καμία πρόσβαση σε στέγαση ή σε υποστηρικτικές υπηρεσίες. Η προσφυγική κρίση έχει ασκήσει πρόσθετη πίεση στο ήδη επιβαρυνμένο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας της Ελλάδας, οδηγώντας σε αύξηση της έλλειψης στέγης τόσο στους πρόσφυγες όσο και στον τοπικό πληθυσμό. Η κατάσταση περιπλέκεται περαιτέρω από την περιορισμένη διεθνή στήριξη, τις χρονοβόρες γραφειοκρατικές διαδικασίες και τα ανεπαρκή προγράμματα ένταξης. Τα τελευταία χρόνια, η ελληνική κυβέρνηση και διάφορες ΜΚΟ εργάζονται για την αντιμετώπιση του προβλήματος μέσω πρωτοβουλιών. Τέτοιες πρωτοβουλίες είναι παραδείγματος χάριν ο σχεδιασμός προγραμμάτων στέγασης, η δημιουργία υπνωτηρίων και η αύξηση των κοινωνικών υπηρεσιών. Καταβλήθηκαν επίσης προσπάθειες για τη βελτίωση του συντονισμού μεταξύ των διαφόρων ενδιαφερομένων μερών ώστε να διασφαλιστεί μια συνολική προσέγγιση για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης (Τσολάκη & Παναγιωτοπούλου, 2017).

Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές προκλήσεις, μεταξύ των οποίων η ανάγκη για πιο προσιτές επιλογές στέγασης, αυξημένη κοινωνική στήριξη, στοχευμένες παρεμβάσεις για συγκεκριμένες ευάλωτες ομάδες και βιώσιμες λύσεις για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Οι συνεχιζόμενες προσπάθειες κατανόησης των ιστορικών παραγόντων που συμβάλλουν στην έλλειψη στέγης, καθώς και του εξελισσόμενου κοινωνικού και οικονομικού τοπίου, είναι απαραίτητες για την αποτελεσματική καταπολέμηση της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα.

2.2.1 Σημερινή κατάσταση των αστέγων στην Ελλάδα

Η σημερινή κατάσταση των αστέγων στην Ελλάδα συνεχίζει να παρουσιάζει σημαντικές προκλήσεις, επηρεασμένες από ένα συνδυασμό οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων. Ενώ έχουν γίνει προσπάθειες για την αντιμετώπιση του ζητήματος, οι συνεχιζόμενες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, η περιορισμένη προσιτή στέγαση και η προσφυγική κρίση έχουν συμβάλει στον στατιστικά αυξανόμενο άστεγο πληθυσμό. Η κατανόηση της τρέχουσας κατάστασης είναι υψίστης σημασίας για την ανάπτυξη στοχευμένων παρεμβάσεων και συστημάτων υποστήριξης για άτομα που βιώνουν την έλλειψη στέγης στην Ελλάδα (Καταπίδης & Κανελλόπουλος, 2017).

Η οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008 είχε έντονο αντίκτυπο στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα υψηλά ποσοστά ανεργίας, μειωμένους μισθούς και αυξημένα επίπεδα φτώχειας. Αυτές οι οικονομικές προκλήσεις εξακολουθούν να συμβάλλουν στην αστάθεια των κατοικιών και στην έλλειψη στέγης. Πολλά άτομα και οικογένειες, που δεν μπορούν να αντέξουν οικονομικά το κόστος στέγασης ή που αντιμετωπίζουν έξωση λόγω οικονομικών δυσκολιών, βρέθηκαν χωρίς σταθερή στέγη. Τα μέτρα λιτότητας που επιβλήθηκαν στο πλαίσιο προγραμμάτων διάσωσης, συμπεριλαμβανομένων περικοπών στις δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας και στις δημόσιες υπηρεσίες, επιδείνωσαν περαιτέρω την κατάσταση των αστέγων. Η μείωση της χρηματοδότησης για υπηρεσίες ψυχικής υγείας, προγράμματα θεραπείας εθισμού και συστήματα κοινωνικής στήριξης άφησαν ευάλωτους πληθυσμούς με περιορισμένη πρόσβαση στους απαραίτητους πόρους, αυξάνοντας τον κίνδυνο έλλειψης στέγης (Edgar et al., 2018).

Η έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγασης εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό εμπόδιο στην αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης στην Ελλάδα. Οι τιμές των κατοικιών, ιδίως στις αστικές περιοχές, εξακολουθούν να υπερβαίνουν την αύξηση του εισοδήματος, γεγονός που καθιστά δύσκολο για τα άτομα και τις οικογένειες με χαμηλό εισόδημα να εξασφαλίσουν σταθερή και προσιτή στέγαση. Οι περιορισμένες επιλογές κοινωνικής στέγασης και η έλλειψη προσβάσιμων προγραμμάτων παροχής βοήθειας για την ενοικίαση συμβάλλουν στην κρίση της οικονομικής προσιτότητας των κατοικιών. Επιπλέον, ο αντίκτυπος των βραχυπρόθεσμων ενοικίων και της μίσθωσης διαμερισμάτων για αναψυχή, που οδηγείται από πλατφόρμες όπως το Airbnb, έχει συμβάλει στη μείωση των διαθέσιμων μακροχρόνιων ενοικιάσεων κατοικιών, στην αύξηση των τιμών και στον περαιτέρω περιορισμό των προσιτών επιλογών για όσους αντιμετωπίζουν έλλειψη στέγης.

Η Ελλάδα έχει πληγεί σοβαρά από τη συνεχιζόμενη προσφυγική κρίση, με χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες να φτάνουν στη χώρα ζητώντας άσυλο. Η ανεπαρκής υποδομή και πόροι για την αντιμετώπιση της εισροής έχουν καταπονήσει το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας και έχουν επιδεινώσει το πρόβλημα της έλλειψης στέγης. Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες συχνά

αντιμετωπίζουν προκλήσεις στην πρόσβαση σε στέγαση, υποστηρικτικές υπηρεσίες και νομική προστασία, οδηγώντας σε αυξημένο κίνδυνο έλλειψης στέγης σε αυτόν τον πληθυσμό (Culhane, 2013).

Η στεγαστική κρίση επιδεινώθηκε περαιτέρω από τους προσφυγικούς καταυλισμούς, οι οποίοι δεν διέθεταν κατάλληλες εγκαταστάσεις υγιεινής και βασικές ανέσεις. Η παρατεταμένη φύση της διαδικασίας ασύλου και οι περιορισμένες επιλογές επανεγκατάστασης έχουν οδηγήσει πολλά άτομα και οικογένειες να είναι αποκλεισμένοι στην Ελλάδα για μεγάλα χρονικά διαστήματα, αντιμετωπίζοντας την έλλειψη στέγης και ένα αβέβαιο μέλλον. Ενώ έχουν γίνει προσπάθειες από την ελληνική κυβέρνηση και τις ΜΚΟ για την παροχή υπηρεσιών υποστήριξης και στέγασης σε άτομα που βιώνουν έλλειψη στέγης, εξακολουθεί να υπάρχει ανάγκη για πρόσθετους πόρους και βελτιωμένη υποδομή. Τα Υπνωτήρια αστέγων και τα προγράμματα υποστηριζόμενης στέγασης έχουν περιορισμένο αριθμό ατόμων που δύνανται να υποστηρίξουν, αφήνοντας τους ανθρώπους χωρίς ένα ασφαλές μέρος για να μείνουν. Οι άστεγοι, συμπεριλαμβανομένων των προσφύγων και των μεταναστών, αντιμετωπίζουν συχνά δυσκολίες στην πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες όπως υγειονομική περίθαλψη, συμβουλευτική υποστήριξη σε θέματα ψυχικής υγείας και βοήθεια για την ένταξη στην αγορά εργασίας (Anderson & Quilgars, 2019).

Ο συντονισμός και η συνεργασία μεταξύ των διαφόρων ενδιαφερομένων μερών, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνητικών υπηρεσιών, των ΜΚΟ και των κοινοτικών οργανισμών, είναι ζωτικής σημασίας για την παροχή ολοκληρωμένων συστημάτων υποστήριξης για τα άτομα που βιώνουν την έλλειψη στέγης. Καταβάλλονται προσπάθειες για την επέκταση των προγραμμάτων προβολής, την ενίσχυση της διαθεσιμότητας καταλυμάτων και μεταβατικής στέγασης και τη βελτίωση της πρόσβασης στις κοινωνικές υπηρεσίες. Ορισμένοι πληθυσμοί είναι πιο ευάλωτοι στην έλλειψη στέγης στην Ελλάδα. Σε αυτούς περιλαμβάνονται οι νέοι –οι οποίοι όντας ανασφάλιστοι βρίσκονται εκτός του συστήματος περίθαλψης-, τα άτομα με προβλήματα ψυχικής υγείας ή εθισμού, τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας και τα άτομα που έχουν βιώσει μακροχρόνια ανεργία ή εργασιακή αστάθεια. Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη προσοχή στους πληθυσμούς αυτούς για να αντιμετωπιστούν οι μοναδικές τους ανάγκες και να τους προσφέρουν στοχευμένες παρεμβάσεις και υποστήριξη. Επίσης, η έλλειψη στέγης μεταξύ των Ελλήνων υπηκόων, καθώς και των ενηλίκων μεγαλύτερης ηλικίας, προκαλεί ανησυχία (Κοντολέον & Κουτρούμπα, 2018). Ο γηραιός πληθυσμός αντιμετωπίζει προκλήσεις που σχετίζονται με την οικονομική στέγαση, τα περιορισμένα συνταξιοδοτικά οφέλη και την ανεπαρκή υποστήριξη εκ μέρους του κράτους για τη γήρανση του πληθυσμού. Οι προσπάθειες για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ειδικές ανάγκες αυτών των ευάλωτων ομάδων.

Τέλος, η πανδημία COVID-19 επιδείνωσε περαιτέρω τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άτομα που βιώνουν την έλλειψη στέγης στην Ελλάδα. Η κρίση στον τομέα της υγείας έχει

δημιουργήσει ένταση στους πόρους, έχει περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες στέγασης και υποστήριξης και έχει αυξήσει τον κίνδυνο μετάδοσης του ιού μέσα σε συνθήκες διαβίωσης που επικρατεί μεγάλος συνωστισμός.

2.2.2 Ειδικοί παράγοντες της ελληνικής κοινωνίας που συμβάλλουν στην αστεγία

Αρκετοί συγκεκριμένοι παράγοντες που σχετίζονται με το ελληνικό περιβάλλον συμβάλλουν στο ζήτημα της έλλειψης στέγης στη χώρα. Οι παράγοντες αυτοί διαμορφώνονται από το μοναδικό κοινωνικοοικονομικό και πολιτιστικό πλαίσιο της Ελλάδας. Η κατανόηση αυτών των ειδικών παραγόντων είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη αποτελεσματικών παρεμβάσεων και συστημάτων υποστήριξης για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης στην χώρα (Τομαδάκη, 2019).

Η Ελλάδα έχει αντιμετωπίσει σημαντικές οικονομικές προκλήσεις, όπως υψηλά ποσοστά ανεργίας, μειωμένους μισθούς και στάσιμη αγορά εργασίας. Η παρατεταμένη οικονομική κρίση και τα μέτρα λιτότητας οδήγησαν σε περιορισμένες ευκαιρίες απασχόλησης και συνέβαλαν στην εκτεταμένη φτώχεια. Τα υψηλά ποσοστά ανεργίας, ιδίως μεταξύ των νέων, αυξάνουν τον κίνδυνο έλλειψης στέγης, καθώς τα άτομα προσπαθούν να εξασφαλίσουν ταυτόχρονα σταθερό εισόδημα και στέγαση. Το δίκτυο κοινωνικής ασφάλειας της Ελλάδος έχει καταπονηθεί λόγω της οικονομικής κρίσης και των μέτρων λιτότητας. Οι μειώσεις στις δαπάνες κοινωνικής πρόνοιας και οι περικοπές στις δημόσιες υπηρεσίες έχουν περιορισμένη πρόσβαση σε συστήματα στήριξης για όσους αντιμετωπίζουν έλλειψη στέγης. Οι ανεπαρκείς πόροι για την εισοδηματική βοήθεια, την υγειονομική περίθαλψη, τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας και την θεραπεία εθισμού, δυσχεραίνουν την ικανότητα των ατόμων να ξεφύγουν από το πρόβλημα της έλλειψης στέγης και να ξαναχτίσουν τις ζωές τους (Σταμούλης & Στάμος, 2016).

Η ελληνική αγορά κατοικιών έχει βιώσει αστάθεια, η οποία χαρακτηρίζεται από τις διακυμάνσεις στην αξία των ακινήτων και την περιορισμένη διαθεσιμότητα οικονομικά προσιτών κατοικιών. Το υψηλό κόστος στέγασης, ιδίως στις αστικές περιοχές, έχει ξεπεράσει την αύξηση του εισοδήματος, γεγονός που καθιστά δύσκολο για τα άτομα και τις οικογένειες με χαμηλό εισόδημα να βρουν, να ενοικιάσουν και να διατηρήσουν σταθερές κατοικίες. Οι περιορισμένες προσιτές επιλογές στέγασης συμβάλλουν στον κίνδυνο έλλειψης στέγης και αστάθειας των κατοικιών. Η Ελλάδα αντιμετωπίζει παράλληλα και σημαντική έλλειψη κοινωνικών κατοικιών, η οποία επιδεινώνει την κρίση έλλειψης στέγης. Η ανεπαρκής διαθεσιμότητα επιδοτούμενων από το δημόσιο κατοικιών σημαίνει ότι τα άτομα και οι οικογένειες έχουν περιορισμένες επιλογές για οικονομικά προσιτή, μακροπρόθεσμη στέγαση. Η έλλειψη κοινωνικών κατοικιών αναγκάζει πολλούς ανθρώπους να βασίζονται στην ιδιωτική αγορά ενοικίασης, όπου οι υψηλές τιμές και η

περιορισμένη προστασία μπορεί να οδηγήσουν σε αστάθεια στη στέγαση και στην έξωση (Levy, 2017).

Επιπλέον στην Ελλάδα η παροχή επαρκών υπηρεσιών υποστήριξης ψυχικής υγείας και εθισμού είναι περιορισμένη. Η ανεπαρκής χρηματοδότηση, η περιορισμένη διαθεσιμότητα θεραπευτικών εγκαταστάσεων και το στίγμα που περιβάλλει τα ζητήματα ψυχικής υγείας και εθισμού δημιουργούν εμπόδια για τα άτομα που αναζητούν βοήθεια. Η έλλειψη πρόσβασης στην απαραίτητη υποστήριξη και θεραπεία μπορεί να συμβάλει στην έλλειψη στέγης, ιδίως μεταξύ των ατόμων με ανεπεξέργαστες συνθήκες ψυχικής υγείας ή προβλήματα εθισμού. Η πρόσβαση σε υπηρεσίες ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης μπορεί να αποτελέσει σημαντική πρόκληση για τα άτομα που αντιμετωπίζουν έλλειψη στέγης στην Ελλάδα. Η οικονομική κρίση και το ανεπαρκές σύστημα περίθαλψης είχαν ως αποτέλεσμα περιορισμένους πόρους και μειωμένη διαθεσιμότητα υπηρεσιών ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Οι άστεγοι αντιμετωπίζουν συχνά δυσκολίες στην πρόσβαση σε πρωτοβάθμια φροντίδα, υπηρεσίες ψυχικής υγείας και εξειδικευμένη υγειονομική περίθαλψη που έχουν ως αποτέλεσμα ανεκπλήρωτες ιατρικές ανάγκες, επιδεινώνοντας τις ανισότητες στην υγεία (Βασιλάκη & Ποταμιάνου, 2015).

Η πλοήγηση στο διαδίκτυο που απαιτείται σε γραφειοκρατικές διαδικασίες μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για τα άτομα που αντιμετωπίζουν έλλειψη στέγης κατά την πρόσβαση σε κοινωνική υποστήριξη και στεγαστική βοήθεια. Σύνθετες διαδικασίες και απαιτήσεις για την απόκτηση εγγράφων ταυτοποίησης, την πρόσβαση σε παροχές ή την εξασφάλιση στέγασης μπορεί να δυσκολεύουν τα άτομα χωρίς σταθερές διευθύνσεις ή κατάλληλη τεκμηρίωση. Οι γραφειοκρατικές διαδικασίες συμβάλλουν στην περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό των αστέγων από κρίσιμες υπηρεσίες και πόρους. Το πρόβλημα εντείνεται ιδιαίτερα όταν πρόκειται για πρόσφυγες και μετανάστες που αναζητούν άσυλο στην Ευρώπη. Η έλλειψη ολοκληρωμένων προγραμμάτων ένταξης για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες αυξάνει την ευπάθεια τους στην έλλειψη στέγης. Η περιορισμένη γλωσσική υποστήριξη, τα πολιτιστικά εμπόδια και οι δυσκολίες στην απόκτηση νομικών εγγράφων και απασχόλησης εμποδίζουν την ικανότητά τους να εξασφαλίσουν σταθερή στέγαση και να έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης (Hwang & Burns, 2014).

Η δημοτικότητα της Ελλάδας ως τουριστικός προορισμός δημιουργεί πρόσθετες προκλήσεις στην αγορά κατοικίας. Ο εποχικός τουρισμός ασκεί πίεση στους διαθέσιμους πόρους στέγασης, ιδιαίτερα στις δημοφιλείς τουριστικές περιοχές. Η μετατροπή των μακροχρόνιων ενοικιάσεων ακινήτων σε βραχυπρόθεσμες ενοικιάσεις διακοπών μειώνει τη διαθεσιμότητα οικονομικά προσιτών κατοικιών για τους κατοίκους της περιοχής. Αυτές οι δυναμικές συμβάλλουν στην αύξηση του κόστους στέγασης και σε περιορισμένες επιλογές για όσους αντιμετωπίζουν δυσκολία στην στέγη. Το πολιτιστικό στίγμα και ο κοινωνικός αποκλεισμός που σχετίζεται με την έλλειψη

στέγης μπορούν να επιδεινώσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα άτομα στην Ελλάδα. Τα αρνητικά στερεότυπα και η στάση της κοινωνίας έναντι της έλλειψης στέγης μπορεί να οδηγήσουν σε διακρίσεις, περιορισμένη πρόσβαση σε ευκαιρίες απασχόλησης, και τεταμένες σχέσεις με τα οικογενειακά και τα κοινοτικά δίκτυα (Gowan, 2010). Το πολιτιστικό στίγμα μπορεί να παρεμποδίσει τις προσπάθειες των ατόμων να επανενταχθούν στην κοινωνία και να ξαναχτίσουν τις ζωές τους. Η αντιμετώπιση αυτών των ειδικών παραγόντων απαιτεί μια πολύπλευρη προσέγγιση που περιλαμβάνει την αύξηση της διαθεσιμότητας οικονομικά προσιτών κατοικιών, την ενίσχυση του δικτύου κοινωνικής ασφάλειας, τη βελτίωση της πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη και τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας και την εφαρμογή προγραμμάτων ένταξης για τους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Οι προσπάθειες θα πρέπει επίσης να επικεντρωθούν στην καταπολέμηση του στίγματος, την προώθηση της κοινωνικής ένταξης και την προώθηση της στήριξης της κοινότητας για τα άτομα που βιώνουν την έλλειψη στέγης στην Ελλάδα.

2.3 Το φαινόμενο της αστεγίας στην Ευρώπη

Η αστεγία είναι ένα σημαντικό ζήτημα σε όλη την Ευρώπη, το οποίο επηρεάζει άτομα, οικογένειες και κοινότητες σε διάφορες χώρες. Τα αίτια και οι εκδηλώσεις της έλλειψης στέγης μπορεί να ποικίλουν μεταξύ των ευρωπαϊκών εθνών λόγω των διαφορετικών κοινωνικοοικονομικών συνθηκών, των πολιτικών τοπίων και των πολιτισμικών παραγόντων. Η κατανόηση της ευρείας εικόνας της στην Ευρώπη απαιτεί την εξέταση του επιπολασμού της, των αιτιών της και των προσεγγίσεών της για την αντιμετώπιση του ζητήματος (Culhane & Byrne, 2013).

Η έλλειψη στέγης είναι ένα σύνθετο και πολύπλευρο πρόβλημα στην Ευρώπη, με ποικίλα επίπεδα επικράτησης σε όλες τις χώρες. Τα ακριβή δεδομένα σχετικά με την έλλειψη στέγης είναι δύσκολο να ληφθούν λόγω της παροδικής φύσης του πληθυσμού και των διαφορών στις μεθόδους συλλογής δεδομένων. Ωστόσο, οι εκτιμήσεις δείχνουν ότι εκατομμύρια άνθρωποι βιώνουν κάθε χρόνο έλλειψη στέγης ή ανασφάλεια στη στέγαση σε ολόκληρη την Ευρώπη. Τα τελευταία χρόνια, σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες παρατηρήθηκε αύξηση του φαινομένου της έλλειψης στέγης, εν μέρει λόγω οικονομικών προκλήσεων, απουσία προσιτής οικονομικά στέγασης και κοινωνικών ανισοτήτων. Παράγοντες όπως η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση, τα μέτρα λιτότητας και οι επιπτώσεις της πανδημίας COVID-19 έχουν επιδεινώσει περαιτέρω το φαινόμενο σε ορισμένες περιοχές.

Η έλλειψη στέγης στην Ευρώπη επηρεάζεται από διάφορους αλληλοσυνδεόμενους παράγοντες που συμβάλλουν στην απώλεια κατοικίας ή στην ανεπαρκή στέγαση ατόμων και οικογενειών (Κούτρα & Μαντά, 2019). Οι παράγοντες αυτοί μπορούν να περιλαμβάνουν:

α. Έλλειψη προσιτής στέγας: Οι ανεπαρκείς προσιτές επιλογές στέγας, σε συνδυασμό με το αυξανόμενο κόστος στέγας, συμβάλλουν στην έλλειψη στέγης. Η έλλειψη οικονομικά προσιτών κατοικιών, ιδιαίτερα σε αστικές περιοχές, θέτει σημαντική πίεση σε άτομα και οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, αναγκάζοντάς τους να γίνουν άστεγοι ή να διαβιούν σε επισφαλείς συνθήκες διαβίωσης.

β. Φτώχεια και εισοδηματική ανισότητα: Η φτώχεια και η εισοδηματική ανισότητα είναι οι βασικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην έλλειψη στέγης. Η διεύρυνση του χάσματος πλούτου και τα επίμονα υψηλά επίπεδα φτώχειας έχουν ως αποτέλεσμα περιορισμένους πόρους για ευάλωτους πληθυσμούς ώστε να εξασφαλίσουν σταθερή στέγαση. Οι χαμηλοί μισθοί, η ανεργία και τα ανεπαρκή δίκτυα κοινωνικής ασφάλειας αυξάνουν τον κίνδυνο έλλειψης στέγης για τα άτομα και τις οικογένειες.

γ. Ψυχική Υγεία και Κατάχρηση Ουσιών: Ψυχικές διαταραχές και θέματα κατάχρησης ουσιών συχνά συνυπάρχουν με την αστεγία. Η περιορισμένη πρόσβαση σε υπηρεσίες ψυχικής υγείας, ο στιγματισμός που περιβάλλει την ψυχική υγεία και τα ανεπαρκή συστήματα υποστήριξης συμβάλλουν στην έντονη αύξηση της έλλειψης στέγης και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν άτομα με ευάλωτη ψυχική υγεία.

δ. Μεταναστευτικές και προσφυγικές κρίσεις: η Ευρώπη έχει βιώσει σημαντικές μεταναστευτικές και προσφυγικές εισροές, οι οποίες έχουν επιπτώσεις στην έλλειψη στέγης. Οι εκτοπισμένοι πληθυσμοί μπορεί να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στην πρόσβαση σε σταθερή στέγαση λόγω περιορισμένων πόρων, νομικών περιορισμών και γλωσσικών εμποδίων. Τα στρατόπεδα προσφύγων, τα ανεπαρκή προγράμματα ένταξης και οι διακρίσεις επιδεινώνουν τους κινδύνους έλλειψης στέγης για αυτές τις ομάδες.

ε. Θεσμικοί παράγοντες: Θεσμικοί παράγοντες, όπως οι ελλείψεις στα συστήματα και τις πολιτικές κοινωνικής πρόνοιας, συμβάλλουν στην έλλειψη στέγης. Η ανεπαρκής υποστήριξη των ευάλωτων πληθυσμών, η ανεπαρκής παροχή οικονομικά προσιτής στέγας και τα κατακερματισμένα συστήματα παροχής υπηρεσιών δυσχεραίνουν τις προσπάθειες αντιμετώπισης και πρόληψης της έλλειψης στέγης.

Αξίζει επίσης να αναφέρουμε ότι οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν εφαρμόσει διάφορες προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης, αναγνωρίζοντας την ανάγκη για ολοκληρωμένες στρατηγικές και διατομεακή συνεργασία (Anderson & Quilgars, 2019). Οι προσεγγίσεις αυτές συχνά εστιάζονται στα εξής:

α. Πρώτη Στέγαση: Το μοντέλο της Πρώτης Στέγασης, ευρέως υιοθετημένο στην Ευρώπη, δίνει προτεραιότητα στην παροχή εργασίας σε άστεγα άτομα συνδυαστικά με μόνιμη κατοικία ως ένα πρώτο βήμα, ακολουθούμενο από την πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης. Η προσέγγιση αυτή αναγνωρίζει ότι η σταθερή στέγαση είναι ένα κρίσιμο θεμέλιο για την αντιμετώπιση άλλων προκλήσεων που μπορεί να αντιμετωπίσουν τα άτομα.

β. Υποστηρικτικές υπηρεσίες: Οι ευρωπαϊκές χώρες τονίζουν την παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών για την αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτίων της έλλειψης στέγης. Οι υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνουν υποστήριξη της ψυχικής υγείας, θεραπεία εθισμού, βοήθεια στην απασχόληση και προγράμματα κοινωνικής ένταξης προσαρμοσμένα στις ειδικές ανάγκες του πληθυσμού των αστέγων.

γ. Πρόληψη και Έγκαιρη Παρέμβαση: Τα προληπτικά μέτρα έχουν ως στόχο να παρέμβουν πριν τα άτομα και οι οικογένειες γίνουν άστεγοι. Οι στρατηγικές περιλαμβάνουν οικονομική στήριξη, προγράμματα πρόληψης εξώσεων, επιδοτήσεις στέγασης και στοχοθετημένη βοήθεια για πληθυσμούς υψηλού κινδύνου, όπως τα άτομα τρίτης ηλικίας, οι αποφυλακισθέντες και οι πρώην ουσιοεξαρτώμενοι.

δ. Διατομεακή συνεργασία: Η αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης απαιτεί συνεργασία μεταξύ κυβερνητικών υπηρεσιών, μη κερδοσκοπικών οργανώσεων, παρόχων στέγασης, συστημάτων υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικών υπηρεσιών. Οι εταιρικές σχέσεις και ο συντονισμός μεταξύ πολλαπλών υπηρεσιών είναι ζωτικής σημασίας για την ανάπτυξη ολιστικών προσεγγίσεων, την κοινή χρήση πόρων και τη διασφάλιση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων.

ε. Δεδομένα και έρευνα: Οι ευρωπαϊκές χώρες αναγνωρίζουν τη σημασία της ακριβούς συλλογής δεδομένων, της έρευνας και της αξιολόγησης για την ενημέρωση της ανάπτυξης πολιτικής και τη μέτρηση της προόδου στην καταπολέμηση της έλλειψης στέγης. Επίσης, οι μεθοδολογίες συλλογής και οι πρωτοβουλίες ανταλλαγής γνώσεων συμβάλλουν στην τελειοποίηση των στρατηγικών και στην αποτελεσματική κατανομή των πόρων.

στ. Πρωτοβουλίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης: Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) έχει υλοποιήσει πρωτοβουλίες και προγράμματα χρηματοδότησης για την υποστήριξη των κρατών μελών στην αντιμετώπιση του ζητήματος της έλλειψης στέγης. Ο ευρωπαϊκός πυλώνας κοινωνικών δικαιωμάτων και τα ευρωπαϊκά διαρθρωτικά και επενδυτικά ταμεία παρέχουν πλαίσια και χρηματοδοτική βοήθεια για την προώθηση της κοινωνικής ένταξης, της οικονομικά προσιτής στέγασης και των στρατηγικών πρόληψης της έλλειψης στέγης (Τσολάκη & Παναγιωτοπούλου, 2017).

Μολονότι έχει σημειωθεί πρόοδος στην αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης στην Ευρώπη, οι προκλήσεις εξακολουθούν να υπάρχουν. Η συνεχής πολιτική δέσμευση, η αύξηση των επενδύσεων σε οικονομικά προσιτή στέγαση, η ενίσχυση των δικτύων κοινωνικής ασφάλειας και η επικέντρωση σε υπηρεσίες πρόληψης και στήριξης είναι ζωτικής σημασίας για τη μείωση της έλλειψης στέγης και την εξασφάλιση της ευημερίας και της αξιοπρέπειας όλων των ατόμων σε ολόκληρη την Ευρώπη (Καταπίδης & Κανελλόπουλος, 2017).

2.3.1 Συγκριτική ανάλυση του φαινομένου των αστέγων σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες

Η συγκριτική ανάλυση της έλλειψης στέγης σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις ποικίλες προσεγγίσεις, τα ζητήματα και τα αποτελέσματα που σχετίζονται με την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η φύση και η έκταση της έλλειψης στέγης μπορεί να διαφέρει σημαντικά μεταξύ των χωρών λόγω διαφορών στους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες, στο πολιτικό πλαίσιο και στους πολιτιστικούς κανόνες. Ακολουθεί μια ενδεικτική επισκόπηση της έλλειψης στέγης σε επιλεγμένες ευρωπαϊκές χώρες:

Ηνωμένο Βασίλειο (UK):

Το Ηνωμένο Βασίλειο αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις έλλειψης στέγης, με υψηλά επίπεδα κατηγορίας αστέγων του δρόμου αλλά και κρυφής έλλειψης στέγης. Οι προσπάθειες για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης περιλαμβάνουν την εφαρμογή των προγραμμάτων Πρώτης Στέγασης, αυξημένη χρηματοδότηση για υπηρεσίες υποστήριξης και την υιοθέτηση νομοθεσίας για την πρόληψη της έλλειψης στέγης και τη βελτίωση της πρόσβασης σε οικονομικά προσιτή στέγαση (Anderson & Quilgars, 2019).

Γερμανία:

Η Γερμανία υιοθέτησε την προσέγγιση 'Στεγάζοντας την Πρώτη', δίνοντας προτεραιότητα στην μόνιμη στέγαση των αστεγών. Η χώρα δίνει επίσης έμφαση στην πρόληψη, παρέχοντας συμβουλές και οικονομική βοήθεια σε όσους κινδυνεύουν να μείνουν άστεγοι. Ωστόσο, η αύξηση του κόστους στέγασης και η περιορισμένη διαθεσιμότητα οικονομικά προσιτών κατοικιών εξακολουθούν να αποτελούν προκλήσεις. Συχνά οι άστεγοι που εντάσσονται σε προγράμματα στέγασης έχουν περάσει από τρεις και τέσσερις μεταβατικές/προσωρινές κατοικίες.

Γαλλία:

Η Γαλλία έχει εφαρμόσει μια σειρά μέτρων για την καταπολέμηση της έλλειψης στέγης, συμπεριλαμβανομένου του νόμου για το "δικαίωμα στη στέγαση", ο οποίος εγγυάται την πρόσβαση σε στέγη. Η χώρα επικεντρώνεται σε καταλύματα έκτακτης ανάγκης, ανάπτυξη κοινωνικής στέγασης και υποστηρικτικές υπηρεσίες.

Σουηδία:

Η Σουηδία ακολούθησε το μοντέλο 'Στέγαση Πρώτη' και επενδύει σε μεγάλο βαθμό στην κατασκευή κοινωνικών κατοικιών. Οι υποστηρικτικές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένων όσων αφορούν την ψυχική υγεία και την αντιμετώπιση εθισμών, ενσωματώνονται σε προγράμματα στέγασης. Ωστόσο, υπάρχουν ανησυχίες σχετικά με την πίεση που ασκείται στις κοινωνικές υπηρεσίες και την ανάγκη για μακροπρόθεσμη στήριξη των άστεγων πληθυσμών.

Φινλανδία:

Η Φινλανδία αναγνωρίζεται για την επιτυχημένη της προσέγγιση. Η χώρα τονίζει την αναγκαιότητα παροχής μόνιμης στέγασης και περιεκτικών υπηρεσιών στήριξης. Το πρόγραμμα «Πρώτη Φινλανδία στον τομέα της Στέγασης» αποτελεί πρότυπο για άλλες χώρες, με έμφαση στην πρόληψη αστεγίας, την ταχεία επανεγκατάσταση και την κοινωνική ένταξη του άστεγου πληθυσμού.

Κάτω Χώρες:

Οι Κάτω Χώρες έχουν εφαρμόσει μια σειρά μέτρων για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης, συμπεριλαμβανομένων των πρώτων προγραμμάτων στέγασης και των πρωτοβουλιών κοινωνικής στέγασης. Οι συγκεκριμένες χώρες υποστηρίζουν μια περιεκτική προσέγγιση που περιλαμβάνει δήμους, παρόχους υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικές υπηρεσίες. Ωστόσο, υπάρχει συνεχής ανάγκη για οικονομικά προσιτές επιλογές στέγασης οι οποίες κάθε χρόνο περιορίζονται.

Ισπανία:

Η Ισπανία έχει βιώσει αύξηση της έλλειψης στέγης, κυρίως λόγω της οικονομικής κρίσης και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι αγορές στέγασης. Οι προσπάθειες έχουν επικεντρωθεί σε καταλύματα έκτακτης ανάγκης, προγράμματα κοινωνικής ένταξης και πρωτοβουλίες πρόληψης. Ωστόσο, η έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγασης και περιορισμένων πόρων για υπηρεσίες υποστήριξης αποτελούν διαρκείς προκλήσεις.

Δανία:

Η Δανία δίνει έμφαση σε προληπτικά μέτρα, όπως προγράμματα πρόληψης των εξώσεων και εισοδηματική στήριξη. Η χώρα προωθεί επίσης την κατασκευή κοινωνικών κατοικιών και την παροχή υπηρεσιών υποστήριξης για την πρόληψη της έλλειψης στέγης και τη διευκόλυνση της σταθερότητας των κατοικιών. Ωστόσο, η διαθεσιμότητα οικονομικά προσιτών κατοικιών εξακολουθεί να αποτελεί πρόβλημα.

Ελλάδα:

Η Ελλάδα αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις στην αντιμετώπιση του προβλήματος των αστέγων, ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, της περιορισμένης οικονομικά προσιτής στέγασης και της προσφυγικής κρίσης. Οι προσπάθειες περιλαμβάνουν την παροχή καταφυγίων έκτακτης ανάγκης, πρωτοβουλίες κοινωνικής στέγασης και υποστηρικτικές υπηρεσίες. Ωστόσο, οι περιορισμοί των πόρων και οι γραφειοκρατικές διαδικασίες παραμένουν εμπόδια για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης.

Ιρλανδία:

Η Ιρλανδία γνώρισε σημαντική αύξηση του ποσοστού αστεγίας, η οποία οφείλεται στην έλλειψη στέγης και στην αύξηση των ενοικίων. Η χώρα έχει εφαρμόσει μέτρα για κατασκευή πολλών κοινωνικών κατοικιών, ελέγχους ενοικίων και προγράμματα πρόληψης. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν μεγάλες λίστες αναμονής για κοινωνική στέγαση και η ανάγκη για ολοκληρωμένες υπηρεσίες υποστήριξης συνεχώς αυξάνεται.

Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι αυτή η επισκόπηση δεν παρέχει παρά μια ματιά στις ποικίλες προσεγγίσεις και στα ζητήματα που υπάρχουν σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες κα χρήζουν αντιμετώπισης. Κάθε χώρα βιώνει μοναδικές κοινωνικοοικονομικές, πολιτικές και πολιτιστικές συνθήκες, που επηρεάζουν το φαινόμενο της έλλειψης στέγης. Η συγκριτική ανάλυση πράγματι επιτρέπει στις χώρες να αντλούν διδάγματα από τις επιτυχίες και τις προκλήσεις των άλλων, ενισχύοντας την αντίληψη και την εφαρμογή πιο αποτελεσματικών στρατηγικών για την αντιμετώπιση της αστεγίας σε ολόκληρη την Ευρώπη (Fitzpatrick, S., & Stephens, 2017). Κατά την

συγκριτική ανάλυση, οι χώρες μπορούν να εξετάσουν τα μοντέλα και τις προσεγγίσεις που έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικές σε άλλα κράτη μέλη. Μπορούν να αναλύσουν τα στοιχεία της πολιτικής και των προγραμμάτων που έχουν εφαρμοστεί, την οργάνωση του συστήματος υποστήριξης, και την αποτελεσματικότητα των προσεγγίσεων. Με βάση αυτήν την ανάλυση, μια χώρα μπορεί να εξετάσει την υιοθέτηση επιτυχημένων πρακτικών, όπως η μέθοδος Housing First, που έχει αποδειχθεί αποτελεσματική σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Επιπλέον, μπορεί να εξετάσει πώς άλλες χώρες αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις, όπως η έλλειψη προσιτής οικονομικά στέγης ή η ανεπάρκεια κοινωνικών υπηρεσιών, και να εφαρμόσει παρόμοιες προσεγγίσεις που ανταποκρίνονται στις ιδιαίτερες ανάγκες της χώρας της (Gowan, 2010).

Μέσω της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών και της ενίσχυσης της συνεργασίας μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, είναι δυνατόν να αναπτυχθούν πιο αποτελεσματικές πολιτικές και προγράμματα για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Η αντίληψη των διαφορετικών προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι χώρες και η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών μπορεί να οδηγήσει σε πιο ολοκληρωμένες και προσαρμοσμένες προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης στέγης. Επιπλέον, η συνεργασία σε ευρωπαϊκό επίπεδο μπορεί να συμβάλει στην αύξηση των χρηματοδοτικών πόρων για προγράμματα καταπολέμησης της έλλειψης στέγης, τη διευκόλυνση της κατανομής βέλτιστων πρακτικών, και την ανάπτυξη πιο ολοκληρωμένων πλαισίων πολιτικής. Είναι σημαντικό να υπάρχει διαρκής ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, προκειμένου να αντιμετωπιστούν κοινές προκλήσεις και να επιτευχθούν βιώσιμες λύσεις για την έλλειψη στέγης. Η επίτευξη συγκεκριμένων στόχων μπορεί να διαφέρει ανάμεσα στις ευρωπαϊκές χώρες ανάλογα με τις προτεραιότητες και τις ανάγκες της κάθε χώρας. Οι χώρες μπορούν να εστιάσουν στη βελτίωση των μηχανισμών πρόληψης, στην ανάπτυξη περισσότερων προγραμμάτων κοινωνικής στέγασης, στην προώθηση ολοκληρωμένων υπηρεσιών υποστήριξης, ή στην ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης και της αποκατάστασης για τους άστεγους (Κούκης, 2014).

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο, το Πρόγραμμα Στέγασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης και άλλα ευρωπαϊκά προγράμματα παρέχουν χρηματοδοτική υποστήριξη για την ανάπτυξη και υλοποίηση προγραμμάτων καταπολέμησης της έλλειψης στέγης. Η συνεργασία μεταξύ των χωρών και η από κοινού ανάπτυξη προτάσεων και προγραμμάτων μπορεί να βοηθήσει στην αξιοποίηση αυτών των πόρων και την αποτελεσματική χρήση τους. Εν κατακλείδι, η συγκριτική ανάλυση της έλλειψης στέγης σε ευρωπαϊκό επίπεδο επιτρέπει την ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, την απόκτηση γνώσης για τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι χώρες, και την ανάπτυξη πιο αποτελεσματικών πολιτικών και προγραμμάτων για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Μέσω της συνεργασίας και του διαμοιρασμού των πόρων και των εμπειριών, οι ευρωπαϊκές χώρες μπορούν

να επιτύχουν πιο αειφόρες και δίκαιες λύσεις για την έλλειψη στέγης και να ενισχύσουν την κοινωνική συνοχή σε ολόκληρη την Ευρώπη (Μαράντης, 2015).

2.3.2 Πολιτικές και προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση των αστέγων στην Ευρώπη

Οι πολιτικές και οι προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης στην Ευρώπη διαφέρουν μεταξύ των χωρών λόγω των διαφορών στο κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό πλαίσιο. Αν και αποτελεί πρόκληση η εξαντλητική ανάλυση, μπορούμε να διερευνήσουμε ορισμένες κοινές στρατηγικές και καινοτόμες προσεγγίσεις που εφαρμόζονται από τις ευρωπαϊκές χώρες για την αντιμετώπιση των αστέγων. Οι πολιτικές αυτές αποσκοπούν στην παροχή άμεσης βοήθειας, στην πρόληψη της έλλειψης στέγης και στην προώθηση της μακροπρόθεσμης σταθερότητας των κατοικιών και της κοινωνικής ένταξης.

Η πρώτη προσέγγιση της στέγασης, που υιοθετήθηκε ευρέως στην Ευρώπη, δίνει προτεραιότητα στην παροχή μόνιμης στέγασης ως ένα πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Η προσέγγιση αυτή αναγνωρίζει ότι η σταθερή στέγαση είναι απαραίτητη για τα άτομα προκειμένου να αντιμετωπίσουν άλλες προκλήσεις, όπως ζητήματα ψυχικής υγείας ή κατάχρηση ουσιών. Χώρες όπως η Φινλανδία, η Δανία και η Σουηδία έχουν εφαρμόσει με επιτυχία τα προγράμματα Housing First, με αποτέλεσμα τα μειωμένα ποσοστά αστέγων (Παναγιωτοπούλου, 2016).

Πολλές ευρωπαϊκές χώρες τονίζουν τα προληπτικά μέτρα που πρέπει να ληφθούν για να επέμβουν προτού οι άνθρωποι βρεθούν υπό το καθεστώς αστεγίας είτε κατά μόνας είτε ως οικογένειες. Οι στρατηγικές αυτές περιλαμβάνουν προγράμματα πρόληψης εξώσεων, επιδόματα ενοικίου και στοχοθετημένη υποστήριξη για πληθυσμούς που κινδυνεύουν, όπως είναι τα άτομα τρίτης ηλικίας, οι νέοι που προέρχονται από την ανάδοχη φροντίδα ή τα άτομα που αντιμετωπίζουν οικονομικές κρίσεις. Με την παροχή έγκαιρης υποστήριξης και παρέμβασης από κρατικούς και μη φορείς η έλλειψη στέγης μπορεί να αποφευχθεί.

Οι ολοκληρωμένες υπηρεσίες υποστήριξης είναι ζωτικής σημασίας για την παροχή βοήθειας στους άστεγους προκειμένου να επιτύχουν τη σταθερότητα της στέγασης και να βελτιώσουν τη συνολική ευημερία τους. Αυτό περιλαμβάνει πρόσβαση σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, υποστήριξη της ψυχικής υγείας, θεραπείες εθισμού, βοήθεια στην απασχόληση και εκπαίδευση στις δεξιότητες διαβίωσης. Χώρες όπως η Ολλανδία και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν αναπτύξει ολιστικά προγράμματα που συνδυάζουν τη στέγαση με υπηρεσίες υποστήριξης για την αντιμετώπιση των σύνθετων αναγκών των αστέγων (Maqbool & Su, 2019).

Οι ευρωπαϊκές χώρες αναγνωρίζουν τη σημασία που έχει η αύξηση της διαθεσιμότητας της κοινωνικής στέγας και των οικονομικά προσιτών επιλογών στέγας. Οι κυβερνήσεις επενδύουν στην κατασκευή κοινωνικών κατοικιών, στην αποκατάσταση των κενών ακινήτων και σε συνεργασίες με μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και στεγαστικούς συλλόγους. Εφαρμόζονται επίσης πρωτοβουλίες για την προώθηση της ανάπτυξης μεικτών εισοδημάτων και πολιτικών ένταξης σε ζώνες προκειμένου να διασφαλιστεί η διαθεσιμότητα οικονομικά προσιτών κατοικιών.

Η συνεργασία μεταξύ των διαφόρων ενδιαφερομένων μερών είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Οι κυβερνήσεις, οι τοπικές αρχές, οι ΜΚΟ, οι πάροχοι υγειονομικής περίθαλψης και οι κοινοτικοί οργανισμοί συνεργάζονται για να συντονίσουν τις προσπάθειες, να μοιραστούν τους πόρους και να αναπτύξουν ολοκληρωμένες στρατηγικές. Οι task forces, οι διϋπηρεσιακές ομάδες εργασίας και οι κεντρικές υπηρεσίες αστέγων διευκολύνουν τη συνεργασία και εξασφαλίζουν μια συντονισμένη απάντηση.

Η ακριβής συλλογή δεδομένων και η έρευνα είναι απαραίτητες για την κατανόηση της κλίμακας και της φύσης της έλλειψης στέγης, τον εντοπισμό των τάσεων και την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων. Οι ευρωπαϊκές χώρες επενδύουν σε συστήματα δεδομένων και σε ερευνητικές πρωτοβουλίες για τη βελτίωση της γνώσης και την ενημέρωση για την ανάπτυξη πολιτικής (O'Flaherty, 2017). Αυτό περιλαμβάνει τη διεξαγωγή εθνικών καταμετρήσεων των αστέγων, διαχρονικές μελέτες, και ερευνητικές συνεργασίες μεταξύ της ακαδημαϊκής κοινότητας και των κυβερνητικών υπηρεσιών. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης μέσω διαφόρων πρωτοβουλιών και προγραμμάτων χρηματοδότησης. Οι θεσμοί και τα προγράμματα της ΕΕ παρέχουν την απαραίτητη χρηματοδοτική στήριξη και προάγουν τη συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών με στόχο την αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης στέγης.

Ένα από τα κύρια μέσα χρηματοδότησης που παρέχει η ΕΕ είναι το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Το ΕΚΤ στοχεύει στην προώθηση της κοινωνικής συνοχής και την παροχή στήριξης σε ευάλωτες ομάδες, συμπεριλαμβανομένων των αστέγων. Μέσω του ΕΚΤ, η ΕΕ παρέχει χρηματοδοτική ενίσχυση για προγράμματα που στοχεύουν στην υποστήριξη των αστέγων να βρουν κατάλληλη στέγη, να αποκτήσουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και κοινωνικής προστασίας, καθώς και να ενσωματωθούν και να επανενταχθούν στην κοινωνία. Επιπλέον, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) παρέχει χρηματοδοτική στήριξη για την ανάπτυξη και βελτίωση της υποδομής στέγας. Προγράμματα όπως η ανακαίνιση δημόσιων κτιρίων για την παροχή κατάλληλου καταλύματος στους αστέγους, η ανακαίνιση και ανακατασκευή εγκαταλελειμμένων κτιρίων για κοινωνική στέγαση και η ανάπτυξη κατοικιών χαμηλού εισοδήματος υποστηρίζονται από το ΕΤΠΑ (Culhane et al., 2013). Επιπροσθέτως, η Ευρωπαϊκή Αστική πρωτοβουλία παρέχει χρηματοδοτική στήριξη για πρωτοβουλίες που στοχεύουν στη

βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αστικές περιοχές, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης. Προγράμματα που περιλαμβάνουν την ανάπτυξη βιώσιμων κατοικιών, την ανακαίνιση αστικών περιοχών και τη δημιουργία υποδομών και υπηρεσιών με στόχο την κατάλληλη και προσιτή στέγαση για όλους.

Η ΕΕ προωθεί επίσης την ανταλλαγή γνώσεων και βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών. Μέσω δικτύων συνεργασίας, συνεδρίων, σεμιναρίων και προγραμμάτων ανταλλαγής εμπειριών, οι χώρες μπορούν να μάθουν από τις επιτυχίες και τις προκλήσεις των άλλων, να αντιγράψουν και να προσαρμόσουν αποτελεσματικές πρακτικές στις δικές τους προκλήσεις. Πέραν της χρηματοδοτικής στήριξης και της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών, η ΕΕ προωθεί επίσης τη συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής. Η πολιτική συνοχής της ΕΕ αποσκοπεί στην ενίσχυση της ισότητας και της αλληλεγγύης μεταξύ των περιφερειών και των κρατών μελών. Μέσω αυτής της πολιτικής, η ΕΕ προάγει την αμοιβαία συνεργασία και την ανάπτυξη κοινών προγραμμάτων για την αντιμετώπιση των κοινών προκλήσεων, όπως η έλλειψη στέγης (Forbes & Evans, 2013). Πέρα από τα παραπάνω, η ΕΕ έχει θεσπίσει διάφορες πολιτικές και πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Το Ευρωπαϊκό Έτος καταπολέμησης της Φτώχειας και της Κοινωνικής Ένταξης, οι Συμφωνίες της Στρατηγικής της ΕΕ, καθώς και το Ευρωπαϊκό Επίπεδο Διαβούλευσης, είναι μερικά από τα παραδείγματα πρωτοβουλιών που υιοθετεί η ΕΕ για την αντιμετώπιση του προβλήματος της έλλειψης στέγης. Πολλές από αυτές τις πολιτικές και πρωτοβουλίες προάγουν τη συνεργασία και την ανταλλαγή εμπειριών μεταξύ των χωρών μελών. Συνεδρίες, εκπαιδευτικά προγράμματα, διασκέψεις και εργαστήρια διεξάγονται προκειμένου να δημιουργηθεί ένα φόρουμ για την ανταλλαγή ιδεών, βέλτιστων πρακτικών και εμπειριών στον τομέα της έλλειψης στέγης. Μέσω αυτών των πρωτοβουλιών, οι χώρες μπορούν να αποκτήσουν έμπνευση και να εφαρμόσουν αποτελεσματικές πολιτικές και πρακτικές που έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικές σε άλλες χώρες.

Η συνεργασία μεταξύ της ΕΕ και των χωρών μελών επίσης ενισχύεται μέσω της διαμόρφωσης κοινών στρατηγικών και προγραμμάτων δράσης για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Η ΕΕ προωθεί την έρευνα και την ανάπτυξη στον τομέα της έλλειψης στέγης. Ερευνητικά προγράμματα και έρευνες πραγματοποιούνται για την κατανόηση των αιτίων και των συνεπειών της έλλειψης στέγης, καθώς και για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών και των πρωτοβουλιών που λαμβάνονται για την αντιμετώπισή της (Hochstenbach & Boterman, 2018). Η έρευνα αυτή παρέχει σταθερή βάση γνώσης για τη λήψη αποφάσεων και τη βελτίωση των πολιτικών και των πρακτικών που αφορούν την έλλειψη στέγης. Η πολιτική συνοχή της ΕΕ διασφαλίζει ότι οι πόροι και οι ευκαιρίες κατανέμονται ισότιμα μεταξύ των περιφερειών και των κρατών μελών. Μέσω της πολιτικής συνοχής, η ΕΕ παρέχει χρηματοδοτική στήριξη για την ανάπτυξη υποδομών, τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την προαγωγή της οικονομικής

ανάπτυξης σε περιφερειακό επίπεδο. Αυτό συμβάλλει στη μείωση της έλλειψης στέγης, καθώς η οικονομική ανάπτυξη και η δημιουργία θέσεων εργασίας επηρεάζουν θετικά την κοινωνική κατάσταση και τη διαθεσιμότητα κατάλληλης στέγης.

Συνοψίζοντας, η ΕΕ έχει αναλάβει πολλές πρωτοβουλίες και πολιτικές για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης στην Ευρώπη. Από τη χρηματοδότηση προγραμμάτων και πρωτοβουλιών, την προώθηση της συνεργασίας και της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών, μέχρι την έρευνα και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής, η ΕΕ προσπαθεί να δημιουργήσει ένα πλαίσιο για την αντιμετώπιση αυτού του σοβαρού κοινωνικού προβλήματος. Οι πολιτικές και οι πρωτοβουλίες αυτές προάγουν την πρόσβαση σε κατάλληλη και προσιτή στέγη, την παροχή υποστήριξης και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης των αστέγων, ενισχύοντας την ανθρώπινη αξιοπρέπεια και την κοινωνική δικαιοσύνη σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες έχουν υιοθετήσει καινοτόμες προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Για παράδειγμα, η Πορτογαλία εφάρμοσε ένα πρόγραμμα που ονομάζεται "Πρώτη Στέγαση για όλους", το οποίο περιλαμβάνει δήμους που μισθώνουν ακίνητα από ιδιώτες ιδιοκτήτες για να παρέχουν άμεση στέγαση σε άστεγους (Κούρκουλα, 2018). Η πρωτοβουλία «Πρώτη Στέγαση για τους Νέους» στην Ιρλανδία στοχεύει ειδικά στους νέους που αντιμετωπίζουν έλλειψη στέγης, παρέχοντας εξατομικευμένες υπηρεσίες υποστήριξης και σταθερή στέγαση. Τα νομικά πλαίσια και η προστασία διαδραματίζουν καίριο ρόλο στην αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Πολλές ευρωπαϊκές χώρες έχουν θεσπίσει νομοθεσία για να διασφαλίσουν τα δικαιώματα των αστέγων, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος σε κατάλυμα έκτακτης ανάγκης, πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες και προστασία από διακρίσεις. Αυτές οι νομικές διατάξεις αποσκοπούν στη διαφύλαξη της αξιοπρέπειας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των αστέγων.

Η ευαισθητοποίηση του κοινού σχετικά με την έλλειψη στέγης και η προώθηση της κοινωνικής ένταξης είναι σημαντικές συνιστώσες για την αντιμετώπιση του ζητήματος. Οι ευρωπαϊκές χώρες συμμετέχουν σε δημόσιες εκστρατείες, σε κοινοτικά προγράμματα προβολής και σε προσπάθειες υπεράσπισης για την αμφισβήτηση των στερεοτύπων, τη μείωση του στίγματος και την προώθηση της χρήσης της γλώσσας, της ενσυναίσθησης και της γενικότερης υποστήριξης για τους άστεγους (Μαράντης, 2015). Οι πρωτοβουλίες κοινωνικής ένταξης προωθούν τη συμμετοχή των αστέγων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και στις κοινοτικές δραστηριότητες. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι ενώ έχει παρατηρηθεί σημαντική πρόοδος στην αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης, οι προκλήσεις εξακολουθούν να υπάρχουν. Οι περιορισμένοι πόροι, η έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγας, τα κενά στις υπηρεσίες στήριξης και τα δομικά ζητήματα, όπως η φτώχεια και η ανισότητα, εξακολουθούν να συμβάλλουν στην έλλειψη στέγης σε ολόκληρη την Ευρώπη (Padgett, 2016).

2.3.3 Διδάγματα και βέλτιστες πρακτικές από το ευρωπαϊκό πλαίσιο

Τα διδάγματα που αντλήθηκαν και οι βέλτιστες πρακτικές από το ευρωπαϊκό πλαίσιο παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με αποτελεσματικές προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν εφαρμόσει διάφορες στρατηγικές και πρωτοβουλίες που μπορούν να χρησιμεύσουν ως πρότυπα για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης και την προώθηση της κοινωνικής ένταξης. Η *Πρώτη Προσέγγιση για τη Στέγαση*, η οποία δίνει προτεραιότητα στην παροχή μόνιμης στέγασης εξαρχής, έχει αποκτήσει εξέχουσα θέση σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Η προσέγγιση αυτή αναγνωρίζει ότι η σταθερή στέγαση αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και προϋπόθεση για την αντιμετώπιση άλλων προκλήσεων που συχνά αντιμετωπίζουν παράλληλα τα άτομα που βιώνουν την έλλειψη στέγης. Με την παροχή άμεσης πρόσβασης στη στέγαση με συνεχιζόμενες υποστηρικτικές υπηρεσίες, η προσέγγιση αυτή έχει δείξει θετικά αποτελέσματα όσον αφορά τη σταθερότητα των κατοικιών, τη βελτίωση της υγείας και την κοινωνική ένταξη.

Πολλές ευρωπαϊκές χώρες έχουν αναγνωρίσει τη σημασία της πρόληψης του φαινομένου της έλλειψης στέγης με την εφαρμογή μέτρων και έγκαιρων παρεμβάσεων με στόχο την αποφυγή της (Αναστασιάδης, 2013). Εντοπίζοντας άτομα που κινδυνεύουν και παρέχοντας έγκαιρη υποστήριξη, οι χώρες μπορούν να επέμβουν προτού τα άτομα γίνουν άστεγα, μειώνοντας έτσι τα συνολικά ποσοστά αστεγών. Οι αποτελεσματικές απαντήσεις στην έλλειψη στέγης απαιτούν συνεργασία σε πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένων των κυβερνητικών υπηρεσιών, των μη κερδοσκοπικών οργανώσεων, των παροχών στέγασης, των παροχών υγειονομικής περίθαλψης και των υπηρεσιών κοινωνικής εξυπηρέτησης. Οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν τονίσει την ανάγκη για διατομεακό συντονισμό και εταιρικές σχέσεις, ώστε να εξασφαλιστεί μια ολιστική προσέγγιση για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Η ανταλλαγή πληροφοριών, γνώσεων και εμπειριών μεταξύ διαφόρων τομέων και ενδιαφερόμενων φορέων αποτελεί σημαντικό μέσο για την ανάπτυξη ολοκληρωμένων και βιώσιμων λύσεων στο πρόβλημα της αστεγιάς. Αυτή η ανταλλαγή πληροφοριών προωθεί την κατανόηση των πολυπλοκότητας της αστεγιάς και των παραγόντων που την επηρεάζουν, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπει την αναγνώριση και την αντιγραφή βέλτιστων πρακτικών από άλλες χώρες και περιοχές (Desmond & Shollenberger, 2015).

Η ανταλλαγή πληροφοριών μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω διεθνών διασκέψεων, συνεδρίων και εργαστηρίων, καθώς και μέσω δικτύων συνεργασίας και πλατφορμών συνεργασίας. Οι συναντήσεις αυτές προσφέρουν την ευκαιρία για την ανταλλαγή ιδεών, την παρουσίαση των επιτυχιών και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι χώρες, καθώς και για τη σύνδεση με εταίρους που μπορούν να συνεργαστούν για την ανάπτυξη και την υλοποίηση κοινών προγραμμάτων και πρωτοβουλιών. Η πληροφόρηση και η ενημέρωση σχετικά με την έρευνα, τις πρακτικές και τις πολιτικές που αναπτύσσονται σε άλλες χώρες, μπορεί να βοηθήσει στην

ανάπτυξη και την εφαρμογή καλύτερων πρακτικών σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Η κατανόηση των επιτυχημένων παραδειγμάτων και των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν άλλες χώρες μπορεί να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα των πολιτικών και των προγραμμάτων που χρησιμοποιούνται σε ολόκληρη την Ευρώπη. Πέραν της ανταλλαγής πληροφοριών, η συνεργασία και η εταιρική σχέση μεταξύ των διάφορων τομέων και φορέων παίζει ένα καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων και βιώσιμων λύσεων για την αστεγία (Gaetz et al., 2016).

Η συνεργασία μεταξύ των διάφορων τομέων μπορεί να ενισχυθεί μέσω της δημιουργίας δομών και μηχανισμών που επιτρέπουν την ανταλλαγή πληροφοριών, την κοινή προγραμματισμένη δράση και τη σύνταξη κοινών σχεδίων δράσης. Αυτό μπορεί να συμπεριλαμβάνει τη δημιουργία επιτροπών ή ομάδων εργασίας με συμμετοχή εκπροσώπων από διάφορους τομείς, την ανάπτυξη κοινών προγραμμάτων και τη σύναψη συμφωνιών συνεργασίας. Επιπλέον, η ενίσχυση της εξειδικευμένης γνώσης μπορεί να επιτευχθεί μέσω της διεξαγωγής εκπαιδευτικών προγραμμάτων, σεμιναρίων και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων για επαγγελματίες στον τομέα της αστεγίας. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την κατάρτιση επαγγελματιών υγείας, κοινωνικών λειτουργών, εκπαιδευτικών και άλλων εμπλεκόμενων, προκειμένου να αποκτήσουν τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες για την αντιμετώπιση της αστεγίας. Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες μπορούν επίσης να περιλαμβάνουν τη διάθεση πληροφοριών και εκπαιδευτικού υλικού σε ευρύτερο κοινό, συμπεριλαμβανομένων των πολιτών, των φοιτητών και των μέσων ενημέρωσης. Αυτό μπορεί να συμβάλει στην ευαισθητοποίηση και τη διάδοση της πληροφορίας σχετικά με το φαινόμενο της αστεγίας, καθώς και να εντείνει την στήριξη και την ενσυναίσθηση των πολιτών (Σακελλαρίου, 2015).

Η ανταλλαγή πληροφοριών και γνώσεων επιτρέπει στις χώρες να μάθουν από τις επιτυχίες αλλά και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι άλλες χώρες. Μπορούν να αναγνωρίσουν τις κοινές προκλήσεις και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τα παρόμοια προβλήματα που αντιμετωπίζουν και στις δικές τους χώρες. Μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών, οι φορείς μπορούν να αναπτύξουν κοινές στρατηγικές, να συνεργαστούν για την υλοποίηση κοινών προγραμμάτων και να διαμορφώσουν μια ενιαία προσέγγιση στην αντιμετώπιση της αστεγίας. Η ενεργή συμμετοχή και συνεργασία όλων των ενδιαφερόμενων πλευρών είναι απαραίτητη για την επίτευξη ολοκληρωμένων και αποτελεσματικών προσεγγίσεων στην αντιμετώπιση του προβλήματος. (Beijer et al., 2015).

Η πρόσβαση σε υποστηρικτικές υπηρεσίες είναι ζωτικής σημασίας για τα άτομα που αντιμετωπίζουν έλλειψη στέγης. Οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν εφαρμόσει ολοκληρωμένα συστήματα υποστήριξης που αντιμετωπίζουν τις ποικίλες ανάγκες αυτού του πληθυσμού. Οι υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνουν υγειονομική περίθαλψη, θεραπεία ψυχικής υγείας και εθισμού, υποστήριξη της απασχόλησης, εκπαίδευση και κατάρτιση δεξιοτήτων, καθώς και προγράμματα κοινωνικής

ένταξης. Η παροχή ολοκληρωμένων και εύκολα προσβάσιμων υπηρεσιών είναι καθοριστικής σημασίας για να βοηθηθούν τα άτομα να σταθεροποιήσουν τη ζωή τους και να βγουν από το καθεστώς των αστέγων.

Οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν αναγνωρίσει τη σημασία της αύξησης της προσφοράς οικονομικά προσιτής στέγασης για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Αυτό περιλαμβάνει την ανάπτυξη κοινωνικής στέγασης, επιδοτήσεων ενοικίου και συνεργασιών με τον ιδιωτικό τομέα για την παροχή οικονομικά προσιτών επιλογών στέγασης. Η ακριβής και ολοκληρωμένη συλλογή δεδομένων είναι απαραίτητη για την κατανόηση του εύρους της έλλειψης στέγης, την παρακολούθηση της προόδου και την ενημέρωση των αποφάσεων πολιτικής (Σιούτη & Μπαλαμώτης, 2017). Οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν επενδύσει σε ισχυρά συστήματα συλλογής δεδομένων για την παρακολούθηση του φαινομένου, την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων και τον εντοπισμό τομέων που απαιτούν περαιτέρω προσοχή. Η τακτική παρακολούθηση και αξιολόγηση βοηθούν τις χώρες να προσαρμόσουν τις στρατηγικές τους και να κατανείμουν τους πόρους αποτελεσματικά.

Οι στρατηγικές πρόληψης επικεντρώνονται στον εντοπισμό των ατόμων και των οικογενειών που κινδυνεύουν από έλλειψη στέγης και παρέχουν στοχευμένη υποστήριξη για την πρόληψη της εισόδου τους στην ομάδα των αστέγων. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει οικονομική βοήθεια, υπηρεσίες διαμεσολάβησης, νομική βοήθεια και συμβουλευτική στέγασης. Με την έγκαιρη παρέμβαση και την αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών της αστεγίας, οι χώρες μπορούν να μειώσουν τη ροή των ατόμων προς την έλλειψη στέγης και να εξοικονομήσουν κόστος που σχετίζεται με τις αποκρίσεις σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης (Χατζηθεοδοσίου, 2017).

Η συμμετοχή ατόμων με εμπειρία ζωής από την έλλειψη στέγης στην ανάπτυξη και εφαρμογή πολιτικών και προγραμμάτων είναι ζωτικής σημασίας. Οι πρωτοβουλίες υποστήριξης από ειδικούς, έχουν δείξει θετικά αποτελέσματα όσον αφορά την ενίσχυση των ατόμων, τη μείωση της κοινωνικής απομόνωσης και την προώθηση της ανάκαμψης. Οι ευρωπαϊκές χώρες έχουν αναγνωρίσει την αξία της συμπερίληψης των φωνών και των προοπτικών των ατόμων με εμπειρία στη ζωή για να ενημερώσουν αποτελεσματικά για την αστεγία.

Η βιώσιμη χρηματοδότηση και η πολιτική δέσμευση είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης. Οι ευρωπαϊκές χώρες που έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο στη μείωση του φαινομένου έχουν επιδείξει μακροπρόθεσμες οικονομικές δεσμεύσεις και ισχυρή πολιτική βούληση. Η εξασφάλιση σταθερών ρευμάτων χρηματοδότησης και η κατά προτεραιότητα καθιέρωση της έλλειψης στέγης στα εθνικά προγράμματα μπορούν να διευκολύνουν την εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών και πρωτοβουλιών.

Οι ευρωπαϊκές χώρες συμμετέχουν ενεργά στην ανταλλαγή γνώσεων και συνεργάζονται ώστε να μάθουν ο ένας από τον εμπειρία του άλλου, ανταλλάσσοντας βέλτιστες πρακτικές. Αυτό

περιλαμβάνει συμμετοχή σε διεθνή δίκτυα, συνέδρια και φόρουμ που επικεντρώνονται στην έλλειψη στέγης. Με την προώθηση της συνεργασίας, οι χώρες μπορούν να αξιοποιήσουν την κοινή εμπειρία, τις καινοτομίες και τις επιτυχείς προσεγγίσεις για την αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης συλλογικά (Καλφάκης, 2012). Τα διδάγματα αυτά και οι βέλτιστες πρακτικές που προέκυψαν από το ευρωπαϊκό πλαίσιο παρέχουν πολύτιμες πληροφορίες για τις χώρες παγκοσμίως που αντιμετωπίζουν το σύνθετο ζήτημα της έλλειψης στέγης. Με την υιοθέτηση τεκμηριωμένων στρατηγικών, την προώθηση της συνεργασίας και την ιεράρχηση της ευημερίας και της αξιοπρέπειας των ατόμων που βιώνουν την έλλειψη στέγης, οι κοινωνίες μπορούν να εργαστούν προς την κατεύθυνση βιώσιμων λύσεων και τη δημιουργία κοινοτήτων χωρίς αποκλεισμούς για όλους (Maqbool & Su, 2019).

Κεφάλαιο 3ο

«Πολιτική εξάλειψης του φαινομένου»

3.1. Πολιτικές και προγράμματα κοινωνικής προστασίας

Οι πολιτικές και τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην προώθηση της κοινωνικής ευημερίας, στη μείωση των ανισοτήτων και στην αντιμετώπιση της φτώχειας και της ευπάθειας στις κοινωνίες. Οι πολιτικές αυτές έχουν ως στόχο να παρέχουν στα άτομα και τις οικογένειες ένα δίκτυο ασφαλείας και να εξασφαλίζουν την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, εισοδηματική στήριξη, υγειονομική περίθαλψη και εκπαίδευση.

Ένας από τους κύριους στόχους των πολιτικών κοινωνικής προστασίας είναι η πρόληψη και η ανακούφιση της φτώχειας. Αυτό επιτυγχάνεται συχνά μέσω στοχευμένων προγραμμάτων δωρεάς χρημάτων που παρέχουν οικονομική βοήθεια σε νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα, ευάλωτες ομάδες και άτομα που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες. Τα προγράμματα αυτά μπορούν να λάβουν διάφορες μορφές, όπως η κοινωνική βοήθεια, οι υπό όρους μεταβιβάσεις μετρητών χρημάτων, τα επιδόματα και οι κοινωνικές συντάξεις. Παρέχοντας εισοδηματική στήριξη, τα προγράμματα αυτά βοηθούν τα άτομα και τις οικογένειες να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες και να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσής τους (Mendolia & Siminski, 2020).

Εκτός από την επιδοματική πολιτική στήριξης του εισοδήματος, οι πολιτικές κοινωνικής προστασίας περιλαμβάνουν μια σειρά άλλων παρεμβάσεων και προγραμμάτων. Αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης, όπως η καθολική υγειονομική κάλυψη ή τα συστήματα ασφάλισης υγείας, τα οποία εξασφαλίζουν την πρόσβαση σε ποιοτική υγειονομική περίθαλψη για όλα τα μέλη της κοινωνίας. Η πρόσβαση στην εκπαίδευση είναι μια άλλη βασική πτυχή, με τις πολιτικές να στοχεύουν στην παροχή ίσων εκπαιδευτικών ευκαιριών και στη στήριξη των παιδιών που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα.

Επιπλέον, οι πολιτικές κοινωνικής προστασίας συχνά αντιμετωπίζουν συγκεκριμένους κοινωνικούς κινδύνους και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν διάφορες ομάδες πληθυσμού. Για παράδειγμα, τα προγράμματα μπορεί να επικεντρώνονται στην παροχή στήριξης σε άτομα με αναπηρία, ηλικιωμένους ή μονογονεϊκές οικογένειες. Μπορεί επίσης να αφορούν τις ανισότητες μεταξύ των φύλων, την προστασία των παιδιών και την ενδυνάμωση των νέων. Με τη στόχευση αυτών των ευάλωτων ομάδων και την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων αναγκών τους, οι πολιτικές κοινωνικής προστασίας στοχεύουν στη μείωση του κοινωνικού αποκλεισμού και στην προώθηση της ενσωμάτωσης και της ισότητας.

Οι πολιτικές κοινωνικής προστασίας μπορούν να εφαρμοστούν σε διάφορα επίπεδα, από εθνικά έως τοπικές και κοινοτικές πρωτοβουλίες. Απαιτούν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση με τη συμμετοχή κυβερνητικών φορέων, μη κυβερνητικών οργανώσεων, κοινοτικών οργανώσεων,

φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης και άλλων ενδιαφερομένων. Η συνεργασία και ο συντονισμός μεταξύ αυτών των φορέων είναι ουσιώδεις για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής εφαρμογής, παρακολούθησης και αξιολόγησης των προγραμμάτων κοινωνικής προστασίας (Piliavin & Wright, 2019).

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι πολιτικές κοινωνικής προστασίας δεν στοχεύουν μόνο στην επίλυση δύσκολων καταστάσεων αλλά και στην πρόληψη. Περιλαμβάνουν όχι μόνο βραχυπρόθεσμες παρεμβάσεις αλλά και μακροπρόθεσμες στρατηγικές για την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής. Αυτό πρακτικά σημαίνει επενδύσεις σε ανθρώπινο κεφάλαιο, ανάπτυξη δεξιοτήτων, δημιουργία θέσεων εργασίας και μέτρα κοινωνικής ένταξης. Με την αντιμετώπιση τόσο των άμεσων αναγκών όσο και των υποκείμενων διαρθρωτικών προκλήσεων, οι πολιτικές κοινωνικής προστασίας συμβάλλουν στη μείωση της φτώχειας, την κοινωνική σταθερότητα και την ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς.

Ωστόσο, ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των πολιτικών κοινωνικής προστασίας πρέπει να είναι συγκεκριμένος και να ανταποκρίνεται στις μοναδικές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες κάθε χώρας. Απαιτείται ισορροπία μεταξύ καθολικών προσεγγίσεων που εξασφαλίζουν κάλυψη για όλους και στοχευμένων παρεμβάσεων που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες ανάγκες. Επιπλέον, οι βιώσιμοι μηχανισμοί χρηματοδότησης, η αποτελεσματική διακυβέρνηση και τα ισχυρά συστήματα παρακολούθησης και αξιολόγησης είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχή εφαρμογή των πολιτικών κοινωνικής προστασίας (Toro & McDonell, 2015).

Εν κατακλείδι, οι πολιτικές και τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας αποτελούν βασικά μέσα για την προώθηση της κοινωνικής ευημερίας, τη μείωση της φτώχειας και την αντιμετώπιση της ανισότητας και της ευπάθειας. Παρέχοντας εισοδηματική στήριξη, πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες και στοχευμένες παρεμβάσεις, οι πολιτικές αυτές συμβάλλουν στην κοινωνική συνοχή, τη συμμετοχικότητα και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Αποτελούν βασική συνιστώσα των στρατηγικών βιώσιμης ανάπτυξης, προσπαθώντας να διασφαλίσουν ότι κανείς δεν θα μείνει πίσω και ότι οι κοινωνίες θα μπορούν να ευημερούν με ισότητα και δικαιοσύνη (Ανδριόπουλος, 2018).

3.1.1 Ο ρόλος της κυβέρνησης και των ΜΚΟ στην κοινωνική πολιτική

Ο ρόλος της κυβέρνησης και των μη κυβερνητικών οργανώσεων (ΜΚΟ) είναι κρίσιμος για την ανάπτυξη και την εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής. Και οι δύο οντότητες διαδραματίζουν συμπληρωματικό ρόλο στην αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων, στην προώθηση της κοινωνικής ευημερίας και στη διασφάλιση της ευημερίας των ατόμων και των κοινοτήτων.

Ο ρόλος της κυβέρνησης στην κοινωνική πολιτική:

1. Διαμόρφωση πολιτικής και νομοθεσία: Οι κυβερνήσεις είναι υπεύθυνες για τη διαμόρφωση κοινωνικών πολιτικών που αντιμετωπίζουν διάφορες κοινωνικές προκλήσεις και προωθούν την κοινωνική ανάπτυξη. Δημιουργούν νομοθετικά πλαίσια και κανονισμούς που καθοδηγούν την εφαρμογή των κοινωνικών προγραμμάτων και πρωτοβουλιών (Κούτρα & Μαντά, 2019).
2. Κατανομή πόρων: Οι κυβερνήσεις κατανέμουν τους διαθέσιμους πόρους, συμπεριλαμβανομένων των οικονομικών και ανθρώπινων πόρων, για την υποστήριξη των κοινωνικών πολιτικών και προγραμμάτων. Καθορίζουν τις δημοσιονομικές προτεραιότητες και διασφαλίζουν την παροχή επαρκούς χρηματοδότησης για κοινωνικές υπηρεσίες και παρεμβάσεις.
3. Υλοποίηση προγραμμάτων και παροχή υπηρεσιών: Οι κυβερνήσεις είναι υπεύθυνες για την εφαρμογή των κοινωνικών προγραμμάτων και την παροχή βασικών υπηρεσιών στον πληθυσμό. Δημιουργούν θεσμούς, οργανισμούς και υπηρεσίες για τη διαχείριση και διοίκηση αυτών των προγραμμάτων, διασφαλίζοντας την προσβασιμότητα, την ποιότητα και την ισότητα.
4. Δίκτυα κοινωνικής ασφάλειας: Οι κυβερνήσεις αναπτύσσουν δίκτυα κοινωνικής ασφάλειας, όπως προγράμματα κοινωνικής βοήθειας, συστήματα κοινωνικής ασφάλισης και παροχές πρόνοιας, για την προστασία ευάλωτων ομάδων και ατόμων από οικονομικούς και κοινωνικούς κινδύνους. Αυτά τα δίκτυα ασφαλείας παρέχουν εισοδηματική στήριξη, υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση και άλλες βασικές υπηρεσίες (Παπαδοπούλου & Στεφανίδης, 2019).
5. Παρακολούθηση και αξιολόγηση: Οι κυβερνήσεις παρακολουθούν και αξιολογούν την αποτελεσματικότητα των κοινωνικών πολιτικών και προγραμμάτων, ώστε να διασφαλίζουν την αποδοτικότητά τους, να εντοπίζουν τομείς για βελτίωση και να λαμβάνουν αποφάσεις βάσει στοιχείων. Συλλέγουν δεδομένα, διεξάγουν έρευνες και αξιολογούν τον αντίκτυπο των παρεμβάσεων στα κοινωνικά αποτελέσματα. Οι ΜΚΟ διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην ευαισθητοποίηση σχετικά με τα κοινωνικά ζητήματα, στην προάσπιση αλλαγών πολιτικής και στην προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης. Εντοπίζουν τα κενά στις κοινωνικές πολιτικές, αναδεικνύουν τους περιθωριοποιημένους πληθυσμούς και

υπερασπίζονται τα δικαιώματα και την ευημερία των ευάλωτων ομάδων (Σταμούλης & Στάμος, 2016).

Οι ΜΚΟ συχνά συμπληρώνουν τις κυβερνητικές προσπάθειες παρέχοντας υπηρεσίες και προγράμματα που καλύπτουν συγκεκριμένες κοινωνικές ανάγκες. Παρέχουν υποστήριξη, συμβουλευτική, υγειονομική περίθαλψη, εκπαίδευση και άλλες κοινωνικές υπηρεσίες σε άτομα και κοινότητες, ιδίως σε περιθωριοποιημένες ή υποβαθμισμένες. Επίσης, οι ΜΚΟ συχνά πρωτοπορούν σε καινοτόμες προσεγγίσεις και πιλοτικά έργα σε τομείς κοινωνικής πολιτικής. Ακόμη, προωθούν την συμμετοχή και την ενδυνάμωση της κοινότητας εντάσσοντας τα άτομα στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και ενθαρρύνοντας την ενεργό δράση τους. Συνεργάζονται με τις κοινότητες για την καταγραφή των αναγκών τους, την εύρεση πόρων και την εφαρμογή σχεδίου για επίλυση προβλημάτων.

Οι ΜΚΟ συνεργάζονται με κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμούς και άλλους φορείς για την ανάπτυξη, εφαρμογή και αξιολόγηση κοινωνικών πολιτικών. Συνεισφέρουν με την εμπειρία, τις γνώσεις και τα δίκτυά τους για τη δημιουργία συνεργασίας και τη μέγιστη συμβολή των κοινωνικών παρεμβάσεων. Η καλή σχέση μεταξύ κυβερνήσεων και ΜΚΟ είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής. Και οι δύο πλευρές προσφέρουν μοναδικά πλεονεκτήματα και προοπτικές, ενώ η συνεργασία τους μπορεί να εκμεταλλευτεί τους αντίστοιχους πόρους και να αξιοποιήσει τις δυνατότητές τους (Anderson & Sim, 2019).

Επιπρόσθετα, οι κυβερνήσεις μπορούν να διαβουλευούνται με τις ΜΚΟ κατά τη διάρκεια της διαδικασίας διαμόρφωσης πολιτικής για να διασφαλίσουν ότι λαμβάνονται υπόψη διαφορετικές οπτικές. Η εμπλοκή των ΜΚΟ σε πολιτικούς διαλόγους προάγει μια πιο περιεκτική και συμμετοχική διαδικασία λήψης αποφάσεων. Οι κυβερνήσεις και οι ΜΚΟ μπορούν να μοιράζονται πόρους, εμπειρία και βέλτιστες πρακτικές για να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα και την αποδοτικότητα των κοινωνικών πολιτικών. Αυτό περιλαμβάνει την αξιοποίηση της κρατικής χρηματοδότησης, τη συμμετοχή σε κοινά έργα και το συντονισμό των προσπαθειών για την αποφυγή επικαλύψεων και την καλύτερη διαχείριση. Επίσης, οι κυβερνήσεις μπορούν να υποστηρίξουν πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη ικανοτήτων των ΜΚΟ, παρέχοντας κατάρτιση, τεχνική βοήθεια και ευκαιρίες χρηματοδότησης. Αυτό ενισχύει την ικανότητα των ΜΚΟ να παρέχουν υπηρεσίες, να υποστηρίξουν αλλαγές πολιτικής και να συμμετέχουν αποτελεσματικά στις διαδικασίες κοινωνικής πολιτικής (Fazel & Geddes, 2019).

Ακόμη, οι κυβερνήσεις και οι ΜΚΟ μπορούν να συνεργαστούν στην παρακολούθηση και αξιολόγηση των κοινωνικών πολιτικών και προγραμμάτων. Αξιολογώντας από κοινού τον αντίκτυπο και την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων, μπορούν να διασφαλίσουν τη διαφάνεια, τη λογοδοσία και τη συνεχή βελτίωση. Αξίζει επίσης να σημειώσουμε ότι μπορούν να

ανταλλάσσουν πληροφορίες, ερευνητικά πορίσματα και εν γένει καλές πρακτικές ώστε να κατανοήσουν εις βάθος τα κοινωνικά ζητήματα και να ενημερώσουν για την ανάπτυξη πολιτικών. Η συνεργασία αυτή λειτουργεί ως αρωγός στον εντοπισμό καινοτόμων προσεγγίσεων, επιτυχημένων μοντέλων και διδαγμάτων που αντλούνται από διαφορετικά πλαίσια.

Συμπερασματικά, η συνεργασία μεταξύ κυβέρνησης και ΜΚΟ είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη, την εφαρμογή και την αξιολόγηση των κοινωνικών πολιτικών. Οι κυβερνήσεις ορίζουν τα νομικά και ρυθμιστικά πλαίσια, κατανέμουν πόρους και παρέχουν υπηρεσίες, ενώ οι ΜΚΟ προσφέρουν τεχνογνωσία, δέσμευση της κοινότητας και καινοτομία. Μαζί μπορούν να αντιμετωπίσουν πιο ολοκληρωμένα τις κοινωνικές προκλήσεις, να προωθήσουν τη συμμετοχικότητα και να προάγουν την κοινωνική αλλαγή (Forbes & Evans, 2013).

3.1.2 Αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της κοινωνικής πολιτικής στην αντιμετώπιση της αστεγίας

Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της κοινωνικής πολιτικής όσον αφορά την αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων αποτελεί κρίσιμη πτυχή για να διασφαλιστεί ότι οι πολιτικές και οι παρεμβάσεις επιτυγχάνουν τα επιδιωκόμενα αποτελέσματά τους. Περιλαμβάνει την αξιολόγηση του αντίκτυπου, της αποτελεσματικότητας, της ισότητας και της βιωσιμότητας των μέτρων κοινωνικής πολιτικής και τον εντοπισμό τομέων για βελτίωση. Για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της κοινωνικής πολιτικής μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφορες προσεγγίσεις και μεθοδολογίες, όπως ποσοτικές και ποιοτικές μέθοδοι, εκτιμήσεις επιπτώσεων, ανάλυση κόστους-οφέλους και διαβουλεύσεις με τους ενδιαφερόμενους φορείς (Gowan, 2010).

Η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων κοινωνικής πολιτικής που υλοποιούνται απαιτεί τον καθορισμό σαφών και μετρήσιμων αποτελεσμάτων. Τα δεδομένα αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν βελτίωση σε κοινωνικούς δείκτες όπως τα ποσοστά φτώχειας, το επίπεδο εκπαίδευσης, τα αποτελέσματα της υγείας, τα ποσοστά απασχόλησης και η κοινωνική ένταξη. Θέτοντας μετρήσιμους στόχους και παρακολουθώντας την πρόοδο με την πάροδο του χρόνου, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και οι αξιολογητές των σχεδίων μπορούν να εκτιμήσουν τον αντίκτυπο των παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής σε αυτά τα αποτελέσματα.

Η αποτελεσματική αξιολόγηση στηρίζεται σε προσεκτική συλλογή και ανάλυση δεδομένων. Αυτό περιλαμβάνει τη συλλογή σχετικών δεδομένων για βασικούς δείκτες πριν και μετά την εφαρμογή των μέτρων κοινωνικής πολιτικής. Οι πηγές δεδομένων μπορεί να περιλαμβάνουν διοικητικά αρχεία, έρευνες, ομάδες εστίασης και συνεντεύξεις. Η ανάλυση αυτών των δεδομένων

επιτρέπει τον εντοπισμό τάσεων, προτύπων και αλλαγών που σχετίζονται με τις παρεμβάσεις κοινωνικής πολιτικής (Hopper & Baumohl, 2018).

Ακόμη, η αξιολόγηση του αντίκτυπου των παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής είναι ζωτικής σημασίας για την κατανόηση της αποτελεσματικότητάς τους. Οι αξιολογήσεις επιπτώσεων αποσκοπούν στον προσδιορισμό της αιτιώδους σχέσης μεταξύ των μέτρων πολιτικής και των παρατηρούμενων αποτελεσμάτων. Περιλαμβάνουν τη σύγκριση των αποτελεσμάτων για τα άτομα ή τις κοινότητες που δέχτηκαν ή όχι την παρέμβαση, χρησιμοποιώντας ομάδες ελέγχου ή στατιστικές μεθόδους. Οι αξιολογήσεις επιπτώσεων παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις των κοινωνικών πολιτικών στους πληθυσμούς-στόχους. Η ανάλυση κόστους-οφέλους βοηθά τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής να θέτουν προτεραιότητες και να κατανέμουν αποτελεσματικά τους πόρους, διασφαλίζοντας ότι οι πολιτικές που λαμβάνονται παρέχουν την καλύτερη δυνατή σχέση ποιότητας-τιμής (Mendolia & Siminski, 2020). Αξίζει να αναφέρουμε ότι η εκάστοτε κοινωνική πολιτική θα πρέπει να αξιολογείται ως προς τον αντίκτυπό της στην ισότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων μερών, συμπεριλαμβανομένων των ατόμων, των κοινοτήτων, των ΜΚΟ και των εμπειρογνομόνων, είναι απαραίτητη για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της κοινωνικής πολιτικής. Οι διαβουλεύσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη παρέχουν πολύτιμες γνώσεις σχετικά με τις εμπειρίες που βιώνει ο πληθυσμός-στόχος, τις προοπτικές τους σχετικά με την εφαρμογή της πολιτικής, καθώς και τη συνάφεια και την επάρκεια των παρεμβάσεων. Η συμμετοχή των ενδιαφερομένων στη διαδικασία αξιολόγησης ενισχύει τη λογοδοσία, τη νομιμότητα και την πιθανότητα επιτυχίας της πολιτικής (Μαράντης, 2015).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας της κοινωνικής πολιτικής περιλαμβάνει επίσης μια συνεχή διαδικασία μάθησης. Οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής και οι αξιολογητές πρέπει να εντοπίζουν τις επιτυχημένες προσεγγίσεις, τις καινοτόμες πρακτικές και τα διδάγματα από προηγούμενες παρεμβάσεις. Η γνώση αυτή μπορεί να αποβεί χρήσιμη για τον μελλοντικό σχεδιασμό και την εφαρμογή της πολιτικής, επιτρέποντας την προσαρμογή και τη βελτίωση των κοινωνικών πολιτικών με βάση τα στοιχεία και την εμπειρία.

Ακόμη, η αξιολόγηση της μακροχρόνιας βιωσιμότητας των παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής είναι ζωτικής σημασίας για να εξασφαλιστεί ο διαρκής αντίκτυπός τους. Αυτό περιλαμβάνει την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των πολιτικών με την πάροδο του χρόνου, λαμβάνοντας υπόψη τη διάρκεια, την επεκτασιμότητα και την προσαρμοστικότητά τους στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Οι αξιολογητές πρέπει να εξετάζουν την ανθεκτικότητα της πολιτικής σε οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά σοκ, καθώς και την ικανότητά της να αντιμετωπίζει αναδυόμενες προκλήσεις (Παπαγιαννίδης, 2013).

Εν κατακλείδι, η αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των μέτρων κοινωνικής πολιτικής στην αντιμετώπιση των κοινωνικών ζητημάτων απαιτεί μια ολοκληρωμένη και πολυδιάστατη προσέγγιση. Με τη συστηματική αξιολόγηση των παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής, οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής μπορούν να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις, να ενισχύουν τη λογοδοσία και να βελτιώνουν συνεχώς τις παρεμβάσεις τους ώστε να ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες των ατόμων, των κοινοτήτων και των κοινωνιών στο σύνολό τους (Χατζηθεοδοσίου, 2017).

3.2 Προγράμματα και υπηρεσίες στέγασης

Τα προγράμματα και οι υπηρεσίες στέγασης περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα πρωτοβουλιών και παρεμβάσεων με στόχο την αντιμετώπιση των στεγαστικών αναγκών και την εξασφάλιση πρόσβασης σε ασφαλή, οικονομικά προσιτή και κατάλληλη στέγαση για άτομα και οικογένειες. Τα προγράμματα αυτά αποτελούν βασικές συνιστώσες της κοινωνικής πολιτικής και συμβάλλουν στην προώθηση της στεγαστικής σταθερότητας, στη μείωση της έλλειψης στέγης και στη βελτίωση της συνολικής ευημερίας.

Τα προγράμματα κοινωνικής στέγασης περιλαμβάνουν την ανάπτυξη και διαχείριση μονάδων στέγασης που προορίζονται ειδικά για άτομα και οικογένειες με χαμηλό εισόδημα. Οι μονάδες αυτές συνήθως ανήκουν και διαχειρίζονται από την κυβέρνηση, στεγαστικές ενώσεις ή μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς. Η κοινωνική στέγαση παρέχει προσιτές επιλογές ενοικίασης και προωθεί την ασφάλεια στέγασης και τη μακροπρόθεσμη σταθερότητα για ευάλωτους πληθυσμούς.

Επίσης υπάρχουν τα προγράμματα επιδότησης ενοικίου που αποσκοπούν στο να καταστεί η στέγαση πιο προσιτή για τα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα, παρέχοντας οικονομική βοήθεια για την κάλυψη μέρους του μηνιαίου ενοικίου τους (Beijer et al., 2015). Τα προγράμματα κουπονιών, όπως το πρόγραμμα Section 8 στις Ηνωμένες Πολιτείες, επιτρέπουν σε άτομα και οικογένειες να ενοικιάζουν κατοικίες από ιδιώτες ιδιοκτήτες, με ένα μέρος του ενοικίου να καταβάλλεται απευθείας από το πρόγραμμα.

Ακόμη, τα προγράμματα ανάπτυξης οικονομικά προσιτής στέγασης επικεντρώνονται στην αύξηση της προσφοράς οικονομικά προσιτών κατοικιών. Τα προγράμματα αυτά συχνά περιλαμβάνουν συμπράξεις μεταξύ κυβερνητικών υπηρεσιών, κατασκευαστών και μη κερδοσκοπικών οργανώσεων για την κατασκευή ή την αποκατάσταση μονάδων κατοικίας που είναι προσιτές σε άτομα και οικογένειες με χαμηλό και μέτριο εισόδημα. Η εξασφάλιση οικονομικά προσιτών κατοικιών μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση της έλλειψης οικονομικά προσιτών επιλογών σε περιοχές υψηλού κόστους (Σιούτη & Μπαλαμώτης, 2017).

Τα προγράμματα βοήθειας για την ιδιοκατοίκηση έχουν ως στόχο να βοηθήσουν τους ωφελούμενους με χαμηλά εισοδήματα να αποκτήσουν ιδιόκτητη κατοικία. Τα προγράμματα αυτά μπορεί να παρέχουν βοήθεια για την προκαταβολή ενοικίων, την εγγύηση σε χαμηλότοκα δάνεια ή ευνοϊκούς όρους υποθηκών για να κάνουν την ιδιοκατοίκηση πιο εφικτή για όσους αντιμετωπίζουν εμπόδια στην παραδοσιακή χρηματοδότηση. Η βοήθεια για την ιδιοκατοίκηση μπορεί να προωθήσει τη συσσώρευση πλούτου και τη μακροπρόθεσμη σταθερότητα της κατοικίας. Η υποστηριζόμενη στέγαση συνδυάζει οικονομικά προσιτή στέγαση με υποστηρικτικές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση των αναγκών των ατόμων ή οικογενειών που αντιμετωπίζουν έλλειψη στέγης, προβλήματα ψυχικής υγείας ή κατάχρησης ουσιών (Κατσαρού, 2016). Τα προγράμματα υποστηριζόμενης στέγασης παρέχουν ένα σταθερό περιβάλλον διαβίωσης και ολοκληρωμένες υπηρεσίες, όπως διαχείριση περιπτώσεων, συμβουλευτική και πρόσβαση σε υπηρεσίες υγείας και κοινωνικές υπηρεσίες. Οι υπηρεσίες αυτές προάγουν τη σταθερότητα της στέγασης και ενισχύουν στο σύνολο την ευημερία των ωφελουμένων.

Τα προγράμματα πρόληψης της έλλειψης στέγης αποσκοπούν στην παρέμβαση πριν τα άτομα ή/και οι οικογένειες βρεθούν αντιμέτωποι με την αστεγία. Τα προγράμματα αυτά παρέχουν οικονομική βοήθεια, υπηρεσίες διαμεσολάβησης ή συμβουλευτική για να βοηθήσουν τα άτομα να ξεπεράσουν την στεγαστική κρίση, να διατηρήσουν την τρέχουσα κατοικία τους ή να εξασφαλίσουν εναλλακτικές επιλογές στέγασης. Τα προγράμματα πρόληψης της έλλειψης στέγης επικεντρώνονται στην αντιμετώπιση των υποκείμενων αιτιών της αστάθειας της στέγασης και στην πρόληψη της εμφάνισης της έλλειψης στέγης εξ αρχής (Maqbool & Su, 2019).

Οι υπηρεσίες στεγαστικής συμβουλευτικής και εκπαίδευσης ενοικιαστών παρέχουν καθοδήγηση και υποστήριξη σε άτομα και οικογένειες για την πλοήγηση στην αγορά κατοικίας, την κατανόηση των δικαιωμάτων και των ευθυνών τους ως ενοικιαστές και τη βελτίωση των δεξιοτήτων και των γνώσεών τους που σχετίζονται με τη στέγαση. Οι υπηρεσίες αυτές μπορούν να βοηθήσουν τα άτομα να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις, να επιλύσουν στεγαστικά ζητήματα και να βελτιώσουν τη συνολική κατάσταση της στέγασής τους. Τα προγράμματα μεταβατικής στέγασης προσφέρουν προσωρινή στέγαση και υπηρεσίες υποστήριξης σε άτομα και οικογένειες που βιώνουν την έλλειψη στέγης. Τα προγράμματα αυτά παρέχουν ένα ασφαλές και σταθερό περιβάλλον διαβίωσης, ενώ τα άτομα εργάζονται για την απόκτηση μόνιμης στέγασης και την διαχείριση τυχόν υποκείμενων προκλήσεων που μπορεί να αντιμετωπίζουν. Η μεταβατική στέγαση χρησιμεύει ως εφελκυστικό προς την ανεξάρτητη διαβίωση και τη σταθερότητα της στέγασης (Τομαδάκη, 2019).

Τα προγράμματα ενεργειακής απόδοσης και πράσινης στέγασης επικεντρώνονται στην προώθηση περιβαλλοντικά βιώσιμων επιλογών στέγασης, μειώνοντας παράλληλα το ενεργειακό κόστος για τους κατοίκους. Οι πρωτοβουλίες αυτές ενθαρρύνουν την κατασκευή ή τη μετασκευή

ενεργειακά αποδοτικών κατοικιών, τη χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και την εφαρμογή μέτρων εξοικονόμησης ενέργειας. Τα προγράμματα πράσινης στέγασης συμβάλλουν στη μείωση των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα και στη δημιουργία υγιέστερων και πιο βιώσιμων περιβαλλόντων διαβίωσης. Τα προγράμματα επισκευής και αποκατάστασης κατοικιών βοηθούν τους ιδιοκτήτες κατοικιών με χαμηλό εισόδημα να διατηρήσουν ή να βελτιώσουν την κατάσταση των κατοικιών τους (Παναγιωτοπούλου & Πλιούτα, 2017). Τα προγράμματα αυτά προσφέρουν οικονομική βοήθεια ή επιχορηγήσεις για αναγκαίες επισκευές, τροποποιήσεις ή αναβαθμίσεις προσβασιμότητας. Οι υπηρεσίες επισκευής κατοικιών βοηθούν τους ιδιοκτήτες σπιτιών να αντιμετωπίσουν ζητήματα υγείας και ασφάλειας, να παρατείνουν τη διάρκεια ζωής των σπιτιών τους και να βελτιώσουν τη συνολική ποιότητα της κατοικίας τους.

Τα επιτυχημένα προγράμματα και υπηρεσίες στέγασης απαιτούν συνεργασία μεταξύ διαφόρων ενδιαφερόμενων φορέων, συμπεριλαμβανομένων κυβερνητικών υπηρεσιών, στεγαστικών αρχών, μη κερδοσκοπικών οργανώσεων, κοινοτικών ομάδων και του ιδιωτικού τομέα. Οι συμπράξεις και ο συντονισμός μεταξύ αυτών των φορέων είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση της διαθεσιμότητας, της οικονομικής προσιτότητας και της βιωσιμότητας των στεγαστικών παρεμβάσεων. Επιπλέον, η συνεχής παρακολούθηση και αξιολόγηση των στεγαστικών προγραμμάτων είναι απαραίτητη για την εκτίμηση της αποτελεσματικότητάς τους, τον εντοπισμό τομέων προς βελτίωση και τη λήψη τεκμηριωμένων πολιτικών αποφάσεων.

Συμπερασματικά, τα στεγαστικά προγράμματα και υπηρεσίες διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην αντιμετώπιση των στεγαστικών αναγκών, στην προώθηση της στεγαστικής σταθερότητας και στη βελτίωση των συνολικών συνθηκών διαβίωσης (Quilgars & Johnsen, 2020). Προσφέροντας οικονομικά προσιτές επιλογές στέγασης, βοήθεια στην ενοικίαση κατοικίας, υποστηρικτικές υπηρεσίες και ευκαιρίες ιδιοκατοίκησης, τα προγράμματα αυτά συμβάλλουν στη μείωση της έλλειψης στέγης, στην ενίσχυση της οικονομικής προσιτότητάς της. Απαιτούνται ολοκληρωμένες και συντονισμένες προσπάθειες για την ανάπτυξη και εφαρμογή αποτελεσματικών στεγαστικών προγραμμάτων που ανταποκρίνονται στις ποικίλες ανάγκες ατόμων και οικογενειών από διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά υπόβαθρα.

3.2.1 Προσέγγιση "*Πρώτα η στέγαση*" και ο αντίκτυπός της στην αστεγία

Η προσέγγιση "*Πρώτα η στέγαση*" (*Housing First*) είναι ένα μοντέλο στεγαστικής παρέμβασης που δίνει προτεραιότητα στην παροχή άμεσης και μόνιμης στέγασης σε άτομα που είναι άστεγα, χωρίς προαπαιτούμενα ή απαιτήσεις που σχετίζονται με τη συμμετοχή σε προγράμματα θεραπείας, απεξάρτησης, εργασίας κλπ. Η προσέγγιση αυτή έχει κερδίσει σημαντική αναγνώριση και έχει

εφαρμοστεί σε διάφορες χώρες σε όλο τον κόσμο λόγω της ταχείας αποτελεσματικότητάς της στην μείωση του φαινομένου της αστεγίας και του αντίκτυπού της στη βελτίωση της ζωής των ατόμων που την βιώνουν (O'Sullivan & Busch-Geertsema, 2020).

Η βασική αρχή της προσέγγισης *Housing First* είναι ότι η σταθερή στέγαση αποτελεί θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα και ένα κρίσιμο πρώτο βήμα για την αντιμετώπιση άλλων ζητημάτων που μπορεί να αντιμετωπίζουν τα άτομα. Το μοντέλο *Housing First* αναγνωρίζει ότι τα άτομα που βιώνουν την έλλειψη στέγης συχνά έχουν σύνθετες ανάγκες, συμπεριλαμβανομένων των ζητημάτων ψυχικής υγείας, των διαταραχών που σχετίζονται με τη χρήση ουσιών και των προβλημάτων σωματικής υγείας. Αντί να απαιτείται από τα άτομα να πληρούν ορισμένα κριτήρια ή να συμμετέχουν σε υπηρεσίες πριν αποκτήσουν πρόσβαση σε στέγαση, η προσέγγιση *Housing First* αναγνωρίζει ότι η ύπαρξη ενός σταθερού σπιτιού παρέχει ένα υποστηρικτικό περιβάλλον όπου τα άτομα μπορούν να αντιμετωπίσουν καλύτερα τα προβλήματά τους (Culhane et al., 2013).

Μία από τις σημαντικές επιπτώσεις της προσέγγισης *Housing First* είναι η επιτυχία της στη στέγαση ατόμων που βιώνουν χρόνια έλλειψη στέγης. Η προσέγγιση *Housing First* έχει δείξει θετικά αποτελέσματα στην παροχή σταθερής στέγασης σε αυτόν τον πληθυσμό, μειώνοντας τη χρήση ξενώνων έκτακτης ανάγκης, νοσοκομείων και συστημάτων ποινικής δικαιοσύνης. Επιπλέον, η προσέγγιση *Housing First* έχει συσχετιστεί με βελτιωμένα αποτελέσματα στην υγεία. Με την πρόσβαση σε σταθερή στέγαση, τα άτομα που βιώνουν την έλλειψη στέγης έχουν καλύτερες ευκαιρίες να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες σωματικής και ψυχικής υγείας τους. Μελέτες έχουν δείξει ότι η προσέγγιση *Housing First* οδηγεί σε μείωση των επισκέψεων στα επείγοντα περιστατικά, των νοσηλειών και των κρίσεων ψυχικής υγείας, με αποτέλεσμα την εξοικονόμηση κόστους τόσο για τα άτομα όσο και για το σύστημα υγειονομικής περίθαλψης (Forbes & Evans, 2013).

Επιπρόσθετα, η προσέγγιση *Housing First* έχει επιδείξει θετικά αποτελέσματα στην προώθηση της σταθερότητας της στέγασης. Δίνοντας προτεραιότητα στη μόνιμη στέγαση, τα άτομα έχουν περισσότερες πιθανότητες να παραμείνουν στεγασμένα μακροπρόθεσμα. Οι υπηρεσίες υποστήριξης παρέχονται με βάση τις ατομικές προτιμήσεις και ανάγκες, με στόχο να βοηθηθούν τα άτομα να διατηρήσουν τη στέγασή τους και να επιτύχουν τους προσωπικούς τους στόχους (Fazel & Geddes, 2019).

Η επιτυχία του προγράμματος βασίζεται σε μια συνεργατική και ολοκληρωμένη προσέγγιση στην οποία συμμετέχουν πάροχοι στέγασης, πάροχοι υπηρεσιών υποστήριξης, επαγγελματίες υγείας και ενδιαφερόμενοι φορείς της κοινότητας. Αυτή η συνολική προσπάθεια διασφαλίζει ότι τα άτομα έχουν πρόσβαση σε μια σειρά υποστηρικτικών υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένης της ψυχικής υγείας και της θεραπείας για τη χρήση ουσιών, της διαχείρισης περιπτώσεων, του επαγγελματικού προσανατολισμού και άλλων ολοκληρωμένων υπηρεσιών. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η προσέγγιση *Housing First* δεν είναι μια λύση που ταιριάζει σε όλους και η

εφαρμογή της μπορεί να διαφέρει ανάλογα με τα εκάστοτε τοπικά δεδομένα και τους πόρους. Μπορεί να προκύψουν προβλήματα στην εξασφάλιση οικονομικά προσιτής και κατάλληλης στέγας, ιδίως σε περιοχές με υψηλό κόστος. Η επαρκής χρηματοδότηση, οι υποστηρικτικές πολιτικές και ο συντονισμός μεταξύ των ενδιαφερομένων είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχή εφαρμογή και τη βιωσιμότητα της προσέγγισης "*Πρώτα η στέγαση*" (Gowan, 2010).

Εν κατακλείδι, η προσέγγιση "*Πρώτα η στέγαση*" έχει επιδείξει σημαντικό αντίκτυπο στην αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης και στη βελτίωση της ζωής των ατόμων που την βιώνουν. Δίνοντας προτεραιότητα στη σταθερή στέγαση ως πρώτο βήμα, η προσέγγιση παρέχει ένα πρώτο σημαντικό βήμα στα άτομα ώστε να αντιμετωπίσουν τα προβλήματά τους, να βελτιώσουν τη σωματική και ψυχική τους υγεία και να επιτύχουν μακροπρόθεσμα στεγαστική σταθερότητα (Mayock & O'Sullivan, 2016).

3.2.2 Προγράμματα μεταβατικής και υποστηρικτικής στέγας

Τα προγράμματα μεταβατικής και υποστηρικτικής στέγας αποτελούν κρίσιμα στοιχεία των στεγαστικών υπηρεσιών που έχουν σχεδιαστεί για να βοηθήσουν άτομα και οικογένειες που βιώνουν την έλλειψη στέγης ή αντιμετωπίζουν σημαντικές προκλήσεις στη διατήρηση σταθερής στέγας. Τα προγράμματα αυτά αποσκοπούν στην παροχή προσωρινών ή μακροπρόθεσμων στεγαστικών λύσεων σε συνδυασμό με υποστηρικτικές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση των υποκείμενων ζητημάτων που συμβάλλουν στην αστάθεια της στέγας. Τα προγράμματα μεταβατικής στέγας προσφέρουν προσωρινή στέγαση, ενώ τα προγράμματα υποστηρικτικής στέγας παρέχουν μακροπρόθεσμη στέγαση σε συνδυασμό με ολοκληρωμένες υπηρεσίες υποστήριξης προσαρμοσμένες στις ατομικές ανάγκες (Mendolia & Siminski, 2020).

Τα προγράμματα μεταβατικής στέγας χρησιμεύουν ως ενδιάμεσο βήμα μεταξύ της έλλειψης στέγης και της μόνιμης στέγας. Τα προγράμματα αυτά προσφέρουν σε άτομα και οικογένειες ένα ασφαλές και σταθερό περιβάλλον διαβίωσης για μια καθορισμένη περίοδο, που συνήθως κυμαίνεται από μερικούς μήνες έως δύο χρόνια. Ο πρωταρχικός στόχος της μεταβατικής στέγας είναι να παρέχει στα άτομα τον απαραίτητο χρόνο και την υποστήριξη που χρειάζονται για να σταθεροποιήσουν τη ζωή τους, να αποκτήσουν τις απαραίτητες δεξιότητες και να εξασφαλίσουν μόνιμη στέγαση. Τα προγράμματα μεταβατικής στέγας προσφέρουν συνήθως υπηρεσίες διαχείρισης περιπτώσεων στους κατοίκους. Οι διαχειριστές περιπτώσεων συνεργάζονται στενά με τα άτομα για να προσδιορίσουν τις ανάγκες τους, να αναπτύξουν εξατομικευμένα σχέδια υπηρεσιών και να τα συνδέσουν με τους κατάλληλους πόρους και τα συστήματα υποστήριξης. Η διαχείριση περιπτώσεων βοηθά τα άτομα να αντιμετωπίσουν ατομικά και συστημικά εμπόδια, να

αναπτύξουν δεξιότητες ζωής και να σημειώσουν πρόοδο προς την επίτευξη σταθερής στέγας και αυτάρκειας (Σιαφάκα & Φλώρου, 2018).

Επίσης, τα προγράμματα μεταβατικής στέγας συχνά παρέχουν μια σειρά από υποστηρικτικές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση διαφόρων αναγκών, όπως συμβουλευτική, βοήθεια στην απασχόληση, εκπαιδευτική υποστήριξη, εκπαίδευση σε δεξιότητες ζωής και βοήθεια στην πρόσβαση σε υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης και άλλους κοινοτικούς πόρους. Οι υπηρεσίες αυτές αποσκοπούν στην ενίσχυση της αυτάρκειας των κατοίκων, στη βελτίωση της συνολικής τους ευημερίας και στον εφοδιασμό τους με τα απαραίτητα εργαλεία για την επιτυχή μετάβαση σε μόνιμη στέγαση. Ακόμη, τα προγράμματα μεταβατικής στέγας έχουν περιορισμένο χρονικό χαρακτήρα, προσφέροντας συνήθως διαμονή από έξι μήνες έως δύο χρόνια. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι κάτοικοι αναμένεται να συμμετέχουν ενεργά στις υπηρεσίες διαχείρισης περιπτώσεων, να εργάζονται για την επίτευξη των καθορισμένων στόχων και να εξασφαλίσουν σταδιακά τη δική τους μόνιμη κατοικία. Ο προσωρινός χαρακτήρας της μεταβατικής στέγας ενθαρρύνει τα άτομα να λάβουν προληπτικά μέτρα για να ξεπεράσουν τα εμπόδια και να επιτύχουν σταθερότητα στη στέγαση (Παπαδοπούλου & Στεφανίδης, 2019).

Τα προγράμματα μεταβατικής στέγας συχνά βοηθούν τους κατοίκους στην αναζήτηση και εξασφάλιση μόνιμων επιλογών στέγας. Αυτό περιλαμβάνει την παροχή καθοδήγησης για την πλοήγηση στην αγορά κατοικίας, την κατανόηση των συμφωνιών ενοικίασης και την πρόσβαση σε επιδοτήσεις ενοικίασης ή προγράμματα βοήθειας. Η βοήθεια στην αναζήτηση στέγας αποσκοπεί στη διευκόλυνση της επιτυχούς μετάβασης σε μόνιμη στέγαση μόλις τα άτομα ολοκληρώσουν την παραμονή τους στη μεταβατική στέγαση. Αξίζει επίσης να αναφέρουμε ότι τα προγράμματα υποστηρικτικής στέγας συνδυάζουν οικονομικά προσιτή και μόνιμη στέγαση με ολοκληρωμένες υπηρεσίες υποστήριξης προσαρμοσμένες σε άτομα με σύνθετες ανάγκες, όπως χρόνια έλλειψη στέγας, προκλήσεις ψυχικής υγείας, διαταραχές χρήσης ουσιών ή αναπηρίες (Βασιλάκη & Ποταμιάνου, 2015).

Τα προγράμματα υποστηρικτικής στέγας παρέχουν ένα ολοκληρωμένο φάσμα υποστηρικτικών υπηρεσιών προσαρμοσμένων στις συγκεκριμένες ανάγκες των ενοικιαστών. Οι υπηρεσίες αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν διαχείριση περιπτώσεων, θεραπεία ψυχικής υγείας και χρήσης ουσιών, συντονισμό της υγειονομικής περίθαλψης, εκπαίδευση σε δεξιότητες ζωής, βοήθεια στην απασχόληση και δίκτυα κοινωνικής υποστήριξης. Οι ολοκληρωμένες υπηρεσίες παρέχονται από μια διεπιστημονική ομάδα για την αντιμετώπιση των ολιστικών αναγκών των ενοικιαστών και την προώθηση της σταθερότητας της στέγας (Mendolia & Siminski, 2020).

Πολλά προγράμματα υποστηρικτικής στέγας αναγνωρίζουν ότι τα άτομα μπορεί να έχουν συνεχή χρήση ουσιών ή άλλες επικίνδυνες συμπεριφορές. Αντί να απαιτούν αποχή ή συμμόρφωση

ως προϋπόθεση για τη στέγαση, τα προγράμματα αυτά επικεντρώνονται στην προώθηση της ασφάλειας και της ευημερίας των ενοικιαστών (Pleace & Bretherton, 2017).

Τα προγράμματα υποστηρικτικής στέγασης δίνουν προτεραιότητα στην επιλογή και την αυτονομία των ενοικιαστών. Οι ένοικοι έχουν την δυνατότητα να λαμβάνουν αποκλειστικά μόνοι τους αποφάσεις για τη ζωή τους, συμπεριλαμβανομένου του τρόπου με τον οποίο εμπλέκονται με τις υπηρεσίες υποστήριξης. Η υποστήριξη παρέχεται σε εθελοντική βάση, σεβόμενοι την αυτονομία των ενοικιαστών, διασφαλίζοντας παράλληλα ότι οι υπηρεσίες βρίσκονται στη διάθεσή τους ανά πάσα στιγμή.

Τα προγράμματα υποστηρικτικής στέγασης στοχεύουν στην παροχή ολοκληρωμένων υπηρεσιών μέσω του συντονισμού με διάφορους παρόχους υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των φορέων ψυχικής υγείας, των παρόχων υγειονομικής περίθαλψης, θεραπείας για τη χρήση ουσιών και των φορέων απασχόλησης. Αυτή η ολοκληρωμένη προσέγγιση διασφαλίζει την απρόσκοπτη παροχή υπηρεσιών και προωθεί τη συνεργασία μεταξύ διαφορετικών τομέων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των πολύπλοκων αναγκών των ενοίκων. Τα προγράμματα υποστηρικτικής στέγασης αναγνωρίζουν ότι τα άτομα μπορεί να χρειάζονται συνεχή υποστήριξη για να διατηρήσουν τη σταθερότητα της στέγασής τους και να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες τους (Rossi, 2014).

Η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων μεταβατικής και υποστηρικτικής στέγασης έγκειται στην ικανότητά τους να παρέχουν σε άτομα και οικογένειες ασφαλή και σταθερή στέγαση, ενώ παράλληλα αντιμετωπίζουν τα βαθύτερα αίτια της στεγαστικής τους αστάθειας. Τα προγράμματα αυτά δεν προσφέρουν μόνο μια στέγη για να μην κοιμούνται στο δρόμο, αλλά παρέχουν επίσης τις απαραίτητες υπηρεσίες υποστήριξης για να βοηθήσουν τα άτομα να αναπτύξουν δεξιότητες, να αποκτήσουν πρόσβαση σε πόρους και να αντιμετωπίσουν τις προσωπικές τους προκλήσεις. Παρέχοντας μια ολοκληρωμένη προσέγγιση για τη στέγαση και την υποστήριξη, τα προγράμματα μεταβατικής και υποστηρικτικής στέγασης συμβάλλουν στη μείωση της έλλειψης στέγης, στη βελτίωση της σταθερότητας της στέγασης και στη βελτίωση της συνολικής ποιότητας ζωής των ατόμων (Αναστασιάδης, 2013).

3.2.3 Πρόσβαση σε προσιτή στέγαση και επιδότηση ενοικίου

Η πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή στέγαση και σε επιδοτήσεις ενοικίου διαδραματίζει κρίσιμο ρόλο στην αντιμετώπιση των ζητημάτων για την οικονομική προσιτότητα της στέγασης και στην βεβαιότητα ότι τα άτομα και οι οικογένειες μπορούν να εξασφαλίσουν και να διατηρήσουν κατάλληλες επιλογές στέγασης. Η οικονομικά προσιτή στέγαση και οι επιδοτήσεις ενοικίου

αποτελούν βασικές συνιστώσες της κοινωνικής πολιτικής που αποσκοπούν στη μείωση του κόστους στέγασης, στην πρόληψη της έλλειψης στέγης και στην προώθηση της σταθερότητας της στέγασης (Καλογήρου, 2014). Στο σημείο αυτό εμβαθύνουμε στη σημασία της προσιτής στέγασης και των επιδοτήσεων ενοικίου και στον αντίκτυπό τους στα άτομα και τις κοινότητες. Η προσιτή στέγαση αναφέρεται σε επιλογές στέγασης που είναι διαθέσιμες σε κόστος που είναι προσιτό σε άτομα με χαμηλό και μέτριο εισόδημα. Η πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή στέγαση είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση του αυξανόμενου χάσματος μεταξύ του κόστους στέγασης και των επιπέδων εισοδήματος, ιδίως σε περιοχές με υψηλή ζήτηση στέγασης και περιορισμένη προσφορά. Οι πρωτοβουλίες για οικονομικά προσιτή στέγαση περιλαμβάνουν διάφορες προσεγγίσεις (Κούκης, 2014):

α. Στέγαση με στόχο το εισόδημα: Τα προγράμματα στέγασης με στόχο το εισόδημα κατανέμουν ένα ορισμένο ποσοστό μονάδων στέγασης ειδικά για άτομα ή οικογένειες με χαμηλά έως μέτρια εισοδήματα. Τα προγράμματα αυτά συχνά περιλαμβάνουν συμπράξεις μεταξύ κυβερνητικών φορέων, μη κερδοσκοπικών οργανώσεων και ιδιωτικών κατασκευαστών για τη δημιουργία ευκαιριών προσιτής στέγασης.

β. Επιδοτούμενες ενοικιαζόμενες κατοικίες: Τα προγράμματα επιδοτούμενης ενοικιαζόμενης στέγασης παρέχουν οικονομική βοήθεια σε επιλέξιμα άτομα ή οικογένειες, μειώνοντας το κόστος ενοικίασης και καθιστώντας τη στέγαση πιο προσιτή. Οι επιδοτήσεις αυτές μπορεί να παρέχονται μέσω κουπονιών, επιχορηγήσεων ή άμεσης οικονομικής ενίσχυσης για την ενοικίαση. Τα προγράμματα επιδοτούμενης ενοικιαζόμενης στέγασης συμβάλλουν στη γεφύρωση του χάσματος μεταξύ του εισοδήματος των ατόμων και του ενοικίου της αγοράς, καθιστώντας τη στέγαση πιο προσιτή και προσβάσιμη.

γ. Οριοθέτηση με συμπερίληψη: Οι πολιτικές ενταξιακής οριοθέτησης απαιτούν από τους κατασκευαστές να συμπεριλάβουν ένα συγκεκριμένο ποσοστό προσιτών κατοικιών σε νέες οικιστικές αναπτύξεις. Η προσέγγιση αυτή διασφαλίζει ότι οι οικονομικά προσιτές επιλογές στέγασης ενσωματώνονται σε σχέδια κατοικιών με τιμές αγοράς, προωθώντας την οικονομική ποικιλομορφία και δημιουργώντας κοινότητες με μεικτό εισόδημα.

δ. Κοινοτικά καταπιστεύματα γης: Τα κοινοτικά καταπιστεύματα γης είναι μη κερδοσκοπικοί οργανισμοί που αποκτούν και κατέχουν γη με σκοπό την ανάπτυξη και διατήρηση προσιτών μονάδων κατοικίας. Οι οργανισμοί αυτοί διασφαλίζουν ότι οι κατοικίες παραμένουν μόνιμα οικονομικά προσιτές, ελέγχοντας τις τιμές μεταπώλησης ή ενοικίασης των μονάδων, καθιστώντας τις προσιτές σε νοικοκυριά με χαμηλό και μέτριο εισόδημα.

ε. Επιδοτήσεις ενοικίου: Οι επιδοτήσεις ενοικίου είναι προγράμματα οικονομικής βοήθειας που βοηθούν τα άτομα να γεφυρώσουν το χάσμα μεταξύ του εισοδήματός τους και του κόστους στέγασης. Οι επιδοτήσεις ενοικίου αποσκοπούν στο να καταστήσουν τη στέγαση πιο προσιτή

μειώνοντας το μέρος του εισοδήματος που τα άτομα ή οι οικογένειες πρέπει να διαθέσουν για το ενοίκιο. Οι διάφορες μορφές επιδότησης ενοικίου περιλαμβάνουν αρχικά τα κουπόνια επιλογής στέγασης, γνωστά και ως κουπόνια του τμήματος 8 στις Ηνωμένες Πολιτείες, είναι μια ευρέως χρησιμοποιούμενη μορφή επιδότησης ενοικίου. Τα επιλέξιμα άτομα ή οικογένειες λαμβάνουν ένα κουπόνι το οποίο μπορούν να χρησιμοποιήσουν για να νοικιάσουν κατοικία στην ιδιωτική αγορά. Η επιδότηση καλύπτει τη διαφορά μεταξύ της συνεισφοράς του ενοικιαστή, συνήθως 30% του εισοδήματός του, και του ενοικίου της αγοράς.

Ακόμη, τα προγράμματα συμπλήρωσης ενοικίου παρέχουν άμεση οικονομική βοήθεια σε επιλέξιμα άτομα ή οικογένειες για να αντισταθμίσουν το κόστος ενοικίασης. Τα προγράμματα αυτά μπορεί να απευθύνονται σε συγκεκριμένους πληθυσμούς, όπως ηλικιωμένους, άτομα με αναπηρία ή άτομα που βιώνουν την έλλειψη στέγης, και μπορούν να διαχειρίζονται από κυβερνητικές υπηρεσίες ή μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς.

Οι επιδοτήσεις ενοικίου μπορούν επίσης να σχεδιαστούν για να στηρίξουν άτομα με χαμηλό εισόδημα που εργάζονται αλλά εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν προκλήσεις στην αγορά κατοικίας λόγω χαμηλών μισθών. Οι επιδοτήσεις αυτές παρέχουν οικονομική βοήθεια για να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ του εισοδήματός τους και του κόστους στέγασης, προωθώντας τη σταθερότητα της στέγασης και μειώνοντας τον κίνδυνο έλλειψης στέγης. Ο αντίκτυπος της προσιτής στέγασης και των επιδοτήσεων ενοικίου είναι πολύπλευρος και εκτείνεται πέρα από την άμεση εξοικονόμηση δαπανών. Η σταθερή στέγαση παρέχει τα θεμέλια για την ευημερία των ατόμων, τη διατήρηση της απασχόλησης και τη συμμετοχή στις κοινότητές τους (Κουτρούμπα & Σταμούλης, 2017).

Η οικονομικά προσιτή στέγαση και οι επιδοτήσεις ενοικίου συμβάλλουν στην ελάφρυνση της επιβάρυνσης από το κόστος στέγασης, ιδίως για τα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα. Με τη μείωση του ποσοστού του εισοδήματος που διατίθεται για τη στέγαση, τα άτομα και οι οικογένειες έχουν περισσότερο διαθέσιμο εισόδημα για την κάλυψη άλλων βασικών αναγκών, όπως η διατροφή, η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση (Καλφάκης, 2012). Η πρόσβαση σε ασφαλή και οικονομικά προσιτή στέγαση επηρεάζει θετικά τη συνολική ποιότητα ζωής των ατόμων. Οι οικονομικά προσιτές κατοικίες συχνά πληρούν ορισμένα πρότυπα ποιότητας, εξασφαλίζοντας ότι τα άτομα έχουν επαρκείς συνθήκες διαβίωσης, πρόσβαση σε βασικές ανέσεις και αίσθηση ασφάλειας και ευημερίας. Οι πρωτοβουλίες για οικονομικά προσιτή στέγαση συμβάλλουν στην οικονομική ανάπτυξη και τη σταθερότητα της κοινότητας. Με την παροχή προσιτών επιλογών στέγασης, τα άτομα και οι οικογένειες μπορούν να ζουν πιο κοντά στους τόπους εργασίας τους, μειώνοντας τους χρόνους μετακίνησης και το κόστος μεταφοράς. Επιπλέον, η οικονομικά προσιτή στέγαση προωθεί την οικονομική ποικιλομορφία και ενισχύει τις κοινότητες χωρίς αποκλεισμούς (Μάνθου, 2017).

Ακόμη, η πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή στέγαση και επιδότηση ενοικίου παίζει καθοριστικό ρόλο στην πρόληψη της έλλειψης στέγης. Εξασφαλίζοντας ότι το κόστος στέγασης είναι εντός των δυνατοτήτων των ατόμων, οι παρεμβάσεις αυτές βοηθούν τα άτομα να διατηρήσουν τη στεγαστική τους σταθερότητα, μειώνοντας τον κίνδυνο της έλλειψης στέγης και το σχετικό κοινωνικό και οικονομικό κόστος.

Εν κατακλείδι, η πρόσβαση σε προσιτή στέγαση και επιδοτήσεις ενοικίου είναι ουσιαστική για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της οικονομικής προσιτότητας της στέγασης και την προώθηση της στεγαστικής σταθερότητας. Οι παρεμβάσεις αυτές συμβάλλουν στη μείωση του κόστους στέγασης, στην πρόληψη της έλλειψης στέγης και στη βελτίωση της συνολικής ευημερίας των ατόμων και των κοινοτήτων. Με την εφαρμογή ολοκληρωμένων πολιτικών προσιτής στέγασης και την επέκταση των προγραμμάτων επιδότησης ενοικίου, οι κυβερνήσεις και οι οργανισμοί μπορούν να σημειώσουν σημαντική πρόοδο στην εξασφάλιση στέγασης που είναι προσβάσιμη και προσιτή για όλους (Καραντινού, 2016).

3.2.4 Συνεργασία και συντονισμός μεταξύ των ενδιαφερομένων φορέων

Η συνεργασία και ο συντονισμός μεταξύ των ενδιαφερομένων φορέων είναι υψίστης σημασίας για την αποτελεσματική εφαρμογή των προγραμμάτων και υπηρεσιών στέγασης. Οι πρωτοβουλίες για τη στέγαση περιλαμβάνουν πολλούς φορείς, συμπεριλαμβανομένων κυβερνητικών υπηρεσιών, μη κερδοσκοπικών οργανώσεων, κοινοτικών ομάδων, παρόχων στέγασης και φορέων του ιδιωτικού τομέα. Η επιτυχής συνεργασία και ο συντονισμός μεταξύ αυτών των ενδιαφερομένων φορέων συμβάλλουν στη μεγιστοποίηση των πόρων, την προώθηση της καινοτομίας και την επίτευξη θετικών αποτελεσμάτων στην αντιμετώπιση των στεγαστικών αναγκών (Beijer et al., 2015).

Οι αποτελεσματικές στεγαστικές στρατηγικές απαιτούν συμπράξεις και συνεργατικές προσεγγίσεις που φέρνουν σε επαφή διαφορετικούς φορείς. Αυτές οι συμπράξεις μπορεί να περιλαμβάνουν κυβερνητικές υπηρεσίες που συνεργάζονται με μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, κατασκευαστές κατοικιών, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και εκπροσώπους της κοινότητας. Οι συνεργατικές προσπάθειες διευκολύνουν τη συγκέντρωση πόρων, εμπειρογνωμοσύνης και διαφορετικών προοπτικών, επιτρέποντας μια πιο ολοκληρωμένη και ολιστική αντιμετώπιση των στεγαστικών προκλήσεων (Pleace et al., 2018).

Η συνεργασία και ο συντονισμός απαιτούν ευθυγράμμιση των πολιτικών και των κανονισμών σε διάφορα επίπεδα διακυβέρνησης. Οι στεγαστικές πολιτικές, οι κανονισμοί χωροθέτησης, ο σχεδιασμός χρήσεων γης και οι μηχανισμοί χρηματοδότησης θα πρέπει να

συντονίζονται ώστε να υποστηρίζεται η ανάπτυξη οικονομικά προσιτής στέγασης, να προωθείται η σταθερότητα της στέγασης και να αντιμετωπίζονται οι στεγαστικές ανισότητες (Σακελλαρίου, 2015). Η συνεργασία ενισχύεται μέσω της κοινής χρήσης δεδομένων και της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών. Αποτελεσματικά συστήματα και πλατφόρμες πληροφοριών διευκολύνουν την ανταλλαγή σχετικών δεδομένων, ερευνητικών πορισμάτων και βέλτιστων πρακτικών μεταξύ των ενδιαφερομένων.

Η συνεργασία επιτρέπει στους ενδιαφερόμενους φορείς να μοχλεύουν τους πόρους και να διαφοροποιούν τις ροές χρηματοδότησης για τη στήριξη προγραμμάτων και υπηρεσιών στέγασης. Οι συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, οι φιλανθρωπικές συνεργασίες και οι πρωτοβουλίες κοινής χρηματοδότησης μπορούν να ενισχύσουν την οικονομική βιωσιμότητα των στεγαστικών παρεμβάσεων. Οι συνεργατικές προσεγγίσεις για τη χρηματοδότηση διασφαλίζουν ότι οι πόροι χρησιμοποιούνται αποτελεσματικά και μεγιστοποιούν τον αντίκτυπο των στεγαστικών πρωτοβουλιών (Πετροπούλου & Πανταζή, 2016). Επίσης, η ουσιαστική εμπλοκή των ενδιαφερόμενων μερών της κοινότητας, συμπεριλαμβανομένων των κατοίκων, των ομάδων υπεράσπισης και των οργανώσεων βάσης, είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχία των στεγαστικών πρωτοβουλιών. Οι κοινοτικοί ενδιαφερόμενοι φορείς παρέχουν πολύτιμες γνώσεις σχετικά με τις τοπικές ανάγκες, τις προτεραιότητες και τις πολιτιστικές εκτιμήσεις. Η εμπλοκή των ενδιαφερόμενων μερών της κοινότητας ενισχύει το αίσθημα ιδιοκτησίας και προωθεί βιώσιμες λύσεις που ανταποκρίνονται στα τοπικά δεδομένα. Η συνεργασία περιλαμβάνει την οικοδόμηση της ικανότητας των ενδιαφερομένων μερών μέσω της κατάρτισης, της τεχνικής βοήθειας και της ανταλλαγής γνώσεων. Οι πρωτοβουλίες για την ανάπτυξη ικανοτήτων ενισχύουν τις δεξιότητες, τις γνώσεις και την εμπειρία των επαγγελματιών στον τομέα της στέγασης, των παρόχων υπηρεσιών και των ηγετών της κοινότητας, επιτρέποντάς τους να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικά τις προκλήσεις στον τομέα της στέγασης. Η ανταλλαγή βέλτιστων πρακτικών, ερευνητικών ευρημάτων και δεδομένων ενισχύει τη συλλογική μάθηση και ενημερώνει τις τεκμηριωμένες προσεγγίσεις (Τσαλήρη, 2015).

Η αποτελεσματική συνεργασία απαιτεί διαφανή και τακτική επικοινωνία μεταξύ των ενδιαφερομένων. Οι σαφείς και ανοικτοί διάλογοι επικοινωνίας διευκολύνουν την ανταλλαγή πληροφοριών, τον συντονισμό των δραστηριοτήτων και την επίλυση των προκλήσεων. Οι τακτικές συνεδριάσεις, οι ομάδες εργασίας και οι πλατφόρμες συνεργασίας βοηθούν τα ενδιαφερόμενα μέρη να ενημερώνονται, να ανταλλάσσουν οπτικές και να αντιμετωπίζουν εγκαίρως τα αναδυόμενα ζητήματα. Η συνεργασία επεκτείνεται στην αξιολόγηση των στεγαστικών προγραμμάτων και υπηρεσιών (Παπαγιαννίδης, 2013). Οι ενδιαφερόμενοι θα πρέπει να αξιολογούν συλλογικά την αποτελεσματικότητα, τον αντίκτυπο και τα αποτελέσματα των παρεμβάσεων, χρησιμοποιώντας δεδομένα και ανατροφοδότηση για τη συνεχή βελτίωση. Οι αξιολογήσεις παρέχουν πληροφορίες

σχετικά με το τι λειτουργεί, τι μπορεί να βελτιωθεί και συμβάλλουν στη δημιουργία στρατηγικών για την καλύτερη κάλυψη των στεγαστικών αναγκών. Οι συντονισμένες προσπάθειες πολιτικής συνηγορίας μπορούν να οδηγήσουν σε συστημικές αλλαγές και να διαμορφώσουν πολιτικές στέγασης σε τοπικό, περιφερειακό και εθνικό επίπεδο (Σαράφης, 2015). Τα ενδιαφερόμενα μέρη μπορούν να συνεργαστούν για να υποστηρίξουν την επαρκή χρηματοδότηση, τις μεταρρυθμίσεις πολιτικής και την εφαρμογή πρακτικών που βασίζονται σε αποδείξεις. Οι συλλογικές προσπάθειες συνηγορίας ενισχύουν τις φωνές όσων αντιμετωπίζουν στεγαστικές προκλήσεις και πιέζουν για συστημικές λύσεις.

Εν κατακλείδι, η συνεργασία και ο συντονισμός μεταξύ των ενδιαφερομένων είναι ζωτικής σημασίας για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των στεγαστικών αναγκών. Με τη δημιουργία εταιρικών σχέσεων, την ευθυγράμμιση των πολιτικών, την ανταλλαγή πληροφοριών, την αξιοποίηση των πόρων, τη συμμετοχή των κοινοτήτων και την υπεράσπιση δομικών αλλαγών, οι ενδιαφερόμενοι φορείς μπορούν να συνεργαστούν για την ανάπτυξη ολοκληρωμένων και βιώσιμων λύσεων για τη στέγαση. Η συνεργασία ενισχύει την ικανότητα ολιστικής αντιμετώπισης των στεγαστικών προκλήσεων, προωθεί την καινοτομία και βελτιώνει τη συνολική ευημερία των ατόμων και των κοινοτήτων (Quilgars & Pleace, 2020).

3.2.5 Προκλήσεις και εμπόδια στην εφαρμογή προγραμμάτων στέγασης

Η εφαρμογή των προγραμμάτων στέγασης καλείται να αντιμετωπίσει διάφορες προκλήσεις και εμπόδια που δυσχεραίνουν την αποτελεσματικότητά τους και τον αντίκτυπο στους ωφελούμενους. Οι προκλήσεις αυτές μπορεί να προέρχονται από συστημικούς παράγοντες, περιορισμένους πόρους και πολυπλοκότητες που σχετίζονται με την αντιμετώπιση διαφορετικών στεγαστικών αναγκών. Η κατανόηση αυτών των προκλήσεων είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ανάπτυξη στρατηγικών για την υπέρβασή τους και τη διασφάλιση της επιτυχούς εφαρμογής των στεγαστικών προγραμμάτων. Ακολουθούν βασικές προκλήσεις και εμπόδια που μπορεί να προκύψουν (Toro & McDonell, 2015):

- **Ανεπαρκής χρηματοδότηση:**

Μια σημαντική πρόκληση στην εφαρμογή στεγαστικών προγραμμάτων είναι η διαθεσιμότητα επαρκούς χρηματοδότησης. Οι περιορισμένοι οικονομικοί πόροι μπορεί να εμποδίσουν την κλίμακα και το εύρος των στεγαστικών πρωτοβουλιών, με αποτέλεσμα να δημιουργείται χάσμα μεταξύ της ζήτησης για οικονομικά προσιτή στέγαση και της διαθέσιμης προσφοράς. Η ανεπαρκής χρηματοδότηση μπορεί να περιορίσει την ανάπτυξη νέων μονάδων στέγασης, να περιορίσει την

παροχή υποστηρικτικών υπηρεσιών και να μειώσει την αποτελεσματικότητα των επιδοτήσεων ενοικίου ή των προγραμμάτων ενίσχυσης ενοικίου.

- Υψηλό κόστος γης και κατασκευής κατοικιών:

Το υψηλό κόστος γης και κατασκευής κατοικιών μπορεί να αποτελέσει σημαντικό εμπόδιο για την ανάπτυξη και δημιουργία οικονομικά προσιτής στέγασης. Η δυσκολία εύρεσης γης, οι προδιαγραφές χωροθέτησης και οι απαιτήσεις του οικοδομικού κώδικα μπορούν να αυξήσουν το κόστος γης και κατασκευής κατοικιών, καθιστώντας δύσκολη τη δημιουργία προσιτών επιλογών στέγασης. Το υψηλό κόστος ανάπτυξης κατοικιών μπορεί να αποτρέψει τους ιδιώτες κατασκευαστές από το να συμμετάσχουν σε πρωτοβουλίες χτισίματος οικονομικά προσιτών κατοικιών.

- NIMBYISM και κοινοτική αντίσταση:

Ο NIMBYISM (Not In My Backyard) αναφέρεται στην αντίθεση και την αντίσταση της κοινότητας στην ανάπτυξη έργων προσιτής στέγασης στις γειτονιές τους. Οι ανησυχίες που σχετίζονται με τις αξίες των ακινήτων, τον χαρακτήρα της γειτονιάς και τις αντιληπτές αρνητικές επιπτώσεις μπορούν να οδηγήσουν στην αντίθεση σε πρωτοβουλίες για οικονομικά προσιτή στέγαση. Η υπέρβαση του NIMBYISM απαιτεί την εμπλοκή της κοινότητας, την εκπαίδευση και τις προσπάθειες για την αντιμετώπιση των παρανοήσεων και την προώθηση των πλεονεκτημάτων της οικονομικά προσιτής στέγασης στην ευρύτερη κοινότητα (Σαράφης, 2015).

- Ρυθμιστικά και πολιτικά εμπόδια:

Τα ρυθμιστικά και πολιτικά εμπόδια μπορούν να εμποδίσουν την εφαρμογή προγραμμάτων στέγασης. Οι περίπλοκοι κανονισμοί χωροθέτησης, οι χρονοβόρες διαδικασίες έγκρισης και οι περιοριστικές πολιτικές χρήσης γης μπορούν να εμποδίσουν την ανάπτυξη έργων προσιτής στέγασης. Ο εξορθολογισμός των ρυθμιστικών διαδικασιών και η εφαρμογή πολιτικών υποστηρικτικής στέγασης μπορούν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση αυτών των εμποδίων και να διευκολύνουν τη δημιουργία οικονομικά προσιτών κατοικιών (Παπαγιαννίδης, 2013).

- Έλλειψη συντονισμού και συνεργασίας:

Οι κατακερματισμένες προσπάθειες, οι απομονωμένες προσεγγίσεις και η έλλειψη ανταλλαγής πληροφοριών μπορούν να εμποδίσουν την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων. Η οικοδόμηση ισχυρών συμπράξεων, η προώθηση της πολυτομεακής συνεργασίας και η καθιέρωση συντονισμένων συστημάτων μπορούν να ενισχύσουν την αποτελεσματικότητα και τον αντίκτυπο των στεγαστικών πρωτοβουλιών.

- Στεγαστικές διακρίσεις και ανισότητες:

Οι διακρίσεις και οι στεγαστικές ανισότητες με βάση τη φυλή, την εθνικότητα, το φύλο, την αναπηρία και άλλους παράγοντες εξακολουθούν να υφίστανται σε πολλά στεγαστικά συστήματα. Η πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή στέγαση και ποιοτικές επιλογές στέγασης μπορεί να είναι άνιση, διαιωνίζοντας τις ανισότητες και επιδεινώνοντας τις στεγαστικές προκλήσεις για τις περιθωριοποιημένες κοινότητες (Ανδριόπουλος, 2018). Η αντιμετώπιση των στεγαστικών διακρίσεων και η προώθηση δίκαιων ευκαιριών στέγασης απαιτούν στοχευμένες προσπάθειες, πολιτικές κατά των διακρίσεων και προληπτικά μέτρα για τη διασφάλιση δίκαιων στεγαστικών πρακτικών.

- Περιορισμένες υποστηρικτικές υπηρεσίες:

Τα προγράμματα υποστηρικτικής στέγασης απαιτούν επαρκείς υποστηρικτικές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση των πολύπλοκων αναγκών των ατόμων και των οικογενειών. Ωστόσο, οι περιορισμένοι πόροι και η πρόσβαση σε υποστηρικτικές υπηρεσίες μπορεί να αποτελέσουν πρόκληση. Η ανεπαρκής χρηματοδότηση για τη διαχείριση περιπτώσεων, τις υπηρεσίες ψυχικής υγείας, τη θεραπεία για κατάχρηση ουσιών και την ένταξη στην απασχόληση μπορεί να περιορίσει την αποτελεσματικότητα των πρωτοβουλιών υποστηρικτικής στέγασης. Η εξασφάλιση βιώσιμης χρηματοδότησης για ολοκληρωμένες υποστηρικτικές υπηρεσίες είναι ζωτικής σημασίας για τη διασφάλιση θετικών αποτελεσμάτων στην υποστηρικτική στέγαση (Κούρκουλα, 2018).

- Γεωγραφικές ανισότητες και προσιτή στέγαση:

Η οικονομική προσιτότητα της στέγασης ποικίλλει σημαντικά μεταξύ των περιφερειών, των πόλεων και των γειτονιών. Οι περιοχές με υψηλό κόστος αντιμετωπίζουν συχνά μεγαλύτερες προκλήσεις όσον αφορά την παροχή προσιτών επιλογών στέγασης, επιδεινώνοντας την κρίση οικονομικής προσιτότητας της στέγασης. Οι γεωγραφικές ανισότητες στην οικονομική προσιτότητα της στέγασης μπορεί να οδηγήσουν σε συγκέντρωση φτώχειας, περιορισμένη πρόσβαση σε ανέσεις και υπηρεσίες και αυξημένη αστάθεια στέγασης. Η αντιμετώπιση αυτών των ανισοτήτων απαιτεί στοχευμένες στρατηγικές που λαμβάνουν υπόψη τις περιφερειακές δυναμικές και τις τοπικές συνθήκες της αγοράς κατοικίας.

- Υποστήριξη ατόμων που μεταβαίνουν από την έλλειψη στέγης σε σταθερή στέγαση:

Η υποστήριξη των ατόμων που μεταβαίνουν από την έλλειψη στέγης σε σταθερή στέγαση μπορεί να είναι πολύπλοκη. Τα άτομα που βιώνουν την έλλειψη στέγης συχνά αντιμετωπίζουν πολλαπλά εμπόδια, όπως έλλειψη ιστορικού ενοικίασης, αστάθεια στην απασχόληση και περιορισμένους οικονομικούς πόρους. Η παροχή των κατάλληλων υποστηρικτικών υπηρεσιών, η βοήθεια στην

ενοικίαση και η υποστήριξη της απασχόλησης είναι εξαιρετικής σημασίας για τη διευκόλυνση της επιτυχούς μετάβασης και την πρόληψη της αστάθειας στέγασης (Κούτρας, 2016).

- Αλλαγή της δυναμικής της αγοράς στέγασης:

Η δυναμική της αγοράς κατοικίας, συμπεριλαμβανομένης της ταχείας αύξησης των ενοικίων και των διακυμάνσεων της αγοράς κατοικίας, μπορεί να προκαλέσει δυσκολίες στα στεγαστικά προγράμματα. Οι ξαφνικές μεταβολές στο κόστος στέγασης μπορεί να επηρεάσουν την οικονομική προσιτότητα και τη βιωσιμότητα των στεγαστικών πρωτοβουλιών, καθιστώντας δύσκολη την παροχή σταθερών επιλογών στέγασης για άτομα και οικογένειες με χαμηλό εισόδημα. Η παρακολούθηση των τάσεων της αγοράς κατοικίας και η υιοθέτηση ευέλικτων στρατηγικών μπορεί να συμβάλει στον μετριασμό των επιπτώσεων των μεταβαλλόμενων δυναμικών της αγοράς. Η αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων απαιτεί μια πολύπλευρη προσέγγιση, η οποία περιλαμβάνει αυξημένη χρηματοδότηση για οικονομικά προσιτή στέγαση, μεταρρυθμίσεις πολιτικής για τον εξορθολογισμό των διαδικασιών ανάπτυξης, εκπαίδευση και δέσμευση της κοινότητας, στοχευμένες υπηρεσίες υποστήριξης και προσπάθειες για την αντιμετώπιση των συστημικών ανισοτήτων. Η συνεργασία μεταξύ των ενδιαφερομένων, η συνηγορία για αλλαγές πολιτικής και η συνεχής αξιολόγηση και προσαρμογή των στεγαστικών προγραμμάτων είναι απαραίτητες για την υπέρβαση αυτών των εμποδίων και τη διασφάλιση της επιτυχούς εφαρμογής των στεγαστικών πρωτοβουλιών (Fitzpatrick et al., 2017).

Κεφάλαιο 4^ο

“Εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες και στα υπνωτήρια- Διαιώνιση του κοινωνικού αποκλεισμού”

4.1. Ορισμός και αρμοδιότητες των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες

Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην κοινωνία παρέχοντας υποστήριξη, βοήθεια και συνηγορία σε άτομα και κοινότητες που αντιμετωπίζουν διάφορες προκλήσεις και μορφές κοινωνικού αποκλεισμού (Pleace et al., 2018).

Πρωταρχικός τους στόχος είναι να βελτιώσουν την ευημερία και την ποιότητα ζωής των ανθρώπων που εξυπηρετούν. Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες αξιολογούν τις ανάγκες και τις συνθήκες των ατόμων και των οικογενειών για να καθορίσουν τις κατάλληλες παρεμβάσεις και υπηρεσίες υποστήριξης. Διεξάγουν ολοκληρωμένες αξιολογήσεις, αναπτύσσουν σχέδια φροντίδας και συντονίζουν υπηρεσίες από πολλαπλούς φορείς για να εξασφαλίσουν ολιστική υποστήριξη (Καλφάκης, 2012). Ακόμη, παρέχουν άμεση βοήθεια σε άτομα που αντιμετωπίζουν κοινωνικό αποκλεισμό, όπως άστεγοι, επιζώντες ενδοοικογενειακής βίας ή άτομα με αναπηρίες.

Αξίζει να αναφέρουμε ότι οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες ενεργούν ως συνήγοροι των περιθωριοποιημένων ατόμων και κοινοτήτων, προσπαθώντας να εξαλείψουν τα συστημικά εμπόδια και να προωθήσουν την κοινωνική δικαιοσύνη. Ενισχύουν τους εξυπηρετούμενους βοηθώντας τους να οικοδομήσουν την αυτοεκτίμησή τους, να αναπτύξουν δεξιότητες ζωής και να αποκτήσουν πρόσβαση σε πόρους και ευκαιρίες (Μαράντης, 2015). Οι εργαζόμενοι συνδέουν επιπλέον τα άτομα με κοινοτικούς πόρους, όπως στεγαστική βοήθεια, υπηρεσίες απασχόλησης, εγκαταστάσεις υγειονομικής περίθαλψης και εκπαιδευτικά προγράμματα. Διατηρούν δίκτυα παροχής υπηρεσιών και συνεργάζονται με κοινοτικές οργανώσεις για να διασφαλίσουν ότι οι πολίτες λαμβάνουν την απαραίτητη υποστήριξη.

Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες είναι συχνά οι πρώτοι που ανταποκρίνονται σε καταστάσεις κρίσης, παρέχοντας άμεση υποστήριξη και παρέμβαση. Αξίζει να αναφέρουμε επίσης ότι βοηθούν τα άτομα που αντιμετωπίζουν καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, όπως φυσικές καταστροφές, κρίσεις ψυχικής υγείας ή περιστατικά βίας, προσφέροντας ψυχοκοινωνική υποστήριξη και διευκολύνοντας την πρόσβαση στις κατάλληλες υπηρεσίες. Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες συμμετέχουν σε πρωτοβουλίες κοινοτικής ανάπτυξης με στόχο την πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού και την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Επίσης, συνεργάζονται με μέλη της κοινότητας, οργανώσεις και φορείς χάραξης πολιτικής για τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση συστημικών ζητημάτων που συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό. Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες συμβάλλουν στην ανάπτυξη κοινωνικών πολιτικών, υποστηρίζοντας αλλαγές που αντιμετωπίζουν τα βαθύτερα αίτια του κοινωνικού αποκλεισμού.

Επίσης, διεξάγουν έρευνες, συγκεντρώνουν δεδομένα και αναλύουν τις κοινωνικές τάσεις για να ενημερώσουν για τεκμηριωμένες πρακτικές και συστάσεις πολιτικής (Μελισσάρης & Παναγιωτοπούλου, 2018). Αναγνωρίζοντας τους ποικίλους ρόλους που διαδραματίζουν, γίνεται σαφές πώς οι δράσεις και οι παρεμβάσεις τους μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και στην προώθηση της ενσωμάτωσης όλων των ατόμων στο κοινωνικό σύνολο (Beijer et al., 2015).

4.2 Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες ως φορείς αλλαγής

Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες έχουν τη δυνατότητα να δράσουν ως φορείς αλλαγής μαχόμενοι ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό και προωθώντας την ένταξη των περιθωριοποιημένων ομάδων στην κοινωνία. Η μοναδική τους θέση τους επιτρέπει να ασχοληθούν άμεσα με αποκλεισμένα άτομα και κοινότητες, να υπερασπιστούν τα δικαιώματά τους και να προωθήσουν συστημικούς μετασχηματισμούς. Οι επαγγελματίες στις κοινωνικές υπηρεσίες γνωρίζουν από πρώτο χέρι τα εμπόδια και τις ανισότητες που αντιμετωπίζουν οι περιθωριοποιημένες ομάδες (Κατσαρού, 2016). Χρησιμοποιούν την τεχνογνωσία και τις εμπειρίες τους για να συνηγορήσουν υπέρ αλλαγών πολιτικής, κοινωνικών μεταρρυθμίσεων και ανάπτυξης υπηρεσιών και προγραμμάτων χωρίς αποκλεισμούς. Συμμετέχοντας ενεργά στις προσπάθειες συνηγορίας, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες συμβάλλουν στην αποδόμηση των δομικών παραγόντων που ενισχύουν και διαιωνίζουν τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Οι σύμβουλοι στις κοινωνικές υπηρεσίες διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στη δημιουργία ασφαλών και χωρίς αποκλεισμούς χώρων για περιθωριοποιημένα άτομα και κοινότητες. Αμφισβητούν πρακτικές και συμπεριφορές που εισάγουν διακρίσεις, διασφαλίζοντας ότι όλα τα άτομα λαμβάνουν σεβασμό, εκτίμηση και υποστήριξη. Προωθώντας ενεργά την ποικιλομορφία και τη συμμετοχικότητα στους οργανισμούς και τις κοινότητές τους, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες αποτελούν παράδειγμα προς μίμηση για τους άλλους. Οι επαγγελματίες στις κοινωνικές υπηρεσίες κατανοούν τη σημασία της ενδυνάμωσης των ατόμων και των κοινοτήτων για την υπέρβαση του κοινωνικού αποκλεισμού (Κούκης, 2014). Διευκολύνουν τις ευκαιρίες για την ανάπτυξη δεξιοτήτων, την εκπαίδευση και την προσωπική ανάπτυξη, προωθώντας την αυτοπροάσπιση και την ανθεκτικότητα των περιθωριοποιημένων πληθυσμών. Μέσω της ενδυνάμωσης, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες δίνουν τη δυνατότητα στα άτομα να αμφισβητήσουν τους κοινωνικούς κανόνες, τα στερεότυπα και τις πρακτικές διακρίσεων που διαιωνίζουν τον αποκλεισμό (Πανούσης, 2019).

Επίσης, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες αναγνωρίζουν την ανάγκη συνεργατικών προσπαθειών για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού. Συνεργάζονται με διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς, συμπεριλαμβανομένων κυβερνητικών υπηρεσιών, κοινοτικών οργανώσεων και άλλων επαγγελματιών, για τη δημιουργία ολοκληρωμένων στρατηγικών. Χτίζοντας συμμαχίες και συνεργασίες, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες ενισχύουν τον αντίκτυπό τους και επιφέρουν σημαντικές αλλαγές (Ανδριόπουλος, 2018).

Ακόμη, βρίσκονται σε εξαιρετική θέση για να ευαισθητοποιήσουν τους πολίτες σχετικά με τον κοινωνικό αποκλεισμό και τις επιπτώσεις του στα περιθωριοποιημένα άτομα και τις κοινότητες. Συμμετέχουν σε πρωτοβουλίες δημόσιας εκπαίδευσης, σεμινάρια και εκστρατείες για να αμφισβητήσουν τις παρανοήσεις και να προωθήσουν την ενσυναίσθηση και την κατανόηση. Μοιράζοντας ιστορίες, διαδίδοντας πληροφορίες και προωθώντας το διάλογο, οι εργαζόμενοι συμβάλλουν στην δημιουργία μιας κοινωνίας χωρίς αποκλεισμούς και με περισσότερη συμπόνια.

Αξίζει να σημειωθεί ότι οι επαγγελματίες αναγνωρίζουν ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι συχνά διατομεακός, επηρεαζόμενος από πολλαπλούς παράγοντες όπως η φυλή, το φύλο, η κοινωνικοοικονομική κατάσταση και η αναπηρία. Λαμβάνουν ενεργά υπόψη τους τις διασταυρούμενες ταυτότητες και εμπειρίες των ατόμων όταν σχεδιάζουν και εφαρμόζουν παρεμβάσεις. Εφαρμόζοντας την διατομεακότητα, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες αμφισβητούν την πολυπλοκότητα του κοινωνικού αποκλεισμού και εργάζονται για πιο περιεκτικές και δίκαιες λύσεις (Σακελλαρίου, 2015).

Εν κατακλείδι, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες έχουν τη δυνατότητα να γίνουν ισχυροί παράγοντες αλλαγής στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού. Μέσω των προσπαθειών υπεράσπισης, της δημιουργίας ασφαλών χώρων, των πρωτοβουλιών ενδυνάμωσης, των συνεργασιών, της δημόσιας εκπαίδευσης και των διατομεακών προσεγγίσεων, εργάζονται για τη δημιουργία μιας κοινωνίας που εκτιμά την ποικιλομορφία, την ενσωμάτωση και την κοινωνική δικαιοσύνη. Αξιοποιώντας την τεχνογνωσία και τις εμπειρίες τους, οι εργαζόμενοι είναι σε θέση να συμβάλλουν στον μετασχηματισμό των συστημάτων και των συμπεριφορών, προωθώντας μια κοινωνία χωρίς αποκλεισμούς και πιο δίκαιη για όλους.

4.3 Ενίσχυση της ατομικής και κοινοτικής ευημερίας

Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες αναλαμβάνουν καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση της ευημερίας τόσο των ατόμων όσο και των κοινοτήτων. Οι αρμοδιότητές τους περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των ευάλωτων πληθυσμών, στην προάσπιση της κοινωνικής δικαιοσύνης και στην προώθηση του

θετικού κοινωνικού μετασχηματισμού. Συγκεκριμένα, οι επαγγελματίες είναι αφοσιωμένοι στην ενδυνάμωση των ατόμων που αντιμετωπίζουν μια σειρά από προκλήσεις, που περιλαμβάνουν ζητήματα όπως η φτώχεια, οι διαταραχές της ψυχικής υγείας, ο εθισμός και η έλλειψη στέγης (Adams et al., 2013). Μέσα από ένα συνδυασμό συμβουλευτικής, καθοδήγησης και οικονομικής στήριξης, διευκολύνουν την ανάπτυξη δεξιοτήτων και αυτοπεποίθησης που είναι απαραίτητα για να ανακτήσουν τα άτομα τον έλεγχο της ζωής τους. Η διαδικασία αυτή καλλιεργεί την αυτοαποτελεσματικότητα, επιτρέποντας στα άτομα να κάνουν συνειδητές επιλογές, να θέτουν εφικτούς στόχους και να δημιουργούν μονοπάτια προσωπικής ανάπτυξης.

Πέρα από τις αλληλεπιδράσεις τους με τα άτομα, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες ασκούν επίσης σημαντική επιρροή στην ανάπτυξη της κοινότητας. Διευκολύνουν τη δημιουργία ασφαλών και υποστηρικτικών περιβαλλόντων όπου τα μέλη της κοινότητας μπορούν να συγκεντρώνονται για να αντιμετωπίσουν κοινές ανησυχίες και να συνεργαστούν για κοινές φιλοδοξίες. Οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας συντονίζουν εργαστήρια, ομάδες υποστήριξης και προσπάθειες προβολής που καλλιεργούν την αίσθηση της ασφάλειας και ενισχύουν την κοινωνική ενότητα μέσα στις κοινότητες (Payne, 2014).

Επιπλέον, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες αναδεικνύονται συχνά σε συνηγόρους των περιθωριοποιημένων ομάδων, προτρέποντας την ευαισθητοποίηση για τις ανισότητες και υποστηρίζοντας τροποποιήσεις πολιτικής που προωθούν την κοινωνική ισότητα. Ενισχύοντας τις φωνές εκείνων που συχνά δεν ακούγονται, διαμορφώνουν το δημόσιο διάλογο και διεγείρουν ουσιαστικές αλλαγές τόσο σε μικρο- όσο και σε μακροοικονομικό επίπεδο. Συνεργαζόμενοι με τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, οι εργαζόμενοι συμμετέχουν στην οικοδόμηση και την υλοποίηση πρωτοβουλιών που στοχεύουν στις κοινωνικές προκλήσεις, επιδιώκοντας τελικά μια κοινωνία που θα είναι πιο περιεκτική και δίκαιη (Reisch, 2013).

Σε περιόδους κρίσης, οι επαγγελματίες δραστηριοποιούνται στην πρώτη γραμμή, παρέχοντας άμεση αρωγή και υποστήριξη σε άτομα και κοινότητες που πλήττονται από καταστάσεις έκτακτης ανάγκης, φυσικές καταστροφές και οδυνηρά περιστατικά. Η εκπαίδευση στην παρέμβαση σε κρίσεις τους προετοιμάζει να προσφέρουν ψυχοκοινωνική υποστήριξη, να ιεραρχούν τις ανάγκες και να συνδέουν τα άτομα με βασικούς πόρους, βοηθώντας έτσι στην αποκατάσταση της σταθερότητας σε ταραχώδεις περιόδους (Dominelli, 2017).

Στην προσπάθειά τους για προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες επιδεικνύουν ακλόνητη δέσμευση. Αντιμετωπίζουν τις προκαταλήψεις και εργάζονται για την κατάργηση των καταπιεστικών πλαισίων που διαιωνίζουν την ανισότητα. Συμμετέχοντας στην εκπαίδευση της κοινότητας, πρωτοστατώντας σε εκστρατείες ευαισθητοποίησης και υπερασπιζόμενοι τη δικαιοσύνη με πράξεις συμβάλλουν ενεργά στη συνεχιζόμενη μάχη για μια ισότιμη και συμπεριληπτική κοινωνία (Ife, 2012).

Επιπλέον, είναι επιτακτική ανάγκη να αναγνωριστεί ότι η εργασία των επαγγελματιών συχνά διασταυρώνεται με μια σειρά άλλων επαγγελματιών σε τομείς όπως η υγειονομική περίθαλψη, η εκπαίδευση, η επιβολή του νόμου και η ψυχική υγεία. Υιοθετώντας μια διεπιστημονική προσέγγιση, συνεργάζονται με επιστήμονες από διάφορα πλαίσια ώστε να εξασφαλίσουν ολιστική υποστήριξη για τα άτομα και τις κοινότητες. Αυτή η συνεργασία ενισχύει την αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεών τους και προάγει την ευημερία. Συνοψίζοντας, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες είναι οι βασικοί παράγοντες μετασχηματισμού, προσπαθώντας αδιάκοπα να βελτιώσουν την ποιότητα ζωής τόσο των ατόμων όσο και των κοινοτήτων. Μέσω της ακλόνητης αφοσίωσής τους στην ενδυνάμωση, την ενίσχυση της κοινότητας, τη συνηγορία, την παρέμβαση σε κρίσεις και την επιδίωξη της κοινωνικής αλλαγής και δικαιοσύνης, συμβάλλουν καταλυτικά στη δημιουργία μιας πιο δίκαιης κοινωνίας (Sheafor & Horejsi, 2012).

4.4 Πρωτοβουλίες συνηγορίας και ενδυνάμωσης

Η συνηγορία, η ενδυνάμωση και η λήψη πρωτοβουλιών κοινοτικής ανάπτυξης αποτελούν ουσιώδη στοιχεία του έργου που επιτελούν οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού (Pleace et al., 2018). Οι προσεγγίσεις αυτές αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των εμποδίων, στην προώθηση των δικαιωμάτων των περιθωριοποιημένων ατόμων και κοινοτήτων και στην προώθηση της ενεργού συμμετοχής τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων. Αρχικά θα αναφερθούμε στη συνηγορία. Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες ασχολούνται με τη συνηγορία για να επιστήσουν την προσοχή στις ανάγκες και τα δικαιώματα των περιθωριοποιημένων ατόμων και κοινοτήτων. Ευαισθητοποιούν για τον κοινωνικό αποκλεισμό, αμφισβητούν πρακτικές και πολιτικές που εισάγουν διακρίσεις και συνηγορούν για αλλαγές σε ατομικό και κοινοτικό επίπεδο. Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες μπορούν να ασχοληθούν με την άμεση συνηγορία, όπως η άσκηση πίεσης για μεταρρυθμίσεις πολιτικής, ή την έμμεση συνηγορία, όπως είναι η εξιστόρηση περιστατικών που έχουν βιώσει ωφελούμενοι με σκοπό να προκαλέσουν την ενσυναίσθηση και υποστήριξη των πολιτών (Toro & McDonell, 2015).

Επιπρόσθετα, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες αναγνωρίζουν τη σημασία της ενδυνάμωσης των περιθωριοποιημένων ατόμων, ώστε να θέσουν στόχους και να δρουν ενεργά στην καθημερινότητά τους. Παρέχουν πόρους, πληροφορίες και συμβουλευτική υποστήριξη ώστε να βοηθήσουν τα άτομα να οικοδομήσουν την αυτοεκτίμησή τους, να αναπτύξουν δεξιότητες και να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις. Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες προάγουν μια

προσέγγιση βασισμένη στα δυνατά σημεία, εστιάζοντας στις ικανότητες και την ανθεκτικότητα των ατόμων και όχι στις δυσκολίες ή τις ελλείψεις τους.

Αξίζει επίσης να αναφέρουμε ότι οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες συνεργάζονται ενεργά με τις κοινότητες για να διευκολύνουν τον αυτοπροσδιορισμό και την ανάπτυξή τους. Συνεργάζονται με τα μέλη της κοινότητας για τον εντοπισμό των αναγκών, τον καθορισμό στόχων και την εφαρμογή στρατηγικών για θετική αλλαγή. Οι εργαζόμενοι διευκολύνουν τις δραστηριότητες οικοδόμησης της κοινότητας, ενθαρρύνουν την κοινωνική συνοχή και υποστηρίζουν την ανάπτυξη πρωτοβουλιών βάσης (Quilgars et al., 20180).

Επιπρόσθετα, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες προωθούν την ανάπτυξη ικανοτήτων περιθωριοποιημένων ατόμων παρέχοντας ευκαιρίες κατάρτισης και εκπαίδευσης. Εξοπλίζουν τα άτομα με δεξιότητες σε τομείς όπως η ηγεσία, η συνηγορία, η οικονομική διαχείριση και η επίλυση προβλημάτων. Οι επαγγελματίες ενθαρρύνουν την ενεργό συμμετοχή στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων της κοινότητας, βοηθώντας τα άτομα να αναπτύξουν την αυτοπεποίθηση και τις γνώσεις που είναι απαραίτητες για ουσιαστική συμμετοχή.

Ακόμη, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες αναγνωρίζουν ότι η συνεργασία με διάφορους ενδιαφερόμενους φορείς είναι ζωτικής σημασίας για την επιτυχή υπεράσπιση, την ενδυνάμωση και τις πρωτοβουλίες ανάπτυξης της κοινότητας. Σφυρηλατούν συνεργασίες με κοινοτικές οργανώσεις, κυβερνητικές υπηρεσίες και άλλους επαγγελματίες για τη συγκέντρωση πόρων, την ανταλλαγή τεχνογνωσίας και το συντονισμό των προσπαθειών. Οι επαγγελματίες διευκολύνουν τη συλλογική δράση, διασφαλίζοντας ότι οι φωνές και οι προοπτικές των περιθωριοποιημένων ατόμων και κοινοτήτων έχουν κεντρική θέση στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (Link & Phelan, 2014).

Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι οι εργαζόμενοι υπερβαίνουν τις μεμονωμένες παρεμβάσεις και επιδιώκουν ευρύτερες αλλαγές. Εξετάζουν κριτικά τις πολιτικές, τις δομές και τις πρακτικές που συμβάλλουν στον κοινωνικό αποκλεισμό και εργάζονται για τη δημιουργία πιο δίκαιων συστημάτων. Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες ασχολούνται με την πολιτική συνηγορία, την έρευνα και την ανάπτυξη πολιτικών για την αντιμετώπιση των εμποδίων και την προώθηση της κοινωνικής δικαιοσύνης (Πετροπούλου & Πανταζή, 2016).

Συνοπτικά, η συνηγορία, η ενδυνάμωση και οι πρωτοβουλίες κοινοτικής ανάπτυξης αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του έργου των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού. Με την υπεράσπιση της αλλαγής, την ενδυνάμωση ατόμων και κοινοτήτων, τη διευκόλυνση της κοινοτικής ανάπτυξης, τη δημιουργία ικανοτήτων, την προώθηση συνεργασιών και την προώθηση συστημικών αλλαγών, οι επαγγελματίες συμβάλλουν στη δημιουργία κοινωνιών με μεγαλύτερη συμμετοχή και ισότητα. Οι προσεγγίσεις αυτές ενδυναμώνουν τα περιθωριοποιημένα άτομα να διεκδικήσουν τα δικαιώματά τους, να ενισχύσουν

τη φωνή τους και να συμμετέχουν ενεργά στη διαμόρφωση της ζωής και των κοινοτήτων τους (Mayock et al., 2015).

4.5 Προκλήσεις στα υπνωτήρια των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες

Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες αντιμετωπίζουν συχνά δυσκολίες που σχετίζονται με τις ανεπαρκείς εγκαταστάσεις και τους περιορισμένους πόρους στα υπνωτήρια που εργάζονται. Κάποιες από αυτές είναι οι παρακάτω (Mendolia & Siminski, 2020):

1. **Ανεπαρκής χώρος διαβίωσης:** Οι κοιτώνες μπορεί να μην διαθέτουν αρκετά δωμάτια ή ζωτικό χώρο για να φιλοξενήσουν όλους τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες, με αποτέλεσμα να δημιουργείται υπερπληθυσμός. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε άβολες και δυσάρεστες συνθήκες, μειωμένη ιδιωτικότητα και αυξημένα επίπεδα άγχους μεταξύ των εργαζομένων.
2. **Βασικές ανέσεις:** Οι κοιτώνες μπορεί να μην διαθέτουν βασικές ανέσεις, όπως κατάλληλη θέρμανση, ψύξη, εξαερισμό ή πρόσβαση σε καθαρό νερό και εγκαταστάσεις υγιεινής. Οι ανεπαρκείς ανέσεις μπορεί να επηρεάσουν αρνητικά τη σωματική κατάσταση και τη συνολική υγεία των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες (Hwang & Burns, 2014).
3. **Έλλειψη προσωπικών αποθηκευτικών χώρων:** Ο ανεπαρκής αποθηκευτικός χώρος μπορεί να αποτελέσει σημαντική πρόκληση στα υπνωτήρια. Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες μπορεί να μην έχουν αρκετό χώρο για να αποθηκεύουν τα προσωπικά τους αντικείμενα ή το υλικό που σχετίζεται με την εργασία τους, με αποτέλεσμα την αποδιοργάνωση και τις δυσκολίες στη διατήρηση ενός επαγγελματικού περιβάλλοντος.

Ως προς τον υπερπληθυσμό και την έλλειψη ιδιωτικότητας που συχνά συνδέονται με τα υπνωτήρια μπορεί να υπάρξουν επιζήμιες επιπτώσεις στην ποιότητα της φροντίδας που παρέχουν οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες (Καλογήρου, 2014). Οι υπερπλήρεις κοιτώνες μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την ικανότητα των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες να ξεκουραστούν και να ανακάμψουν επαρκώς, με αποτέλεσμα την κόπωση και τη μειωμένη γνωστική λειτουργία (Κούτρα & Μαντά, 2019). Η κόπωση μπορεί να επηρεάσει τη λήψη αποφάσεων, τη συγκέντρωση και τη συνολική απόδοση στην εργασία. Τα υπνωτήρια με υψηλά επίπεδα πληρότητας μπορεί να είναι θορυβώδη και ενοχλητικά, καθιστώντας δύσκολο για τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες να συγκεντρωθούν και να παρέχουν εστιασμένη φροντίδα. Τα υπερβολικά επίπεδα θορύβου μπορούν επίσης να διαταράξουν τις συνήθειες του ύπνου, οδηγώντας σε περαιτέρω

κόπωση και μειωμένη συνολική ευεξία. Σε κοινόχρηστους χώρους ύπνου, η διατήρηση της εμπιστευτικότητας των πελατών καθίσταται πρόκληση. Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες μπορεί να δυσκολεύονται να έχουν ιδιωτικές συζητήσεις ή να συμμετέχουν σε ευαίσθητες συζητήσεις, θέτοντας σε κίνδυνο την εμπιστοσύνη των πελατών και την αποτελεσματικότητα των θεραπευτικών παρεμβάσεων. Οι κοινόχρηστοι χώροι ύπνου στους κοιτώνες μπορεί να παρουσιάσουν προβλήματα ασφάλειας και κινδύνους που πρέπει να αντιμετωπίσουν οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες. Η έλλειψη μέτρων ασφαλείας στους κοιτώνες μπορεί να καταστήσει τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες ευάλωτους σε κλοπή, παρενόχληση ή βία. Η παρουσία πολλών ενοίκων αυξάνει τον κίνδυνο μη εξουσιοδοτημένης πρόσβασης και θέτει σε κίνδυνο την προσωπική ασφάλεια (Παπαδοπούλου & Στεφανίδης, 2019). Οι κίνδυνοι πυρκαγιάς, οι ανεπαρκείς έξοδοι κινδύνου ή η κακή ηλεκτρική καλωδίωση μπορεί να αυξήσουν την πιθανότητα ατυχημάτων και τραυματισμών. Σε κοινόχρηστους χώρους ύπνου, ο κίνδυνος μετάδοσης μολυσματικών ασθενειών, όπως αναπνευστικών ασθενειών ή μεταδοτικών λοιμώξεων, μπορεί να είναι υψηλότερος. Η στενή γειτνίαση και οι περιορισμένες εγκαταστάσεις υγιεινής μπορεί να διευκολύνουν την εξάπλωση ασθενειών μεταξύ των εργαζομένων σε κοινωνικές υπηρεσίες.

Για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν τα υπνωτήρια, μπορούν να ληφθούν διάφορα μέτρα. Αρχικά θα πρέπει να διατεθούν επαρκείς οικονομικοί πόροι για τη βελτίωση των εγκαταστάσεων των κοιτώνων και την παροχή των απαραίτητων ανέσεων για τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες. Η διαρρύθμιση των κοιτώνων μπορεί να βελτιστοποιηθεί ώστε να παρέχεται ιδιωτικότητα μέσω διαχωριστικών τοίχων, ατομικών χώρων ύπνου ή καθορισμένων χώρων για τα προσωπικά αντικείμενα. Η εφαρμογή αποτελεσματικών συστημάτων εναλλαγής και προγραμματισμού του προσωπικού μπορεί να συμβάλει στη μείωση του υπερπληθυσμού και να εξασφαλίσει επαρκή χρόνο ανάπαυσης και ανάκαμψης για τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες. Επίσης, τα ενισχυμένα μέτρα ασφαλείας, η τήρηση των κανονισμών ασφαλείας και οι τακτικοί έλεγχοι ασφαλείας μπορούν να συμβάλουν σε ένα ασφαλέστερο περιβάλλον διαβίωσης για τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες (Σιαφάκα & Φλώρου, 2018).

Η παροχή εγκαταστάσεων υγιεινής, ο τακτικός καθαρισμός και η απολύμανση και η εκπαίδευση σχετικά με τις πρακτικές ελέγχου των λοιμώξεων μπορούν να μετριάσουν τον κίνδυνο μετάδοσης ασθενειών. Οι οργανώσεις κοινωνικών υπηρεσιών, τα συνδικάτα των εργαζομένων και οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικής θα πρέπει να συνηγορούν υπέρ της βελτίωσης των συνθηκών στους κοιτώνες και των πολιτικών που δίνουν προτεραιότητα στην ευημερία και την ασφάλεια των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες (Στραβοσκούφης, 2006).

Συμπερασματικά, η αντιμετώπιση των προκλήσεων στα υπνωτήρια για τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες απαιτεί μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που επικεντρώνεται στην παροχή επαρκών εγκαταστάσεων, στην εξασφάλιση της ιδιωτικής ζωής, στην αντιμετώπιση των προβλημάτων ασφάλειας και στην προώθηση της ευημερίας των εργαζομένων. Με την αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων, οι οργανισμοί μπορούν να δημιουργήσουν ευνοϊκά περιβάλλοντα που επιτρέπουν στους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες να παρέχουν ποιοτική φροντίδα και να μειώνουν τις πιθανές αρνητικές επιπτώσεις της διαβίωσης σε κοιτώνες (Καταπίδης & Κανελλόπουλος, 2017).

4.6 Επίδραση των απομακρυσμένων ή δυσπρόσιτων υπνωτηρίων στην ικανότητα των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες να προσεγγίζουν περιθωριοποιημένες κοινότητες

Οι απομακρυσμένες ή δυσπρόσιτες εστίες μπορεί να περιορίσουν τη γεωγραφική εμβέλεια των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες, ιδίως όσον αφορά την προσέγγιση περιθωριοποιημένων κοινοτήτων που βρίσκονται μακριά από την τοποθεσία της εστίας. Οι εργαζόμενοι μπορεί να αντιμετωπίζουν προκλήσεις στη μετακίνηση σε απομακρυσμένες περιοχές, με αποτέλεσμα τη μειωμένη προσβασιμότητα σε άτομα και κοινότητες που έχουν ανάγκη υποστήριξης. Ο περιορισμός αυτός μπορεί να συμβάλει στον αποκλεισμό περιθωριοποιημένων κοινοτήτων από τη λήψη των απαραίτητων υπηρεσιών και βοήθειας. Οι μη προσβάσιμοι κοιτώνες συχνά συνοδεύονται από προκλήσεις στον τομέα των μεταφορών, όπως περιορισμένες επιλογές δημόσιων μέσων μεταφοράς ή μεγάλες αποστάσεις μετακίνησης (Τσολάκη & Παναγιωτοπούλου, 2017).

Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες ενδέχεται να αντιμετωπίσουν δυσκολίες στην προσέγγιση περιθωριοποιημένων κοινοτήτων λόγω της έλλειψης αξιόπιστων υπηρεσιών μεταφοράς. Οι περιορισμένες επιλογές μεταφοράς μπορεί να οδηγήσουν σε καθυστερήσεις ή εμπόδια στην πρόσβαση σε απομακρυσμένες ή γεωγραφικά απομονωμένες κοινότητες, επηρεάζοντας την παροχή υπηρεσιών. Οι απομακρυσμένες εστίες μπορεί να απαιτούν από τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες να δαπανούν σημαντικό χρόνο και προσπάθεια για να μετακινούνται από και προς τις κοινότητες που τους έχουν ανατεθεί. Οι μεγάλοι χρόνοι ταξιδιού μπορεί να οδηγήσουν σε αυξημένη κόπωση, μειωμένες διαθέσιμες ώρες εργασίας και μεγαλύτερο φόρτο εργασίας για τους εργαζόμενους. Η πρόσθετη πίεση χρόνου και φόρτου εργασίας μπορεί να περιορίσει την ικανότητα των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες να προσεγγίσουν και να εξυπηρετήσουν αποτελεσματικά τις περιθωριοποιημένες κοινότητες.

Επίσης, οι απομακρυσμένες ή δυσπρόσιτες εστίες μπορεί να βρίσκονται σε περιοχές με ξεχωριστά πολιτιστικά ή γλωσσικά χαρακτηριστικά που διαφέρουν από τις κοινότητες που στοχεύουν να εξυπηρετήσουν. Τα γλωσσικά και πολιτισμικά εμπόδια μπορεί να εμποδίσουν την αποτελεσματική επικοινωνία και κατανόηση μεταξύ των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες και των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων. Τα εμπόδια αυτά μπορεί να δυσχεράνουν την εδραίωση εμπιστοσύνης, τη δημιουργία σχέσης και την παροχή πολιτισμικά ευαίσθητων και κατάλληλων υπηρεσιών (Culhane et al., 2013).

Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες που διαμένουν σε απομακρυσμένους κοιτώνες μπορεί να μην είναι εξοικειωμένοι με τις ειδικές ανάγκες, τις προκλήσεις και τους πόρους που είναι διαθέσιμοι στις περιθωριοποιημένες κοινότητες. Η περιορισμένη τοπική γνώση μπορεί να εμποδίσει την ικανότητα των εργαζομένων να αναπτύξουν αποτελεσματικές στρατηγικές, να προσαρμόσουν τις παρεμβάσεις και να οικοδομήσουν ουσιαστικές σχέσεις με τα μέλη της κοινότητας. Μπορεί να οδηγήσει στην εφαρμογή γενικών ή λιγότερο συναφών με το πλαίσιο προσεγγίσεων, μειώνοντας ενδεχομένως τον αντίκτυπο των παρεχόμενων υπηρεσιών (Anderson & Sim, 2019). Ως προς την αντιμετώπιση των επιπτώσεων έχουμε να αναφέρουμε τις εξής παραμέτρους:

A) Στρατηγική τοποθέτηση στους κοιτώνες

Κοντά σε περιθωριοποιημένες κοινότητες: Κατά τη στρατηγική τοποθέτηση των κοιτώνων, είναι σημαντικό να δοθεί προτεραιότητα στη χωροθέτησή τους σε κοντινή απόσταση από περιθωριοποιημένες κοινότητες. Αυτή η σκόπιμη τοποθέτηση ελαχιστοποιεί τις αποστάσεις μετακίνησης τόσο για τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες όσο και για τα μέλη της κοινότητας, ενισχύοντας την αίσθηση της προσβασιμότητας. Ο μειωμένος χρόνος μετακίνησης όχι μόνο εξοικονομεί πόρους, αλλά επιτρέπει επίσης στους εργαζόμενους να αφιερώνουν περισσότερο χρόνο για να ασχοληθούν με την κοινότητα και να παρέχουν πολύτιμη υποστήριξη.

Ολοκληρωμένη αξιολόγηση της κοινότητας: Πριν από την οριστικοποίηση της τοποθέτησης των κοιτώνων, η διεξαγωγή διεξοδικών αξιολογήσεων των αναγκών και των χαρακτηριστικών των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων που τις περιβάλλουν είναι επιτακτική ανάγκη. Οι αξιολογήσεις αυτές θα πρέπει να εξετάζουν παράγοντες όπως τα δημογραφικά στοιχεία του πληθυσμού, τις επικρατούσες προκλήσεις, τις τοπικές υποδομές και τις επιλογές μεταφοράς. Μια τέτοια λήψη αποφάσεων με βάση τα δεδομένα διασφαλίζει ότι η τοποθέτηση κοιτώνων ευθυγραμμίζεται με τις ειδικές απαιτήσεις των εξυπηρετούμενων κοινοτήτων.

B) Ενισχυμένη υποστήριξη μεταφορών

Αξιόπιστες επιλογές μεταφορών: Αναγνωρίζοντας τις πιθανές προκλήσεις των απομακρυσμένων κοινοτήτων, είναι ζωτικής σημασίας η παροχή αξιόπιστων επιλογών μεταφοράς για τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες που υπηρετούν σε κοιτώνες. Μπορούν να διατεθούν ειδικά οχήματα για τη μεταφορά των εργαζομένων, διευκολύνοντας τις τακτικές μετακινήσεις από και προς τις κοινότητες που εξυπηρετούν. Επιπλέον, η δημιουργία συνεργασιών με υπηρεσίες κοινής χρήσης οχημάτων ή η προσφορά επιδομάτων μεταφοράς μπορεί να αμβλύνει τις ανησυχίες που σχετίζονται με τα ταξίδια.

Συνεργασία με τοπικούς παρόχους μεταφορών: Η συνεργασία με τους τοπικούς παρόχους μεταφορών είναι καθοριστικής σημασίας για να διασφαλιστεί ότι οι υπηρεσίες μεταφορών παραμένουν επαρκείς, προσιτές και βιώσιμες. Η δημιουργία συνεργασιών μπορεί να οδηγήσει σε διαπραγμάτευση των τιμών, σε εξειδικευμένα δρομολόγια και σε αυξημένη διαθεσιμότητα κατά τις ώρες αιχμής των υπηρεσιών. Με τη συμμετοχή των τοπικών φορέων μεταφοράς, μπορεί να διαμορφωθεί μια αμοιβαία επωφελής συμφωνία, προς όφελος τόσο των εργαζομένων όσο και των παρόχων μεταφορών.

Γ) Πολιτιστική επάρκεια και κοινοτική δέσμευση

Εκπαίδευση πολιτιστικής επάρκειας: Για την προώθηση αποτελεσματικών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες και των διαφορετικών κοινοτήτων, είναι απαραίτητη η παροχή κατάρτισης σε θέματα πολιτισμικής επάρκειας. Η κατάρτιση αυτή εξοπλίζει τους εργαζόμενους με την κατανόηση και την ευαισθησία που απαιτούνται για την αντιμετώπιση των πολιτισμικών αποχρώσεων, την αποφυγή παρεξηγήσεων και την οικοδόμηση εμπιστοσύνης. Με την ενίσχυση της πολιτισμικής επάρκειας των εργαζομένων, μπορεί να βελτιωθεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, οδηγώντας σε πιο ουσιαστικές συνδέσεις με την κοινότητα.

Ενεργός συμμετοχή στην κοινότητα: Η ενεργός εμπλοκή με τις κοινότητες στις οποίες τοποθετούνται οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες είναι θεμελιώδης. Η ενθάρρυνση της τακτικής αλληλεπίδρασης και συμμετοχής επιτρέπει στους εργαζόμενους να αναπτύξουν βαθύτερη κατανόηση της τοπικής δυναμικής, των αναγκών και των προσδοκιών. Με τη συμμετοχή των μελών της κοινότητας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων, προωθείται μια συνεργατική προσέγγιση, με αποτέλεσμα παρεμβάσεις προσαρμοσμένες στις μοναδικές συνθήκες της κοινότητας. Η αντιμετώπιση των επιπτώσεων της τοποθέτησης εργαζομένων κοινωνικών υπηρεσιών σε κοιτώνες απαιτεί μια πολύπλευρη προσέγγιση που περιλαμβάνει στρατηγική τοποθέτηση σε κοιτώνες, αξιόπιστες διατάξεις μεταφοράς και πολιτισμική επάρκεια. Λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων, ενισχύοντας την υποστήριξη των

μεταφορών και προωθώντας τη δέσμευση της κοινότητας, μπορεί να μεγιστοποιηθεί η αποτελεσματικότητα και ο αντίκτυπος των παρεμβάσεων των κοινωνικών υπηρεσιών.

Δ) Συνεργατικές προσεγγίσεις

Προώθηση εταιρικών σχέσεων: Προκειμένου να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι επιπτώσεις της τοποθέτησης κοινωνικών υπηρεσιών σε κοιτώνες, είναι ζωτικής σημασίας να δημιουργηθούν συνεργασίες. Αυτό περιλαμβάνει τη σφυρηλάτηση δεσμών με τοπικές οργανώσεις, υπεύθυνους της κοινότητας και κατοίκους. Με τη διαμόρφωση αυτών των συμμαχιών, μπορεί να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ των εργαζομένων σε κοινωνικές υπηρεσίες που διαμένουν σε κοιτώνες και των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων. Η συνεργασία με τους ενδιαφερόμενους φορείς της κοινότητας διασφαλίζει ότι οι παρεμβάσεις είναι πολιτισμικά ευαίσθητες, σχετικές και ευθυγραμμίζονται με τις πραγματικές ανάγκες του πληθυσμού.

Ενίσχυση της εμβέλειας των υπηρεσιών: Οι συνεργατικές προσεγγίσεις μπορούν να επεκταθούν πέρα από τη δέσμευση της κοινότητας σε συνεργασία με τοπικούς παρόχους υπηρεσιών. Η ένωση δυνάμεων με υφιστάμενους παρόχους υπηρεσιών ξεκλειδώνει τη δυνατότητα επέκτασης των υπηρεσιών σε απομακρυσμένες περιοχές. Αυτή η συνεργατική ανταλλαγή πόρων και γνώσεων όχι μόνο ενισχύει τον συνολικό αντίκτυπο αλλά και βελτιστοποιεί τη χρήση των διαθέσιμων δομών υποστήριξης. Μέσω αυτών των συμπράξεων, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες που τοποθετούνται σε κοιτώνες μπορούν να συνεργαστούν με τους καθιερωμένους παρόχους για να επιτύχουν ευρύτερη κάλυψη και πιο ολοκληρωμένη βοήθεια.

Ε) Τεχνολογικές λύσεις

Αξιοποίηση της εικονικής επικοινωνίας: Η ενσωμάτωση της τεχνολογίας, ιδίως των εργαλείων εικονικής επικοινωνίας και των τηλεδιασκέψεων, μπορεί να είναι ανεκτίμητη για την υπέρβαση των γεωγραφικών φραγμών. Οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες που εδρεύουν σε κοιτώνες μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτά τα εργαλεία για να διατηρήσουν τακτική και ουσιαστική επαφή με περιθωριοποιημένες κοινότητες. Αξιοποιώντας την τηλεδιάσκεψη, οι εργαζόμενοι μπορούν να διεξάγουν εικονικές συνεδρίες, εργαστήρια και διαβουλεύσεις, διασφαλίζοντας ότι ακόμη και απομακρυσμένες κοινότητες λαμβάνουν εξατομικευμένη προσοχή και υποστήριξη.

Ψηφιακές πλατφόρμες για απομακρυσμένη υποστήριξη: Οι ψηφιακές πλατφόρμες αναδεικνύονται ως μια ισχυρή λύση για την ενίσχυση της εμβέλειας και της προσβασιμότητας. Αξιοποιώντας ψηφιακούς χώρους, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες μπορούν να παρέχουν βασικές πληροφορίες, πόρους και υποστήριξη σε απομακρυσμένες κοινότητες. Αυτή η καινοτόμος

προσέγγιση μειώνει την ανάγκη για συνεχή φυσική παρουσία, διατηρώντας παράλληλα συνεχείς συνδέσεις. Αυτή η μεθοδολογία επιτρέπει στους εργαζόμενους να συμβάλλουν αποτελεσματικά ακόμη και από κοιτώνες, προωθώντας τη συνεχή δέσμευση και ενδυνάμωση. Αξίζει να σημειωθεί ότι μια μελέτη του Stravoskoufis (2006) ενισχύει την αποτελεσματικότητα της χρήσης ψηφιακών πλατφορμών για την εξ αποστάσεως υποστήριξη. Η μελέτη υπογραμμίζει τον θετικό αντίκτυπο της χρήσης της τεχνολογίας στην επέκταση του πεδίου εφαρμογής των κοινωνικών υπηρεσιών, υπογραμμίζοντας τις δυνατότητές της στη μείωση των γεωγραφικών φραγμών και την ενίσχυση της παροχής υπηρεσιών.

Η υιοθέτηση συνεργατικών στρατηγικών και η αξιοποίηση τεχνολογικών λύσεων μπορούν να αντιμετωπίσουν σημαντικά τις προκλήσεις που θέτουν οι τοποθετήσεις κοινωνικών υπηρεσιών σε κοιτώνες. Οι συμπράξεις με τοπικούς φορείς και η αξιοποίηση της τεχνολογίας όχι μόνο ενισχύουν την εμβέλεια και την αποτελεσματικότητα, αλλά και διασφαλίζουν ότι οι περιθωριοποιημένες κοινότητες λαμβάνουν την υποστήριξη που χρειάζονται με τρόπο χωρίς αποκλεισμούς και βιώσιμο.

Συμπερασματικά, οι απομακρυσμένες ή μη προσβάσιμες εστίες μπορούν να επηρεάσουν σημαντικά την ικανότητα των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες να προσεγγίσουν τις περιθωριοποιημένες κοινότητες. Με την αντιμετώπιση των προκλήσεων που σχετίζονται με τη γεωγραφική εμβέλεια, τους περιορισμούς στη μεταφορά, τους χρονικούς περιορισμούς, τα γλωσσικά και πολιτιστικά εμπόδια και την έλλειψη τοπικών γνώσεων, οι οργανώσεις μπορούν να ενισχύσουν την προσβασιμότητα και την αποτελεσματικότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών. Η στρατηγική τοποθέτηση κοιτώνων, η ενισχυμένη υποστήριξη των μεταφορών, η κατάρτιση σε θέματα πολιτιστικής επάρκειας, οι συνεργατικές προσεγγίσεις και η χρήση της τεχνολογίας μπορούν να συμβάλουν στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων και να διασφαλίσουν ότι οι περιθωριοποιημένες κοινότητες λαμβάνουν την υποστήριξη που χρειάζονται (Desmond & Shollenberger, 2015).

4.7 Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης για τους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες

Η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και των χώρων ύπνου για τους εργαζόμενους στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών είναι ένα κρίσιμο βήμα για την ενίσχυση της ευημερίας τους και την εξασφάλιση της παροχής ποιοτικής φροντίδας. Με την ευαισθητοποίηση, τη συνεργασία με τα ενδιαφερόμενα μέρη, τη συμμετοχή στην προώθηση της πολιτικής, τη διεξαγωγή έρευνας, την προώθηση της συμμετοχής της κοινότητας, την αναζήτηση συνεργατικών λύσεων και την

εφαρμογή της παρακολούθησης και της αξιολόγησης, οι οργανισμοί μπορούν να σημειώσουν σημαντική πρόοδο σε αυτόν τον τομέα (Gowan, 2010).

Η ευαισθητοποίηση είναι το πρώτο βήμα για την έναρξη αλλαγών. Τονίζοντας τη σημασία των κατάλληλων χώρων ύπνου για τους εργαζόμενους στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών, οι συνήγοροι μπορούν να επιστήσουν την προσοχή στην επίδραση των συνθηκών διαβίωσης στην ευημερία των εργαζομένων, στην ικανοποίηση των θέσεων εργασίας και στην ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας. Μελέτες περιπτώσεων, και προσωπικές ιστορίες μπορούν να υπογραμμίσουν τη σημασία του ζητήματος και να συλλέξουν υποστήριξη για τη βελτίωση (Hochstenbach & Boterman, 2018). Η οικοδόμηση συμμαχιών με οργανώσεις, εργατικά συνδικάτα και ομάδες υπεράσπισης ενισχύει τη φωνή και ενισχύει τον συλλογικό αντίκτυπο. Η συνεργασία με κυβερνητικές υπηρεσίες, εργοδότες και αρχές στέγασης είναι ουσιαστική για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του ζητήματος και την προώθηση της συστημικής αλλαγής.

Η προάσπιση των πολιτικών αποτελεί άλλη μια ισχυρή στρατηγική για την επίτευξη βιώσιμων βελτιώσεων. Οι συνήγοροι μπορούν να εργαστούν για την ανάπτυξη και εφαρμογή πολιτικών που δίνουν προτεραιότητα και ρυθμίζουν την ποιότητα των χώρων ύπνου για τους εργαζόμενους στον κοινωνικό τομέα. Σε συνεργασία με φορείς χάραξης πολιτικής, οι συνήγοροι μπορούν να ενσωματώσουν κατευθυντήριες γραμμές και πρότυπα για τους χώρους ύπνου σε σχετικούς κανονισμούς ή νομοθεσία, εξασφαλίζοντας την παροχή κατάλληλων συνθηκών διαβίωσης (Desmond & Shollenberger, 2015).

Η διεξαγωγή ή η υποστήριξη ερευνητικών μελετών που διερευνούν τον αντίκτυπο των συνθηκών διαβίωσης στην ευημερία των εργαζομένων και στην απόδοση των θέσεων εργασίας παρέχει συγκεκριμένα στοιχεία για την υποστήριξη επιχειρημάτων για καλύτερους χώρους ύπνου. Η ανταλλαγή των πορισμάτων της έρευνας με τους ενδιαφερόμενους φορείς και τους υπεύθυνους λήψης αποφάσεων ενισχύει το σκοπό, διευκολύνοντας την αλλαγή πολιτικής και την κατανομή των πόρων.

Η ενσωμάτωση των προοπτικών, των προκλήσεων και των προτάσεων τους εξασφαλίζει ότι οι φωνές τους θα ακουστούν και οι εμπειρίες τους θα εκφραστούν. Η συμμετοχή σε διάλογο με τα μέλη της κοινότητας, τους πελάτες και τα ενδιαφερόμενα μέρη ενισχύει την κατανόηση και δημιουργεί υποστήριξη για βελτιωμένες συνθήκες διαβίωσης (Gaetz et al., 2016).

Οι συνεργατικές λύσεις περιλαμβάνουν συνεργασίες με παρόχους στέγασης, οργανισμούς και εργοδότες για την εξεύρεση πρακτικών τρόπων βελτίωσης των χώρων ύπνου. Με τη συγκέντρωση πόρων, την εξασφάλιση χρηματοδότησης και την υλοποίηση απαραίτητων ανακαινίσεων ή βελτιώσεων, οι συνεργατικές προσπάθειες μπορούν να οδηγήσουν σε απτές και βιώσιμες αλλαγές.

Η τακτική αξιολόγηση των κλινοσκεπασμάτων, η συμμόρφωση με τα καθιερωμένα πρότυπα και τους κανονισμούς και η ανατροφοδότηση από τους εργαζόμενους στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τον αντίκτυπο των βελτιώσεων και καθοδηγούν περαιτέρω προσαρμογές, αν είναι απαραίτητο (Gowan, 2010).

Εν κατακλείδι, οι οργανώσεις, υποστηρίζοντας την ύπαρξη καλύτερων χώρων ύπνου για τους εργαζόμενους στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών, μπορούν να συμβάλουν στην ευημερία τους, στην ικανοποίηση των θέσεων εργασίας και στη συνολική ποιότητα της φροντίδας που παρέχουν. Μέσω της ευαισθητοποίησης, της συνεργασίας, της υποστήριξης της πολιτικής, της έρευνας, της συμμετοχής στην κοινότητα, των συνεργατικών λύσεων και της παρακολούθησης και αξιολόγησης, μπορούν να γίνουν βήματα προς τη δημιουργία ενός υποστηρικτικού και ευνοϊκού περιβάλλοντος για τους εργαζόμενους στον κοινωνικό τομέα ώστε να επιτύχουν στο κρίσιμο έργο τους (Hopper & Baumohl, 2018).

4.8 Η σημασία της αντιμετώπισης των ψυχολογικών και συναισθηματικών αναγκών των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες

Η αντιμετώπιση των ψυχολογικών και συναισθηματικών αναγκών των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες είναι ζωτικής σημασίας για την ευημερία τους και την παροχή αποτελεσματικής στήριξης σε άλλους. Δίνοντας προτεραιότητα στην ψυχική τους υγεία και τη συναισθηματική τους ευημερία, οι οργανισμοί μπορούν να δημιουργήσουν ένα υποστηρικτικό περιβάλλον εργασίας που ενισχύει την ικανοποίηση των θέσεων εργασίας, μειώνει το φόρτο εργασίας και διασφαλίζει παροχή φροντίδας υψηλής ποιότητας.

Η εργασία στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών συχνά περιλαμβάνει την έκθεση σε τραυματικά γεγονότα, δύσκολες καταστάσεις και συναισθηματικά φορτισμένες αλληλεπιδράσεις. Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί η σημασία της αντιμετώπισης των ψυχολογικών αναγκών των εργαζομένων. Με αυτόν τον τρόπο, οι οργανισμοί επικυρώνουν την επίδραση της εργασίας τους στην ψυχική τους υγεία και αναγνωρίζουν την ανθρωπιά τους (Pleace et al., 2018). Η συμβουλευτική προσφέρει ένα εμπιστευτικό και υποστηρικτικό χώρο για τους εργαζόμενους να επεξεργαστούν τα συναισθήματά τους, να διαχειριστούν το άγχος και να αναπτύξουν αποτελεσματικές στρατηγικές αντιμετώπισης (Στραβοσκούφης, 2006). Οι οργανισμοί μπορούν να συνεργαστούν με επαγγελματίες ψυχικής υγείας ή να δημιουργήσουν προγράμματα βοήθειας των εργαζομένων για να εξασφαλίσουν εύκολη και εμπιστευτική πρόσβαση σε συμβουλευτικές υπηρεσίες. Επιπλέον, η προσφορά πόρων όπως υλικό αυτοβοήθειας, ομάδες ηλεκτρονικής υποστήριξης ή γραμμές άμεσης βοήθειας για την ψυχική υγεία μπορεί να είναι πολύτιμη για τους

εργαζόμενους που αναζητούν υποστήριξη (Καραντινού, 2016; Μάνθου 2017). Η παροχή ευκαιριών για απόκτηση δεξιοτήτων, συνεχή εκπαίδευση και επαγγελματική εξέλιξη ενισχύει την εμπιστοσύνη των εργαζομένων, την ικανοποίηση των θέσεων εργασίας και την αίσθηση της επαγγελματικής ανάπτυξης. Οι οργανώσεις μπορούν να επιδείξουν τη δέσμευσή τους στην ευημερία του προσωπικού τους, προσφέροντας συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη που ενδυναμώνει τους εργαζόμενους και ενισχύει την ικανότητά τους να υποστηρίζουν αποτελεσματικά τα άτομα και τις κοινότητες.

Η καθιέρωση προγραμμάτων ομότιμης υποστήριξης και τακτικών συνεδριάσεων εποπτείας παρέχουν ανεκτίμητη υποστήριξη στους εργαζόμενους στον κοινωνικό τομέα. Οι τακτικές συνεδρίες εποπτείας παρέχουν μια δομημένη πλατφόρμα για τους εργαζόμενους να συζητήσουν την εργασία τους, να λάβουν καθοδήγηση και να ενημερωθούν για δύσκολες περιπτώσεις. Η υποστήριξη και η επίβλεψη από ειδικούς, συμβάλλουν σε μια υποστηρικτική εργασιακή κουλτούρα και βοηθούν στην άμβλυνση της συναισθηματικής πίεσης που συνδέεται με την εργασία κοινωνικής υπηρεσίας (Πετροπούλου & Πανταζή, 2016).

Εν κατακλείδι, η αντιμετώπιση των ψυχολογικών και συναισθηματικών αναγκών των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες είναι ζωτικής σημασίας για την ευημερία τους και την παροχή αποτελεσματικής περίθαλψης (Σακελλαρίου, 2015).

Κεφάλαιο 5^ο

«Δεοντολογικοί προβληματισμοί στην έρευνα και τις παρεμβάσεις»

5.1 Προστασία των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των αστεγών

Η αναγνώριση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων των άστεγων ατόμων είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση της αξιοπρέπειας και της ευημερίας τους. Είναι αναγκαίο να έχουν πρόσβαση σε καταλύματα, τρόφιμα, ιατρική περίθαλψη, εκπαίδευση, ευκαιρίες απασχόλησης και προστασία από διακρίσεις, βία και εκμετάλλευση. Οι άστεγοι θα πρέπει να προστατεύονται από διακρίσεις και στιγματισμό μέσω των νόμων και των εκστρατειών ευαισθητοποίησης του κοινού (Quilgars & Pleace, 2020). Η ενίσχυση της συμμετοχής τους στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων και η παροχή βοήθειας σε τομείς όπως η εκπαίδευση και η απασχόληση μπορεί να ενισχύσει την αυτοεκτίμησή τους και να μειώσει τον κίνδυνο για έλλειψη στέγης. Η συνεργασία μεταξύ κυβερνητικών αρχών, μη κερδοσκοπικών οργανώσεων και δημοτικών αρχών είναι απαραίτητη για τη δημιουργία ολοκληρωμένων συστημάτων στήριξης. Δίνοντας προτεραιότητα στα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των άστεγων, μπορούμε να προωθήσουμε μια συμπεριληπτική και ευαισθητοποιημένη κοινωνία, η οποία φροντίζει για την ευημερία όλων των πολιτών (Toro, et al., 2007).

Η συμμετοχή των τοπικών κοινοτήτων στην υποστήριξη των άστεγων είναι ζωτικής σημασίας για τη μείωση της κοινωνικής απομόνωσης και την προώθηση της ενσυναίσθησης. Η ανάπτυξη εταιρικών σχέσεων και συνεργασίας μεταξύ ομάδων συμφερόντων μπορεί να οδηγήσει στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων συστημάτων υποστήριξης, συμπεριλαμβανομένων προγραμμάτων ευαισθητοποίησης, συμβουλευτικών υπηρεσιών, βοήθειας για την απασχόληση και πρόσβασης σε κοινωνικές υπηρεσίες.

Η χρήση πολιτικών αλλαγών και η αύξηση των πόρων είναι απαραίτητη για την καταπολέμηση των αιτιών της αστεγίας και για την εξασφάλιση μακροπρόθεσμων λύσεων. Αυτό περιλαμβάνει την προώθηση πρωτοβουλιών για την οικονομική στέγαση, προγράμματα για την ενίσχυση της οικονομικής θέσης και μεταρρυθμίσεις της κοινωνικής πρόνοιας.

Επιπλέον, οι εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην πρόκληση στερεότυπων αναφορικά με τους άστεγους. Με την προώθηση της κατανόησης και της ενσυναίσθησης, μπορούμε να μετριάσουμε το στίγμα που σχετίζεται με την αστεγία και να δομήσουμε μια κοινωνία που σέβεται τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια κάθε ατόμου (Καλφάκης, 2012).

Όταν αντιμετωπίζουμε αυτά τα προβλήματα, μπορούμε να δουλέψουμε πάνω σε μια κοινωνία η οποία σέβεται τα δικαιώματα των αστεγών και τους παρέχει την υποστήριξη και τις

ευκαιρίες που χρειάζονται για να αποκατασταθεί η σταθερότητα και η αξιοπρέπεια στη ζωή τους (Κουτρούμπα & Σταμούλης, 2017).

5.2 Διασφάλιση της συγκατάθεσης μετά από ενημέρωση και της εμπιστευτικότητας

Στον χώρο των κοινωνικών υπηρεσιών, η εξασφάλιση συναίνεσης κατόπιν ενημέρωσης και η εμπιστευτικότητα είναι ζωτικής σημασίας για τη διατήρηση δεοντολογικών προτύπων και την προστασία της ιδιωτικότητας. Η συγκατάθεση κατόπιν ενημέρωσης αναφέρεται στη διαδικασία κατά την οποία οι εξυπηρετούμενοι ενημερώνονται από επαγγελματίες για τις επερχόμενες διαδικασίες και την τήρηση απορρήτου πριν από τη συμμετοχή σε οποιαδήποτε παρέμβαση, θεραπεία ή συλλογή δεδομένων. Η εμπιστευτικότητα, από την άλλη πλευρά, συνεπάγεται τη διαφύλαξη των πληροφοριών των πολιτών και τη διατήρηση της ιδιωτικής τους ζωής. Το παρόν υποκεφάλαιο θα εμβαθύνει στη σημασία της συναίνεσης μετά από ενημέρωση και της εμπιστευτικότητας στις κοινωνικές υπηρεσίες, θα διερευνήσει τις ηθικές αρχές που διέπουν αυτές τις έννοιες, θα συζητήσει τις δυσκολίες και τους προβληματισμούς που προκύπτουν κατά την εφαρμογή τους και θα αναδείξει στρατηγικές για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής τους πρακτικής (Παπαγιαννίδης, 2013).

Η εν γνώσει συναίνεση απορρέει από τις αρχές της αυτονομίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων των ατόμων και του δικαιώματος αυτοδιάθεσης. Εξασφαλίζει ότι οι εξυπηρετούμενοι έχουν τις απαραίτητες πληροφορίες για να λάβουν τεκμηριωμένες αποφάσεις σχετικά με τη συμμετοχή τους σε υπηρεσίες ή έρευνα. Η λήψη συναίνεσης μετά από ενημέρωση αναγνωρίζει τα δικαιώματα των πολιτών και τους επιτρέπει να συμμετέχουν ενεργά στη δική τους θεραπεία. Δημιουργεί ένα θεμέλιο εμπιστοσύνης και αμοιβαίας κατανόησης μεταξύ των θεραπευμένων και των παρόχων κοινωνικών υπηρεσιών, προωθώντας μια συνεργατική και προσωποκεντρική προσέγγιση (Στραβοσκούφης, 2006).

Η συναίνεση μετά από ενημέρωση θα πρέπει να περιλαμβάνει διάφορα ουσιαστικά στοιχεία προκειμένου να διασφαλίζεται η εγκυρότητά της και η δεοντολογική της πρακτική. Τα στοιχεία αυτά περιλαμβάνουν την παροχή πληροφοριών σχετικά με τη φύση και τον σκοπό των υπηρεσιών, τους δυνητικούς κινδύνους και τα οφέλη, τις διαθέσιμες εναλλακτικές λύσεις, το δικαίωμα άρνησης ή ανάκλησης της συγκατάθεσης και τυχόν προβλέψιμες συνέπειες. Επιπλέον, η συγκατάθεση θα πρέπει να λαμβάνεται εθελοντικά, χωρίς εξαναγκασμό ή αθέμιτη επιρροή. Είναι σημαντικό να παρουσιάζουμε τις πληροφορίες με τρόπο κατανοητό στους πελάτες, λαμβάνοντας υπόψη τις πολιτισμικές, γλωσσικές και γνωστικές τους ικανότητες (Busch et al., 2018).

Η εφαρμογή της συναίνεσης κατόπιν ενημέρωσης στις κοινωνικές υπηρεσίες μπορεί να παρουσιάσει δυσκολίες εξαιτίας διάφορων παραγόντων όπως είναι τα γλωσσικά εμπόδια, η δυναμική ισχύος, η ευπάθεια και η περιορισμένη κατανόηση της διαδικασίας συναίνεσης. Οι πάροχοι κοινωνικών υπηρεσιών θα πρέπει να προσπαθούν να δημιουργήσουν ένα ασφαλές και υποστηρικτικό περιβάλλον που ενθαρρύνει την ανοικτή επικοινωνία, την ενεργητική ακρόαση και την ανταπόκριση στις ερωτήσεις και τις ανησυχίες των πολιτών. Οι αποτελεσματικές στρατηγικές επικοινωνίας, όπως η χρήση απλής γλώσσας, οπτικών βοηθημάτων, διερμηνέων, μπορούν να ενισχύσουν την κατανόηση και τη συμμετοχή των εξυπηρετούμενων στη διαδικασία συναίνεσης (Χατζηθεοδοσίου, 2017).

Η εμπιστευτικότητα αποτελεί ακρογωνιαίο λίθο της ηθικής πρακτικής στις κοινωνικές υπηρεσίες. Εξασφαλίζει ότι τα προσωπικά δεδομένα που μοιράζονται οι ωφελούμενοι παραμένουν ιδιωτικά και προστατεύονται. Η εμπιστευτικότητα ενισχύει την εμπιστοσύνη μεταξύ των πολιτών και των συμβούλων, ενθαρρύνει την ανοικτή και ειλικρινή επικοινωνία και προωθεί έναν ασφαλή χώρο για τους εξυπηρετούμενους ώστε να μοιράζονται ευαίσθητες πληροφορίες χωρίς φόβο επιπτώσεων ή παραβίασης της ιδιωτικής ζωής.

Η τήρηση της εμπιστευτικότητας των ωφελουμένων απαιτεί την τήρηση ηθικών αρχών, νομικών υποχρεώσεων και επαγγελματικών κωδίκων δεοντολογίας. Οι επαγγελματίες στις κοινωνικές υπηρεσίες οφείλουν να ενημερώνουν τους πολίτες για τα όρια του απορρήτου, όπως είναι οι νόμοι υποχρεωτικής αναφοράς για συγκεκριμένες καταστάσεις που προκαλούν βλάβη στο ίδιο το άτομο ή σε άλλους. Οι οργανισμοί θα πρέπει να θεσπίσουν σαφείς πολιτικές και διαδικασίες όσον αφορά τη συλλογή, αποθήκευση, πρόσβαση και ανταλλαγή πληροφοριών πολιτών. Θα πρέπει να εξασφαλίζεται το απόρρητο με ασφαλή συστήματα τήρησης αρχείων, περιορισμένη πρόσβαση στα αρχεία των πελατών και εκπαίδευση σχετικά με την εμπιστευτικότητα, για να διατηρείται η ιδιωτική ζωή και η εμπιστευτικότητα των πληροφοριών των εξυπηρετούμενων (Καλφάκης, 2012).

Διάφορα εμπόδια και προβληματισμοί ανακύπτουν κατά την προσπάθεια διασφάλισης της συναίνεσης κατόπιν ενημέρωσης και του εμπιστευτικού χαρακτήρα των κοινωνικών υπηρεσιών. Οι πολιτιστικές διαφορές και τα γλωσσικά εμπόδια μπορεί να παρεμποδίσουν την αποτελεσματική επικοινωνία και κατανόηση μεταξύ πολιτών και επαγγελματιών. Τα άτομα με περιορισμένη δυνατότητα λήψης αποφάσεων, όπως οι ανήλικοι ή τα άτομα που τυγχάνουν δικαστικής συμπαράστασης, απαιτούν επιπλέον μέτρα για να εξασφαλίσουν την προστασία των δικαιωμάτων και των συμφερόντων τους. Η εξισορρόπηση του καθήκοντος τήρησης της εμπιστευτικότητας με την ευθύνη της διασφάλισης της ασφάλειας και της ευημερίας μπορεί να δημιουργήσει ηθικά διλήμματα.

Για να ενισχυθεί η πρακτική της συναίνεσης μετά από ενημέρωση και της εμπιστευτικότητας, μπορούν να εφαρμοστούν διάφορες στρατηγικές. Η συνεχής επαγγελματική

ανάπτυξη και κατάρτιση μπορεί να εφοδιάσει τους παρόχους κοινωνικών υπηρεσιών με τις γνώσεις και τις δεξιότητες για την αποτελεσματική επικοινωνία, την απόκτηση συναίνεσης κατόπιν ενημέρωσης και τη διατήρηση της εμπιστευτικότητας. Η θέσπιση σαφών πολιτικών και διαδικασιών εντός των οργανισμών, συμπεριλαμβανομένων των συμφωνιών εμπιστευτικότητας και των προτύπων συγκατάθεσης, προάγει τη συνέπεια και τη λογοδοσία. Η τακτική παρακολούθηση, οι διαβουλεύσεις σε υποθέσεις και οι συζητήσεις για θέματα δεοντολογίας εντός της ομάδας κοινωνικής υπηρεσίας μπορούν να διευθετήσουν τις προκλήσεις και να εξασφαλίσουν τη συμμόρφωση με τα δεοντολογικά πρότυπα (Ανδριόπουλος, 2018).

Η συναίνεση μετά από ενημέρωση και η εμπιστευτικότητα είναι θεμελιώδεις αρχές των κοινωνικών υπηρεσιών που διαφυλάσσουν τα δικαιώματα, την αυτονομία και την ιδιωτικότητα των πολιτών. Η τήρηση αυτών των αρχών απαιτεί δεοντολογική συνείδηση, αποτελεσματική επικοινωνία, πολιτισμική επάρκεια και τήρηση των νομικών και επαγγελματικών κατευθυντήριων γραμμών. Εξασφαλίζοντας τη συναίνεση μετά από ενημέρωση και διατηρώντας την εμπιστευτικότητα, οι επαγγελματίες μπορούν να εγκαθιδρύσουν σχέσεις εμπιστοσύνης, σεβόμενοι την αυτονομία του ωφελούμενου και να προαγάγουν την ευημερία και την αξιοπρέπεια όσων εξυπηρετούν (Groenendijk & Slaets, 2018).

5.3 Προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης στην έρευνα και τις παρεμβάσεις

Η προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης στην έρευνα και τις παρεμβάσεις στον χώρο των κοινωνικών υπηρεσιών είναι ουσιαστικής σημασίας για τη διασφάλιση της δικαιοσύνης, της ενσωμάτωσης και της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στο παρόν υποκεφάλαιο θα συζητηθεί η σημασία της προώθησης της ισότητας και της δικαιοσύνης, θα διερευνηθούν οι ηθικοί προβληματισμοί, θα αναδείχνουν οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι επαγγελματίες και θα παρουσιαστούν στρατηγικές για την αποτελεσματική ενσωμάτωση αυτών των αρχών στην έρευνα και τις παρεμβάσεις. Η προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης στην έρευνα και τις παρεμβάσεις βασίζεται στις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ηθικής πρακτικής. Αναγνωρίζει την εγγενή αξία και αξιοπρέπεια του κάθε ατόμου και στοχεύει στην αντιμετώπιση των συστημικών διαφορών, των διακρίσεων και των κοινωνικών ανισοτήτων. Με την προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης, οι ερευνητές και οι επαγγελματίες μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία πιο δίκαιων και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνιών, όπου όλοι έχουν ίση πρόσβαση σε ευκαιρίες και πόρους (Παπαδοπούλου & Στεφανίδης, 2019).

Επιπρόσθετα, η προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης στην έρευνα και τις παρεμβάσεις απαιτεί την τήρηση των δεοντολογικών αρχών και κατευθυντήριων γραμμών. Οι

ερευνητές και οι επαγγελματίες θα πρέπει να καταβάλουν προσπάθειες για να τηρούν τις αρχές της δικαιοσύνης, του σεβασμού, της αυτονομίας και της μη διάκρισης. Επιπλέον, η πολιτισμική ικανότητα και ευαισθησία είναι ζωτικής σημασίας για τη διεξαγωγή έρευνας και παρεμβάσεων που σέβονται διαφορετικές ταυτότητες, εμπειρίες και προοπτικές (Baum & Burnes, 2018).

Αξίζει να αναφέρουμε επίσης ότι η προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης στην έρευνα και τις παρεμβάσεις αντιμετωπίζει δυσκολίες. Οι ανισορροπίες εξουσίας, οι συστημικές προκαταλήψεις και οι παγιωμένες κοινωνικές δομές μπορούν να εμποδίσουν την πρόοδο προς την ισότητα και τη δικαιοσύνη. Οι ερευνητές και οι επαγγελματίες πρέπει να διερευνούν τα ηθικά διλήμματα που σχετίζονται με την εμπιστευτικότητα, τη συγκατάθεση, την εκπροσώπηση και το ενδεχόμενο πρόκλησης βλάβης. Η αντιμετώπιση των διαφορών εξουσίας και η εξασφάλιση ουσιαστικής συμμετοχής των περιθωριοποιημένων ομάδων μπορεί να είναι πολύπλοκη και να απαιτεί συνεχή σκέψη, διάλογο και συνεργασία (Παπαδοπούλου & Στεφανίδης, 2019).

Για την αποτελεσματική προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης στην έρευνα και τις παρεμβάσεις, μπορούν να εφαρμοστούν διάφορες στρατηγικές:

- Προοπτική ισότητας:

Η υιοθέτηση της προοπτικής της ισότητας συνεπάγεται την ενδελεχή ανάλυση του κοινωνικού τοπίου και των συστημικών ανισοτήτων που συμβάλλουν στα θέματα που εξετάζονται ή αντιμετωπίζονται. Είναι σημαντικό να λαμβάνεται υπόψη ότι η έρευνα και οι παρεμβάσεις επηρεάζουν τις περιθωριοποιημένες κοινότητες και να γίνεται προσπάθεια να αντιμετωπιστούν και να εξαϋλωθούν συστήματα και δράσεις που διαιωνίζουν την αδικία.

- Συμμετοχή σε συνεργασίες:

Ανάπτυξη συνεργασιών με άτομα και κοινότητες που έχουν ζήσει εμπειρίες που σχετίζονται με το θέμα της έρευνας ή της παρέμβασης. Είναι απαραίτητη η συνεργασία με οργανισμούς της κοινότητας, ομάδες υπεράσπισης και πρωτοβουλίες βάσης για να διασφαλιστεί ότι οι προοπτικές τους θα ενσωματωθούν σε όλη τη διαδικασία. Η από κοινού λήψη αποφάσεων και η από κοινού δημιουργία παρεμβάσεων μπορούν να ενισχύσουν τη συνάφεια και την αποτελεσματικότητά τους.

- Διεξαγωγή Διατομεακών Αναλύσεων:

Αναγνώριση και ανάλυση των διασταυρούμενων ταυτοτήτων και εμπειριών των ατόμων στο πλαίσιο της έρευνας και των παρεμβάσεων. Εξετάστε πώς οι διαφορετικές κοινωνικές ταυτότητες (όπως η φυλή, το φύλο, η τάξη, η σεξουαλικότητα, η αναπηρία) τέμνονται και διαμορφώνουν τις εμπειρίες των ατόμων με διακρίσεις, προνόμια και πρόσβαση σε πόρους. Αυτή η διατομεακή ανάλυση βοηθά στον εντοπισμό και την αντιμετώπιση πολλαπλών μορφών καταπίεσης και ανισότητας.

- Συμμετοχικές προσεγγίσεις:

Υιοθέτηση συμμετοχικών μεθόδων έρευνας και παρέμβασης που περιλαμβάνουν την ενεργό συμμετοχή σε όλα τα στάδια της διαδικασίας. Ενδυνάμωση των ατόμων και των κοινοτήτων να μοιράζονται τις γνώσεις τους, να ορίζουν ερευνητικά ζητήματα και να συμβάλλουν στη λήψη αποφάσεων. Εξασφάλιση ότι τα ερευνητικά ευρήματα ή τα αποτελέσματα της παρέμβασης είναι προσβάσιμα, σχετικά και ωφέλιμα για τις κοινότητες που εξυπηρετούνται (Σταμούλης & Στάμος, 2016).

- Συνεχής αντανάκλαση και μάθηση:

Να εμπλακούν σε συνεχή αυτό-μελέτη και κριτική εξέταση των προσωπικών προκαταλήψεων, υποθέσεων και δυναμικής που μπορεί να επηρεάσουν την έρευνα και τις παρεμβάσεις. Επιδίωξη συνεχούς επαγγελματικής ανάπτυξης και εκπαίδευσης σε θέματα που σχετίζονται με την ισότητα, τη διαφορετικότητα και την κοινωνική δικαιοσύνη. Να μάθουν ενεργά από την ανατροφοδότηση, τις διαφορετικές προοπτικές, και τις εμπειρίες των περιθωριοποιημένων ατόμων και κοινοτήτων.

Η προώθηση της ισότητας και της δικαιοσύνης στην έρευνα και τις παρεμβάσεις αποτελεί θεμελιώδη ευθύνη των κοινωνικών υπηρεσιών. Απαιτεί μια δέσμευση στην ηθική πρακτική, τις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης και τη δια βίου μάθηση. Με την ενσωμάτωση στρατηγικών όπως η υιοθέτηση προώθησης της κοινωνικής δικαιοσύνης, η συμμετοχή σε ομαδικές συνεργασίες, η διεξαγωγή διατομεακών αναλύσεων, η υιοθέτηση συμμετοχικών προσεγγίσεων και η συνεχή εκπαίδευση, οι ερευνητές και οι επαγγελματίες μπορούν να συμβάλουν βελτιώνοντας σε μεγάλο βαθμό το έργο τους. Μέσα από αυτές τις προσπάθειες, μπορούμε να προωθήσουμε το στόχο της οικοδόμησης περιεκτικών και δίκαιων κοινωνιών που εκτιμούν την εγγενή αξιοπρέπεια και τα δικαιώματα όλων των ατόμων (Edgar et al., 2018).

5.4 Εξισορρόπηση της αυτονομίας και της ευεργεσίας

Η αυτονομία αναγνωρίζει και σέβεται τα δικαιώματα των πελατών να λαμβάνουν τεκμηριωμένες αποφάσεις και να έχουν τον έλεγχο της ζωής τους, ενώ η φιλανθρωπία αντανάκλα την επιθυμία του επαγγελματία να παρέχει συμπονετική φροντίδα και υποστήριξη. Η επίτευξη ισορροπίας μεταξύ των αρχών αυτών είναι ζωτικής σημασίας για την προώθηση της ενδυνάμωσης των πελατών, τη διασφάλιση της ευημερίας τους και την προώθηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης και συνεργασίας. Το τμήμα αυτό διερευνά τη σημασία της αυτονομίας και της φιλανθρωπίας, των ηθικών προβληματισμών, των προκλήσεων στην πράξη και των στρατηγικών για την επίτευξη μιας αρμονικής ισορροπίας (O'Sullivan & Busch, 2020).

Η αυτονομία είναι μια θεμελιώδης αρχή που υποστηρίζει τα δικαιώματα των ατόμων στην αυτοδιάθεση και τη λήψη αποφάσεων. Αναγνωρίζει ότι οι θεραπευόμενοι έχουν μοναδικές γνώσεις

και εμπειρίες που θα πρέπει να γίνουν σεβαστές και να εκτιμηθούν. Ο σεβασμός της αυτονομίας επιτρέπει στους πολίτες να ασκούν τις επιλογές τους, να λαμβάνουν αποφάσεις ευθυγραμμισμένες με τις αξίες και τις προτιμήσεις τους και να διατηρούν μια αίσθηση ελέγχου και αξιοπρέπειας στη ζωή τους (Στραβοσκούφης, 2006).

Η φιλανθρωπία αντικατοπτρίζει την φροντίδα και την ενσυναίσθηση που οφείλουν να δείχνουν οι εργαζόμενοι των κοινωνικών υπηρεσιών. Ενσωματώνει τη δέσμευση του επαγγελματία να ενεργεί προς το συμφέρον των ωφελουμένων, παρέχοντας υποστήριξη. Οι επαγγελματίες επιδεικνύουν ευγένεια προάγοντας ένα «ζεστό» και περιποιητικό περιβάλλον, ακούγοντας ενεργά και προσαρμόζοντας τις παρεμβάσεις τους στις μοναδικές συνθήκες των εξυπηρετούμενων τους (Σιαφάκα & Φλώρου, 2018). Η εξισορρόπηση της αυτονομίας και της καλοσύνης απαιτεί προσεκτικές ηθικές εκτιμήσεις. Οι επαγγελματίες πρέπει να σέβονται την αυτονομία και το δικαίωμα αυτοδιάθεσης των πολιτών, εξασφαλίζοντας τη συγκατάθεση κατόπιν ενημέρωσης, την εμπιστευτικότητα και το σεβασμό των επιλογών τους. Ταυτόχρονα, πρέπει να ενεργούν με ευγένεια, διαφυλάσσοντας την ευημερία τους, προάγοντας τα βέλτιστα συμφέροντά τους και παρέχοντας την αναγκαία στήριξη και καθοδήγηση.

Η εξισορρόπηση της αυτονομίας και της φιλανθρωπίας μπορεί να αποτελέσει πρόκληση για τις κοινωνικές υπηρεσίες. Οι ωφελούμενοι μπορεί να έχουν διαφορετικά υπόβαθρα, πολιτιστικές αξίες και επίπεδα ικανότητας λήψης αποφάσεων, καθιστώντας απαραίτητο για τους επαγγελματίες να προσεγγίσουν κάθε πολίτη ξεχωριστά και να προσαρμόσουν την προσέγγισή τους ανάλογα. Οι ανισορροπίες ισχύος, οι χρονικοί περιορισμοί και οι περιορισμένοι πόροι ενδέχεται επίσης να επηρεάσουν την ικανότητα πλήρους τήρησης της αυτονομίας του εξυπηρετούμενου ή την παροχή εκτεταμένης καλοπροαίρετης φροντίδας. Επιπλέον, οι επαγγελματίες πρέπει να χειρίζονται καταστάσεις όπου οι επιλογές των πελατών μπορεί να έρχονται σε σύγκρουση με τις δικές τους αξίες ή επαγγελματικές υποχρεώσεις (Τσολάκη & Παναγιωτοπούλου, 2017).

Για να επιτευχθεί μια ισορροπία μεταξύ αυτονομίας και αλτρουιστικής συμπεριφοράς, απαιτούνται προσεκτικά σχεδιασμένες προσεγγίσεις και διαρκής έρευνα. Ακολουθούν κάποιοι τρόποι προς εξέταση του θέματος (Στραβοσκούφης, 2006):

- Προώθηση μιας προσωποκεντρικής προσέγγισης

Για να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά οι ανάγκες των ατόμων που λαμβάνουν κοινωνικές υπηρεσίες, είναι υψίστης σημασίας να υιοθετηθεί μια προσωποκεντρική προσέγγιση που επικεντρώνεται στις αξίες, τις προτιμήσεις και τις προσδοκίες τους. Αυτό περιλαμβάνει την ιεράρχηση της ευημερίας του πελάτη με την ενεργό συμμετοχή του στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Με την εμπλοκή των πελατών ως εταίρων, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες δημιουργούν ένα περιβάλλον όπου προσφέρονται πληροφορίες, υποστήριξη και εναλλακτικές

λύσεις. Είναι σημαντικό ότι η προσέγγιση αυτή διασφαλίζει την αυτονομία του ατόμου, επιτρέποντάς του να κάνει συνειδητές επιλογές που ανταποκρίνονται στις μοναδικές του ανάγκες.

- Βελτίωση της επικοινωνίας και της συνεργασίας

Η αναβάθμιση της ποιότητας των αλληλεπιδράσεων με τους εξυπηρετούμενους απαιτεί δέσμευση για ανοικτή και διαφανή επικοινωνία. Η δημιουργία ενός χώρου όπου οι ωφελούμενοι αισθάνονται ασφαλείς να εκφράζουν τις ανάγκες, τις ανησυχίες και τους στόχους τους είναι θεμελιώδης. Καλλιεργώντας μια ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες διευκολύνουν τους ειλικρινείς διαλόγους που οδηγούν σε πιο αποτελεσματικές παρεμβάσεις. Στη συνέχεια, η συνεργασία γίνεται ακρογωνιαίος λίθος αυτής της διαδικασίας, με τους θεραπευόμενους να παίζουν ενεργό ρόλο στο σχεδιασμό σχεδίων που εναρμονίζονται με τις αξίες τους. Οι αμοιβαία συμφωνημένες στρατηγικές όχι μόνο ενδυναμώνουν τους πολίτες αλλά και ανοίγουν το δρόμο για παρεμβάσεις που βελτιώνουν πραγματικά την ευημερία τους (Jones & Williams, 2018).

- Πολιτιστική επάρκεια

Μια κρίσιμη πτυχή της παροχής αποτελεσματικών κοινωνικών υπηρεσιών είναι η ανάπτυξη πολιτισμικής επάρκειας. Η αναγνώριση του διαφορετικού υπόβαθρου, των πεποιθήσεων και των πρακτικών των εξυπηρετούμενων είναι απαραίτητη. Αυτή η ευαισθησία επιτρέπει στους εργαζόμενους στις κοινωνικές υπηρεσίες να κατανοούν και να σέβονται τις πολιτισμικές διακρίσεις που επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων. Μέσα σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια, η αυτονομία έχει διαφορετικές έννοιες. Αναγνωρίζοντας αυτές τις διαφορές, οι εργαζόμενοι μπορούν να διασφαλίσουν ότι οι υπηρεσίες ευθυγραμμίζονται με τις ατομικές πολιτισμικές προοπτικές. Η έρευνα που διεξήχθη από τους Leontitsis et al. το 2020 υπογραμμίζει τη σημασία της πολιτισμικής επάρκειας στην προώθηση πολιτισμικά ευαίσθητων προσεγγίσεων για την αυτονομία. Μια τέτοια κατανόηση εμπλουτίζει την αλληλεπίδραση μεταξύ των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες και των ωφελούμενων, διασφαλίζοντας ότι οι παρεμβάσεις δεν είναι μόνο αποτελεσματικές αλλά και ότι σέβονται τις πολιτισμικές αποχρώσεις. Στην ουσία, η προώθηση μιας προσωποκεντρικής προσέγγισης, η ενίσχυση της επικοινωνίας και της συνεργασίας και η καλλιέργεια της πολιτισμικής ικανότητας αποτελούν αναπόσπαστο στοιχείο για την παροχή κοινωνικών υπηρεσιών με αντίκτυπο και σεβασμό. Υπερασπιζόμενοι αυτές τις αρχές, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες δημιουργούν ένα περιβάλλον όπου τα άτομα λαμβάνουν εξατομικευμένη υποστήριξη που ανταποκρίνεται στην ταυτότητα, τις αξίες και το πολιτισμικό τους πλαίσιο.

- Πολιτισμική επάρκεια: Αγκαλιάζοντας τη διαφορετικότητα

Μια κομβική και θεμελιώδης πτυχή της παροχής αποτελεσματικών κοινωνικών υπηρεσιών περιστρέφεται γύρω από την καλλιέργεια της πολιτισμικής επάρκειας. Η αναγνώριση του περίπλοκου μωσαϊκού των διαφορετικών καταβολών, πεποιθήσεων και πρακτικών των θεραπευόμενων αναδεικνύεται σε ακρογωνιαίο λίθο. Αυτή η ιδιαίτερη ευαισθησία των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες τους προσδίδει την ικανότητα να κατανοούν και να τιμούν τις πολιτισμικές αποχρώσεις που διαμορφώνουν περίπλοκα τη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Martinez & Lee, 2019).

- Πλοήγηση σε πολιτισμικά πλαίσια

Η λειτουργία μέσα σε διαφορετικά πολιτισμικά πλαίσια εγγυάται την έντονη κατανόηση της πολύπλευρης φύσης της αυτονομίας. Η αναγνώριση αυτής της πολυπλοκότητας επιτρέπει στους εργαζόμενους να συγχρονίζουν τις υπηρεσίες με τις επιμέρους πολιτισμικές οπτικές γωνίες. Η πορεία της πολιτισμικής επάρκειας εγκαινιάζει τη δυνατότητα μετατροπής της παροχής κοινωνικών υπηρεσιών σε μια βαθιά ηχηρή εμπειρία. Αυτό πραγματοποιείται μέσω της ευθυγράμμισης των παρεμβάσεων με το πολιτισμικό πρίσμα μέσα από το οποίο οι εξυπηρετούμενοι αντιλαμβάνονται την αυτονομία.

- Έρευνα και πολιτισμική ευαισθησία

Η επιστημονική προσπάθεια που ανέλαβαν οι Leontitisetal. το 2020 υπογραμμίζει τη μνημειώδη σημασία της πολιτισμικής επάρκειας. Η έρευνα φωτίζει τον ρόλο της πολιτισμικής συνείδησης στην καλλιέργεια προσεγγίσεων αυτονομίας που είναι βαθιά ευαίσθητες στις πολιτισμικές δυναμικές. Αυτή η ολιστική κατανόηση εμπλουτίζει περαιτέρω την αλληλεπίδραση μεταξύ των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες και των εξυπηρετούμενων τους. Πρόκειται για μια σχέση αλληλεπίδρασης όπου οι παρεμβάσεις δεν οφείλουν να είναι απλώς αποτελεσματικές αλλά και αριστοτεχνικά συντονισμένες με τις πολιτισμικές λεπτές αποχρώσεις που καθορίζουν και διαμορφώνουν τις εμπειρίες των πολιτών(Rodriguez & Nguyen, 2017).

- Αύξηση της αλληλεπίδρασης και του αντίκτυπου

Συνοψίζοντας, η σχολαστική ανάπτυξη της πολιτισμικής επάρκειας ενισχύει την απήχηση των κοινωνικών υπηρεσιών. Είναι μια ωδή στην ποικιλομορφία, ένας φόρος τιμής στις πολιτισμικές ιδιαιτερότητες και μια διαβεβαίωση του σεβασμού των ατομικών αναγκών. Καθώς οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες περιηγούνται στο περίπλοκο μωσαϊκό των πολιτισμικών τοπίων, συντονίζουν παρεμβάσεις που έχουν απήχηση, αντίκτυπο. Αυτή η δυναμική συμφωνία είναι η ενσάρκωση της αποτελεσματικής παροχής υπηρεσιών, που έχει ως έδρα τη βαθιά κατανόηση των διαφορετικών κόσμων μέσα στους οποίους αναπνέει η αυτονομία (Thompson & Davis, 2021).

B. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Κεφάλαιο 6ο

«Ερευνητική Μεθοδολογία»

6.1. Οι ποιοτικές μέθοδοι στις κοινωνικές έρευνες

Οι ποιοτικές μέθοδοι στην κοινωνική έρευνα προσφέρουν ένα πλούσιο φάσμα προσεγγίσεων που στοχεύουν στην κατανόηση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, των εμπειριών και των κοινωνικών φαινομένων. Μέσω αυτών των μεθόδων, οι ερευνητές επικεντρώνονται στην ανάπτυξη μιας βαθιάς και διεισδυτικής κατανόησης του κόσμου των ανθρώπων που μελετούν. Από τις προσεγγίσεις των συνεντεύξεων και των παρατηρήσεων έως την ανάλυση περιεχομένου και την έρευνα δράσης, οι ποιοτικές μέθοδοι αποτελούν ισχυρό εργαλείο για την αντίληψη και την ανάλυση των πολυπλοκοτήτων της ανθρώπινης κοινωνικής πραγματικότητας. Αυτές οι μέθοδοι εστιάζουν στην καταγραφή πλούσιων, περιγραφικών δεδομένων με μη αριθμητικά μέσα, επιτρέποντας στους ερευνητές να διερευνήσουν τις πολυπλοκότητες και τις αποχρώσεις των κοινωνικών φαινομένων. Οι ποιοτικές ερευνητικές μέθοδοι προσφέρουν μοναδικά πλεονεκτήματα στην διερεύνηση υποκειμενικών εμπειριών, κοινωνικών αλληλεπιδράσεων και συναφών παραγόντων που διαμορφώνουν τις ζωές των ατόμων. Μερικά από τα βασικά χαρακτηριστικά και τις κοινές ποιοτικές μεθόδους που χρησιμοποιούνται στην κοινωνική έρευνα είναι τα παρακάτω (Patton, 2014):

1. Σε βάθος Διερεύνηση: Οι ποιοτικές μέθοδοι δίνουν έμφαση στην διεξοδική αναζήτηση των ερευνητικών ζητημάτων, με στόχο την αποκάλυψη πλούσιων και λεπτομερών πληροφοριών σχετικά με τα κοινωνικά φαινόμενα που μελετώνται. Η Ποιοτική Έρευνα τονίζει τη σημασία της κατανόησης του κοινωνικού και πολιτιστικού πλαισίου στο οποίο ζουν τα άτομα. Διερευνά πώς οι κοινωνικοί, πολιτιστικοί και ιστορικοί παράγοντες επηρεάζουν συμπεριφορές, πεποιθήσεις και αλληλεπιδράσεις. Η εννοιολογική κατανόηση βοηθά τους ερευνητές να ερμηνεύσουν και να αναλύσουν τα δεδομένα με ολιστικό τρόπο (Merriam, 2017).
2. Ευέλικτη και επαναληπτική προσέγγιση: Η ποιοτική έρευνα υιοθετεί μια ευέλικτη και επαναληπτική προσέγγιση, επιτρέποντας την τελειοποίηση και προσαρμογή των ερευνητικών ερωτημάτων και την προσαρμογή βάσει των αναδυόμενων ιδεών. Αυτή η προσέγγιση αναγνωρίζει ότι τα κοινωνικά φαινόμενα είναι πολύπλοκα και πολύπλευρα, απαιτώντας ευελιξία για τη σύλληψη των διαφορετικών προοπτικών και αποχρώσεων.

3. Προοπτικές: Η ποιοτική έρευνα επιδιώκει να κατανοήσει τις προοπτικές και τις εμπειρίες των συμμετεχόντων, δίνοντας φωνή στις αφηγήσεις τους και επιτρέποντας υποκειμενικές ερμηνείες. Οι ερευνητές στοχεύουν να συλλάβουν τον πλούτο των βιωμένων εμπειριών, πεποιθήσεων και εννοιών που μπορεί να μην συλλαμβάνονται πλήρως από τα ποσοτικά μέτρα (Silverman, 2019).
4. Συνεντεύξεις: Οι διεξοδικές συνεντεύξεις εμπλέκουν συμμετέχοντες σε ανοιχτές, ευέλικτες και μοναδικές συζητήσεις για να διερευνήσουν τις εμπειρίες, τις προοπτικές και τις πεποιθήσεις τους που σχετίζονται με το εξεταζόμενο θέμα. Οι συνεντεύξεις μπορούν να είναι δομημένες, ημι-δομημένες ή μη δομημένες, επιτρέποντας την ευελιξία στην ανίχνευση συγκεκριμένων τομέων ενδιαφέροντος, παρέχοντας παράλληλα χώρο στους συμμετέχοντες για να μοιράζονται τις μοναδικές τους ιδέες.
5. Ομάδες Εστίασης: Οι ομάδες εστίασης αφορούν ομαδικές συζητήσεις με μικρό αριθμό συμμετεχόντων, επιτρέπουν την αλληλεπίδραση και τη διερεύνηση κοινών εμπειριών, στάσεων και πεποιθήσεων. Οι ομάδες εστίασης επιτρέπουν στους ερευνητές να συλλάβουν τη δυναμική της ομάδας και τις συλλογικές προοπτικές, προωθώντας βαθύτερη κατανόηση των κοινωνικών κανόνων, των πολιτιστικών αξιών και των διαδικασιών της ομάδας.
6. Συμμετοχική Παρατήρηση: Η συμμετοχική παρατήρηση περιλαμβάνει ερευνητές που βυθίζονται στο ερευνητικό περιβάλλον για να παρατηρήσουν και να καταγράψουν κοινωνικές αλληλεπιδράσεις, συμπεριφορές και καθημερινές πρακτικές. Η Εθνογραφική έρευνα είναι μια μορφή παρατήρησης που περιλαμβάνει μακροπρόθεσμη εμπλοκή και εμβάθυνση σε ένα συγκεκριμένο πολιτιστικό ή κοινωνικό πλαίσιο (Creswell & Poth, 2017)
7. Μελέτη Περίπτωσης: Η μελέτη περίπτωσης περιλαμβάνει μια σε βάθος έρευνα ενός συγκεκριμένου ατόμου, ομάδας, οργανισμού ή κοινότητας. Οι ερευνητές για τη συγκέντρωση πολλαπλών πηγών δεδομένων (π.χ., συνεντεύξεις, έγγραφα, παρατηρήσεις, σημειώσεις, άρθρα, κ.α.) με στόχο να κατανοήσουν πλήρως την υπό μελέτη περίπτωση. Οι μελέτες περίπτωσης δίνουν μια λεπτομερή εξέταση συγκεκριμένων πλαισίων, διαδικασιών και αποτελεσμάτων.
8. Ανάλυση περιεχομένου: Η ανάλυση περιεχομένου περιλαμβάνει συστηματική ανάλυση καταγεγραμμένων, οπτικών ή οπτικοακουστικών δεδομένων για τον εντοπισμό μοτίβων, θεμάτων και εννοιών. Οι ερευνητές εξετάζουν έγγραφα, πηγές μέσων μαζικής ενημέρωσης ή άλλες μορφές επικοινωνίας για να κατανοήσουν το περιεχόμενο και τον λόγο που περιβάλλει ένα συγκεκριμένο θέμα ή φαινόμενο.
9. Αφηγηματική Ανάλυση: Η αφηγηματική ανάλυση επικεντρώνεται στην ανάλυση ατομικών ή συλλογικών αφηγήσεων ή ιστοριών για να αποκαλύψει τα υποκείμενα θέματα, τις δομές και τις διαδικασίες δημιουργίας νοήματος. Οι ερευνητές εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο

τα άτομα δημιουργούν και μοιράζονται τις εμπειρίες τους, τις ταυτότητές τους και τις οπτικές τους μέσα από την αφήγηση ιστοριών.

10. Εμπειρικά Θεμελιωμένη θεωρία: Η εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία είναι μια επαγωγική προσέγγιση στην ποιοτική έρευνα που περιλαμβάνει την ανάπτυξη θεωριών ή εννοιών που βασίζονται στα δεδομένα. Οι ερευνητές συμμετέχουν σε μια συστηματική διαδικασία κωδικοποίησης, κατηγοριοποίησης και ανάλυσης δεδομένων για να δημιουργήσουν θεωρία που προκύπτει μέσα από τα ίδια τα δεδομένα (Morse, 2015).
11. Οπτικές μέθοδοι: Οι μέθοδοι οπτικού υλικού περιλαμβάνουν τη χρήση φωτογραφιών, βίντεο, σχεδίων ή άλλων οπτικών μέσων ως μέσο συλλογής ή ανάλυσης δεδομένων. Οι οπτικές μέθοδοι επιτρέπουν στους συμμετέχοντες να εκφραστούν με εναλλακτικούς τρόπους και χρησιμεύουν στην εξερεύνηση ευαίσθητων θεμάτων

Συμπερασματικά, οι ποιοτικές μέθοδοι στην κοινωνική έρευνα προσφέρουν πολύτιμες πληροφορίες για τις υποκειμενικές εμπειρίες, τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις και τους συναφείς παράγοντες που διαμορφώνουν τη ζωή των ατόμων. Αυτές οι μέθοδοι δίνουν έμφαση στην εις βάθος διερεύνηση, την κατανόηση του πλαισίου και την ευελιξία. Μέσα από προσεγγίσεις όπως συνεντεύξεις, ομάδες εστίασης, παρατηρήσεις και ανάλυση περιεχομένου, η ποιοτική έρευνα παρέχει μια λεπτή κατανόηση των κοινωνικών φαινομένων. Η εξασφάλιση αυστηρότητας και ποιότητας στην ποιοτική έρευνα περιλαμβάνει την εφαρμογή στρατηγικών όπως τριγωνισμός, αντανakλαστικότητα, κορεσμός και ενημέρωση από ομότιμους. Υιοθετώντας ποιοτικές μεθόδους, οι ερευνητές μπορούν να ανακαλύψουν τις πολυπλοκότητες και τις αποχρώσεις των κοινωνικών φαινομένων και να συνεισφέρουν στην βαθύτερη κατανόηση του κοινωνικού κόσμου (Denzin & Lincoln, 2011).

6.2 Η Εμπειρικά Θεμελιωμένη Θεωρία

Η εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία, γνωστή και ως θεμελιωμένη θεωρία, είναι μια μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας που αναπτύχθηκε από τους κοινωνιολόγους Μπάρνεϊ Γκλέιζερ και Άνσελμ Στράους. Στοχεύει στην ανάπτυξη θεωριών ή εννοιών που βασίζονται στα δεδομένα που συλλέγονται κατά τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας. Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως η εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία στοχεύει πρωταρχικά στην παραγωγή θεωρητικών γνώσεων απευθείας από τα δεδομένα. Έτσι επιτρέπεται στις θεωρίες να αναδυθούν από την ανάλυση αντί να επιβληθούν στα δεδομένα από προϋπάρχουσες θεωρίες ή πλαίσια (Creswell, 2013).

Η εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρητική προσέγγιση Περιλαμβάνει διάφορες βασικές αρχές και βήματα. Ξεκινά με συγκεκριμένες παρατηρήσεις και δεδομένα και στη συνέχεια δουλεύει προς την ανάπτυξη ευρύτερων εννοιών και θεωριών. Επιτρέπει την διερεύνηση και την κατανόηση των δεδομένων χωρίς να αυτά να περιορίζονται από στερεοτυπικές ιδέες. Επίσης, η ανάλυση είναι σταθερή και συγκριτική, όπου τα δεδομένα συγκρίνονται συστηματικά και αντιπαραβάλλονται για να εντοπιστούν ομοιότητες, διαφορές και πρότυπα. Οι ερευνητές ασχολούνται με την κωδικοποίηση γραμμή προς γραμμή, κατηγοριοποίηση των δεδομένων, και τη σύγκριση περιστατικών για τον προσδιορισμό των σχέσεων και να δημιουργήσουν έννοιες ή κατηγορίες (Flick, 2018).

Επιπρόσθετα, η διαδικασία συλλογής δεδομένων στην εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία καθοδηγείται από τη θεωρητική δειγματοληψία. Σε αντίθεση με την τυχαία δειγματοληψία, η θεωρητική δειγματοληψία περιλαμβάνει την επιλογή συμμετεχόντων ή πηγών δεδομένων με βάση τις αναδυόμενες έννοιες ή θεωρίες. Οι ερευνητές αναζητούν σκόπιμα δεδομένα που μπορούν να αμφισβητήσουν ή να τελειοποιήσουν υπάρχουσες ιδέες και θεωρίες, επιτρέποντας τον θεωρητικό κορεσμό (Ανδριανοπούλου, 2021).

Αξίζει να αναφέρουμε ότι η κωδικοποίηση είναι μια θεμελιώδης πτυχή της εμπειρικά θεμελιωμένης θεωρίας. Οι ερευνητές αναθέτουν κωδικούς σε συγκεκριμένα τμήματα των δεδομένων για να προσδιορίσουν έννοιες, θέματα ή μοτίβα, σχηματίζοντας έτσι τη βάση των θεωρητικών εννοιών (Patton, 2014). Επιπλέον, σημαντική είναι και η διαδικασία του θεωρητικού κορεσμού. Οι ερευνητές σκόπιμα συλλέγουν και αναλύουν δεδομένα μέχρι να φτάσουν σε ένα σημείο όπου τα πρόσθετα δεδομένα δεν αποδίδουν πλέον νέες έννοιες ή θεωρίες. Έτσι εξασφαλίζεται ότι η ανάλυση είναι ολοκληρωμένη και επαρκής για να υποστηρίξει την ανάπτυξη τεκμηριωμένων θεωριών.

Ακόμη, το *memoing* είναι μια πρακτική στην εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία. Οι ερευνητές γράφουν αυθόρμητες σημειώσεις, ιδέες και σκέψεις κατά τη διάρκεια (με έμφαση στο κατά τη διάρκεια) της διαδικασίας ανάλυσης δεδομένων (Μποτόσογλου, 2019). Τα υπομνήματα αυτά διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην τεκμηρίωση του αναλυτικού ταξιδιού. Μέσα από τη συνεχή σύγκριση, τη θεωρητική δειγματοληψία και την κωδικοποίηση, οι ερευνητές σταδιακά δημιουργούν θεωρητικά πλαίσια ή έννοιες που βασίζονται στα δεδομένα. Οι θεωρίες δεν επιβάλλονται από εξωτερικές πηγές, αλλά προκύπτουν διαρκώς από τα μοτίβα και τις σχέσεις που προσδιορίζονται στα δεδομένα. Οι θεωρητικές έννοιες είναι συνεχώς εκλεπτυσμένες και αναπτυσσόμενες καθ' όλη τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας (Merriam, 2017).

Η έννοια της εγκυρότητας στην εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία διαφέρει από την παραδοσιακή ποσοτική έρευνα. Αντί να προσπαθεί να αποδείξει τη γενικευσιμότητα των ευρημάτων, η εγκυρότητα στην εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία αναφέρεται στην καταλληλότητα,

συνάφεια, και συνοχή της αναπτυγμένης θεωρίας με τα δεδομένα. Η αξιοπιστία, από την άλλη πλευρά, αφορά τη συνέπεια και την εγκυρότητα της ερευνητικής διαδικασίας και των πορισμάτων. Η εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρητική προσέγγιση έχει πολλά πλεονεκτήματα που συμβάλλουν στη δημοτικότητα και τη χρησιμότητά της στην ποιοτική έρευνα. Επιτρέπει μια λεπτομερή εξερεύνηση πολύπλοκων φαινομένων, ενθαρρύνει την ανακάλυψη καινοτόμων εννοιών και σχέσεων και παρέχει μια συστηματική προσέγγιση στην ανάπτυξη της θεωρίας (Μποτόσογλου, 2019). Η έμφαση στην αξιοπιστία των δεδομένων ενισχύει την εγκυρότητα και την αυθεντικότητα των θεωριών που προκύπτουν. Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωριστούν οι πιθανοί περιορισμοί της εμπειρικά θεμελιωμένης θεωρίας. Η συνεχής σύγκριση και η θεωρητική δειγματοληψία απαιτούν σημαντικό χρόνο και προσπάθεια. Η υποκειμενικότητα της κωδικοποίησης και της ερμηνείας μπορεί να εισάγει μεροληψίες, και η έμφαση σε συγκεκριμένα συμφραζόμενα ευρήματα μπορεί να περιορίσει τη γενίκευση των θεωριών που παράγονται. Παρ' όλα αυτά, όταν εφαρμόζεται αυστηρά, η εμπειρικά θεμελιωμένη θεωρία μπορεί να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες και να συμβάλει στην πρόοδο της γνώσης σε διάφορα πεδία της κοινωνικής έρευνας (Silverman, 2019).

6.3. Η κριτική φεμινιστική εμπειρικά τεκμηριωμένη θεωρία

Η κριτική φεμινιστική εμπειρικά τεκμηριωμένη θεωρία είναι μια προσέγγιση στο πλαίσιο της ποιοτικής έρευνας που συνδυάζει την κριτική φεμινιστική θεωρία και εμπειρικά θεμελιωμένες μεθόδους. Επιδιώκει να αντιμετωπίσει τις ανισότητες μεταξύ των φύλων, τη δυναμική της εξουσίας και τις κοινωνικές αδικίες, εξετάζοντας τις εμπειρίες που βιώνουν τα άτομα μέσα από ένα φεμινιστικό πρίσμα και χρησιμοποιώντας αυστηρές εμπειρικές ερευνητικές μεθόδους (Lorde, 2017).

Ως προς την διαθεματικότητα αξίζει να αναφέρουμε ότι η κριτική φεμινιστική εμπειρικά τεκμηριωμένη θεωρία αναγνωρίζει ότι οι εμπειρίες των ατόμων διαμορφώνονται από πολλαπλές διασταυρούμενες ταυτότητες, όπως το φύλο, η φυλή, η κοινωνική τάξη, ο σεξουαλικός προσανατολισμός κλπ. Αναγνωρίζει ότι η καταπίεση και τα προνόμια είναι αλληλένδετα και δεν μπορούν να γίνουν κατανοητά μεμονωμένα. Η διαθεματικότητα βοηθά στην αποκάλυψη της πολυπλοκότητας και των αποχρώσεων των εμπειριών των ατόμων και του πώς η εξουσία λειτουργεί σε διαφορετικά κοινωνικά πλαίσια (Άσπρης, 2019).

Αξίζει να αναφέρουμε ότι η Power Analysis είναι το επίκεντρο της κριτικής φεμινιστικής εμπειρικά τεκμηριωμένης θεωρίας. Εξετάζει τη δυναμική της εξουσίας μέσα στις κοινωνικές δομές, τους θεσμούς, και τις διαπροσωπικές σχέσεις. Οι ερευνητές διερευνούν πώς ασκείται η εξουσία, αντιστέκεται και αναπαράγεται σε διάφορα κοινωνικά πλαίσια, αναδεικνύοντας τους τρόπους με

τους οποίους η εξουσία διασταυρώνεται με το φύλο και τις άλλες κοινωνικές ταυτότητες (Collins, 2015).

Είναι σημαντική η αναφορά στις Empirical Research Methods: Η κριτική φεμινιστική εμπειρικά τεκμηριωμένη θεωρία τονίζει τη χρήση αυστηρών εμπειρικών μεθόδων έρευνας για τη συλλογή και ανάλυση δεδομένων. Μέθοδοι ποιοτικής έρευνας, όπως συνεντεύξεις, ομάδες εστίασης, συμμετοχική παρατήρηση και ανάλυση περιεχομένου, χρησιμοποιούνται για να συλλάβουν τις ζωντανές εμπειρίες των ατόμων και να διερευνήσουν τη δυναμική της εξουσίας και τις κοινωνικές ανισότητες (Λαζαρίδου, 2016).

Επίσης οι ερευνητές που ασκούν την κριτική φεμινιστική εμπειρικά τεκμηριωμένη θεωρία ασχολούνται με την αντανakλαστικότητα και αναγνωρίζουν τη δική τους θετική προδιάθεση και μεροληψία. Αντικατοπτρίζουν κριτικά τον τρόπο με τον οποίο οι δικές τους ταυτότητες και κοινωνικές θέσεις διαμορφώνουν την ερευνητική διαδικασία και επηρεάζουν την ερμηνεία των δεδομένων. Αυτή η αντανakλαστικότητα βοηθά στην εξασφάλιση ότι η έρευνα διεξάγεται ηθικά και αναγνωρίζει την κατάσταση της παραγωγής γνώσης. Είναι άξιο αναφοράς το γεγονός ότι η κριτική φεμινιστική εμπειρικά τεκμηριωμένη θεωρία βασίζεται στην δέσμευση για κοινωνική δικαιοσύνη και ακτιβισμό. Στοχεύει να αμφισβητήσει τις υπάρχουσες δομές εξουσίας, να προωθήσει την ισότητα των φύλων και να αντιμετωπίσει τις κοινωνικές αδικίες. Οι ερευνητές μπορούν να συνεργαστούν ενεργά με τους συμμετέχοντες και τις κοινότητες για να συνδημιουργήσουν, να συνηγορήσουν για αλλαγές πολιτικής και να συνεισφέρουν στον κοινωνικό μετασχηματισμό (Butler, 2015).

Επίσης, οι ηθικές σκέψεις είναι αναπόσπαστο κομμάτι της κριτικής φεμινιστικής εμπειρικά τεκμηριωμένης θεωρίας. Οι ερευνητές δίνουν προτεραιότητα στην εν γνώση συναίνεση, την εμπιστευτικότητα και την ευημερία των συμμετεχόντων. Η κριτική φεμινιστική εμπειρικά τεκμηριωμένη θεωρία έχει σημαντικές επιπτώσεις στην έρευνα, την πολιτική και τον ακτιβισμό. Με το να επικεντρώνεται στις περιθωριοποιημένες φωνές και εμπειρίες, αυτή η προσέγγιση βοηθάει στην έκθεση και ανάδειξη καταπιεστικών συστημάτων και δομών. Συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση των ανισοτήτων μεταξύ των φύλων και ενισχύει την ανάπτυξη πολιτικών και παρεμβάσεων που προάγουν την ισότητα των φύλων και την κοινωνική δικαιοσύνη (Mohanty, 2013).

Επιπλέον, υποστηρίζει τη συνεργασία και την ενδυνάμωση ατόμων και κοινοτήτων προωθώντας συμμετοχικές ερευνητικές προσεγγίσεις που εμπλέκουν τους συμμετέχοντες ως ενεργά υποκείμενα στην ερευνητική διαδικασία, ενισχύοντας τις φωνές τους και επιτρέποντας τη συλλογική δράση για την κοινωνική αλλαγή. Ενσωματώνοντας τη φεμινιστική θεωρία και τις εμπειρικές ερευνητικές μεθόδους, αυτή η προσέγγιση παράγει γνώση που είναι τόσο θεωρητικά καταρτισμένη όσο και θεμελιωμένη στα βιώματα και τις εμπειρίες των ατόμων (Hooks, 2014).

Ωστόσο, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε ότι η κριτική φεμινιστική θεωρία έρχεται αντιμέτωπη με μια σειρά προκλήσεων. (1) Η διαδικασία της αμφισβήτησης των δομών εξουσίας και της προώθησης της κοινωνικής αλλαγής μπορεί να αντιμετωπιστεί με αντίσταση και αντίδραση. (2) Οι ερευνητές μπορεί να αντιμετωπίσουν ηθικά διλήμματα, περιορισμένο αριθμό προσώπων στη συλλογή και ανάλυση δεδομένων και να καταπιαστούν με τις πολυπλοκότητες της καταγραφής διαφορετικών και πολύπλευρων εμπειριών (Πετρουλάκη, 2018).

Συνολικά, η κριτική φεμινιστική εμπειρικά τεκμηριωμένη θεωρία συμβάλλει στην πρόοδο της φεμινιστικής έρευνας, του ακτιβισμού και της κοινωνικής δικαιοσύνης γεφυρώνοντας τη θεωρία και την πράξη, προκαλώντας τη δυναμική της εξουσίας και ενισχύοντας περιθωριοποιημένες φωνές. Παρέχει ένα πλαίσιο για την κατανόηση και την αντιμετώπιση των διασταυρούμενων καταπιέσεων που αντιμετωπίζουν τα άτομα και οι κοινότητες, επιδιώκοντας τελικά μια πιο δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνία (Μουστάκα, 2017).

6.4. Περιγραφή και Σκοπός Έρευνας

Στα προηγούμενα κεφάλαια που αποτελούν το πρώτο μέρος της εργασίας, έγινε η βιβλιογραφική ανασκόπηση η οποία βοήθησε να αποσαφηνιστούν τα επιμέρους θέματα και ανέδειξε τη συσχέτιση της αστεγίας με τον κοινωνικό αποκλεισμό αναλύοντας τους παράγοντες που συμβάλλουν στην διαιώνιση των φαινομένων.

Η βασική υπόθεση που φαίνεται να επιβεβαιώνεται βάσει της βιβλιογραφίας είναι ότι η ομάδα των αστέγων βιώνει κοινωνικό αποκλεισμό. Το γεγονός αυτό αποδεικνύεται από το μέγεθος της δυσκολίας των αστέγων για πρόσβαση στην εργασία, στην υγειονομική περίθαλψη και στις κοινωνικές υπηρεσίες. Πιο συγκεκριμένα στην παρούσα έρευνα, ως ερευνητική περιοχή ορίζεται το καθεστώς αστεγίας ατόμων που διαβιούν -εντός της περιοχής του Δήμου Πειραιά- στον δρόμο ή σε ακατάλληλα καταλύματα για διαβίωση. Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να διερευνηθεί η αστεγία και πώς αυτή βιώνεται από το κάθε άτομο χωριστά. Ακόμη η έρευνα εστιάζει στους ατομικούς αλλά και στους δομικούς παράγοντες που οδήγησαν τα άτομα σε αυτή την θέση.

6.5.Ερευνητικά Ερωτήματα

Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα βάσει των οποίων διαμορφώθηκε ο οδηγός συνέντευξης είναι τα εξής:

- Ποια είναι τα κυριότερα αίτια που οδηγούν στην αστεγία;
- Ποια η σχέση των αστέγων με το οικογενειακό-φιλικό τους περιβάλλον;
- Πώς είναι η καθημερινότητα ενός αστέγου και με τι προβλήματα έρχεται αντιμέτωπος;
- Τι είδους πρόσβαση έχουν οι άστεγοι στις κοινωνικές υπηρεσίες;
- Ποιες είναι οι προσδοκίες των ατόμων για τα μελλοντικά χρόνια;

Συγκεκριμένα, γίνεται προσπάθεια καταγραφής των βασικότερων αιτίων που οδηγούν στο καθεστώς αστεγίας. Αντλούμε πληροφορίες από τα άτομα σχετικά με τα βιώματά τους, τις εργασιακές του σχέσεις, την επαφή του με το συγγενικό και φιλικό του περιβάλλον αλλά και τους άλλους αστέγους. Επιπλέον, εξετάζεται εάν υφίσταται η δυνατότητα πρόσβασης στις υπηρεσίες και δομές αστέγων και αν όχι ποιοι λόγοι οδηγούν στην δυσκολία προσέγγισής τους. Τέλος, διερευνώνται τα τυχόν σχέδια για το μέλλον τους, το τι πιστεύουν ότι τους οδήγησε σε αυτή τη θέση και τι θα μπορούσε να βελτιώσει την καθημερινή τους ζωή.

6.6.Μεθοδολογία έρευνας και Συλλογή Ερευνητικών Δεδομένων

Η έρευνα στις κοινωνικές επιστήμες διαιρείται κατά βάση σε δύο μεγάλες κατηγορίες: την ποσοτική και την ποιοτική έρευνα. Ο διαχωρισμός έγκειται περισσότερο στη λογική που διέπει την διαδικασία έρευνας και όχι τόσο την πρακτική εφαρμογή της. Δηλαδή η διαίρεση οφείλεται στους στόχους και τις επιδιώξεις που έχει κάθε ερευνητική μεθοδολογία.

Ο ορισμός της ποιοτικής έρευνας συχνά την αναφέρει ως το ακριβώς αντίθετο της ποσοτικής έρευνας. Μεγάλη σημασία διαδραματίζουν τα δεδομένα που κανείς μπορεί να λάβει από την ποιοτική ερευνητική διαδικασία. Κατά τον Bryman (1988) τα χαρακτηριστικά της ποιοτικής έρευνας είναι αποκύημα των προσεγγίσεων στις οποίες βασίζεται η ίδια η έρευνα και αφορούν το κοινωνικό γίνεσθαι. Κύρια θέση κατέχουν τα βιώματα και η οπτική των υποκειμένων που συμμετέχουν στην ερευνητική διαδικασία. Έτσι, για τη διερεύνηση του ανωτέρου θέματος επιλέχθηκε η ποιοτική έρευνα.

Για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας και για την εξαγωγή των απαραίτητων συμπερασμάτων κατά τη διάρκεια της απαιτούμενης έρευνας, η επιλογή του πληθυσμού έγινε σκόπιμα από τις επαφές/γνωριμίες της συνεντεύκτριας. Συγκεκριμένα πρόκειται για άτομα από το οικείο επαγγελματικό περιβάλλον της ερευνήτριας. Το δείγμα βέβαια δεν είναι αντιπροσωπευτικό, καθώς δεν επιδιώκεται προσπάθεια γενίκευσης των αποτελεσμάτων, αλλά γίνεται απόπειρα κατανόησης της ζωής και των αντιλήψεων των υποκειμένων.

Τα σημαντικότερα εργαλεία για τη συλλογή ποιοτικών ερευνητικών δεδομένων είναι: η βιογραφική συνέντευξη, η μελέτη περίπτωσης, οι ομάδες εστίασης, η συμμετοχική παρατήρηση κλπ. (Ισαρη, 2015). Η χρήση αυτών των μεθοδολογικών εργαλείων μπορεί να γίνει είτε συνδυαστικά είτε μεμονωμένα, σε συνάρτηση κάθε φορά με τον προς έρευνα πληθυσμό και τα χαρακτηριστικά του (Ιωσηφίδης, 2003).

Με δεδομένη την θέση ότι μέσα από τις ποιοτικές μεθόδους έρευνας δύνανται να μελετηθούν συμπεριφορές και κοινωνικά φαινόμενα, επιλέχθηκε η αναφερομένη μέθοδος για τη διερεύνηση ζητημάτων που αφορούν τον πληθυσμό των αστέγων. Όπως έχει ήδη αναφερθεί, για τη συλλογή δεδομένων επιλέχθηκε η διεξαγωγή ημι-δομημένων συνεντεύξεων με τη χρήση μαγνητοφώνου, όποτε αυτό έβρισκε σύμφωνο τον συνεντευξιαζόμενο. Με το εργαλείο της συνέντευξης επιχειρείται η καταγραφή του τρόπου σκέψης και της συμπεριφοράς του ατόμου δίνοντάς του δυνατότητα να εκφραστεί ελεύθερα και να αναφέρει οτιδήποτε επιθυμεί. Στην συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε μόνο ένα ερευνητικό εργαλείο, το εργαλείο της συνέντευξης και πραγματοποιήθηκαν συνολικά 16 συνεντεύξεις.

Μια από τις τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν με στόχο την καλύτερη κωδικοποίηση και ανάλυση των δεδομένων ήταν το ημερολόγιο αναστοχασμού, στο οποίο η ερευνήτρια κατέγραφε σημειώσεις απευθείας μετά την εκάστοτε συνέντευξη αναφορικά με τυχόν εντυπώσεις, προβληματισμούς και απορίες που της προκλήθηκαν από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων. Εκτός αυτού, λήφθηκαν υπόψη τα στοιχεία μη λεκτικής επικοινωνίας που προέκυψαν κατά τη συζήτηση. Για παράδειγμα η βλεμματική επαφή, οι εκφράσεις του προσώπου και η στάση του σώματος, η σιωπή κλπ.

6.7.Δειγματοληψία

Σκοπός εξαρχής ήταν οι συνεντεύξεις να αφορούν αστέγους, οι οποίοι διαβιούν στον δρόμο ή σε ακατάλληλα καταλύματα εντός των ορίων του Δήμου Πειραιά. Επομένως αποκλείστηκαν άστεγοι που φιλοξενούνται σε προσωρινά καταλύματα, Υπνωτήρια ή άλλου είδους κλειστές Δομές. Το εργασιακό περιβάλλον της ερευνήτριας και το επάγγελμά της ως κοινωνικής λειτουργού βοήθησε στην εύρεση ατόμων που επιθυμούσαν να συμμετάσχουν στην έρευνα.

Τα υποκείμενα έρευνας ενημερώνονται από την πρώτη επαφή για το περιεχόμενο και το σκοπό της συνέντευξης. Δίνουν την συγκατάθεσή τους για τη χρήση ή μη μαγνητοφώνου κατά τη διάρκειά της και διαβεβαιώνονται ότι τυχόν αποσπάσματα που θα χρησιμοποιηθούν θα είναι ανώνυμα ή με χρήση ψευδώνυμου. Όλοι οι συμμετέχοντες συμπληρώνουν μία φόρμα συμμετοχής σε συνέντευξη στην οποία αναγράφονται οι όροι συμμετοχής και ο συμμετέχων δίνει την άδεια

πρόσβασης στα προσωπικά του στοιχεία ώστε να γίνουν αντικείμενο μελέτης. Το έντυπο υπογράφεται από τον συμμετέχοντα και από την ερευνήτρια πριν την έναρξη της συνέντευξης.

Ως τόπος συνάντησης ορίζεται ο προσωπικός χώρος του υποκειμένου έρευνας με τις προϋποθέσεις ότι αυτό καθίσταται εφικτό, δηλαδή ότι δεν αποσπάται η προσοχή των υποκειμένων λόγω εξωτερικών παραγόντων και ότι δεν υπάρχει παρουσία τρίτου ατόμου. Σε περιπτώσεις που οι ανωτέρω προϋποθέσεις δεν πληρούνται προγραμματίζεται ραντεβού είτε σε εξωτερικό ήσυχο μέρος που ο ίδιος προτείνει είτε σε χώρο της ερευνήτριας. Ο χρόνος διάρκειας της συνέντευξης δεν προκαθορίστηκε. Η ροή της συζήτησης και οι απαντήσεις κάθε συμμετέχοντα διαφέρουν με αποτέλεσμα κάποιες συνεντεύξεις να διαρκούν 15λ ενώ άλλες 1 ώρα. Ο μέσος όρος διάρκειας των συνεντεύξεων είναι τα 26λ.

Στόχος της έρευνας δεν είναι η απάντηση κλειστών ερωτήσεων για τη διεξαγωγή συγκεκριμένων αποτελεσμάτων, αλλά η μελέτη της οπτικής των συμμετεχόντων· κάτι που δεν μπορεί να οριοθετηθεί χρονικά εκ των προτέρων. Τα βιώματα, η γνώμη και η τοποθέτηση κάθε υποκειμένου είναι υψίστης σημασίας. Γι' αυτό, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, ο καθένας είχε όσο χρόνο επιθυμούσε και μιλούσε χωρίς διακοπή, ακόμη κι αν η απάντησή του ξέφευγε από την προς απάντηση θεματική της εκάστοτε ερώτησης.

6.8.Εγκυρότητα και Αξιοπιστία της Έρευνας

Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία στην ποιοτική έρευνα αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις ώστε μια έρευνα να θεωρείται επιστημονικά ωφέλιμη. Η χρήση της συνέντευξης, η οποία χρησιμοποιείται ως ερευνητικό εργαλείο και στην διάρκειά της αποτυπώνονται οι απόψεις του υποκειμένου, δεν εξασφαλίζει την αντικειμενικότητα και έτσι τα αποτελέσματα/συμπεράσματα της έρευνας δεν είναι γενικεύσιμα σε όλο τον πληθυσμό. Ωστόσο η εγκυρότητα στην ποιοτική έρευνα διασφαλίζεται μέσα από τον σχεδιασμό της, δηλαδή τη συνέπεια της, όσον αφορά τους στόχους της έρευνας, τα ερευνητικά ερωτήματα και τον οδηγό συνέντευξης. Η ποιοτική μέθοδος που επιλέχθηκε ανταποκρίνεται στον σκοπό της συγκεκριμένης έρευνας, ο οποίος επικεντρώνεται στη διερεύνηση του βιώματος της αστεγίας.

Η αξιοπιστία αναφέρεται στη συσχέτιση που υπάρχει ανάμεσα στο αντικείμενο της έρευνας και στα εργαλεία που χρησιμοποιεί ο εκάστοτε ερευνητής/τρια για να την εκπονήσει. Στην συγκεκριμένη περίπτωση η αξιοπιστία διασφαλίζεται από την άμεση επαφή με τους συνεντευξιαζόμενους, την διατύπωση ερωτημάτων με σαφήνεια και την όσο το δυνατό πανομοιότυπη ακολουθία των ερωτήσεων κατά τη διεξαγωγή της συνέντευξης. Επιπλέον κατέστη σαφές στους συνεντευξιαζόμενους ότι θα τηρηθεί εχεμύθεια και ανωνυμία των προσωπικών τους

δεδομένων. Είναι βέβαιο ότι η ποσοτική προσέγγιση είναι πιο αξιόπιστη μέθοδος καθώς χρησιμοποιεί μετρήσιμα εργαλεία από τα οποία προκύπτουν αριθμητικά δεδομένα και ο αριθμός των υποκειμένων έρευνας είναι πολύ μεγαλύτερος με αποτέλεσμα να διεξάγονται πιο εύκολα και γρήγορα τα συμπεράσματα. Ωστόσο στην παρούσα έρευνα θεωρήθηκε βέλτιστη πρακτική να χρησιμοποιηθεί η ποιοτική έρευνα από τη στιγμή που το ζητούμενο είναι να διερευνηθεί το βίωμα, η στάση, οι απόψεις και η εμπειρία των αστέγων.

6.9.Ανάλυση των Δεδομένων

Η εμπειρική έρευνα στους αστέγους διεξήχθη από τον Μάιο έως και τον Αύγουστο του 2023. Κύριος σκοπός της έρευνας ήταν η ερμηνεία των παραγόντων που οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό και ο τρόπος που βιώνεται στην πράξη από τους αστέγους. Ο τρόπος δηλαδή που αυτός εξαιτίας της έλλειψης στέγης οδηγεί στον αποκλεισμό από την εργασία, τις κοινωνικές υπηρεσίες και εν γένει το κοινωνικό σύνολο. Για την υλοποίηση των συνεντεύξεων δημιουργήθηκε οδηγός με ημι-δομημένες ανοιχτού τύπου ερωτήσεις.

Στην αρχή της συνέντευξης λαμβάνονται κάποια στοιχεία τα οποία δημιουργούν ένα υποτυπώδες προφίλ του κάθε συμμετέχοντα. Στη συνέχεια η συνέντευξη διαιρείται σε 5 θεματικές ενότητες. Η πρώτη αναφέρεται στην πορεία της ζωής του ατόμου, τον τόπο γέννησης, την οικογένεια καταγωγής και τα βιώματά του μέχρι να βρεθεί υπό το καθεστώς αστεγίας. Η δεύτερη θεματική διερευνά τις σχέσεις του ατόμου με το φιλικό - συγγενικό περιβάλλον αλλά και με άτομα που ανήκουν στην ίδια ευπαθή ομάδα (αυτή των αστέγων). Η τρίτη ενότητα επικεντρώνεται στην τωρινή κατάσταση του ατόμου, το μέρος που διαβιεί, την καθημερινότητά του και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Η τέταρτη θεματική αφορά τις υπηρεσίες που απευθύνονται σε αστέγους, εάν δηλαδή υπάρχει στην πράξη προσβασιμότητα και αν ενδέχεται να ενταχθούν σε κάποιο πρόγραμμα ή να φιλοξενηθούν σε κάποια Δομή. Η πέμπτη και τελευταία θεματική αναδεικνύει την οπτική των ατόμων σχετικά με το μέλλον τους, τα πιθανά σχέδια που έχουν καθώς και τους τρόπους με τους οποίους οι ίδιοι πιστεύουν ότι μπορούν να βελτιωθεί η καθημερινότητα και οι συνθήκες διαβίωσής τους.

Συνολικά πραγματοποιήθηκαν 16 συνεντεύξεις και απομαγνητοφωνήθηκαν όλες ολόκληρες με στόχο την καλύτερη κατανόηση όσων ειπώθηκαν, την ευκολότερη κωδικοποίηση και την όσο το δυνατόν ακριβέστερη ανάλυση των δεδομένων. Η απομαγνητοφώνηση είναι η αποτύπωση του προφορικού λόγου σε γραπτό, με ζητούμενη την ακριβή απόδοση του ηχητικού αρχείου σε μορφή κειμένου. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα χρονοβόρα διαδικασία η οποία έχει ως στόχο την καλύτερη κατανόηση των προς επεξεργασία δεδομένων. Επιλέχθηκε η ολοκληρωμένη απομαγνητοφώνηση

καθώς, όπως αναφέρει και η Καλλινικάκη (2010), «η ακριβής, αυτολεξεί μεταγραφή, χωρίς αλλοιώσεις ή τροποποιήσεις, αποδίδει τη ζωντάνια και την αυθεντικότητα του λόγου των ερευνώμενων».

Σύμφωνα με τον Τσιώλη (2014) η ανάλυση δεδομένων στην ποιοτική έρευνα είναι πολύπλοκη διότι ο ερευνητής καλείται να διαχειριστεί ένα πολύ μεγάλο όγκο δεδομένων και γι' αυτό η σωστή τους οργάνωση κρίνεται απαραίτητη. Τα συγκεκριμένα δεδομένα ταξινομήθηκαν ως περιπτώσεις (cases) και τοποθετήθηκαν σε φακέλους με χρονική σειρά. Ως περίπτωση εννοείται ο κάθε ερωτώμενος ξεχωριστά μέσα στον φάκελο του οποίου περιέχεται το ηχητικό αρχείο της συνέντευξης, το απομαγνητοφωνημένο κείμενο, οι σημειώσεις που καταγράφονταν κατά τη διεξαγωγή της συνέντευξης και μία έκθεση την οποία συνέτασσε η ερευνήτρια μετά το πέρας κάθε συνέντευξης. Για την τήρηση της ανωνυμίας τους ονομάστηκαν αριθμητικά οι φάκελοι με χρονική ακολουθία ως Άτομο 1, Άτομο 2, Άτομο 3 κλπ.

6.10.Περιορισμοί της Έρευνας

Στην παρούσα έρευνα έγινε προσπάθεια να διερευνηθεί το φαινόμενο της αστεγίας και η σύνδεσή του με τον κοινωνικό αποκλεισμό. Η μελέτη εστιάστηκε σε αστέγους που διαβιούν στην ευρύτερη περιοχή του Πειραιά είτε στον δρόμο είτε σε καταλύματα ακατάλληλα για διαβίωση.

Όπως ήδη αναφέρθηκε, τα δεδομένα συλλέχθηκαν μέσα από 16 συνεντεύξεις αστέγων. Ο αριθμός αν και μικρός αντιπροσωπεύει περίπου το 6% των αστέγων που διαβιούν στον Πειραιά, οι οποίοι υπολογίζονται γύρω στους 270. Φυσικά τα ευρήματα της έρευνας δεν μπορούν να γενικευτούν στον σύνολο των αστέγων του Πειραιά, της Αθήνας και της Ελλάδας γενικότερα λόγω του μικρού ποσοστού των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα. Ακόμη, λόγω περιορισμένου χρόνου η έκταση της έρευνας δεν είναι μεγάλη και γι' αυτό τα δεδομένα που συλλέχθηκαν αφορούν πέντε συγκεκριμένες θεματικές. Επιπλέον ως μοναδικό εργαλείο έρευνας χρησιμοποιήθηκε η ημι-δομημένη συνέντευξη και επομένως τα δεδομένα αναλύθηκαν ποιοτικά. Σε ιδανικότερες συνθήκες η δημιουργία και η συμπλήρωση ερωτηματολογίου για διασταύρωση δεδομένων και μέσω ποσοτικής έρευνας θα ενίσχυε την εγκυρότητά και την αξιοπιστία της.

Τέλος, αναφορικά με τους συμμετέχοντες, η πλήρης κατανόηση των ερωτημάτων που τέθηκαν δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί παρά τις προσπάθειες που έγιναν εκ μέρους της ερευνήτριας ώστε το λεξιλόγιο να είναι λιτό. Έτσι, σε ορισμένα ερωτήματα οι απαντήσεις των συνεντευξιαζόμενων μοιάζουν ασαφείς, γεγονός που αποδίδεται στο εκπαιδευτικό επίπεδο κάποιων υποκειμένων έρευνας.

Κεφάλαιο 7ο

«Αποτελέσματα Ποιοτικής Ανάλυσης»

7.1.Παρουσίαση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Στην αρχή οι συνεντευξιαζόμενοι ερωτήθηκαν αναγνωριστικές ερωτήσεις αναφορικά με πληροφορίες σχετικές με προσωπικά τους δεδομένα, όπως το φύλο, η ηλικία, η εθνικότητα, το μορφωτικό επίπεδο, η υγεία τους, η οικογενειακή και η εργασιακή τους κατάσταση. Αφού σκιαγραφηθεί το ατομικό τους προφίλ στη συνέχεια παρατίθενται τα ευρήματα της έρευνας βάσει των θεματικών ενοτήτων που απαρτίζουν τη συνέντευξη. Η μέθοδος παρουσίασης των αποτελεσμάτων είναι η θεματική ανάλυση.

7.2.Ατομικό προφίλ συμμετεχόντων

Κατά την προσέγγιση των συμμετεχόντων οι οποίοι ενημερώθηκαν ενδελεχώς για το περιεχόμενο και τους στόχους της συνέντευξης αντλήθηκαν μερικά δημογραφικά χαρακτηριστικά τα οποία παρουσιάζονται παρακάτω:

Άτομο 1: Ο Κ.1. γεννήθηκε το 1956 στο Κερατσίνι. Είναι άνεργος τα τελευταία χρόνια ενώ πριν εργαζόταν ως μάγειρας σε καράβια. Στην πορεία εργάστηκε σε εστιατόρια στον Πειραιά και έμεινε στο πατρικό του σπίτι με την μητέρα του. Ωστόσο, το 2012 η μητέρα του σκοτώθηκε σε τροχαίο ατύχημα και έκτοτε έμεινε άστεγος καθώς στο πατρικό του πλέον διαμένει ο αδερφός του με την οικογένειά του. Ο Κ.Ι. δεν έχει προβεί σε καμία πράξη διεκδίκησης της περιουσίας του και αυτή την περίοδο διαβίει σε μη ηλεκτροδοτούμενη ημιυπόγεια αποθήκη στα Μανιάτικα στον Πειραιά.

Άτομο 2: Η Μ.Μ. γεννήθηκε το 1974 σε μια επαρχιακή πόλη της Πολωνίας. Είναι απόφοιτη Επαγγελματικής σχολικής Κομμωτικής και είναι άνεργη τα τελευταία χρόνια. Ήρθε στην Ελλάδα το 1996 και παντρεύτηκε τον Γ.Ο γάμος διήρκεσε 11 χρόνια και απέκτησαν μαζί δύο παιδιά. Διατηρούν περιστασιακή επικοινωνία, ωστόσο τα παιδιά διαβιούν σε επαρχιακή πόλη της Ελλάδας. Αυτή την στιγμή είναι παντρεμένη με τον Θ. επίσης άστεγο και διαβιούν μαζί σε οίκημα ακατάλληλο προς διαβίωση στα Μανιάτικα στον Πειραιά.

Άτομο 3: Ο Α.Η. γεννήθηκε το 1955 στον Πειραιά. Είναι άνεργος αρκετά χρόνια, ενώ εδώ και 1,5 χρόνο διαβιεί σε ιδιωτικό κλειστό παρκινγκ που του έχει παραχωρήσει άτυπα ο Χ. Από τον χωρισμό του το 1999 και έπειτα φιλοξενούταν σε διάφορα σπίτια συγγενών και φίλων ενώ έχει μείνει ανά διαστήματα στο λιμάνι του Πειραιά και σε διάφορα πάρκα ως άστεγος του δρόμου. Καλύπτει τις ανάγκες σίτισης κατεξοχήν από την γειτονιά, ενώ λαμβάνει κάποια χρήματα από μερεμέτια και εξυπηρετήσεις σε γείτονες. Με την πρώην σύζυγο του, με την οποία δεν έχει επαφές, έχουν αποκτήσει 5 παιδιά. Με τα παιδιά του έχει καλές σχέσεις, μάλιστα η μια του κόρη τον είχε φιλοξενήσει για ένα διάστημα. Ωστόσο, πέρυσι έχασε τον ένα γιο του σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα. Επίσης, έχει έναν αδερφό ο οποίος μένει στην Δραπετσώνα με την σύζυγό του και τον είχαν φιλοξενήσει για λίγο καιρό. Αυτή την περίοδο η μόνη ουσιαστική υποστήριξη παρέχεται από την γειτονιά.

Άτομο 4: Η Ε-Κ.Μ. γεννήθηκε το 1959 στο Ελσίνκι της Φιλανδίας. Ήρθε στην Ελλάδα το 1985 και έκτοτε ζει εδώ. Έχει κάνει τρεις γάμους και αυτή την στιγμή είναι διαζευγμένη. Είχε έναν γιο εκτός γάμου ο οποίος απεβίωσε σε ηλικία 1.5 έτους. Είναι άστεγη και άνεργη από το 2006 με διάλειμμα ενός χρόνου κατά τον οποίο ζούσε σε ένα σπίτι φροντίζοντας έναν γνωστό της καρκινοπαθή έως ότου εκείνος πέθανε. Η ίδια είναι πρώην καρκινοπαθής, είχε υποβληθεί σε χημειοθεραπείες και έχει χρόνια αποφρακτική πνευμονοπάθεια (ΧΑΠ). Αυτή την περίοδο διαβιεί στην Πύλη Ε7 στο Λιμάνι του Πειραιά.

Άτομο 5: Ο Σ.Κ. γεννήθηκε το 1957 στον Πειραιά. Προέρχεται από μια τετραμελή οικογένεια αλλά τόσο οι γονείς του όσο και ο αδερφός του έχουν αποβιώσει εδώ και πολλά χρόνια. Υπήρξε παντρεμένος για 25 χρόνια με την Α., με την οποία όμως χώρισε πριν 20 χρόνια. Ο ίδιος θεωρεί ως αιτία χωρισμού την απόλυση από την εργασία του και την συνεχόμενη ανεργία του. Ο Σ.Κ. είναι ιδιαίτερα κοινωνικός και γνωστός ως άστεγος της περιοχής και αυτή την περίοδο διαβιεί σε αποθήκη στην περιοχή Μανιάτικα στον Πειραιά.

Άτομο 6: Ο Φ.Σ. γεννήθηκε το 1973 στο Ιράν. Ήρθε στην Ελλάδα το 2009 και είναι πολιτικός πρόσφυγας λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων. Στην αρχή διαβιούσε στον δρόμο ενώ κατά διαστήματα έχει φιλοξενηθεί σε διάφορους ξενώνες (Unesco, Πολυδύναμο Κέντρο Αστέγων κλπ. Μάλιστα για 8 περίπου μήνες έμενε στις εστίες του ΕΚΠΑ διότι παρακολουθούσε μαθήματα ελληνικών. Από το 2021 διαβιεί στον δρόμο και συγκεκριμένα σε κεντρικά σημεία του Πειραιά και στο Λιμάνι. Ο Σ.Φ. είναι άγαμος και οι γονείς του έχουν αποβιώσει. Έχει έναν αδελφό ο οποίος διαμένει στο Ιράν και δεν έχει υποστηρικτικό δίκτυο στην Ελλάδα.

Άτομο 7: Ο Τ.Ν γεννήθηκε το 1963 στη Νίκαια. Ο πατέρας του δεν προχώρησε στη νομική αναγνώριση του ίδιου και των 2 αδερφών του και η μητέρα του αδυνατώντας να καλύψει τις ανάγκες τους επέλεξε να δώσει την επιμέλεια σε ίδρυμα παιδικής προστασίας και συγκεκριμένα στο Κέντρο Παιδικής Μέριμνας Αρρένων Λαμίας. Εκεί ο Τ.Ν. παρέμεινε από την ηλικία των 5 έως των 15 ετών οπότε και επέστρεψε στο πατρικό του. Έπειτα η μητέρα του παντρεύτηκε με τον Γ., απέκτησαν μαζί 3 παιδιά. Στη συνέχεια ο Γ. αναγνώρισε τον Τ.Ν. και τα αδέρφια του ως δικά του τέκνα. Με τον πατριό του είχαν κακές σχέσεις και ο ίδιος έφυγε σε μικρή ηλικία από το σπίτι. Αρχικά εργάστηκε σε εργοστάσιο ενώ, αφού ολοκλήρωσε τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, εργάστηκε για πολλά χρόνια ως οδηγός TAXI. Τα τελευταία 10 περίπου χρόνια είναι άνεργος. Από το 2003 έως το 2019 συγκατοικούσε με την Π. και τον γιο της όμως αυτοί μετακόμισαν το 2019 στην Κρήτη και ο Τ.Ν. έμεινε μόνος αδυνατώντας να πληρώσει την ενοικιαζόμενη κατοικία τους. Από τον Δεκέμβριο του 2019 είναι άστεγος. Έχει φιλοξενηθεί για 3 μήνες στο Υπνωτήριο της UNESCO και αυτή την στιγμή διαβιεί εντός του αυτοκινήτου του σε διάφορα μέρη του Πειραιά.

Άτομο 8: Ο Κ.Σ. γεννήθηκε το 1968 στην Αθήνα και είναι άστεγος τα τελευταία 24 χρόνια. Μένει στην *Βίλα Ζαχαρίου* (εγκαταλειμμένο κτίριο στο Νέο Φάληρο) από το 1998 όταν χώρισε. Μέχρι το 2002 εργαζόταν σταθερά για πολλά χρόνια στα καράβια στον τομέα της καθαριότητας και σε οικοδομές. Έκτοτε κάνει μεροκάματα οπουδήποτε βρει και δεν έχει καθόλου ένσημα. Το μέρος που διαβιεί δεν διαθέτει ρεύμα, νερό και τουαλέτα. Έχει μια κόρη 32 ετών η οποία μένει στην Αυστρία και διατηρούν καλές σχέσεις. Επιπλέον έχει 4 αδέρφια εκ των οποίων ο καθένας έχει τη δική του οικογένεια και μένουν στην Αθήνα. Κανένας δεν γνωρίζει για την κοινωνικό-οικονομική του κατάσταση και το καθεστώς αστεγίας που διαβιεί. Τα τελευταία χρόνια διατηρεί σχέση με την Χ. η οποία πάσχει από σχιζοφρένεια και ανά τακτά χρονικά διαστήματα εισάγεται σε ψυχιατρικές κλινικές.

Άτομο 9: Ο Σ.Ν. γεννήθηκε το 1966 στη Αλβανία. Είναι άστεγος τα τελευταία τέσσερα έτη στον Πειραιά και διαμένει στον δρόμο. Το 2015 έχασε την σύζυγό του από νεφρική ανεπάρκεια, μετά από έντεκα χρόνια σχέσης. Το γεγονός αυτό επηρέασε ιδιαίτερα την ψυχολογία του και όπως ανέφερε πέρασε μαζί της πολλές δυσκολίες λόγω της ασθένειάς της. Δούλεψε πολλά χρόνια σε οικοδομές, όπου έπαθε ατύχημα στο δεξί χέρι και έχει χάσει ένα μέρος των δακτύλων. Πλέον επιβιώνει κάνοντας μεροκάματα όποτε έχει την ευκαιρία. Χρησιμοποιεί τις υπηρεσίες της PRAKSIS για να κάνει μπάνιο και ανέφερε πως δεν επιθυμεί να μείνει σε ξενώνα καθώς η προηγούμενη εμπειρία του ήταν πολύ κακή.

Άτομο 10: Ο Κ.Σ. γεννήθηκε το 1986 στην Θεσσαλονίκη και είναι άστεγος από την ηλικία των 18 ετών κατά διαστήματα. Είναι απόφοιτος δημοτικού και έχει πιστοποίηση κρεοπώλη. Το οικογενειακό του περιβάλλον ήταν κακοποιητικό και έτσι αποφάσισε να μεταβεί σε συγγενικό πρόσωπο στην Δράμα, όπου του προσφέρθηκε εργασία. Έζησε για ένα διάστημα στο εξωτερικό και όταν επέστρεψε στην Ελλάδα, πήγε στην Μυτιλήνη και ασχολήθηκε με αγροτικές εργασίες. Τους τελευταίους μήνες είναι άστεγος στον δήμο του Πειραιά και κοιμάται συνήθως στην παραλία Βοτσαλάκια.

Άτομο 11: Ο Γ.Π. γεννήθηκε το 1953 στην Μυτιλήνη και διαβίει ως άστεγος σε εγκαταλελειμμένο κτίριο στην Καστέλα στον Πειραιά. Αναφέρει πως διαμένει στο εν λόγω κτίριο τα τελευταία 35 χρόνια, ενώ πριν βρεθεί άστεγος εργαζόταν ως ναυτικός και διέμενε σε ξενοδοχεία της πόλης. Ο Γ.Π. είναι άνεργος στον παρόντα χρόνο. Σύμφωνα με τον ίδιο, βασική εργασιακή απασχόληση στον παρελθόν υπήρξε εκείνη του ναυτικού, ενώ έχει εργαστεί περιστασιακά σε χειρωνακτικά επαγγέλματα(αναφέρονται οικοδομικές και γεωργικές εργασίες) και σε καταστήματα νυχτερινής διασκέδασης. Ο Γ.Π. υπήρξε κρατούμενος σε φυλακή μέχρι το 2014. Έκτοτε αναφέρει πως λαμβάνει το κοινωνικό επίδομα «Ε.Ε.Ε.» και επιθυμεί σε επόμενο χρόνο να αιτηθεί σύνταξη γήρατος από τον Ο.Γ.Α. Έχει απευθυνθεί στο παρελθόν σε δομή της PRAKSIS για παροχές υλικής βοήθειας και ειδών πρώτης ανάγκης. Για τη φροντίδα της σίτισής του αναφέρει πως ανταπεξέρχεται με το εισόδημα από το «Ε.Ε.Ε.», τη βοήθεια κοινωνικών επαφών που διατηρεί στην πόλη και της εκκλησίας(συσσίτια).

Άτομο 12: Ο Δ-Γ.Η. γεννήθηκε στην Αθήνα το 1995 Αναφέρει πως ζει ως άστεγος στο λιμάνι στον Πειραιά τα τελευταία δύο χρόνια, διάστημα κατά το οποίο διέμενε και στο υπνωτήριο της UNESCO (ένα έτος), από όπου αποχώρησε λόγω κακών συνθηκών διαβίωσης. Σύμφωνα με τον ίδιο, πριν βρεθεί άστεγος ζούσε ως ενοικιαστής σε κατοικία στο Αιγάλεω Αττικής(μετά το 2018 για διάστημα τουλάχιστον ενός χρόνου) και σε κατοικία στην Αγία Παρασκευή Αττικής (μετά το 2019 για διάστημα περίπου έξι μηνών). Ο Δ.Γ.Η. αναφέρει πως βρέθηκε πρώτη φορά άνεργος στη διάρκεια του lockdown, και στον παρόντα χρόνο βρίσκεται άνεργος για χρονικό διάστημα τουλάχιστον 18 μηνών. Προηγουμένως, απασχολούταν ως βοηθός κρεοπώλη, κατέχοντας σχετική πιστοποίηση επαγγελματικής κατάρτισης, ενώ ανά διαστήματα έχει εργαστεί και ως διανομέας φυλλαδίων. Για τη φροντίδα της προσωπικής του υγιεινής μεταβαίνει σε δομή της PRAKSIS και για τη σίτισή του λαμβάνει βοήθεια από οικεία πρόσωπα και καταστήματα εστίασης.

Άτομο 13: Ο Π.Θ γεννήθηκε το 1965 στην Νίκαια. Είναι διαζευγμένος εδώ και πολλά χρόνια και δεν έχει παιδιά. Είναι άστεγος από το 2014 στον Πειραιά. Έχει πολλούς φίλους και γνωστούς στην

περιοχή και περνάει την ημέρα του περιφερόμενος στις εκκλησίες. Αντιμετωπίζει ένα ζήτημα με την εφορία και γι' αυτό δεν λαμβάνει το Ε.Ε.Ε. τους τελευταίους 3 μήνες. Είναι άνεργος πολλά χρόνια ενώ ανά διαστήματα απασχολούταν σε οικοδομικές εργασίες. Αυτή τη στιγμή διαβιεί στην Πλατεία Τερψιθέας στον Πειραιά. Για τη φροντίδα της προσωπικής του υγιεινής μεταβαίνει σε δομή της PRAKSIS και λαμβάνει φαγητό καθημερινά από το λιμάνι. Αναμένει την βοήθεια ενός φίλου του ο οποίος αναζητά σπίτι και εργασία στην Αθήνα εκ μέρους του.

Άτομο 14: Ο Ι.Μ γεννήθηκε το 1956 στον Πειραιά και είναι άστεγος τα τελευταία 4 χρόνια. Σήμερα διαβιεί σε αποθήκη σε κεντρικό σημείο του Πειραιά, ενώ προηγουμένως διέμενε για δύο χρόνια ως άστεγος επί της οδού Ευαγγελιστρίας στον Πειραιά. Σύμφωνα με τον ίδιο, πριν το καθεστώς αστεγίας μίσθωνε διαμέρισμα στον Πειραιά, από όπου εκδιώχθηκε από τον ιδιοκτήτη λόγω οικονομικών εκκρεμοτήτων(χρωστούμενα ενοίκια). Αναφέρει ότι εργάζεται από πολύ νεαρή ηλικία ενώ απασχολούταν ως υπάλληλος καθαριότητας στο Δ. Πειραιά για δεκαπέντε χρόνια (έως το 1999). Για τη φροντίδα της σίτισής ανταπεξέρχεται με την οικονομική ενίσχυση που λαμβάνει από το κοινωνικό επίδομα «Ε.Ε.Ε.». Για τη φροντίδα της προσωπικής του υγιεινής αναφέρει ότι λαμβάνει βοήθεια από τον Ι.Ν. Ευαγγελιστρίας, από όπου προμηθεύεται νερό, και πλένεται σε χώρο εντός της αποθήκης στην οποία διαμένει.

Άτομο 15: Ο Μ.Β. γεννήθηκε το 1972 στον Πειραιά. Είναι διαζευγμένος και έχει μία κόρη 23 ετών. Είναι άστεγος από το 2010 και διαβιεί σε διάφορα σημεία του Πειραιά ενώ έχει φιλοξενηθεί και σε Δομές Αστέγων στην Αθήνα και στον Πειραιά. Τα τελευταία τρία χρόνια διαβιεί στην Πλατεία Τερψιθέας. Είναι άνεργος πολλά χρόνια ενώ προηγουμένως εργαζόταν σε αλυσίδες εστίασης (Domino's, Pizza hut κλπ). Για τη φροντίδα της σίτισής του ανταπεξέρχεται με την ενίσχυση του επιδόματος Ε.Ε.Ε. και των συσσιτίων της Αλληλεγγύης και του Ι.Ν. Αγίας Τριάδος. Επιθυμεί να εργαστεί και να καταφέρει να μισθώσει ο ίδιος κατοικία.

Άτομο 16: Ο Κ.Π. γεννήθηκε το 1966 στην Κολονία της Γερμανίας. Σε ηλικία 7 ετών μετακόμισε στην Ελλάδα και έζησε με τη μητρική του γιαγιά, ενώ οι γονείς τους -οικονομικοί μετανάστες στην Γερμανία- παρέμειναν εκεί. Όταν επέστρεψαν στην Ελλάδα μετακόμισαν σε δικό τους διαμέρισμα όπου και έζησε μέχρι την ενηλικίωσή του. Εργάστηκε σε φανοποιεία για πολλά χρόνια αλλά αυτό το διάστημα είναι άνεργος. Η αστεγία του προέκυψε τον Μάιο του '23 όταν η σύντροφός του απεβίωσε και ο ίδιος αδυνατούσε να πληρώσει το ενοίκιο του σπιτιού τους. Έχει φιλοξενηθεί στον Ξενώνα της UNESCO για διάστημα ενός μήνα και τώρα βρίσκεται σε διαδικασία ένταξης σε Δομή του ΟΚΑΝΑ στα Μανιάτικα στον Πειραιά.

Υποκείμενο Έρευνας	Φύλο	Ηλικία	Εθνικότητα	Εκπαιδευτικό Επίπεδο	Οικογενειακή Κατάσταση
Άτομο 1	Άνδρας	67	Ελληνική	Απόφοιτος Δημοτικού	Άγαμος
Άτομο 2	Γυναίκα	49	Πολωνική	Απόφοιτη Επαγγελματικής Σχολής Κομμωτικής	Έγγαμη
Άτομο 3	Άνδρας	68	Ελληνική	Απόφοιτος Δημοτικού	Διαζευγμένος
Άτομο 4	Γυναίκα	64	Φιλανδική	Απόφοιτη Λυκείου και Μαγειρικής Σχολής	Διαζευγμένη
Άτομο 5	Άνδρας	66	Ελληνική	Απόφοιτος Δημοτικού	Σε Διάσταση
Άτομο 6	Άνδρας	50	Ιρανική	Απόφοιτος Λυκείου	Άγαμος
Άτομο 7	Άνδρας	60	Ελληνική	Απόφοιτος Δημοτικού	Άγαμος
Άτομο 8	Άνδρας	55	Ελληνική	Απόφοιτος Δημοτικού	Διαζευγμένος
Άτομο 9	Άνδρας	57	Αλβανική	Απόφοιτος Γυμνασίου	Χήρος
Άτομο 10	Άνδρας	37	Ελληνική	Απόφοιτος Σχολής Επαγγελματών Κρέατος	Άγαμος
Άτομο 11	Άνδρας	70	Ελληνική	Απόφοιτος Δημοτικού	Άγαμος
Άτομο 12	Άνδρας	28	Ελληνική	Απόφοιτος Σχολής Επαγγελματών Κρέατος	Άγαμος
Άτομο 13	Άνδρας	58	Ελληνική	Απόφοιτος Δημοτικού	Διαζευγμένος
Άτομο 14	Άνδρας	67	Ελληνική	Απόφοιτος Δημοτικού	Σε Διάσταση
Άτομο 15	Άνδρας	51	Ελληνική	Απόφοιτος ΕΠΑΛ	Διαζευγμένος
Άτομο 16	Άνδρας	57	Ελληνική	Απόφοιτος Δημοτικού	Άγαμος

Πίνακας 1: Δημογραφικά Στοιχεία

Από το δείγμα γίνεται σαφές ότι στην πλειοψηφία τους τα άστεγα άτομα είναι άνδρες (14 από τα 16).

Η ηλικία τους κυμαίνεται από τα 28 έως τα 70 με μέσο όρο ηλικίας τα 56.5 έτη.

Οι 12 από τους 16 είναι Έλληνες ενώ οι υπόλοιποι 4 είναι πολωνικής, φιλανδικής, ιρανικής και αλβανικής καταγωγής.

Αναφορικά με το εκπαιδευτικό τους επίπεδο: οι 9 είναι απόφοιτοι Δημοτικής Εκπαίδευσης, 1 είναι απόφοιτος Γυμνασίου, 2 είναι απόφοιτοι Λυκείου και ΕΠΑΛ ενώ 4 έχουν αποφοιτήσει από επαγγελματικές σχολές.

Η οικογενειακή τους κατάσταση την παρούσα χρονική στιγμή έχει ως εξής: οι 7 είναι άγαμοι, οι 5 έχουν διαζευχθεί, οι 2 βρίσκονται σε διάσταση, 1 είναι χήρος και 1 είναι έγγαμη.

7.3.Ανάλυση 1^η Θεματικής: Βιογραφική Διαδρομή

Σε αυτό το σημείο παρουσιάζεται η πορεία ζωής των ατόμων μέχρι τη στιγμή που βρέθηκαν στον δρόμο. Οι περισσότεροι προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα και οι λόγοι που τους οδήγησαν στο καθεστώς αστεγίας είναι οικονομικοί. Πιο συγκεκριμένα προβάλλεται μια σειρά καταστάσεων η οποία ακολουθεί το μοτίβο: Χαμηλό κατά βάση εισόδημα/Ανασφάλιστη εργασία – Οικονομική Κρίση/Απόλυση - Ανεργία – Διαζύγιο/Απουσία υποστηρικτικού περιβάλλοντος – Αδυναμία μίσθωσης ενοικιαζόμενης στέγης – Αστεγία. Κάποιοι για αρκετά χρόνια εργάζονταν με καλές αμοιβές χωρίς να υπολογίζουν ότι υπάρχει πιθανότητα κάποια στιγμή να αλλάξει αυτό. Έτσι ακόμα και σε περιπτώσεις όπου η εξοικονόμηση χρημάτων, η αποταμίευση ή ακόμα και η αγορά κατοικίας θα ήταν εφικτό σενάριο δεν κατέστη δυνατή. Ουσιαστικά η φτώχεια σε συνδυασμό με κάποιο καταλυτικό συμβάν (διαζύγιο, θάνατος, απόλυση) λειτουργεί καταλυτικά οδηγώντας το άτομο στον δρόμο.

Το **Άτομο 1** αναφέρει ότι εργαζόταν ανασφάλιστος για πολλά χρόνια και ζούσε με την μητέρα του σε μισθωμένη κατοικία. Όταν εκείνη πέθανε εκείνος ήταν άνεργος με αποτέλεσμα να μην καταφέρει να συντηρήσει το σπίτι και να του κάνουν έξωση.

«Ε μετά δεκατέσσερω δεκαπέντε χρονών έβγαλα φυλλάδιο, πήγα στη θάλασσα, έμαθα μάγειρας. Στην αρχή ξέρω γω εντάξει καλά ήτανε μετά το λάθος μου ήτανε που πήγαινα με βαπόρια ανασφάλιστα. Δεν είχα ασφάλεια και τέτοια... Η μητέρα μου σκοτώθηκε το 2012 εδώ στην Αγιά Σοφιά σε τροχαίο. Σας τα 'χω πει αυτά... Από τότε βγήκα στον δρόμο. Έμεινα στο σπίτι που νοικιάζαμε, έκατσα ένα διάστημα μετά με βγάλανε με διώζανε και πήγα στο λιμάνι στην 7 (Πύλη Ε7) και εκεί... άρχισε η γιορτή».

Το **Άτομο 2** αναφέρει ότι όταν αποφάσισε να χωρίσει τον κακοποιητικό της σύζυγο δυσκολεύτηκε πάρα πολύ να ενοικιάσει κατοικία σε επαρχιακή πόλη της Ελλάδας ώστε να βρίσκεται κοντά στα παιδιά της. Μάλιστα, η αρχική της φυγής από την οικία λογίστηκε στο δικαστήριο ως εγκατάλειψη συζυγικής στέγης και έτσι δεν ήταν δυνατό να μετακομίσει με τα παιδιά της σε άλλη πόλη. Αναγκάστηκε κάποια στιγμή να έρθει στην Αθήνα και αφού εργάστηκε κάποια χρόνια, με την κρίση βρέθηκε άστεγη στον Πειραιά.

«Προσπάθησα να νοικιάσω κάτι. Όλοι έπαιρναν τηλέφωνο τον άντρα μου αν μπορούν να μου το νοικιάσουν... Βάσανα. Κάποια στιγμή νοίκιασα κάτι. Μείναμε με τα παιδιά αλλά από την αρχή. Γιατί ήταν εγκατάλειψη συζυγικής στέγης, εγώ δεν το γνώριζα το τι έπρεπε να γίνει. Απλά ήθελα να φύγω, δεν άντεχα. Ήθελα να φύγω...»

Το **Άτομο 3** και το **Άτομο 8** βρέθηκαν στο δρόμο όταν χώρισαν με τις συζύγους τους και ήταν ήδη 6 μήνες άνεργοι.

Το **Άτομο 4** όταν πέθανε ο σύντροφός της υποχρεώθηκε να φύγει από το σπίτι τους κατόπιν απαίτησης των 2 παιδιών του.

Το **Άτομο 6** είναι πολιτικός πρόσφυγας και εγκατέλειψε τη χώρα καταγωγής του καθώς διωκόταν από τις αρχές λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων.

«Το 1970 έγινε δυστυχώς ισλαμική επανάσταση... διώζανε τον βασιλιά, φύγανε... και ήρθε ο δαίμονας. Έγινε ισλαμική η κυβέρνηση, φασισμός, δικτατορία κλπ. Απαγορεύτηκε τα πάντα. Δεν υπάρχει τίποτα, διασκέδαση κλπ. Φύγαν όλοι οι τραγουδιστές, μουσικοί, καθηγητές, γιατροί, όλοι... Εγώ ήμουν 6 ετών τότε... μεγάλωσα... ο σκοπός γιατί ήρθα στην Ελλάδα ήτανε το εξής για να γίνω, αρνήθηκα το μουσουλμανισμό για να γίνω ορθόδοξος, καταλαβαίνετε; Εκεί δεν μπορούσα είναι τιμωρία θανάτου. Όποιος μουσουλμάνος φύγει από το Ισλάμ και γίνει Χριστιανός είναι θάνατος. Τιμωρείται με θάνατο...»

Το **άτομο 9** μετά το θάνατο της συζύγου του έφυγε για ένα διάστημα στο εξωτερικό και επιστρέφοντας του είχαν κάνει έξωση, είχε χάσει όλα τα προσωπικά του αντικείμενα και αδυνατούσε να εργαστεί.

Το **άτομο 10** αποτελεί μία μεμονωμένη περίπτωση σε σχέση με τα υπόλοιπα καθώς είναι σταθερά άστεγο από την ηλικία των 17 ετών με μικρά διαλείμματα φιλοξενίας σε σπίτια συγγενών ή υπνωτήρια και ανήκει στην κατηγορία των νέων που απομακρύνθηκαν από το οικογενειακό πλαίσιο λόγω κακοποιητικής συμπεριφοράς.

Τα **Άτομα 13** και **14** έχουν πανομοιότυπη ιστορία. Ζούσαν σε σπίτι που τα προηγούμενα χρόνια ενοικίαζε η μητέρα τους με τη σύνταξη που λάμβανε και όταν πέθανε οι ίδιοι αδυνατούσαν να διατηρήσουν την κατοικία τους λόγω ανεργίας.

Το **Άτομο 16** πέρασε 5 μήνες σε πρόγραμμα απεξάρτησης από το αλκοόλ στο Δαφνί και βγαίνοντας δεν είχε σπίτι και δουλειά.

7.4.Ανάλυση 2^{ης} Θεματικής: Διερεύνηση Υποστηρικτικού Πλαισίου

Στην πλειοψηφία του δείγματος μας τα άτομα δεν έχουν επαφή με το συγγενικό τους περιβάλλον. Αυτό συμβαίνει για δύο λόγους συνήθως. Είτε οι σχέσεις τους είναι τεταμένες για οικονομικούς - κληρονομικούς λόγους είτε κανένα κοντινό μέλος της οικογένειας δεν βρίσκεται πλέον εν ζωή. Σε 4 περιπτώσεις οι συμμετέχοντες ανέφεραν ότι έχουν καλές σχέσεις με την οικογένεια τους αναφερόμενοι στα αδέρφια και τα παιδιά τους. Συχνά ενώ υπάρχει η διάθεση για φιλοξενία και φροντίδα εκ μέρους τους οι ίδιοι θεωρούν ότι θα αποτελέσουν βάρος και οι καλές τους σχέσεις θα διαλυθούν επιλέγοντας το δρόμο τη αστεγίας. Μάλιστα δύο συμμετέχοντες ανέφεραν ότι έχουν επιλέξει να αποκρύψουν από το οικογενειακό τους περιβάλλον την οικονομική τους κατάσταση και την έλλειψη στέγης, φοβούμενοι τον οίκτο ή την απόρριψη και κρίνοντας άδικο να «φορτωθούν» στους δικούς τους ανθρώπους εξαιτίας των μη συνετών επιλογών τους.

Το **άτομο 8** αναφέρει:

«A8 -Διαζευγμένος είμαι, έχω μία κόρη, είναι 31 χρονών και είναι στην Αυστρία. Θυμάσαι που σου 'χα πει...

Σ -Ναι, φυσικά. Η σχέση με την κόρη σας πώς είναι;

A8 -Πολύ καλή. Απλά δεν γνωρίζει τίποτα.

Σ -Δηλαδή δεν της το έχετε πει...

A8 -Όχι, όχι, όχι κι ούτε πρόκειται να της το πω. Και τη λένε και Ζωή κιόλας, είναι η ζωή μου».

Ακόμη κάποιοι αναφέρουν ότι δεν έχουν κανένα πρόσωπο αναφοράς, δηλώνουν απογοητευμένοι ότι δεν εμπιστεύονται κανέναν και βασίζονται μόνο στον ίδιο τους τον εαυτό. Ουσιαστικά, μετά από χρόνια αναπολούν τις στιγμές που έζησαν και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι χωρίς χρήματα κοινωνική ζωή δεν υπάρχει και αισθάνονται αποκλεισμένοι.

Σύμφωνα με το **Άτομο 16**:

«Σ -Τώρα έχετε κάποιο δικό σας άτομο;

A16 -Φίλο;

Σ -Φίλο, συγγενή... υπάρχει κάποιος εάν χρειαστείτε οτιδήποτε;

A16 -Α για στήριγμα, όχι αν έχω συγγενείς...

Σ -Αν έχετε συγγενείς με τους οποίους επικοινωνείτε και μπορείτε να βασιστείτε πάνω τους.

A16 -Είμαι αυτόφωτος.

Σ -Φίλους;

A16 -Δεν υπάρχουν φίλοι. Όταν δεν έχεις δουλειά και συνεπάγεται δεν έχεις και λεφτά παύεις να έχεις φίλους. Παύεις.

Σ -Επαφές με άλλους αστέγους έχετε;

A16 -Ναι καλημέρα, καλησπέρα... Αυτό δεν είναι φιλία....»

Σχετικά με τις σχέσεις τους με άλλους αστέγους η πλειοψηφία και ιδιαίτερα όσοι διαβιούν αυτό το διάστημα ή παλαιότερα στο λιμάνι έχουν στενές επαφές και έχουν χτίσει φιλίες χρόνων. Φροντίζουν ο ένας τον άλλον και δημιουργούν παρέες-ομάδες με τις οποίες νιώθουν προστασία.

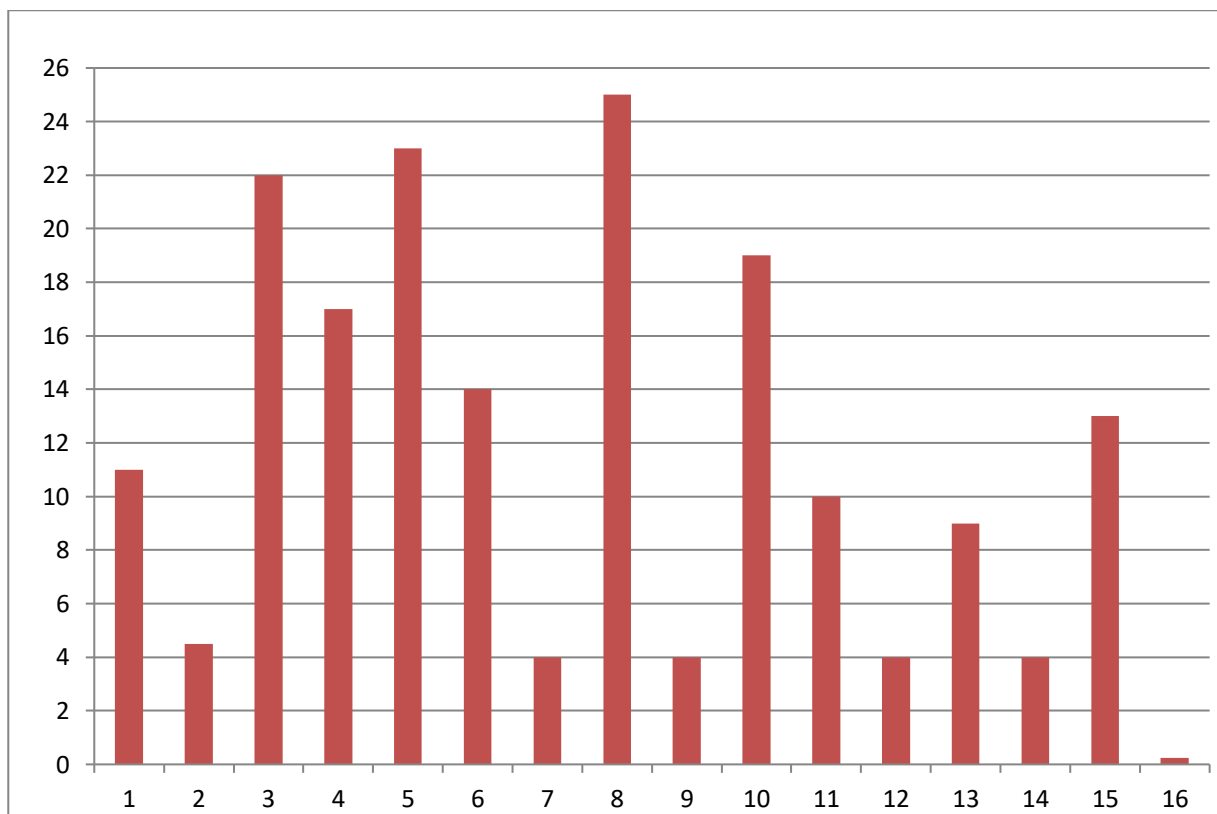
Τέλος, οι 12 από τους 16 δήλωσαν ότι σε περίπτωση που συμβεί κάτι σοβαρό στην υγεία τους και χρειαστεί να νοσηλευτούν, να εγχειριστούν και να λάβουν την απαιτούμενη φροντίδα υπάρχει τουλάχιστον ένα άτομο το οποίο είναι διατεθειμένο να τους φροντίσει περιθάλποντάς τους.

7.5.Ανάλυση 3^{ης} Θεματικής: Η ζωή στο σήμερα

Σε αυτή τη θεματική οι ερωτήσεις αφορούσαν τον χρόνο που οι συμμετέχοντες διαβιώνουν υπό την έλλειψη ασφαλούς στέγας, τις τοποθεσίες που ανά διαστήματα άλλαζαν, την καθημερινότητά τους και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Ακόμη ερωτώνται για τους λόγους που οι ίδιοι θεωρούν ότι συνέβαλαν στην κατάσταση που βιώνουν στο σήμερα.

Υποκείμενο Έρευνας	Χρονικό Διάστημα Αστεγίας	Σημεία Διαμονής ανά διαστήματα	Τόπος Διαμονής Σήμερα
Άτομο 1	11 χρόνια	Λιμάνι Πειραιά, Κέντρο Αθήνας, Αποθήκη	Ημιυπόγειο αποθήκη στα Μανιάτικα
Άτομο 2	4.5 χρόνια	Λιμάνι Πειραιά, Εγκαταλελειμμένο οίκημα	Εγκαταλελειμμένο κτίριο στα Μανιάτικα
Άτομο 3	22 χρόνια	Λιμάνι Πειραιά, παγκάκι στην Πειραιϊκή, Γκαράζ	Γκαράζ αυτοκινήτου στην Πειραιϊκή
Άτομο 4	17 χρόνια	Λιμάνι, Μανιάτικα	Πύλη Ε4, Λιμάνι
Άτομο 5	23 χρόνια	Δρόμος, εκκλησίες, Φορτηγό, Δομή, Αποθήκη	Αποθήκη στα Μανιάτικα
Άτομο 6	14 χρόνια	Δρόμος, Λιμάνι, Δομές	Δρόμος
Άτομο 7	4 χρόνια	Επιβατικό ΙΧ, Δομή	Επιβατικό ΙΧ
Άτομο 8	25 χρόνια	Δρόμος, Εγκαταλελειμμένο κτίριο	Εγκαταλελειμμένο κτίριο στο Μικρολίμανο
Άτομο 9	4 χρόνια	Δρόμος	Δρόμος
Άτομο 10	19 χρόνια	Δρόμος, Δομές, Παραλία	Παραλία Βοτσαλάκια Πειραιά
Άτομο 11	10 χρόνια	Εγκαταλελειμμένο οίκημα	Εγκαταλελειμμένο οίκημα
Άτομο 12	4 χρόνια	Δομή, Λιμάνι	Πύλη Ε4, Λιμάνι
Άτομο 13	9 χρόνια	Δομή, Λιμάνι	Πλατεία Τερψιθέας
Άτομο 14	4 χρόνια	Αποθήκη	Αποθήκη
Άτομο 15	13 χρόνια	Δομή, Δρόμος	Πλατεία Τερψιθέας
Άτομο 16	3 μήνες	Δημοτικό Θέατρο	Πλατεία Τερψιθέας

Πίνακας 2: Χρόνος και Τόπος Διαμονής

Εικόνα 1: Χρονικό Διάστημα Αστεγίας (Μονάδα Μέτρησης Χρόνου: Έτη)

Από τα 16 υποκείμενα έρευνας:

- Α) Τα 3 είναι άστεγα περισσότερο από 22 χρόνια.
- Β) Τα 7 βρίσκονται σε καθεστώς αστεγίας από 9 έως 19 χρόνια.
- Γ) Τα 6 είναι άστεγα λιγότερο από 5 χρόνια

Οι περισσότεροι άστεγοι έχουν αλλάξει σημεία διαμονής ανά τα χρόνια αστεγίας ωστόσο η περιοχή του Πειραιά παραμένει σταθερή. Το σημείο (παγκάκι, δρόμος, λιμάνι, πλατεία κλπ) μπορεί να εναλλάσσεται με την πάροδο του χρόνου αλλά η τοποθεσία που επιλέγουν να διαβιούν είναι η ίδια. Αυτό μπορεί να σχετίζεται είτε με το ότι πολλοί έχουν γεννηθεί και μεγαλώσει στην ευρύτερη περιοχή του Πειραιά είτε έχουν εργαστεί για πολλά χρόνια. Αυτή την περίοδο 2 εκ των άνωθεν διαβιούν στο Λιμάνι, 6 σε δρόμους, πλατείες κλπ, 1 σε αυτοκίνητο και 7 σε εγκαταλελειμμένα κτίρια και αποθήκες.

Πολύ ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις των αστέγων αναφορικά με τους παράγοντες που οι ίδιοι πιστεύουν ότι τους οδήγησαν στο καθεστώς αστεγίας. Οι παράγοντες μπορεί να είναι:

- α) ατομικοί (προσωπικές επιλογές, ηλικία, εξαρτήσεις κλπ)
- β) κοινωνικοί (π.χ. κακές οικογενειακές και φιλικές σχέσεις, κακοποιητικό περιβάλλον)
- γ) δομικοί – περιβαλλοντικοί (φυσικές καταστροφές, οικονομική κρίση, αλλαγή αγοράς εργασίας, αδυναμία εύρεσης οικονομικά προσιτής στέγας κ.α.)

Ο Α1 θεωρεί ότι η ηλικία του παίζει καταλυτικό παράγοντα στην δυσκολία εύρεσης εργασίας και γι' αυτό αδυνατώντας να μισθώσει και να διατηρήσει ένα σπίτι είναι άστεγος: «Αλλά πήγαινα στα νησιά όταν ζούσε ξέρω 'γω και δούλευα σε εστιατόρια, σε ταβέρνες και τέτοια... αλλά όταν σκοτώθηκε και μετά... δεν με παίρνουνε... Είχα γνωστούς σε νησιά ξέρω γω αυτά. Είσαι, είσαι μεγάλος λέει τώρα. Λέω, 'τι θέλετε. παιδάκια 20 χρονών 15;' Και γραφεία ας πούμε που γνώριζα γιατί δούλεψα και στη Σύμη δούλεψα και στη Σίφνο... ε γνώριζα κόσμο πως να στο πω... τώρα δεν έχει... τέρμα λέει, νεολαία. Ε κι από τότε τι να κάνω; Τόσο μεγάλος είμαι; Δηλαδή δεν μπορώ; Δεν ζητάω να μου δώσετε ελεημοσύνη. Να δουλέψω θέλω... Δεν με παίρνανε. 50-55 χρονών τώρα ποιος θα σε πάρει στη δουλειά»;

Η Α2 θεωρεί ότι η ίδια αποκλειστικά ευθύνεται για την κατάστασή της και το θεωρεί ως έναν τρόπο να εξιλεωθεί για τα λάθη και τις επιλογές της. Συγκεκριμένα ο διάλογος ήταν ο εξής:

«Σ -Εσείς τι θεωρείτε ότι σας οδήγησε στο να βρίσκεστε στο δρόμο και να είστε άστεγη;

Ε -(Σιωπή...)

Σ -Εννοώ ποιοι παράγοντες πιστεύετε ότι...

Ε -Ότι μου αξίζει να τραβάω ζόρι. Πρέπει να τιμωρηθώ. Αυτό πιστεύω...

Σ -Για ποιο λόγο;

Ε -Γιατί είμαι αδύναμη. Είμαι άνθρωπος αδύναμος, αδύναμος χαρακτήρας και πρέπει να βρίσκομαι κάπου να μην μπορώ να... ότι μου αξίζει αυτό. Αλλά από την άλλη εγώ το ευχαριστιέμαι, ότι βρίσκομαι σε αυτή την κατάσταση... αισθάνομαι καλά».

Ο Α3 αναφέρει ότι έμενε με την τέως σύζυγό του σε σπίτι που ανήκε στον τότε πεθερό του. Η απόλυσή του οδήγησε σε τεταμένες σχέσεις με τη σύζυγό του κατέληξαν στο διαζύγιο. Παράλληλα, ο πεθερός του τον έδιωξε από το σπίτι.

Η Α4 δήλωσε ότι όταν πέθανε ο σύντροφός της βίωσε καταθλιπτικό επεισόδιο, το οποίο την εμπόδισε να εργαστεί και να ανταπεξέλθει στις καθημερινές της υποχρεώσεις.

Ο Α5 θεωρεί ότι η ανεργία του μετά από 25 χρόνια σταθερής εργασίας επηρέασε την ψυχική του υγεία και την κοινωνικότητά του με αποτέλεσμα να σταματήσει την προσπάθεια ένταξης στην αγορά εργασίας.

Ο Α9 αναφέρει: «Η αστεγία μου ήταν η φτώχεια, δεν μπορούσα να ανταποκριθώ. Φτώχεια ήτανε. Το οικονομικό ήταν...»

Ο Α10 ως κύρια αιτία των προβλημάτων θεωρεί το κακοποιητικό οικογενειακό περιβάλλον που μεγάλωσε. Δεν παραλείπει όμως να αναγνωρίσει και τις δικές του ευθύνες αναφερόμενος στην κακή διαχείρισή του στον οικονομικό και επαγγελματικό τομέα.

Ο Α11 αποδίδει ευθύνες στη διαχείριση των πόρων από το κράτος και την κακή οικονομική κατάσταση της χώρας.

Ο **A12** λίγο διάστημα πριν ξεσπάσει η πανδημία Covid-19 απολύθηκε από την εργασία του και κατά τη διάρκεια της καραντίνας αλλά και αργότερα δεν κατάφερε να εργαστεί με αποτέλεσμα να εγκαταλείψει το σπίτι που μίσθωνε.

Ο **A14** διαφοροποιείται από τους περισσότερους καθώς πιστεύει ότι είναι ξεκάθαρα δικό του λάθος διότι ενώ είχε μονιμοποιηθεί εργασιακά στο Δήμο Πειραιά λόγω προσωπικών διαφορών σταμάτησε την δουλειά του· γεγονός που μετανιώνει μέχρι σήμερα.

Η αστεγία οφείλεται πρωτίστως στην έλλειψη χρημάτων δηλαδή τη φτώχεια. Ωστόσο εκτός από το οικονομικό κομμάτι τα κυριότερα προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι συμμετέχοντες είναι: α) η καθημερινή ανασφάλεια και ο φόβος για την ίδια τους τη ζωή β) οι καιρικές συνθήκες, γ) η δυσκολία κάλυψης αναγκών ατομικής υγιεινής, δ) η δυσκολία ένταξης στην αγορά εργασίας αλλά και εν γένει στο κοινωνικό γίγνεσθαι.

Το **άτομο 4** αναφέρει:

«Σ -Ε, ως άστεγη ποια ήταν τα σημαντικότερα προβλήματα που έχετε βιώσει αυτά τα χρόνια;

Ε -Γιατί είμαι γυναίκα. Γιατί είναι δύσκολο να εμπιστεύεσαι κανέναν. Ξέρεις πόσα άτομα ερχόταν να με ψάχνουν το βράδυ; Όχι για λεφτά. Είτε ναρκομανείς, μπεκρήδες, ναι αυτά ήταν τα χειρότερα».

Το **άτομο 9** αναφέρει:

«Σαν άστεγος τι ρωτάς; Στην Κολοκοτρώνη ήμουν 4 χρόνια, κοιμόμουν σ' ένα καναπέ διπλωμένος με μια κουβέρτα. Έβρεχε, χιονίζε, χτυπάγαν τα νερά από τις κολώνες, τα 'χεις δει... τι άλλο να πω πες μου... δηλαδή ότι και να πω, ότι και να πεις, αυτά δεν περιγράφονται».

Το **άτομο 14** αναφέρει:

«Ε -Ε, τι να πω... ότι είμαι άστεγος, είμαι άστεγος... ανά πάσα ώρα μπορεί να μου πούνε σήκω φύγε από κει. Πού να πάω; Εύχομαι να μην μου τύχει τώρα να μπορώ να βγω στη σύνταξη... να μπορώ να κάνω κάτι.

Σ -Εύχομαι το καλύτερο... Ε, και όλα αυτά τα χρόνια που είστε άστεγος, ποιο είναι το σημαντικότερο πρόβλημα που έχετε αντιμετωπίσει; Το πιο δύσκολο;

Ε -Από φαί, όχι. Γιατί έτρωγα. Όπου και να ήμουν δουλεύα έτρωγα... το οικονομικό. Το μεγαλύτερο πρόβλημα ήταν το οικονομικό. Και μέχρι τώρα... αλλά δόξα τα Θεό αυτά τα λίγα τα φέρνω βόλτα. Πληρώνω τα φάρμακά μου».

7.6.Ανάλυση 4^{ης} Θεματικής: Πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες και Δομές/Υπνωτήρια

Όλοι οι συμμετέχοντες στην έρευνα είναι δικαιούχοι και λαμβάνουν μηνιαίως το Ελάχιστο Εγγυημένο Εισόδημα (Ε.Ε.Ε.) το οποίο ανέρχεται στο ποσό των 200 ευρώ. Συνεργάζονται με το Κέντρο Κοινότητας ώστε να αιτηθούν για το επίδομα και επισκέπτονται είτε στα κεντρικά του γραφεία είτε μέσω του Δικτύου Κοινωνικών Δομών και Κινητών Μονάδων του Δήμου Πειραιά. Ακόμη, η πλειοψηφία λαμβάνει καθημερινά φαγητό από τα κοινωνικά συσσίτια των ενοριών ή της Αλληλεγγύης Πειραιά και χρησιμοποιεί τις δομές της PRAKSIS για την κάλυψη αναγκών υγιεινής. Αρκετοί επισκέπτονται το κοινωνικό φαρμακείο για την λήψη φαρμάκων κατόπιν συνταγογράφησης άνευ πληρωμής.

Σχετικά με την ένταξη σε Δομές/Υπνωτήρια η γνώμη των περισσότερων συμμετεχόντων είναι ιδιαιτέρως αρνητική. Ορισμένοι δεν έχουν φιλοξενηθεί από επιλογή ποτέ σε κάποια δομή κυρίως λόγω της φήμης που τις περιβάλει. Συγκεκριμένα από τους 16 συμμετέχοντες οι 8 έχουν φιλοξενηθεί σε κάποια δομή. Ως επί το πλείστον η εικόνα που παρουσιάζουν οι ωφελούμενοι για τα Υπνωτήρια είναι αποκαρδιωτική. Συγκεκριμένα αναφέρονται σε βρώμικους χώρους στους οποίους δεν τηρούνται βασικοί κανόνες υγιεινής. Αρκετοί μάλιστα τονίζουν την ύπαρξη κοριών και άλλων εντόμων. Ακόμη, οι κλοπές χρημάτων και προσωπικών αντικειμένων αποτελούν καθημερινότητα, όπως επίσης και οι συγκρούσεις μεταξύ των ενοίκων. Επιπλέον, για ορισμένες γυναίκες η συνύπαρξη ανδρών-γυναικών στην ίδια δομή προκαλεί αισθήματα ανασφάλειας και φόβου. Τελευταίο αλλά εξίσου σημαντικό αποτελούν οι αναφορές για αλόγιστη χρήση αλκοόλ καθώς και η διακίνηση ναρκωτικών ουσιών εντός της δομής.

Σε διάλογο με το **Άτομο 4**:

«Σ -Σε υπνωτήριο έχετε μείνει ποτέ;

A4 -Όχι, ούτε πρόκειται να πάω. Γιατί εκεί είναι χειρότερα από το λιμάνι. Εκεί μένουν γυναίκες και άντρες μαζί.»

Το **Άτομο 10** αναφέρει:

«Και δεν μπορείς ως κοινωνία να απαιτείς ότι όλοι θα είναι όλοι που είναι στο δρόμοι θα είναι μέσα σε μία δομή. Γιατί άλλο εγώ, άλλο πρόβλημα έχω εγώ κι άλλο φόβο έχει ένας ψυχικά ασταθής άνθρωπος, κι άλλο ο ναρκωτικός. Εγώ έχω ζήσει και κατάσταση που την ώρα εκεί που κοιμάμαι έρχεται ο άλλος με τη σύριγγα να μου τραβήξει αίμα για να πάρει τη δόση του, με το δικό μου το αίμα. Πρέπει αυτά η κοινωνία να τα αλλάξει. Δεν μπορεί σε μία Δομή επειδή κάποιος είναι στο δρόμο να τους πεις ντάξει επειδή είσαι στο δρόμο έλα φίλε κάτσε δω. Ο ναρκομανής πρέπει να πάει σε ναρκομανή, ο ψυχάκις ψυχιατρείο, ο κάθε ένας στον τομέα του. Για να μπορεί και η κοινωνία, το κράτος να τους βοηθήσει. Αλλιώς είμαστε όλοι μαζί και είναι...».

Σε διάλογο με το **Άτομο 13**:

«Σ -Σε υπνωτήριο έχετε μείνει ποτέ;

Ε -Στην UNESCO.

Σ -Στα Καμίνια ή στον Πύργο;

Ε -Εδώ, εδώ, στον Πύργο. Πριν φτιαχτεί το άλλο.

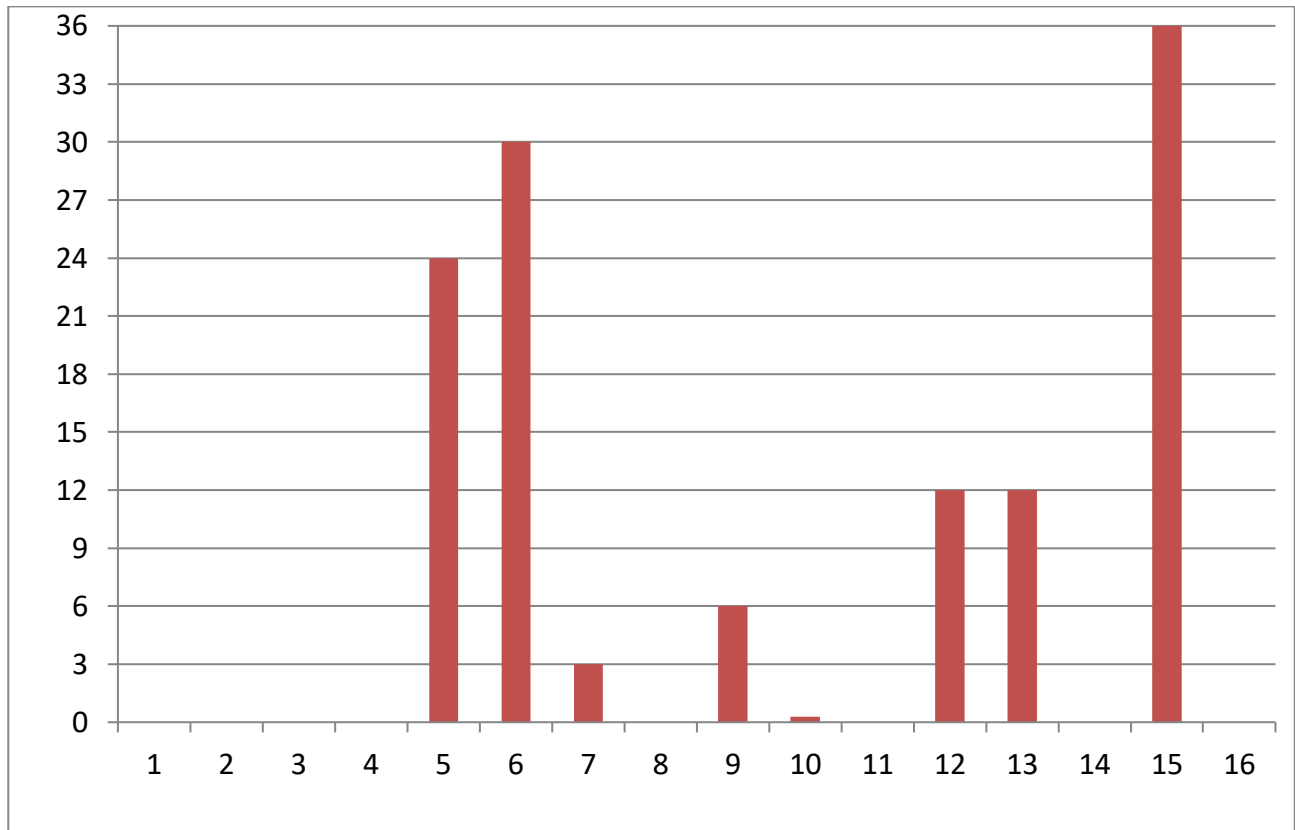
Σ -Και πόσο καιρό είχατε μείνει;

Ε -Σχεδόν 1 χρόνο. Πριν με φάνε οι κοριοί... στα καμίνια που πέρασα ακόμα με παρακαλάνε οι κοινωνικοί λειτουργοί να πάω. Τους λέω οι κοριοί φύγανε; Μου λένε όχι, τότε τους λέω προτιμώ στον δρόμο. Δεν με πειράζει κανένας κορίτσι μου».

Συμμετέχοντες	Υπνωτήριο	Όνομα Υπνωτηρίου	Χρονικό Διάστημα
Άτομο 1	Όχι	-	-
Άτομο 2	Όχι	-	-
Άτομο 3	Όχι	-	-
Άτομο 4	Όχι	-	-
Άτομο 5	Ναι	Όμιλος UNESCO Πειραιώς και Νήσων	2 μήνες
Άτομο 6	Ναι	Ξενώνας Αστέγων Ανακούφιση & Πολυδύναμο Κέντρο Αστέγων & Όμιλος UNESCO Πειραιώς και Νήσων	6 μήνες 1.5 χρόνο 1 χρόνο
Άτομο 7	Ναι	Όμιλος UNESCO Πειραιώς και Νήσων	3 μήνες
Άτομο 8	Όχι	-	-
Άτομο 9	Ναι	Ξενώνας Αστέγων Ανακούφιση	6 μήνες
Άτομο 10	Ναι	Όμιλος UNESCO Πειραιώς και Νήσων	10 ημέρες
Άτομο 11	Όχι	-	-
Άτομο 12	Ναι	Όμιλος UNESCO Πειραιώς και Νήσων	1 χρόνο
Άτομο 13	Ναι	Όμιλος UNESCO Πειραιώς και Νήσων	1 χρόνο

Άτομο 14	Όχι	-	-
Άτομο 15	Ναι	Όμιλος UNESCO Πειραιώς και Νήσων	3 χρόνια
Άτομο 16	Όχι	-	-

Πίνακας 3: Ένταξη σε Υπνωτήρια/Δομές

Εικόνα 2: Χρόνος Φιλοξενίας σε Δομές (Μονάδα Μέτρησης Χρόνου: Μήνες)

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες αναφέρουν ότι η επαφή με τους εργαζομένους στις κοινωνικές υπηρεσίες είναι ιδιαίτερα σημαντική. Συγκεκριμένα οι άνθρωποι που ανήκουν σε ευάλωτες ομάδες συχνά αισθάνονται την ανάγκη για δημιουργία σταθερών δεσμών στην καθημερινή τους ζωή. Γι' αυτό η στάση των εργαζομένων και η χρήση τεχνικών όπως η ενεργητική ακρόαση και η ενσυναίσθηση κρίνεται απαραίτητη. Για αρκετούς ωφελούμενους οι κοινωνικοί λειτουργοί αποτελούν τα πρόσωπα αναφοράς τους.

Σύμφωνα με το Άτομο 15:

«Σ -Έχετε φίλους, έχετε κάποιο πρόσωπο αναφοράς;

A15 -Ε πρόσωπο αναφοράς, άστεγο;

Σ -Ναι, άμα χρειαστείτε κάτι σε ποιον θα απευθυνθείτε;

A15 -Πρόσωπο αναφοράς τώρα έχω την κυρία Ι. Π. που είναι κοινωνική λειτουργός και είναι εδώ στο βανάκι. Όταν είμαι στην UNESCO έχω την κυρία Γ. Δ. που είναι κοινωνική λειτουργός»

7.7.Ανάλυση 5^{ης} Θεματικής: Οπτική/Σχέδια για το μέλλον

Ο υγιής άνθρωπος ανεξάρτητα από τις συνθήκες που διαβιεί πάντα ελπίζει και σχεδιάζει το μέλλον του όσο αβέβαιο και αν μοιάζει. Στην περίπτωση των αστέγων σχεδόν όλοι έχουν στόχους και αναμένουν καταστάσεις. Ονειρεύονται, έχουν ρεαλιστικά θέλω και με υπομονή ευελπιστούν ότι η κατάσταση θα καλυτερέψει. Οι περισσότεροι σχεδιάζουν να εργαστούν ώστε να καταφέρουν να μισθώσουν κάποιο σπίτι ενώ όσοι είναι μεγαλύτερης ηλικίας αναμένουν να συνταξιοδοτηθούν. Ακόμη και όσοι δεν έχουν καθόλου ένσημα συμπληρώνοντας το 67^ο έτος αιτούνται της λεγόμενης εθνικής σύνταξης ύψους 360 ευρώ. Φυσικά και το ποσό είναι πολύ χαμηλό ωστόσο είναι υψηλότερο από το ΚΕΑ (200 ευρώ) και βασιζόμενοι στην καλοσύνη και ανθρωπιά του κοινωνικού τους περίγυρου θεωρούν ότι θα μπορέσουν να ενοικιάσουν μια γκαρσονιέρα ή μια αποθήκη και να έχουν έστω ‘ένα κεραμίδι πάνω από το κεφάλι τους’. Θα συνεχίσουν να λαμβάνουν φαγητό από το συσσίτιο του Δήμου ή της Ενορίας, πράγματα από το κοινωνικό παντοπωλείο και να κάνουν οποιοδήποτε μεροκάματο τους προταθεί αλλά τουλάχιστον θα έχουν ένα δικό τους χώρο σίγουρα πολύ πιο ασφαλές από το δρόμο.

Υπάρχουν σκέψεις και σχέδια για τον τρόπο με τον οποίο η καθημερινότητά τους θα μπορούσε να βελτιωθεί. Ακολουθούν κάποια αυτούσια αποσπάσματα των συνεντεύξεων:

Το **Άτομο 1** υπογραμμίζει την απουσία του κράτους-πρόνοιας και τη σημασία του:

«Σ -Ωραία να σας κάνω και μία τελευταία ερώτηση. Τι πιστεύετε ότι θα μπορούσε να γίνει για να βελτιωθούν οι συνθήκες διαβίωσής σας και να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα που αναφέρατε; Τι θα μπορούσε να αλλάξει;

A1 -Πρώτα πρώτα, οι άστεγοι -καλά αυτό είναι δύσκολο γιατί είναι με συγχωρείς και κοπρίτες- είναι... έχουνε μάθει στη ζωή έξω, να βρούνε κάποια στέγη, τουλάχιστον, το κυριότερο είναι η στέγη. Να μούνε κάπου μέσα. Που αυτό είναι δύσκολο γιατί τους βάζουνε μέσα, βρίσκουνε, υπάρχουνε δομές να μούνε μέσα και δεν μπαίνουνε.

Σ -Ναι αλλά κι εσείς αναφέρατε ότι δεν θέλετε να ενταχθείτε σε κάποιο Υπνωτήριο.

A1 -Στο Υπνωτήριο δεν θέλω να πάω γιατί μέσα γίνονται άλλα πράγματα.

Σ -Πολύς κόσμος το σκέφτεται αυτό όμως...

A1 -Ο άλλος κλέβει, με συγχωρείς ο άλλος πάει και βαράει ένεση, είναι πολλά στη μέση. Κατάλαβες; Λέω τι να πάω να κάνω; Χίλιες φορές να είμαι έξω στο δρόμο παρά να πάω μέσα και να γίνω σαν τους άλλους. Δεν γίνεται αυτό. Πρέπει να υπάρχει σύστημα, πώς να το πω; Νόμος. Όταν θα μπει μέσα στο Υπνωτήριο, στον Ξενώνα ξέρω ‘γω, πρέπει να υπάρχουνε κάποιες αρχές. Δεν υπάρχει τίποτα. Εγώ έχω γυρίσει μεταξουργία, έχω γυρίσει όλη την Αθήνα, Σταθμός Λαρίσης. Δεν ξέρω αν έχεις ακούσει, τα ‘χω γυρίσει όλα. Μέχρι στη Φιλαδέλφεια πήγαινα και κοιμόμουνα στο παγκάκι. Ήθελα να χω τον αέρα μου. Κι όπου έβρισκα και δεν είχε πολλούς... κι εκτός αυτού είναι κ

επικίνδυνο. Μπορεί να σε σκοτώσουνε κιόλας. Να μην ξέρουνε τι έχεις και να έρθουνε να σου δώσουνε μία. Λοιπόν; Καταρχήν έχουμε πρόνοια; Έχουμε πρόνοια στην Ελλάδα; Πάει ο άλλος στο νοσοκομείο και του λέει ο γιατρός καλά είσαι... μ ένα πόδι άντε πήγαινε να δουλέψεις. Δεν είναι έτσι απλά τα πράγματα, περνάνε επιτροπές και τέτοια. Πού είναι η πρόνοια...»

Το **Άτομο 4** επιζητά την εύρεση στέγης:

«A4 -Ναι να μας βρούνε ένα σπίτι. Εγώ δεν μπορώ με άλλους ας πούμε, θέλω να είμαι μόνη μου. Ειδικά τώρα που μεγάλωσα και θέλω να είμαι μόνη μου.

Σ -Αυτό δηλαδή, να υπάρχει κάτι στεγαστική πολιτική.

A4 -Ναι, να έχει μια κουζίνα να μαγειρεύεις και λίγο νερό να πλυθείς».

Το **Άτομο 10** κατηγοριοποιεί τους άστεγους με βάση τα χαρακτηριστικά τους και αναφέρει ότι η δημιουργία εξειδικευμένων δομών θα συμβάλλει στην βελτίωση των συνθηκών διαβίωσής τους.

«Ο κάθε ένας έχει διαφορετικό λόγο που ... δηλαδή η αστεγία, εγώ λέω πάντα ότι ο κόσμος πρέπει να αρχίσει να διαχωρίζει τους πραγματικούς αστέγους από τους άλλους αστέγους. Δηλαδή έχεις τώρα εδώ στην πόλη 5 ειδών αστέγων. Το ένα είναι ο ναρκομανείς. Ο ναρκομανείς είναι άστεγος λόγω της χρήσης που κάνει όχι ότι δεν έχει. Μετά έχεις τα παιδιά που φύγαν απ' το σπίτι τους επειδή είναι βιασμοί, τσακωμοί και τέτοια. Μετά έχεις αυτούς που το βλέπουνε σαν άσκηση υποκριτικής, να ζήσουνε κάτι διαφορετικό. Μετά έχουμε τον αλκοολισμό που έχουν κάψει φλάντζα που λέω εγώ. Και τελευταίοι είναι άνθρωποι που έχουν πάθει κάποια ψυχική διαταραχή λόγω ατυχήματος και τους έχουν αφήσει έτσι στο έλεος του Θεού. Και δεν μπορείς ως κοινωνία να απαιτείς ότι όλοι, όλοι που είναι στο δρόμο θα είναι μέσα σε μία δομή. Γιατί άλλο εγώ, άλλο πρόβλημα έχω εγώ κι άλλο φόβο έχει ένας ψυχικά ασταθής άνθρωπος, κι άλλο ο ναρκομανής... Πρέπει αυτά η κοινωνία να τα αλλάξει. Δεν μπορεί σε μία Δομή επειδή κάποιος είναι στο δρόμο να τους πεις ντάξει, επειδή είσαι στο δρόμο έλα φίλε κάτσε δω... ο κάθε ένας στον τομέα του. Για να μπορεί και η κοινωνία, το κράτος να τους βοηθήσει».

Το **Άτομο 14** κρίνει την «κουλτούρα» της αστεγίας και θεωρεί ότι για κάποιους είναι επιλογή:

«A14 -Και μεγαλύτερα επιδόματα να δώσουνε, ο άνθρωπος δεν θα πάει... θα κοιτάζει να κοιμάται πάλι έξω... τι πιστεύω γω... έχει μάθει να κοιτάει, να ψάχνει τα σκουπίδια και να κοιμάται έξω όσο και μεγαλύτερο επίδομα να πάρει...

Σ -Ναι αλλά πολλοί άνθρωποι δεν θέλουν να μένουν στο δρόμο...

A14 -Οι περισσότεροι θέλουν.

Σ -Αυτό πιστεύετε ε;

A14 -Οι λίγοι είναι αυτοί που δεν θέλουνε. Που 'χουνε κάποια αξιοπρέπεια πάνω τους.

Σ -Ναι αλλά και η ζωή στο δρόμο είναι πολύ δύσκολη...

A4 -Είναι πολλοί άστεγοι κάτω στο λιμάνι γιατί ότι λεφτά παίρνουν πάνε και πίνουνε...

ενώ ένας που 'χει μια αξιοπρέπεια πάνω του και αναγκαστικά κοιμάται έξω... εάν πάρει κάτι παραπάνω θα κοιτάζει να βρει κάτι καλύτερο... αυτοί που πίνουν όχι...».

7.8.Συζήτηση– Προτάσεις για περαιτέρω έρευνα

Οι 16 συμμετέχοντες στην έρευνα αποτελούν μόνο ένα δείγμα άστεγων ανθρώπων που διαβιούν στον δρόμο και συγκεκριμένα στην ευρύτερη περιοχή του Πειραιά. Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο να σημειωθεί ότι πρόκειται για ανθρώπους οι οποίοι δεν έχουν διαγνωσθεί με κάποια μορφή ψυχοπαθολογίας και κατά τη διάρκεια της συνέντευξης ήταν σε θέση να κατανοήσουν τις ερωτήσεις και να δώσουν τις απαιτούμενες απαντήσεις. Γίνεται σαφές ότι για οποιοδήποτε άτομο ήταν επιβεβαιωμένο ότι λαμβάνει βαριά φαρμακευτική αγωγή δεν έγινε προσπάθεια ένταξής του στην ερευνητική διαδικασία.

Μέσα από τις συνεντεύξεις απαντώνται τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν στην αρχή. Πιο συγκεκριμένα αναφερόμενοι στα αίτια της έλλειψης στέγης αντιλαμβανόμαστε ότι πρόκειται για ένα πολυδιάστατο φαινόμενο το οποίο επηρεάζεται από προσωπικούς, κοινωνικούς και δομικούς παράγοντες. Το γεγονός που αναδεικνύεται μέσα από την έρευνα είναι ότι συνήθως υπάρχει ένας συνδυασμός παραγόντων π.χ. διαζύγιο και ανεργία, κακή διαχείριση οικονομικών και ανεργία, κακοποιητικό περιβάλλον και αδυναμία εύρεσης προσιτής κατοικίας. Ο κάθε άνθρωπος με την μοναδική του ιστορία βρέθηκε στο καθεστώς αστεγίας και αναζητά τρόπους διαφυγής και βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσής του.

Για το υποστηρικτικό πλαίσιο συνοπτικά οι συμμετέχοντες δήλωσαν ότι συνήθως είναι ανύπαρκτο ή υπάρχει αλλά δεν διατηρούν στενή σχέση. Ακόμη, έχουν καλές σχέσεις κατά κύριο λόγο με άλλους αστεγούς, ενώ σε περίπτωση ανάγκης υπάρχει ένα πρόσωπο αναφοράς για να τους φροντίσει.

Σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν καθημερινά εκτός από την έλλειψη στέγης και εν γένει σταθερού πλαισίου διαβίωσης, κάποια από αυτά είναι η ανασφάλεια και ο φόβος ότι αν πάσα στιγμή οποιοσδήποτε δύναται να τους κλέψει τα προσωπικά αντικείμενα και τα χρήματα που έχουν στην κατοχή τους ή να τους βλάψει σωματικά με οποιοδήποτε τρόπο. Κάποια επιπλέον προβλήματα είναι η απουσία επαρκών χώρων κάλυψης αναγκών ατομικής υγιεινής και η δυσκολία ένταξης στην αγορά εργασίας που είναι επακόλουθο της αφρόντιστης εξωτερικής τους εμφάνισης.

Όλοι οι συμμετέχοντες συνεργάζονται με το Κέντρο Κοινότητας για τη χορήγηση του Ε.Ε.Ε. και άλλες υπηρεσίες που χρησιμοποιούν είναι το κοινωνικό συσσίτιο, το κοινωνικό

φαρμακείο και η PRAKSIS. Αναφορικά με τις υπάρχουσες Δομές και τα Υπνωτήρια η γενική εικόνα τόσο αυτών που έχουν φιλοξενηθεί όσο και όσων δεν το επέλεξαν είναι ιδιαίτερα αρνητική.

Η σκέψη για ένα καλύτερο αύριο και τα σχέδια για το μέλλον δεν σταματούν. Είναι εντυπωσιακό το κίνητρο και η διάθεση για ζωή παρά τις δύσκολες συνθήκες επιβίωσης. Όλοι έχουν όνειρα και φιλοδοξίες είτε μικρότερες είτε μεγαλύτερες με συχνότερη την επιθυμία συνταξιοδότησης και την εύρεση οποιουδήποτε καταλύματος στέγασης. Αν και οι περισσότεροι είναι μακροχρόνιοι άστεγοι και έχουν βιώσει εξαιρετικά δύσκολες καταστάσεις το ένστικτο της επιβίωσης επικρατεί μέσα τους και δημιουργεί την ελπίδα ότι η καθημερινότητά τους σύντομα θα αλλάξει.

Φυσικά, τα αποτελέσματα της ποιοτικής έρευνας δεν είναι γενικεύσιμα στον πληθυσμό των αστέγων του Πειραιά γεγονός που εξαρχής δεν υπήρξε το ζητούμενο της παρούσας έρευνας. Ωστόσο γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστεί η υποκειμενική πραγματικότητα και οι φωνές των συμμετεχόντων με στόχο την κατανόηση της εμπειρίας και των βιωμάτων τους. Επιπλέον οι ελλείψεις σε ερευνητικά δεδομένα είναι σημαντικές, γεγονός που καθιστούσε δύσκολη τη συσχέτιση όλων των δεδομένων που βρέθηκαν σε αντίστοιχες έρευνες στον ελλαδικό χώρο.

Ακόμη, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι το δείγμα που επιλέχθηκε σκόπιμα διαβιούσε στο δρόμο (πλατείες, πάρκα, λιμάνι) και σε εγκαταλειμμένα κτίρια και αποθήκες του Πειραιά, χωρίς να περιλαμβάνει άτομα που διαβιούν σε Υπνωτήρια και Δομές Φιλοξενίας Αστέγων. Άλλο ένα ζήτημα είναι ότι ο αριθμός των συμμετεχόντων θα μπορούσε να είναι μεγαλύτερος και να υπάρχει καλύτερη αναλογία βάση φύλου και η ηλικίας. Τέλος, ορισμένες ερωτήσεις μπορεί να χαρακτηριστούν κατευθυντικές ή επικριτικές. Παραδείγματος χάριν, η ερώτηση *«Ποια είναι σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζετε ως άστεγος/η;»*, θέτει εκ των προτέρων ως δεδομένο ότι το άτομο αντιμετωπίζει ορισμένα προβλήματα και του ζητείται να τα ιεραρχήσει. Ή η ερώτηση *«Ποιοι λόγοι πιστεύετε ότι σας οδήγησαν στην κατάσταση που βιώνετε;»*, μπορεί να ακούγεται επικριτική ωστόσο ο σκοπός είναι να ακουστεί η οπτική του υποκειμένου και όχι η στοχοποίησή του.

Δεδομένης της έλλειψης χρόνου αλλά και απειρίας στο ερευνητικό κομμάτι, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η αστεγία και ο κοινωνικός αποκλεισμός είναι ένα ζήτημα που χρήζει μελέτης, έρευνας και επιστημονικής τεκμηρίωσης. Υπάρχει πληθώρα δεδομένων που δεν αναφέρονται, ενώ ανεξάρτητα από τα στατιστικά της χώρας μας τα οποία βασίζονται κυρίως στα Κέντρα Κοινότητας και τους δικαιούχους του ΚΕΑ αλλά και τους άστεγους που διαβιούν σε Υπνωτήρια και Δομές, ο πραγματικός αριθμός των αστέγων μπορεί να υπολογιστεί μόνο κατά προσέγγιση.

Βάσει και των παραπάνω προκύπτουν ορισμένες προτάσεις για έρευνα προκειμένου να εξετασθεί το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού και της αστεγίας. Η πραγματοποίηση μιας

ποσοτικής έρευνας η οποία θα έδινε σαφή αριθμητικά στοιχεία για τους αστέγους της χώρας κατατάσσοντας σε κατηγορίες βάση του τόπου διαβίωσής τους, της ένταξης σε Υπνωτήρια, της σχέσης τους με εξαρτήσεις από ουσίες και αλκοόλ, την διαγνωσμένη ψυχοπαθολογία κλπ. Επιπλέον, θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μία ποιοτική έρευνα αποκλειστικά σε άστεγες γυναίκες που αποτελούν την μειοψηφία του συγκεκριμένου πληθυσμού και βιώνουν επιπλέον δυσκολίες που σχετίζονται με το φύλο. Τέλος, θα μπορούσε να σχεδιαστεί έρευνα με δείγμα αποκλειστικά αστέγους που έχουν επιλέξει να διαβιούν σε Υπνωτήρια, τις συνθήκες διαμονής καθώς και αν επιθυμούν να ενταχθούν στο κοινωνικό σύνολο, να μεταβούν σε στέγες υποστηριζόμενης διαβίωσης ή να συμμετάσχουν σε προγράμματα που συνδυάζουν την εργασία με την παροχή στέγης.

Συμπεράσματα

Από την παραπάνω ανάλυση με θέμα "Κοινωνικός αποκλεισμός και αστεγία: Η περίπτωση των αστέγων του Πειραιά" αναδεικνύονται πληροφορίες για το σύνθετο και πιεστικό ζήτημα των αστέγων στον Πειραιά. Η μελέτη διερεύνησε τις πολύπλευρες διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού, τα αίτια και τις συνέπειες της έλλειψης στέγης, καθώς και το ρόλο των πολιτικών και των κοινωνικών υπηρεσιών στην αντιμετώπιση αυτών των προκλήσεων. Μέσα από μια ολοκληρωμένη και εμπειριστατωμένη προσέγγιση, από την έρευνα αυτή μπορούν να εξαχθούν σημαντικά συμπεράσματα. Η έρευνα αναδεικνύει την ισχυρή σχέση μεταξύ της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στις σημερινές κεφαλαιοκρατικές κοινωνίες αποδεικνύεται για μια ακόμα φορά ότι κινητήριο δύναμη είναι το χρήμα. Η έλλειψή του έχει ως συνέπεια την περιθωριοποίηση των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων, οδηγώντας τις στην στέρηση ακόμη και των πιο βασικών αναγκών. Για την αποτελεσματική αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης, όπως προαναφέρθηκε, είναι μείζονος σημασίας η αντιμετώπιση των υποκείμενων ζητημάτων της φτώχειας και της άνισης πρόσβασης στους πόρους (Μαμουνάκη, 2021).

Η μελέτη τονίζει τη σημασία της κατανόησης της έλλειψης στέγης και του κοινωνικού αποκλεισμού μέσα από ένα διατομεακό πρίσμα. Διαφορετικές ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως οι περιθωριοποιημένες κοινότητες, οι φυλετικές και έμφυλες μειονότητες και τα άτομα με αναπηρία, βιώνουν την έλλειψη στέγης με διαφορετικούς τρόπους λόγω επικαλυπτόμενων ταυτοτήτων. Οι εξατομικευμένες παρεμβάσεις που λαμβάνουν υπόψη αυτές τις διασταυρούμενες ταυτότητες είναι απαραίτητες για τη διασφάλιση της συμμετοχικότητας και την αντιμετώπιση των ειδικών αναγκών κάθε ομάδας. Επιπρόσθετα, ο στιγματισμός είναι ένα διαδεδομένο ζήτημα που αντιμετωπίζουν τα άστεγα άτομα, επιδεινώνοντας περαιτέρω τον αποκλεισμό τους από την κυρίαρχη κοινωνία. Η καταπολέμηση του στίγματος και η προώθηση της ένταξης απαιτούν στοχευμένες στρατηγικές και εκστρατείες ευαισθητοποίησης για την αμφισβήτηση των αρνητικών αντιλήψεων και την ενίσχυση της ενσυναίσθησης και της κατανόησης.

Αξίζει λοιπόν να σημειώσουμε ότι οι αποτελεσματικές πολιτικές και τα προγράμματα κοινωνικής προστασίας είναι ζωτικής σημασίας για την εξάλειψη των αστέγων και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού. Ναι μεν οι κυβερνήσεις και οι ΜΚΟ διαδραματίζουν ζωτικό ρόλο στην εφαρμογή και την αξιολόγηση αυτών των πολιτικών για να διασφαλιστεί η αποτελεσματικότητά τους και η ανταπόκρισή τους στις ανάγκες του άστεγου πληθυσμού, αλλά στην πραγματικότητα τα μέτρα που έχουν ληφθεί έως σήμερα αποδεικνύονται ανεπαρκή. Από την άλλη τα στεγαστικά προγράμματα, ιδίως η προσέγγιση "Housing First", επιδεικνύουν ελπιδοφόρα αποτελέσματα στην καταπολέμηση της έλλειψης στέγης και στην προώθηση της σταθερότητας για τα άστεγα άτομα. Η παροχή μεταβατικής και υποστηρικτικής στέγασης, μαζί με την πρόσβαση σε

οικονομικά προσιτή στέγαση και επιδότηση ενοικίου, είναι ζωτικής σημασίας για την αντιμετώπιση των στεγαστικών αναγκών του άστεγου πληθυσμού.

Επίσης, οι εργαζόμενοι στις κοινωνικές υπηρεσίες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην υποστήριξη των αστέγων ατόμων και κοινοτήτων. Η ενδυνάμωση αυτών των εργαζομένων μέσω της κατάρτισης, της συνηγορίας και της βελτίωσης των συνθηκών διαβίωσης ενισχύει την ικανότητά τους να αντιμετωπίζουν αποτελεσματικά τις ανάγκες των περιθωριοποιημένων κοινοτήτων. Ο σεβασμός των δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας των αστέγων θα πρέπει να διέπει όλες τις έρευνες και παρεμβάσεις. Η ιεράρχηση της συγκατάθεσης κατόπιν ενημέρωσης, της εμπιστευτικότητας και της ισότητας διασφαλίζει ότι η έρευνα ωφελεί τους συμμετέχοντες χωρίς να διαιωνίζεται περαιτέρω ο στιγματισμός.

Η έρευνα υπογραμμίζει τη σημασία της υιοθέτησης μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης που μακροπρόθεσμα δύναται να περιορίσει σημαντικά την έλλειψη στέγης. Η προσέγγιση περιλαμβάνει την συμμετοχή των φορέων χάραξης πολιτικής, των ερευνητών, των εργαζομένων στις κοινωνικές υπηρεσίες και των κοινοτήτων, και φυσικά των πολιτών. Οι συνεργατικές προσπάθειες είναι απαραίτητες για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των βαθύτερων αιτιών της έλλειψης στέγης και του κοινωνικού αποκλεισμού. Συμπερασματικά, η μελέτη "Κοινωνικός αποκλεισμός και αστεγία: Η περίπτωση των αστέγων του Πειραιά" που διεξήχθη είναι μόνο μια μικρή αποτύπωση του φαινομένου και προσπαθεί να αναδείξει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα άστεγα άτομα και τις επιπτώσεις του κοινωνικού αποκλεισμού. Εξετάζοντας τις διασταυρώσεις της φτώχειας, του στίγματος και της ευαλωτότητας, η έρευνα αναδεικνύει την αστεγία ως μια ακραία μορφή κοινωνικού αποκλεισμού. Η αντιμετώπιση της έλλειψης στέγης απαιτεί συλλογική προσπάθεια για την σταδιακή εξάλειψη του φαινομένου, την προώθηση της ισότητας και τη δημιουργία μιας κοινωνίας δεσμευόμενης στην κοινωνική αλλαγή και την κοινωνική δικαιοσύνη.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

- Adams, M., Blumenfeld, W. J., Castañeda, R., Hackman, H. W., Peters, M. L., & Zúñiga, X. (Eds.). (2013). *Readings for diversity and social justice*. Routledge.
- Anderson, I., & Quilgars, D. (2019). *Homelessness and Social Work: A Critical Perspective*. Routledge.
- Anderson, I., & Sim, D. (2019). *Recovery for All: A Blueprint for Ending Homelessness in Great Britain*. Heriot-Watt University.
- Baum, S., & Burnes, D. (2018). *Homelessness in Australia*. Palgrave Macmillan.
- Baumohl, J. (2012). *Homelessness in America*. ABC-CLIO.
- Beijer, U., Wolf, A., & Fazel, S. (2015). Prevalence of tuberculosis, hepatitis C virus, and HIV in homeless people: *a systematic review and meta-analysis*. *The Lancet Infectious Diseases*, 12(11), 859-870.
- Bryman, A., (1988). *Quantity and quality in social research*. Routledge.
- Busch-Geertsema, V., Benjaminsen, L., & Pleace, N. (Eds.). (2018). *Exploring Homelessness: A European Research Landscape*. Springer.
- Butler, J. (2015). *Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge.
- Chamberlain, C., MacKenzie, D., & McPherson, L. (2017). *Understanding homelessness: Early results from the Australian homelessness monitor*. Australian Housing and Urban Research Institute.
- Collins, P. H. (2015). *Black Feminist Thought: Knowledge, Consciousness, and the Politics of Empowerment*. Routledge.
- Culhane, D. P., Metraux, S., & Byrne, T. (2013). The age structure of contemporary homelessness: *Evidence and implications for public policy*. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 13(1), 228-244.
- Culhane, D. P., Metraux, S., Byrne, T., Stino, M., & Bainbridge, J. (2013). The age structure of contemporary homelessness: *evidence and implications for public policy*. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 13(1), 228-244.
- Desmond, M., & Shollenberger, T. (2015). Forced displacement from rental housing: *Prevalence and neighborhood consequences*. *Demography*, 52(5), 1751-1772.
- Dominelli, L. (2017). *Anti-oppressive social work theory and practice*. Palgrave Macmillan
- Edgar, B., Doherty, J., Meert, H., & Rodrigues, R. (Eds.). (2018). *Voluntary and Involuntary Social Exclusion of Older People in Europe*. Policy Press.
- Fazel, S., & Geddes, J. R. (2019). The mental health consequences of mass displacement. *Annual*

- Fitzpatrick, S., & Stephens, M. (2017). The homelessness monitor: England 2017. Crisis.
- Fitzpatrick, S., Pawson, H., Bramley, G., Wilcox, S., & Watts, B. (2017). The Homelessness Monitor: England 2017. Crisis.
- Forbes, A., & Evans, K. (2013). The Social Production of Homelessness. Routledge.
- Gaetz, S., Dej, E., Richter, T., & Redman, M. (2016). The state of homelessness in Canada 2016. Canadian Observatory on Homelessness Press.
- Gerodimos, R., Leontitsis, V., Tsagkroni, V., Vosinakis, G., Dimopoulou, D., Karyotis, G., & Skleparis, D. (2020). Comparative Analysis of Migrant and Refugee Integration in Greece.
- Gowan, T. (2010). Hobos, hustlers, and backsliders: Homeless in San Francisco. University of Minnesota Press.
- Groenendijk, A. C., & Slaets, J. P. (2018). Frailty and Social Exclusion: *A Narrative Review*. Journal of the American Medical Directors Association, 19(4), 313-318.
- Hochstenbach, C., & Boterman, W. R. (2018). Social Mixing in Shared Housing for Young Adults in the Netherlands: *Differences Between and Within Different Types of Shared Housing*. Housing Studies, 33(2), 159-183.
- Hooks, b. (2014). Feminist Theory: From Margin to Center. Routledge.
- Hopper, K., & Baumohl, J. (2018). Reckoning with homelessness. Cornell University Press.
- Hwang, S. W., & Burns, T. (2014). Health interventions for people who are homeless. The Lancet, 384(9953), 1541-1547.
- Ife, J. (2012). *Human rights and social work: Towards rights-based practice*. Cambridge University Press.
- Jones, P., & Williams, R. (2018). Embracing a Customer-Centric Approach in Social Services: Enhancing Client Well-being through Collaboration and Communication. Social Work Today, 28(2), 45-58.
- Leontitsis, V., Tsagkroni, V., Vosinakis, G., Gerodimos, R., Dimopoulou, D., Karyotis, G., & Skleparis, D. (2020). Συγκριτική Ανάλυση Ένταξης Μεταναστών και Προσφύγων στην Ελλάδα [Comparative Analysis of Migrant and Refugee Integration in Greece].
- Levy, J. M. (2017). Homeless Narratives & Pretreatment Pathways: *From Words to Housing*. Routledge.
- Levy, J. M., & Wobbrock, J. O. (2018). Intersectional Experiences of Homelessness. In *Proceedings of the 2018 CHI Conference on Human Factors in Computing Systems* (pp. 1-12).
- Link, B. G., & Phelan, J. (2014). Stigma power. Social Science & Medicine, 103, 24-32.

- Lorde, A. (2017). *Sister Outsider: Essays and Speeches*. Crossing Press.
- Maqbool, H., & Su, R. (Eds.). (2019). *Homelessness and Housing Exclusion in Urban Europe: Pathways, Causes, and Effects*. Springer.
- Martinez, A., & Lee, C. (2019). Cultural Competence and Autonomy: A Comparative Analysis Across Cultural Contexts. *International Journal of Social Services*, 36(4), 521-536.
- Mayock, P., & O'Sullivan, E. (2016). Becoming an Adult in the Face of Homelessness: *Making Sense of Multiplicity and Change*. *Journal of Youth Studies*, 19(2), 214-229.
- Mayock, P., Sheridan, S., & Parker, S. (2015). Move-on from homelessness: *A typology of the residential pathways of young people in Ireland*. *Housing Studies*, 30(9), 1501-1524.
- Mendolia, S., & Siminski, P. (2020). The Impact of Homelessness on Cognitive Functioning: *Evidence from a Regression Discontinuity Design*. *Journal of Urban Economics*, 117, 103239.
- Mohanty, C. T. (2013). *Feminism without Borders: Decolonizing Theory, Practicing Solidarity*. Duke University Press.
- O'Flaherty, B. (2017). Making room: The economics of homelessness. *Journal of Housing Economics*, 35, 82-93.
- O'Flaherty, B. (Ed.). (2015). *The Routledge Handbook of Poverty in the United States*. Routledge.
- O'Sullivan, E., & Busch-Geertsema, V. (Eds.). (2020). *European Typology of Homelessness and Housing Exclusion: Comparative Analysis and Policy Recommendations*. European Observatory on Homelessness.
- Padgett, D. K. (2016). There's no place like (a) home: *Ontological security among persons with serious mental illness in the United States*. *Social Science & Medicine*, 162, 152-159.
- Payne, M. (2014). *Modern social work theory*. Oxford University Press.
- Piliavin, I., & Wright, J. (2019). Homelessness, stigma, and mental health: *Implications for intervention*. *American Journal of Orthopsychiatry*, 89(4), 433-444.
- Pleace, N., & Bretherton, J. (2017). A typology of homelessness in Europe: *A European typology of homelessness and housing exclusion*. *European Journal of Homelessness*, 11(2), 37-61.
- Pleace, N., & Bretherton, J. (2018). *Housing First in England: An Evaluation of Nine Services. Crisis*.
- Pleace, N., & Fitzpatrick, S. (2019). *Homelessness in the European Union: A Review of Existing, New and Little-Known Policies and Practices*. European Union.
- Pleace, N., & Quilgars, D. (2018). Homelessness prevention and the role of the welfare state. *Journal of Social Policy*, 47(3), 447-465.
- Pleace, N., Bretherton, J., & Burns, L. (2018). *Homelessness and poverty: Evidence review*. Joseph Rowntree Foundation.

- Pleace, N., Quilgars, D., Bretherton, J., O'Sullivan, E., & Fitzpatrick, S. (2018). *Welfare Conditionality and Homelessness in the UK*. Policy Press.
- Quilgars, D., & Johnsen, S. (Eds.). (2020). *Homelessness and Social Policy*. Routledge.
- Quilgars, D., & Pleace, N. (Eds.). (2020). *Homelessness and Social Work: An Intersectional Approach*. Policy Press.
- Quilgars, D., Pleace, N., & Bretherton, J. (Eds.). (2018). *Homelessness and social policy*. Routledge.
- Reisch, M. (2013). *Social work and social justice: Concepts, challenges, and strategies*. Columbia University Press.
- Rodriguez, L., & Nguyen, H. (2017). Technology Solutions in Social Services: Enhancing Client Engagement and Accessibility. *Journal of Technology and Social Work*, 29(1), 65-78.
- Rossi, P. H. (2014). *Down and out in America: The origins of homelessness*. University of Chicago Press.
- Sheafor, B. W., & Horejsi, C. R. (2012). *Techniques and guidelines for social work practice*. Pearson
- Thompson, E., & Davis, M. (2021). Bridging Gaps through Collaborative Approaches: Community Partnerships in Social Services. *Community Development Journal*, 42(2), 201-218.
- Toro, P. A., & McDonell, J. R. (2015). Homelessness in America: *Perspectives, Characterizations, and Considerations for Occupational Therapy*. *American Journal of Occupational Therapy*, 69(6), 6906220010p1-6906220010p10.
- Toro, P. A., Tompsett, C. J., Lombardo, S., Philippet, P., Nachtergae, H., Galand, B., & Vrignaud, P. (2007). Homelessness in Europe and the United States: *A comparison of prevalence and public opinion*. *Journal of Social Issues*, 63(3), 505-524.

Ελληνόγλωσση

- Αναστασιάδης, Χ. (2013). Κοινωνικός αποκλεισμός και φύλο: *Το παράδειγμα των εγκύων μεταναστριών στην Αθήνα*. *Περί Κοινωνικής Εργασίας*, 1(1), 39-55.
- Ανδριανοπούλου, Ε. (2021). «Μέσα στο κάδρο»: *προσεγγίσεις της ενταξιακής εμπειρίας Αφγανών και Ιρανών προσφύγων και αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα με την μέθοδο του Photovoice*.
- Ανδριόπουλος, Γ. (2018). Αποκλεισμός και φτώχεια: *Η ελληνική εμπειρία και προοπτικές*. *Σύγχρονα Θέματα*, 146-147, 125-139.
- Ασπρης, Π. (2019). Οι ευρωπαϊκές εκπαιδευτικές πολιτικές στο χώρο της κατάρτισης, οι αντίστοιχες ελληνικές πολιτικές κατάρτισης: *Ανάλυση των προγραμμάτων Ευρώπη & Κατάρτιση 2010 και 2020 και οι αντίστοιχες δράσεις-εξελίξεις στο ελληνικό επίπεδο*.

- Βασιλάκη, Α., & Ποταμιάνου, Α. (2015). Κοινωνικός αποκλεισμός και εκπαίδευση: *Προκλήσεις για τη σχολική κοινότητα*. Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση, 3(1), 85-104.
- Ίσαρη, Φ. (2015). Ποιοτική Μεθοδολογία Έρευνας. *Εφαρμογές στην Ψυχολογία και την Εκπαίδευση*. Αθήνα: ΣΕΑΒ.
- Ιωσηφίδης, Θ. (2003). Ανάλυση ποιοτικών δεδομένων στις Κοινωνικές Επιστήμες. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Καλλινικάκη, Θ. (2010). Ποιοτικές Μέθοδοι στην Έρευνα της Κοινωνικής Εργασίας. Αθήνα: Τόπος.
- Καλογήρου, Σ. (2014). Κοινωνική προστασία και κοινωνικός αποκλεισμός: *Η περίπτωση της Ελλάδας*. Επιστήμη και Κοινωνία, 24, 97-118.
- Καλφάκης, Ε. (2012). Κοινωνικός αποκλεισμός και ανισότητες στην Ελλάδα: *Προκλήσεις για την κοινωνική πολιτική*. Εκδόσεις Παπαζήση.
- Καραντινού, Α. (2016). Κοινωνικός αποκλεισμός και ανάπτυξη του ατόμου: *Η περίπτωση των ατόμων με νοητική αναπηρία*. Επιστήμες Υγείας, 1(1), 8-18.
- Καταπίδης, Ν., & Κανελλόπουλος, Ν. (2017). Κοινωνικός αποκλεισμός και ψυχική υγεία: *Προκλήσεις και προοπτικές για την ελληνική κοινωνική πολιτική*. Επιθεώρηση Κοινωνικής Εργασίας, 157-158, 7-29.
- Κατσαρού, Α. (2016). Κοινωνικός αποκλεισμός και νεολαία: *Τάσεις, προκλήσεις και προοπτικές*. Κοινωνική Πολιτική, 1(1), 61-76.
- Κοντολέων, Α., & Κουτρούμπα, Ν. (2018). Αποκλεισμός και φτώχεια: *Κοινωνικές ανισότητες στην Ελλάδα*. Κοινωνική Πολιτική, 33, 7-33.
- Κούκης, Σ. (2014). Κοινωνικός αποκλεισμός και προστασία της υγείας: *Προκλήσεις για την ελληνική κοινωνική πολιτική*. Ιατρικά Χρονικά, 6(2), 121-131.
- Κούρκουλα, Σ. (2018). Αντιμετωπίζοντας την αστεγία στην Ελλάδα: *Προκλήσεις και προοπτικές*. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 150(150-151), 43-61.
- Κούτρα, Α., & Μαντά, Ν. (2019). Οικογένεια και κοινωνικός αποκλεισμός: *Τα φύλα στην Ελλάδα*. Κοινωνικές Επιστήμες, 160, 29-46.
- Κούτρας, Α. (2016). Ο κοινωνικός αποκλεισμός των Ρομά στην Ελλάδα: *Προκλήσεις και προοπτικές*. Μελέτες Κοινωνικής Πολιτικής, 33, 119-140.
- Κούτρας, Α. (2018). Η κοινωνική αποκλεισμένητητα των προσφύγων στην Ελλάδα: *Προκλήσεις και προοπτικές*. *Προσφυγικές Σπουδές*, 3(1), 5-17.
- Κουτρούμπα, Ν., & Σταμούλης, Γ. (2017). Αποκλεισμός και ένταξη: *Κοινωνική πολιτική για τη μείωση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού*. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 148(148-149), 7-24.
- Λαζαρίδου, Α. (2016). Φεμινισμός και κοινωνικές επιστήμες: *Θεωρίες, αναλύσεις, πρακτικές*.

Αθήνα: Παπαζήσης.

- Μαμουνάκη, Α. (2021). Στρατηγική των πολιτιστικών οργανισμών για εναλλακτικές δράσεις, σε *περιόδους κρίσης: οι περιπτώσεις του Εθνικού Αρχαιολογικού Μουσείου Νάπολης και του Ιστορικού Μουσείου Κρήτης*.
- Μάνθου, Β. (2017). Ο κοινωνικός αποκλεισμός των μεταναστριών στην Ελλάδα: *Ο ρόλος του φύλου και της ιθαγένειας*. Επιθεώρηση Κοινωνικής Εργασίας, 153-154, 26-43.
- Μαράντης, Α. (2015). Κοινωνικός αποκλεισμός και ανασφάλεια στην εποχή της κρίσης: *Η περίπτωση της Ελλάδας*. Σύγχρονα Θέματα, 135, 43-58.
- Μελισσάρης, Χ., & Παναγιωτοπούλου, Α. (2018). Η έννοια της αστεγίας και το καθεστώς των αστέγων στην Ελλάδα: *Νομοθετικό πλαίσιο, προκλήσεις και προοπτικές*. Κοινωνική Επιθεώρηση, 45(45), 37-66.
- Μητροπούλου, Α. (2018). Κοινωνικός αποκλεισμός και ανάπτυξη του ατόμου: *Το ρόλο της εκπαίδευσης*. Πειραματική Εκπαίδευση, 19, 133-152.
- Μουστάκα, Ε. (2017). Φεμινιστική θεωρία και έρευνα: *Συνθήκες και προοπτικές*. Επιθεώρηση Κοινωνικής Εργασίας, 157-158, 7-27.
- Μποτόσογλου, Σ. (2019). Ο εθελοντισμός σε δομές κοινωνικής πρόνοιας ως ατομική και κοινωνική δράση. Συγκριτική ανάλυση των κινήτρων εθελοντών κοινωνικής πρόνοιας του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, στο πλαίσιο των κοινωνικών αλλαγών στη χώρα μας
- Μπούτση, Δ. (2017). Η Φτώχεια στην Ελλάδα σήμερα: Μια αποδοτικότερη πολιτική για την καταπολέμηση της φτώχειας στην Ελλάδα της κρίσης.
- Παναγιωτοπούλου, Α. (2016). Ο κοινωνικός αποκλεισμός των αστέγων: *Η περίπτωση των αστέγων στην Αθήνα*. Σύγχρονα Θέματα, 135, 87-100.
- Παναγιωτοπούλου, Α., & Πλιούτα, Σ. (2017). Κοινωνικός αποκλεισμός και παιδιά: *Τάσεις, επιπτώσεις και προοπτικές*. Κοινωνικές Επιστήμες, 153, 51-62.
- Πανούσης, Σ. (2019). Κοινωνικός αποκλεισμός και διακρίσεις: *Η περίπτωση των ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων*. Περί Κοινωνικής Εργασίας, 9(1), 39-52.
- Παπαγιαννίδης, Α. (2013). Η ανθρωπιστική βοήθεια στην αντιμετώπιση του αποκλεισμού και της αστεγίας. Κοινωνικά Θέματα, 105, 135-154.
- Παπαδοπούλου, Χ., & Στεφανίδης, Ν. (2019). Κοινωνικός αποκλεισμός και νέοι: *Τάσεις και προκλήσεις στην Ελλάδα*. Κοινωνικές Επιστήμες, 163, 49-63.
- Πετροπούλου, Α., & Πανταζή, Α. (2016). Η κοινωνικός αποκλεισμός των παιδιών: *Προκλήσεις για την παιδική προστασία*. Επιθεώρηση Κοινωνικής Εργασίας, 153-154, 7-25.
- Πετρουλάκη, Ε. (2018). Κριτική φεμινιστική θεωρία: *Προοπτικές, εννοιολογία, παρεμβάσεις*. Αθήνα: Συμμετρία.
- Σακελλαρίου, Σ. (2015). Αποκλεισμός, φτώχεια και κοινωνική ανισότητα στην Ελλάδα: *Ερμηνείες και πολιτικές προοπτικές*. Κοινωνικές Επιστήμες, 144, 11-27.

- Σαράφης, Π. (2015). Κοινωνικός αποκλεισμός και αστεγία: *Προκλήσεις για την κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα*. Κοινωνικές Επιστήμες, 141, 39-50.
- Σιαφάκα, Α., & Φλώρου, Ε. (2018). Κοινωνικός αποκλεισμός και ποιότητα ζωής των μεταναστών στην Ελλάδα. *Περί Πολιτικής*, 1(2), 69-90.
- Σιούτη, Μ., & Μπαλαμώτης, Κ. (2017). Κοινωνικός αποκλεισμός και ανασφάλεια των ηλικιωμένων στην Ελλάδα: *Η περίπτωση της ασφάλισης υγείας*. Κοινωνική & Εργασιακή Πολιτική, 19(2), 123-138.
- Σταμούλης, Γ., & Στάμος, Ε. (2016). Οικογένεια, φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός στην Ελλάδα: *Συνδέσεις και προοπτικές πολιτικής*. Επιθεώρηση Κοινωνικής Εργασίας, 152, 35-54.
- Στραβοσκούφης, Θ. (2006). Κοινωνική ανάπτυξη, κοινωνία πολιτών και ΜΚΟ. Ένας διαδραστικός θεσμικός μηχανισμός. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 93-133.
- Τομαδάκη, Ε. (2019). Η αστεγία των μεταναστριών στην Ελλάδα: *Προκλήσεις και προοπτικές*. Κοινωνική Επιθεώρηση, 47, 39-62.
- Τσαλήρη, Κ. (2015). Ο κοινωνικός αποκλεισμός των ηλικιωμένων στην Ελλάδα. *Επιθεώρηση Κοινωνικής Εργασίας*, 147, 29-45.
- Τσολάκη, Ε., & Παναγιωτοπούλου, Α. (2017). Ο κοινωνικός αποκλεισμός των ατόμων με νοητική αναπηρία στην Ελλάδα: *Προκλήσεις και προοπτικές*. Επιθεώρηση Κοινωνικής Εργασίας, 155-156, 7-27.
- Τσιώλης, Γ. (2014). Μέθοδοι και τεχνικές ανάλυσης στην ποιοτική κοινωνική έρευνα. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Χατζηθεοδοσίου, Α. (2017). Κοινωνικός αποκλεισμός και εργασιακή ανασφάλεια: *Ταυτόχρονες διαστάσεις κοινωνικής ανισότητας*. Επιθεώρηση Κοινωνικής Ερευνών, 149(149-150), 11-28.